

การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร:

ศึกษารณการสังคม

ร้อยโทหญิงภัสสร ชีระพันธุ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2555

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR)

are the thesis authors' files submitted through the Graduate School.

THE MILITARY CRIMINAL PROCEDURE:
A STUDY OF PROSECUTION BY MILITARY PROSECUTOR

First Lieutenant Female Passorn Cheerapant

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Laws Program in Laws

Faculty of Law

Chulalongkorn University

Academic Year 2012

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร : ศึกษากรณีการสังคดี
โดย	ร้อยโทหญิงภัสสร ชีระพันธุ์
สาขาวิชา	นิติศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก	รองศาสตราจารย์มัทยา จิตติรัตน์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารนิติ

..... คณบดีคณะนิติศาสตร์

(ศาสตราจารย์ ดร.ศักดิ์ดา ธนิตกุล)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(รองศาสตราจารย์มัทยา จิตติรัตน์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.จรีนิติ หะวานนท์)

..... กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(พันเอกนพพร โควะกุล)

ภัสสร ชีระพันธุ์ : การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร: ศึกษากรณีการสั่งคดี.
(THE MILITARY CRIMINAL PROCEDURE: A STUDY OF PROSECUTION BY MILITARY
PROSECUTOR) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก : รศ.มัทยา จิตติรัตน์, 254 หน้า.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ศึกษาเรื่องอัยการทหารมีอำนาจพิจารณาสั่งคดีหรือไม่ และการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารและอัยการทหารถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรใดหรือไม่ จากการศึกษาพบว่าอัยการทหารมีหน้าที่หลัก คือ การเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร การเป็นโจทก์ฟ้องคดี และการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร อัยการทหารไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือทหารที่กระทำความผิด การพิจารณาสั่งคดีโดยเที่ยงธรรมต้องประกอบด้วยความเป็นอิสระในการสั่งคดีและกระบวนการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี แต่การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารและอัยการทหารไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกและผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเลย มีแต่องค์กรภายในหรือผู้บังคับบัญชาทางทหารเท่านั้นที่เข้ามาควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งทำให้ประชาชนทั่วไปและผู้เสียหายในคดีไม่ไว้วางใจและไม่เชื่อถือในกระบวนการยุติธรรมทหาร และเข้าใจว่าอัยการทหารดำเนินคดีในลักษณะเอื้อประโยชน์และช่วยเหลือทหารที่กระทำความผิดด้วยกันเอง ผู้วิจัยจึงเห็นว่าในกรณีคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไปและคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทหารควรแก้ไขให้อัยการศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลมณฑลทหาร และอัยการศาลจังหวัดทหารเป็นผู้มีอำนาจสั่งคดี และให้ผู้เสียหายทั้งที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารและไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินคดีในศาลทหารด้วยตนเอง เพื่อให้อัยการทหารมีอำนาจพิจารณาสั่งคดี และอำนาจในการสั่งคดีไม่ผูกพันกับอำนาจบังคับบัญชาทางทหาร รวมทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้องค์กรอื่นและบุคคลภายนอกมีอำนาจควบคุมและตรวจสอบ

สาขาวิชา.....นิติศาสตร์..... ลายมือชื่อนิสิต.....

ปีการศึกษา.....2555..... ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก.....

5386038834 : MAJOR LAWS

KEYWORDS : MILITARY JUSTICE / MILITARY LAW / MILITARY PROSECUTOR

PASSORN CHEERAPANT : THE MILITARY CRIMINAL PROCEDURE: A STUDY OF PROSECUTION BY MILITARY PROSECUTOR. ADVISOR : ASSOC. PROF. MATTAYA JITTIRAT, 254 pp.

This Thesis focuses on two main issues: whether a Military Prosecutor has an authority to order a case or not and whether the Commanding Officers of Military Prosecutors and Military Prosecutor's discretion of ordering a case is controlled and examined by any organization or not. From the study, it is found that the main duties of a Military Prosecutor are to propose a case opinion to Commanding Officers of Military Prosecutors, to enter a charge in the Military Court and to proceed in the Military Court. Military Prosecutor oneself doesn't have an authority to order a case but has to propose a case opinion to a Commanding Officer; Chief of Military Prosecutors, Commanding General, Military Circle and Military District Commanding Officer. Only the Commanding Officers have authority to decide to issue a prosecution order or a non-prosecution order. To order a case fairly, the Commanding Officers should have independence in ordering a case and are subjected to Control and Examination of the Discretion of Ordering a case. In fact, the Commanding Officers of Military Prosecutors and Military Prosecutor's discretion of ordering a case aren't controlled and examined by the external organization and a victim who is not subjected to a Military Court. They only are controlled and examined by the internal organization or their commanding officer. This causes other people and the victim not to trust and believe in the system of the Military Justice but to believe that a Military Prosecutor proceeds a case in favor of the accused who is in a military service. The researcher suggests that Military Prosecutor, Bangkok Military Court, or that in Military Circle Court, and that in Military District Court have an authority in ordering a case for criminal offenses and military criminal offenses. Moreover, both the victim who is subjected to a Military Court and that who isn't subjected to a Military Court should have the rights to enter a charge and to proceed in the Military Court by oneself for any criminal offenses not in the Military Penal Code. The results of these are: the Military Prosecutor has an authority to order a case by oneself, the authority to order a case isn't under the influence of the line of command, and other organization and people can control and examine.

Field of Study:.....Laws..... Student's Signature.....

Academic Year:.....2012..... Advisor's Signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เนื่องด้วยความอนุเคราะห์และความเมตตากรุณาอย่างสูงจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกท่าน กราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์มัทยา จิตติรัตน์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์วีระพงษ์ บุญโญภาส ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ศาสตราจารย์ (พิเศษ) ดร.จิรนิติ หะวานนท์ และพันเอกนพพร โควทกุล กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งได้สละเวลาอันมีค่าอย่างยิ่งมากรุณาให้คำแนะนำ ข้อมูลต่าง ๆ และช่วยแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงเป็นอย่างดี

ขอบพระคุณพ.อ.ปิยชาติ เจริญผล พ.ท.เชษฐพันธ์ อุซุपालะนันท์ และพี่ ๆ เพื่อน ๆ ในกรมพระธรรมนูญ ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อมูลต่าง ๆ รวมทั้งให้การสนับสนุนจนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เสร็จสมบูรณ์ และขอบคุณเพื่อน ๆ ของผู้วิจัยทุกท่านที่คอยช่วยเหลือและให้กำลังใจตลอดมา

นอกจากนี้กราบขอบพระคุณพลเอกชัยรัตน์ ชีระพันธุ์ และนางศศิภา ชีระพันธุ์ บิดามารดาของผู้วิจัยที่ได้กรุณาอบรมสั่งสอน ให้ความช่วยเหลือผู้วิจัยในทุก ๆ ด้าน รวมทั้งเป็นกำลังใจและแรงผลักดันจนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จดังเช่นในปัจจุบัน ทั้งนี้ หากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความผิดพลาดประการใด ๆ ผู้วิจัยกราบขออภัยไว้ ณ ที่นี้ด้วย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	6
1.3 ขอบเขตของการวิจัย.....	7
1.4 สมมติฐานของการวิจัย.....	7
1.5 วิธีดำเนินการวิจัย.....	7
1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	7
บทที่ 2 การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร.....	9
2.1 แนวความคิดและหลักการดำเนินคดีอาญา.....	10
2.1.1 แนวความคิดว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย.....	10
2.1.2 แนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย.....	11
2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ.....	12

2.2.1	หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย.....	12
2.2.2	หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ.....	13
2.3	หลักความเป็นอิสระในการดำเนินคดีอาญา.....	15
2.3.1	หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา.....	15
2.3.2	หลักความเป็นอิสระของพนักงานอัยการ.....	20
2.3.3	หลักการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจ.....	22
2.4	หลักการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร.....	24
2.4.1	ระบบศาลทหาร.....	26
2.4.1.1	โครงสร้างของศาลทหาร.....	26
2.4.1.2	อำนาจของศาลทหารในการดำเนินคดีอาญา.....	34
2.4.1.3	คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร.....	35
2.4.2	การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร.....	38
2.5	ความทั่วไปเกี่ยวกับอัยการทหาร.....	42
2.5.1	ความเป็นมาและความจำเป็นที่ต้องมีอัยการทหาร.....	43
2.5.2	โครงสร้างของอัยการทหาร.....	44
2.5.2.1	โครงสร้างองค์กร.....	44
2.5.2.2	โครงสร้างการบริหารงานบุคคล.....	50
2.5.3	อำนาจและหน้าที่ของอัยการทหาร.....	55
2.5.3.1	อำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง.....	57

2.5.3.2	อำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดีในศาล.....	59
2.5.3.3	อำนาจและหน้าที่ในการบังคับคดีตามคำพิพากษา.....	60
2.6	การบังคับบัญชาทางทหาร.....	64
บทที่ 3	การสังคดีและการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดีของประเทศไทย	
	เปรียบเทียบกับของต่างประเทศ.....	72
3.1	การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารตามระเบียบราชการอัยการทหาร	
	พ.ศ.2501 และระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา	
	พ.ศ.2531.....	72
3.1.1	การปฏิบัติหน้าที่ทางธุรการ.....	73
3.1.2	การปฏิบัติหน้าที่ก่อนคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหาร.....	79
3.1.3	การปฏิบัติหน้าที่ระหว่างการพิจารณา.....	92
3.1.4	การปฏิบัติหน้าที่ในชั้นอุทธรณ์และฎีกา.....	96
3.1.5	การปฏิบัติหน้าที่ภายหลังการพิจารณา.....	98
3.2	การสังคดี.....	101
3.2.1	หลักเกณฑ์ในการพิจารณาสังคดี.....	102
3.2.2	ขั้นตอนการสังคดี.....	104
3.3	การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดี.....	132
3.3.1	การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดีโดยองค์กร	
	ภายใน.....	133

3.3.2	การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยองค์กร ภายนอก.....	149
3.3.3	การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยผู้เสียหาย	152
บทที่ 4	วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการสั่งคดีและการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจใน การสั่งคดี.....	163
4.1	วิเคราะห์ปัญหาเรื่องอำนาจในการสั่งคดี.....	164
4.1.1	คดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป.....	168
4.1.2	คดีความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร.....	173
4.2	วิเคราะห์ปัญหาเรื่องการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจใน การสั่งคดี.....	180
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ.....	205
5.1	บทสรุป.....	205
5.2	ข้อเสนอแนะ.....	210
	รายการอ้างอิง.....	213
	ภาคผนวก.....	221
	ภาคผนวก ก สถิติจำนวนคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ สำนักงานอัยการทหาร.....	222
	ภาคผนวก ข สถิติจำนวนคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหารในส่วนภูมิภาค ประจำปี 2554.....	223

ภาคผนวก ค สถิติจำนวนคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหารในส่วนภูมิภาค ประจำปี 2555.....	224
ภาคผนวก ง ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499.....	225
ภาคผนวก จ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501.....	227
ภาคผนวก ฉ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531.....	249
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	254

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ความแตกต่างระหว่างอัยการทหารกับพนักงานอัยการ.....	62
ตารางที่ 2 เปรียบเทียบการสั่งคดีและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี	159
ตารางที่ 3 เปรียบเทียบการสั่งคดีและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี ระหว่างกระบวนการยุติธรรมทหารกับกระบวนการยุติธรรมพลเรือน.....	161

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1 ศาลทหาร.....	33
แผนภูมิที่ 2 การแบ่งส่วนราชการกระทรวงกลาโหม.....	48
แผนภูมิที่ 3 การแบ่งส่วนราชการกรมพระธรรมนูญ.....	49
แผนภูมิที่ 4 สายการบังคับบัญชาของตุลาการทหาร.....	51
แผนภูมิที่ 5 สายการบังคับบัญชาของอัยการทหาร.....	53
แผนภูมิที่ 6 อัยการทหารในส่วนภูมิภาค.....	54
แผนภูมิที่ 7 การดำเนินคดีอาญาในชั้นอัยการทหาร.....	70

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ทหาร คือ พลเมืองที่เป็นกำลังสำคัญของชาติ มีหน้าที่ในการใช้อาวุธยุทธโศปกรณ์ปกป้องรักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้ดำรงคงอยู่ตลอดไป ซึ่งเป็นสิทธิที่ทหารมีเหนือพลเมืองทั่วไป จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมวินัยของทหารอย่างเคร่งครัดทั้งในเวลาสงบและเวลาสงคราม เพื่อควบคุมให้ทหารปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายอย่างถูกต้องและครบถ้วน โดยทหารต้องยึดถือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเป็นสำคัญ และต้องระลึกอยู่เสมอว่าคำสั่งของผู้บังคับบัญชามีค่ายิ่งกว่าตัวทหาร เหตุที่กองทัพจะมีสมรรถภาพในการรบหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับวินัยและขวัญกำลังใจของทหาร และผู้บังคับบัญชามีหน้าที่กำกับดูแลให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระเบียบวินัยทำให้จำเป็นต้องมีการแยกกระบวนการยุติธรรมทหารออกจากกระบวนการยุติธรรมพลเรือน¹ เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาใช้กระบวนการยุติธรรมทหารเป็นเครื่องมือในการปกครองบังคับบัญชาผู้ใต้บังคับบัญชา

ในกระบวนการยุติธรรมทหารมีกฎหมาย การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี องค์กรหรือบุคคลที่เกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีเป็นของตนเอง กฎหมายทหาร* ถูกบัญญัติขึ้นมา เพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมหรือการกระทำของทหารให้อยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาและข้อบังคับของทหาร และทำให้การดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารเหมาะสมกับความมุ่งหมายของราชการทหาร เนื่องจากไม่สามารถนำกฎหมายของกระบวนการยุติธรรมพลเรือนมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมทหารได้ในทุกกรณี เพราะสำหรับการกระทำความผิดบางประเภทฝ่ายพลเรือนเห็นว่าเป็นความผิดเล็กน้อยไม่สำคัญหรือความผิดลหุโทษ เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นแต่ไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ความผิดฐานเสพสุราหรือของมีนเมาอย่างอื่นจนเป็นเหตุให้ประพฤตินุญวายหรือครองสติไม่ได้ขณะอยู่ในถนนสาธารณะหรือสาธารณสถาน แต่ฝ่ายทหารเห็นว่าการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นความผิดร้ายแรง และมีผลกระทบกระเทือนต่อการปกครอง

¹ ประดิษฐ์ สุนทรารชุน, กระบวนการยุติธรรมทหาร (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 7.

* กฎหมายทหารที่เป็นหลักในกระบวนการยุติธรรมทหาร ได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พระพุทธศักราช 2457 พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 และพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

บังคับบัญชาทหาร เช่น ความผิดฐานทำร้ายผู้บังคับบัญชาเหนือตน ความผิดฐานเสพสุราในหน้าที่เป็น ยามรักษาการหรืออยู่ยามประจำ² และการกระทำความผิดบางฐานความผิดมีการกำหนดอัตราโทษไว้ รุนแรงหรือหนักเบาแตกต่างกันขึ้นอยู่กับสถานการณ์ ประกอบกับการดำเนินคดีในกระบวนการ ยุติธรรมพลเรือนมีความล่าช้า แต่ในกระบวนการยุติธรรมทหารต้องพิจารณาพิพากษาคดีอย่างรวดเร็ว รุนแรง และเด็ดขาด จึงจัดตั้งศาลทหารขึ้นมาทำหน้าที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีที่ทหารเป็นผู้กระทำความผิดโดยเฉพาะ³ เพื่อให้เหมาะสมกับภารกิจหรือกิจกรรมด้านการทหาร⁴ ความจำเป็นที่ ต้องมีศาลทหาร ได้แก่

(1) เมื่อทหารกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาและกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา ผู้บังคับบัญชาทหารควรทราบถึงการกระทำความผิดดังกล่าว และเข้าร่วมการดำเนินกระบวนการ พิพากษาคดี เนื่องจากการกระทำความผิดทางอาญาถือว่าเป็นการกระทำความผิดทางวินัยทหารด้วยเสมอ และจะทำให้ผู้บังคับบัญชาทราบถึงสาเหตุและลักษณะของการกระทำความผิด แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ แก้ไขปัญหาเรื่องการปกครองบังคับบัญชาทางทหาร เพื่อให้ผู้บังคับบัญชามีระเบียบวินัยมากยิ่งขึ้น และเกรงกลัวจนไม่กล้ากระทำความผิดซ้ำหรือกระทำความผิดขึ้นใหม่⁵

(2) การนำตัวทหารที่ออกไปปฏิบัติหน้าที่นอกราชอาณาจักรและถูกต้องหาว่ากระทำความ ผิดทางอาญากลับมาดำเนินคดีในศาลพลเรือนเป็นไปได้ยาก และจะทำให้การพิจารณาพิพากษาคดี เป็นไปอย่างล่าช้าจนไม่เหมาะสมกับภารกิจด้านการทหาร ประกอบกับศาลพลเรือนมีอยู่แต่เฉพาะ ในราชอาณาจักรเท่านั้น

(3) การกระทำความผิดทางอาญาบางฐานความผิดไม่ควรใช้กระบวนการพิจารณาคดีของ ศาลพลเรือน เนื่องจากศาลพลเรือนมีการดำเนินคดีเหมือนกันในทุกสถานการณ์ แต่การดำเนินคดีของ ศาลทหารจะเปลี่ยนแปลงไปตามความเหมาะสมของสถานการณ์

² ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พ.ศ.2455 มาตรา 34 และมาตรา 38

³ สุข เปรุनावิน, ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก, พิมพ์ครั้งที่ 3 (ม.ป.ท., 2515), หน้า 33.

⁴ ภูมิ โชคเหมาะ, กฎหมายทหาร, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551), หน้า 226-227.

⁵ กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหาร, เกร็ดความรู้ เรื่อง ศาลทหาร[ออนไลน์], 13 มกราคม 2556. แหล่งที่มา: http://www.jcepo.net/web/Doc/mil_court.pdf

(4) หน้าที่หลักของทหาร คือ ทำการรบหรือทำสงครามกับชนชาติศัตรู และรักษา สถานการณ์ความไม่สงบสุขของประเทศให้อยู่ในความเป็นระเบียบเรียบร้อย การกระทำความผิดทางอาญา ที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่ดังกล่าวย่อมเป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติราชการทางทหาร การดำเนินคดีกับ ผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นทหารหรือพลเรือนจึงควรกระทำในศาลทหาร เพื่อให้เกิดความสะดวก และไม่เป็นการขัดขวางการปฏิบัติหน้าที่ของทหาร⁶

ศาลทหารเป็นศาลที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร มีหน้าที่วินิจฉัยตัดสินคดี ที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารและกระทำความผิดตามกฎหมายอาญา กฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญา และกฎหมายทหาร ศาลทหารมีหลักเกณฑ์ในการดำเนินกระบวนการ พิเคราะห์คดีแตกต่างจากศาลอื่น เช่น ผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจ เป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร⁷ ผู้เสียหายในคดีไม่มีสิทธิยื่นคำร้องขอให้จำเลย คืนทรัพย์หรือชดใช้ราคาทรัพย์หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายต่อศาลทหาร⁸ กรณีคดีมีอัตราโทษ จำคุกเกิน 5 ปี ขึ้นไปแต่ไม่ถึง 10 ปี และในช่วงก่อนเริ่มการพิเคราะห์คดีจำเลยแถลงต่อศาลทหารว่า เป็นคนยากจนและต้องการทนายความ ศาลทหารต้องจัดหาทนายความให้จำเลย⁹ รวมทั้งมีเจ้าหน้าที่ ที่เกี่ยวกับกระบวนการพิเคราะห์คดีของศาลทหารเป็นของตนเองโดยเฉพาะ เช่น ตุลาการทหาร อัยการทหาร ทนายทหาร จำศาลทหาร นายทหารพระธรรมนูญ

อัยการทหารมีประวัติความเป็นมาควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมทหาร ในอดีต กระบวนการพิเคราะห์คดีในศาลทหารไม่มีอัยการทหารเข้าดำเนินคดีอาญาแทนผู้เสียหาย ผู้เสียหายต้อง เป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีตลอดจนจัดหาพยานมาเบิกความในศาลทหารด้วยตนเอง ตุลาการทหารมีหน้าที่ เพียงชำระคดีให้เท่านั้น แต่ต่อมาเห็นว่าสมควรมีเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ดังกล่าว จึงแต่งตั้งพันเอก พระประสิทธิ์ราชศักดิ์เป็นอัยการทหารคนแรกเมื่อวันที่ 11 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก 121¹⁰

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 11 วรรคท้าย กำหนดว่าอำนาจและ หน้าที่ของอัยการทหารให้เป็นไปตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมจึง

⁶ ประทีน พัฒนธรรม, การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร (กรุงเทพมหานคร: พิพิธการพิมพ์, 2525), หน้า 2.

⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคแรก

⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 53

⁹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 56

¹⁰ คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ, คู่มืออัยการทหาร (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 1-2.

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 11 ของพระราชบัญญัติดังกล่าวตราข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 ขึ้น เพื่อกำหนดอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหาร¹¹ และยังมี กฎหมายฉบับอื่นกำหนดอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารไว้อีก เช่น ข้อบังคับกระทรวงกลาโหม ว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 ข้อ 27 กำหนดว่าในกรณีส่งสำนวนการสอบสวนไปให้ อัยการทหารแล้ว อัยการทหารมีหน้าที่ยื่นคำร้องขอหมายขังผู้ต้องหาต่อศาลทหาร และข้อ 28 กำหนดว่าอัยการทหารมีอำนาจปล่อยชั่วคราวก่อนศาลมีคำสั่งขังผู้ต้องหา พระราชกฤษฎีกา พระราชทานอภัยโทษ พ.ศ.2553 มาตรา 14 กำหนดว่าให้อัยการทหารร่วมเป็นคณะกรรมการ ตรวจสอบบุคคลซึ่งอยู่ในเงื่อนไขที่จะได้รับพระราชทาน อภัยโทษปล่อยตัวและอภัยโทษลดโทษ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 มาตรา 32 กำหนดว่าในกรณีคณะกรรมการ คดีพิเศษให้ความเห็นชอบว่าต้องมีอัยการทหารร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงาน สอบสวนคดีพิเศษด้วย อัยการทหารมีหน้าที่เข้าร่วมสอบสวนและปฏิบัติหน้าที่กับพนักงานสอบสวน คดีพิเศษ เพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นการสอบสวนในคดีนั้น แต่หน้าที่หลักของอัยการทหาร คือ เสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร เป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร และดำเนินคดีในศาลทหาร ซึ่งโดยปกติอัยการทหาร และผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหาร แต่ในเวลาที่มีการรบหรือการสงครามหรือการประกาศใช้กฎอัยการศึกอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจ เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา ส่วนผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม ไม่มี สิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหาร¹²

การยื่นฟ้องให้ดำเนินคดีอาญาในศาลทหารมีเงื่อนไขเช่นเดียวกับของศาลยุติธรรม กล่าวคือ อัยการทหารจะเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีได้ก็ต่อเมื่อคดีนั้นมีการสอบสวนโดยพนักงานสอบสวนหรือ เจ้าหน้าที่ยื่นฟ้องแล้ว ซึ่งโดยปกติพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้ทำการสอบสวน เมื่อพนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำการสอบสวนคดีเสร็จ จะส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นทางคดี และตัวผู้ต้องหาไปยังอัยการทหาร หลังจากนั้นอัยการทหารจะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วรายงานการคดีเสนอความเห็นทางคดีต่อหัวหน้าของอัยการทหาร ขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป¹³ ทั้งนี้ เพื่อเป็นไป

¹¹ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 ข้อ 5

¹² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49

¹³ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 7 และข้อ 10

ตามหลักการปกครองบังคับบัญชาทางทหารที่ว่าการกระทำของผู้ใต้บังคับบัญชาจะต้องมีผู้บังคับบัญชารับหรือเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยเสมอ¹⁴

ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 และระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ประกอบข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 วางหลักเกณฑ์ไว้ว่าเมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร พนักงานอัยการ กรมสอบสวนคดีพิเศษ (Department of Special Investigation) หรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (Office of the National Anti-Corruption Commission) แล้วแต่กรณี ต้องเสนอความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี อัยการทหารจึงไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดีด้วยตนเอง ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งคดีสำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารกรุงเทพหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้มีอำนาจสั่งคดี หัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายวิชาการและผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหารของอัยการทหารในส่วนกลาง จึงมีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษต่ออัยการทหารโดยตรง ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหารผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้มีอำนาจสั่งคดี ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายทหารของอัยการทหารในส่วนภูมิภาค จึงมีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษ รวมทั้งอำนาจสั่งลงทัณฑ์ทางวินัย* อำนาจแต่งตั้งตุลาการ** อำนาจอุทธรณ์หรือฎีกา*** และอำนาจสั่งลงโทษ† ด้วย และยังเป็นบุคคลที่ไม่มีความรู้และประสบการณ์ทางด้านอัยการทหารและกฎหมาย ซึ่งทำให้อำนาจปกครองบังคับบัญชาและอำนาจในการพิจารณาให้คุณให้โทษมีอิทธิพลต่อการพิจารณาสั่งคดีของอัยการทหารและผู้บังคับบัญชาอาจจะสั่งคดีผิดหรือขัดกับบทบัญญัติของกฎหมาย นอกจากนี้กฎหมายยังวาง

¹⁴ ประทีน พัฒนธรรม, การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร, หน้า 95.

* ผู้มีอำนาจสั่งลงทัณฑ์ทางวินัย ได้แก่ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ

** ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ได้แก่ ผู้บังคับการจังหวัดทหารมีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลจังหวัดทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารมีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลมณฑลทหาร และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมมีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ

*** ผู้มีอำนาจอุทธรณ์หรือฎีกา ได้แก่ โจทก์ จำเลย ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ และผู้ที่มีอำนาจสั่งลงโทษ

† ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ได้แก่ ผู้บังคับบัญชาของจำเลยที่มีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไปและตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไป และผู้ที่มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้น ศาลประจำหน่วยทหาร และศาลอาญาศึก

หลักเกณฑ์ไว้ดีกว่าเมื่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสังกัดแย่งความเห็นของ อัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญ เพื่อวินิจฉัยชี้ขาด ซึ่งทำให้พิเคราะห์ได้ว่าหากอัยการทหารเจ้าของสำนวนกับผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารมีความเห็นทางคดีตรงกันว่าสิ่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา คดีก็จะยุติลงในชั้น อัยการ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าในกรณีผู้มีอำนาจสั่งคดีสิ่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องไปให้องค์กรใดหรือผู้ใดพิจารณาตรวจสอบอีกชั้นหนึ่ง อีกทั้งกฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้อง ผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินคดีในศาลทหารด้วยตนเอง จึงเท่ากับว่ากระบวนการ ควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารและอัยการทหาร กระทำโดยองค์กรภายในหรือผู้บังคับบัญชาทางทหารเท่านั้น องค์กรภายนอกและผู้เสียหายในคดีไม่มี อำนาจเข้ามาควบคุมและตรวจสอบการพิจารณาสั่งคดีเลย สาเหตุดังกล่าวเป็นเหตุผลหลักที่ทำให้ ผู้เสียหายในคดีซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลภายนอกไม่เข้าใจกระบวนการยุติธรรมทหาร และไม่เชื่อถือหรือ ไว้วางใจการสั่งคดีและการดำเนินคดีในศาลทหารรวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหาร

ผู้วิจัยเห็นว่าปัญหาดังกล่าวเป็นประเด็นสำคัญที่ควรนำมาศึกษา เพื่อหาแนวทางในการแก้ไข ปัญหาและปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เสียหายในคดีเข้าใจระบบของอัยการทหาร มากยิ่งขึ้น และเกิดความไว้วางใจจนไม่มองว่าอัยการทหารดำเนินคดีในลักษณะช่วยเหลือผู้ต้องหา ที่เป็นทหารอีกต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาขั้นตอนและขอบเขตการสั่งคดีของอัยการทหารไทย อัยการทหารของ ต่างประเทศ และพนักงานอัยการศาลยุติธรรมไทย
- 2) เพื่อศึกษาการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารไทย อัยการทหารของต่างประเทศ และพนักงานอัยการศาลยุติธรรมไทย
- 3) เพื่อกำหนดแนวทางในการสั่งคดีและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจ ในการสั่งคดีของอัยการทหารไทย
- 4) เพื่อกำหนดแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสั่งคดีและ การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารไทย

5) เพื่อให้ผู้เสียหายเข้าใจกระบวนการยุติธรรมทหาร และเชื่อถือหรือไว้วางใจการสั่งคดี และการดำเนินคดีของอัยการทหาร

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะศึกษาเกี่ยวกับแนวความคิดและหลักการดำเนินคดีอาญา หลักการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ หลักความเป็นอิสระในการดำเนินคดีอาญา หลักการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ความทั่วไปเกี่ยวกับอัยการทหาร การดำเนินคดีอาญาของ อัยการทหารตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 และระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 การสั่งคดีและการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารไทย อัยการทหารของต่างประเทศ และพนักงานอัยการศาลยุติธรรมไทย เพื่อนำมาวิเคราะห์ปัญหาที่เกิดขึ้นและเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหา

1.4 สมมติฐานของการวิจัย

เนื่องจากการสั่งคดีตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 และระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ประกอบข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 เป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร และการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีไม่ได้ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกและผู้เสียหาย ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลให้ผู้เกี่ยวข้องในคดีและบุคคลภายนอกขาดความเชื่อถือและความไว้วางใจ จึงควรแก้ไขพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 และกฎหมายภายในดังกล่าว เพื่อให้การสั่งคดีและการดำเนินคดีมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้โดยผู้เสียหายและบุคคลภายนอก และผู้เสียหายและบุคคลภายนอกเข้าใจและเชื่อถือหรือไว้วางใจการสั่งคดีและการดำเนินคดีของอัยการทหาร

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยทางเอกสาร (documentary research) โดยศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ จากหนังสือ วารสาร บทความ ข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต วิทยานิพนธ์ รายงานการวิจัย คำพิพากษาศาลทหารสูงสุด และคำพิพากษาศาลฎีกา เพื่อประมวลผลเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทำให้ทราบขั้นตอนและขอบเขตการสั่งคดีของอัยการทหารไทย อัยการทหารของต่างประเทศ และพนักงานอัยการศาลยุติธรรมไทย

- 2) ทำให้ทราบการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารไทย อัยการทหารของต่างประเทศ และพนักงานอัยการศาลยุติธรรมไทย
- 3) ทำให้การสั่งคดีและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของ อัยการทหารไทยมีความชัดเจนและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน
- 4) ทำให้ทราบถึงแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสั่งคดีและ การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารไทย
- 5) ทำให้ผู้เสียหายเข้าใจกระบวนการยุติธรรมทหาร และเชื่อถือหรือไว้วางใจการสั่งคดี และการดำเนินคดีของอัยการทหาร

บทที่ 2

การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารในศาลทหาร

การดำเนินคดีอาญามีจุดมุ่งหมายเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือจำเลย รักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และทำให้การบังคับใช้กฎหมายภายในสังคมมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การพิจารณาคดีอาญาของศาลทหารมีลักษณะและรูปแบบอยู่ในระบบกล่าวหา โดยมีผู้เกี่ยวข้องในคดีทั้งหมด 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายโจทก์ ฝ่ายจำเลย และศาลทหาร โจทก์มีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ซึ่งจำเลยจะได้รับการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าโจทก์จะพิสูจน์จนปราศจากข้อสงสัยว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง จำเลยจึงมีหน้าที่นำสืบหักล้างพยานหลักฐานของโจทก์ โดยศาลทหารจะวางตัวเป็นกลางและคอยควบคุมให้คู่ความทั้ง 2 ฝ่ายดำเนินคดีตามบทบัญญัติของกฎหมายกฎหมาย การแสวงหาข้อเท็จจริงจึงเป็นหน้าที่ของคู่ความแต่ละฝ่ายที่จะต้องเสนอและตรวจสอบข้อเท็จจริงกันเอง หากการถามพยานของคู่ความยังไม่ชัดเจน หรือได้ข้อเท็จจริงไม่ครบถ้วน หรือเพื่อความเป็นธรรมหรือคุ้มครองสิทธิของจำเลย ศาลทหารอาจเข้าไปซักถามพยานฝ่ายใดหรือเรียกพยานของศาลทหารมาสืบเองก็ได้ แต่ห้ามซักถามในเรื่องที่นอกเหนือจากที่คู่ความนำสืบ หรือเข้าไปทำหน้าที่แทนอัยการทหารหรือนายทหาร ถ้าตุลาการทหารไม่ปฏิบัติตามอาจจะถูกกล่าวหาว่าวางตัวไม่เป็นกลางได้¹ นอกจากนี้มาตรฐานทางคุณธรรมและจริยธรรมของตุลาการทหารได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการซักถามพยานของตุลาการทหารไว้ในหมวด 2 คุณธรรมและจริยธรรมในทางอรรถคดี ข้อ 6 อีกด้วย โดยศาลทหารจะทำการซักถามพยานหรือเรียกพยานมาสืบด้วยตนเองได้ก็ต่อเมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรมหรือมีกฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้

ระบบการพิจารณาคดีอาญาของศาลทหารมีความแตกต่างจากศาลพลเรือน เนื่องจากศาลทหารมีกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทหารเป็นของตนเอง เช่น ตุลาการทหาร อัยการทหาร นายทหาร จำศาลทหาร และดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีเร็วกว่าศาลพลเรือน เนื่องจากวัตถุประสงค์ประการหนึ่งของการตั้งศาลทหารขึ้นมาพิจารณาพิพากษาคดีที่ทหารเป็นผู้กระทำความผิดโดยเฉพาะ คือ ศาลพลเรือนดำเนินคดีล่าช้า แต่คดีที่ทหารเป็นผู้กระทำ

¹ สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ, ระบบศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาทหาร (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า

ความผิดต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีอย่างรวดเร็ว รุนแรง และเด็ดขาด เพื่อให้เหมาะสมกับภารกิจหรือกิจกรรมด้านการทหาร² ศาลทหารจึงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิดเท่านั้น และเฉพาะอัยการทหารและผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีและดำเนินคดีในศาลทหาร ในบทนี้จะกล่าวถึงแนวความคิดและหลักการดำเนินคดีอาญา หลักการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ หลักความเป็นอิสระในการดำเนินคดีอาญา หลักการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร ความทั่วไปเกี่ยวกับอัยการทหาร และการบังคับบัญชาทางทหาร

2.1 แนวความคิดและหลักการดำเนินคดีอาญา

การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมเป็นภารกิจหลักของรัฐ รัฐใช้กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและการดำเนินคดีอาญาเป็นเครื่องมือในการสร้างสันติสุขและความสงบสุขให้เกิดขึ้นแก่สังคม หลักการดำเนินคดีอาญาจึงมีความสัมพันธ์กับแนวความคิดในการรักษาความสงบเรียบร้อย ดังนี้

2.1.1 แนวความคิดว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

แนวความคิดว่าประชาชนเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยเป็นแนวความคิดที่มีต้นกำเนิดมาจากประเทศอังกฤษ ซึ่งเกิดจากการต่อสู้ของประชาชนที่ต้องการเรียกร้องเสรีภาพจากรัฐ เนื่องจากในขณะนั้นประชาชนรู้สึกไม่ไว้วางใจอำนาจรัฐถึงขนาดมีแนวโน้มที่จะปฏิเสธอำนาจรัฐ จึงสถาปนาอำนาจรัฐสภาขึ้นมาให้มีอำนาจสูงสุดเพื่อคานอำนาจกษัตริย์ ประเทศที่ยึดถือแนวความคิดนี้จะมีลักษณะการดำเนินคดีอาญาที่สอดคล้องกับ“หลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน” (Popular Prosecution) ซึ่งส่วนมากจะใช้อยู่ในกลุ่มประเทศแองโกล-อเมริกัน

การดำเนินคดีอาญาโดยประชาชนเป็นรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาที่อยู่ภายใต้แนวความคิดที่ว่าประชาชนทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงมีหน้าที่ต้องช่วยกันรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง และนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ เนื่องจากเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ประชาชนในสังคมจะได้รับผลกระทบจากการกระทำความผิดดังกล่าว ดังนั้น ประชาชนทุกคนจึงเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาล โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้ฟ้องคดีเป็นผู้เสียหายที่แท้จริงและได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำความผิดหรือไม่ และให้ถือว่าเป็นกรณี

² สุข เปรุณาวิน, ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก, หน้า 33.

ที่เอกชนฝ่ายหนึ่งฟ้องเอกชนอีกฝ่ายหนึ่งและทั้งสองฝ่ายมีฐานะเท่าเทียมกันเช่นเดียวกับการดำเนินคดีแพ่ง โดยมีศาลทำหน้าที่ตัดสินคดีและคอยควบคุมไม่ให้มีการต่อสู้คดีผิดกติกา

ในทางปฏิบัติของประเทศอังกฤษผู้ที่ทำหน้าที่ฟ้องคดี คือ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ซึ่งถือว่าเป็นประชาชนคนหนึ่งเช่นเดียวกับประชาชนในสังคม เนื่องจากเดิมประเทศอังกฤษไม่มีองค์กรอัยการ เมื่อปีค.ศ. 1986 มีการตั้งองค์กรอัยการ หรือที่เรียกว่า “Crown Prosecution Service (CPS)” ขึ้นมาเพื่อทำหน้าที่ฟ้องคดี อย่างไรก็ตามการฟ้องคดีอาญาโดยประชาชนยังคงมีอยู่ แต่ต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลขององค์กรอัยการ

2.1.2 แนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อย

แนวความคิดว่ารัฐเป็นผู้รักษาความสงบเรียบร้อยเป็นแนวความคิดดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาในภาคพื้นยุโรป แม้ว่าประเทศในภาคพื้นยุโรปจะมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการปกครองจากระบอบกษัตริย์ที่มีอำนาจเด็ดขาดมาเป็นระบอบกษัตริย์ที่อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ หรือรูปแบบรัฐจากราชอาณาจักรมาเป็นสาธารณรัฐก็ตาม แต่ในเนื้อหายังคงยอมรับอำนาจรัฐหรืออำนาจส่วนกลางเหมือนเดิม ประเทศที่มีแนวความคิดนี้จะมีลักษณะการดำเนินคดีอาญาที่สอดคล้องกับ “หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ” (Public Prosecution) ซึ่งส่วนมากจะใช้ออยู่ในกลุ่มประเทศภาคพื้นยุโรป

หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐได้รับอิทธิพลจากหลักการค้นหาความจริงในระบบไต่สวนและแนวคิดของซีซาร์ เบ็คคาเรีย (Cesar Beccaria) แนวคิดของนักอาชญาวิทยาท่านนี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีกระทำความผิดเกิดขึ้น ไม่ใช่เฉพาะผู้เสียหายและบุคคลใกล้ชิดเท่านั้นที่ได้รับความเสียหาย ประชาชนในสังคมและรัฐได้รับผลกระทบด้วย รัฐจึงต้องเข้ามาดำเนินการ แม้ว่าผู้เสียหายไม่ต้องการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดด้วยสาเหตุใด ๆ ก็ตาม ก็ไม่สามารถเป็นเหตุห้ามรัฐดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดได้³

การดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นรูปแบบของการดำเนินคดีอาญาที่อยู่ภายใต้แนวความคิดที่ว่าหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในสังคมเป็นหน้าที่ของรัฐไม่ใช่ของเอกชน เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น รัฐเท่านั้นเป็นผู้เสียหายและมีสิทธิเป็นโจทก์ฟ้องคดี เอกชนไม่มีอำนาจดำเนินคดีอาญาหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญาตกเป็นของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพนักงานอัยการและผู้เกี่ยวข้อง

³ อุทัย อาทิวา, คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินต์ติ้ง, 2554), หน้า 14-16.

ในคดีอาญาทุก ๆ ฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นศาล พนักงานอัยการ หรือตำรวจ ซึ่งต่างต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริง⁴

อย่างไรก็ตามประเทศที่ยึดหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐบางประเทศก็เปิดโอกาสให้เอกชนดำเนินคดีอาญาได้ เช่น ประเทศฝรั่งเศสมีหลักว่าผู้เสียหายไม่มีสิทธิเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา พนักงานอัยการเท่านั้นที่มีสิทธิดำเนินคดีอาญา แต่ผู้เสียหายสามารถบังคับให้พนักงานอัยการเปิดคดีได้ โดยยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาลที่พิจารณาคดีอาญา เพื่อเรียกร้องให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิด ซึ่งการใช้สิทธิเรียกร้องทางแพ่งของผู้เสียหายดังกล่าวมีผลเท่ากับเป็นการยื่นฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ คือ ทำให้การดำเนินคดีอาญาเริ่มขึ้น แต่ผู้ที่มีอำนาจดำเนินคดีต่อไป คือ พนักงานอัยการและผู้พิพากษาเท่านั้น⁵

การดำเนินคดีอาญาในศาลทหารไทยยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐเป็นหลัก เนื่องจากอัยการทหารเท่านั้นที่มีสิทธิเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหาร และแม้ว่าผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะมีสิทธิยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารก็ตาม แต่มีสิทธิยื่นฟ้องเฉพาะคดีที่เกิดขึ้นในเวลาปกติเท่านั้น ส่วนคดีที่เกิดขึ้นในเวลาไม่ปกติหรือประกาศใช้กฎอัยการศึก อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหา

2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ

เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นและจากการสอบสวนมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง พนักงานอัยการเท่านั้นที่มีอำนาจพิจารณาว่าจะฟ้องผู้ถูกกล่าวหาเป็นคดีอาญาต่อศาลหรือไม่ เนื่องจากการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการอยู่ภายใต้หลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 หลัก ได้แก่

2.2.1 หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายมีหลักว่าถ้าคดีใดมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือพิสูจน์ว่าการกระทำของผู้ต้องหาคบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมาย

⁴ คณิต ผนคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน,” วารสารนิติศาสตร์ 15,3 (กันยายน 2528): 2-7.

⁵ อุทัย อาทิวา, “สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส,” บทบัญญัติ 61 (มีนาคม 2548): 1-3.

บัญญัติไว้ พนักงานอัยการต้องยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลในทุกกรณี⁶ กล่าวคือ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ผู้ที่มีอำนาจสอบสวนจะทำการสอบสวน โดยไม่ต้องคำนึงว่ามีการร้องทุกข์หรือการกล่าวโทษหรือไม่ และเมื่อเจ้าหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนคดีเสร็จและได้ความว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริง พนักงานอัยการต้องสั่งฟ้องผู้ต้องหา โดยไม่สามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งไม่ฟ้องได้ นอกจากนี้เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว ก็ไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจถอนฟ้องได้เลยได้ เว้นแต่จะมีเหตุตามที่กฎหมายกำหนด หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายมีผลดี คือ ทำให้การบังคับใช้กฎหมายในสังคมมีประสิทธิภาพและความเสมอภาค มากยิ่งขึ้น และยังเป็นกำบังคุ้มกันไม่ให้มีการใช้อิทธิพลเข้าครอบงำการปฏิบัติราชการของเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพนักงานอัยการ⁷ รวมทั้งเป็นการขัดขวางไม่ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐหรือพนักงานอัยการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือทุจริตต่อตำแหน่งหน้าที่ แต่มีข้อเสีย คือ ทำให้การบังคับใช้กฎหมายไม่มีความยืดหยุ่น เนื่องจากการกระทำความผิดบางฐานความผิดของบุคคลบางประเภทในบางสถานการณ์ไม่จำเป็นต้องถูกดำเนินคดีด้วยเหตุผลบางประการ เช่น การดำเนินคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน การดำเนินคดีอาญาขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

2.2.2 หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Expediency Prosecution)

หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจมีหลักว่าแม้คดีจะมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือพิสูจน์ได้ว่าการกระทำของผู้ต้องหาครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ พนักงานอัยการจะไม่ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลก็ได้⁸ กล่าวคือ ถ้าพนักงานอัยการพิจารณาผลประโยชน์ที่สังคมจะได้รับจากการดำเนินคดีกับผลร้ายที่ผู้ต้องหาจะได้รับจากการฟ้องคดีประกอบพฤติการณ์ต่าง ๆ แล้วเห็นว่ามิใช่เหตุผลอันสมควรที่จะไม่ดำเนินคดีกับผู้ต้องหา เช่น การฟ้องคดีอาญาไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ การฟ้องคดีอาญามีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคง

⁶ ศานิต สร้างสมวงษ์, “พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 25421: ศึกษาเฉพาะกรณีผลกระทบต่อการฟ้องดำเนินคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร,” (เอกสารวิจัย หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม, 2551), หน้า 29-30.

⁷ ขวัญเนตร สุขเมือง, “การให้อำนาจพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา,” (เอกสารวิจัย หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง รุ่นที่ 18 โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ กรมพระธรรมนูญ, 2546), หน้า 11-12.

⁸ ศานิต สร้างสมวงษ์, “พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 25421: ศึกษาเฉพาะกรณีผลกระทบต่อการฟ้องดำเนินคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร,” หน้า 29-30.

ของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ⁹ พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลได้ แม้จะมีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริง และสามารถใช้อุปินิจถอนฟ้องจำเลยได้ ไม่ว่าเวลาใด ๆ ก่อนศาลมีคำพิพากษา

หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจเป็นหลักการดำเนินคดีอาญาที่เกิดขึ้นมาเพื่อผ่อนคลายความเข้มงวดของการบังคับใช้กฎหมาย และทำให้การบังคับใช้กฎหมายเฉพาะกรณีมีความยุติธรรม เนื่องจากในปัจจุบันทฤษฎีหรือวัตถุประสงค์ของการลงโทษได้เปลี่ยนแปลงจากการลงโทษเพื่อแก้แค้นทดแทนมาเป็นการลงโทษเพื่อป้องกันทั่วไป คือ การลงโทษต้องกระทำเพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้สึกว่าการลงโทษไม่ได้หนึ่งดูตายกับการกระทำความผิดของตนเอง และเตือนให้คนในสังคมรู้ว่าถ้ามีการกระทำความผิดเช่นนั้นขึ้นอีก ผู้กระทำความผิดต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน และเพื่อป้องกันพิเศษ คือ การลงโทษต้องเหมาะสมกับความชั่วร้ายและความผิดของผู้กระทำความผิด เพื่อให้ผู้กระทำความผิดมีโอกาสแก้ไขปรับปรุงตัวเองไม่ให้กระทำความผิดเช่นนั้นอีกและมีโอกาสกลับคืนสู่สังคม¹⁰ ประกอบกับจารีตประเพณีและกฎหมายที่มีอยู่ไม่สามารถครอบคลุมการกระทำความผิดได้ทุกกรณี

รองศาสตราจารย์ประธาน วัฒนวาณิชย์ ให้ความหมายของคำว่า “ดุลพินิจ” ไว้ว่า “ดุลพินิจ หมายถึง อำนาจที่กฎหมายกำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำการภายใต้เงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่ง หรือภายใต้สถานการณ์ตามที่เจ้าหน้าที่หรือองค์กรของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติภารกิจนั้นจะพิจารณาตัดสินใจดำเนินการ และการพิจารณานั้นได้ใช้วิจรรณญาณอย่างมีจิตสำนึกในความถูกต้อง”¹¹ การใช้ดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐจึงต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตที่กฎหมายกำหนดไว้ ถ้าเจ้าหน้าที่ของรัฐใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจหรือไม่สุจริต ความยุติธรรมจะเกิดขึ้นทันที

การฟ้องคดีอาญาของอัยการทหารใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย เนื่องจากเมื่อคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าการกระทำของผู้ต้องหาครบองค์ประกอบความผิดตามที่กฎหมายกำหนดไว้ อัยการทหารต้องพิจารณาสั่งฟ้องผู้ต้องหาและยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารเสมอ และสำนักงานอัยการทหารได้มีหนังสือเวียนถึงอัยการศาลมณฑลทหารและอัยการ

⁹ อำนาจ เนตยสุภา, รวิวิท ชิพจำเป็น และธีรัช ลิ้มปยารยะ, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2554), หน้า 18-19.

¹⁰ ขวัญเนตร สุขเมือง, “การให้อำนาจพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา,” หน้า 12.

¹¹ ประธาน วัฒนวาณิชย์, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาชญาวิทยา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2546), หน้า 323-325.

ศาลจังหวัดทหารทุกแห่ง เพื่อวางกรอบไว้ว่าในการพิจารณาสำนวนการสอบสวนเพื่อสั่งคดีอัยการทหาร ควรพิจารณาเฉพาะพยานหลักฐานในสำนวนว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไม่เท่านั้น ไม่ควรนำเรื่องการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐานและการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้ผู้ต้องหา มาพิจารณาด้วย

2.3 หลักความเป็นอิสระในการดำเนินคดีอาญา

มองเตสกีเออ (Montesquieu) แบ่งผู้ใช้อำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislative) ทำหน้าที่บัญญัติกฎหมายขึ้นใช้บังคับภายในรัฐ ฝ่ายบริหาร (Executive) ทำหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย และฝ่ายตุลาการ (Judiciary) ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษา อรรถคดี โดยแต่ละฝ่ายมีความเป็นอิสระต่อกัน และสามารถเข้ามาตรวจสอบการใช้อำนาจของ ฝ่ายอื่นได้ เพื่อเป็นการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน (Check and Balances) ไม่ให้มีการใช้อำนาจตามอำเภอใจ¹² หลักความเป็นอิสระและหลักการตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจไม่ได้ นำมาใช้กับเฉพาะองค์กรตุลาการเท่านั้น ยังนำมาใช้กับองค์กรกึ่งตุลาการด้วย ในที่นี้จะขอกล่าวถึงความ เป็นอิสระของฝ่ายที่ใช้อำนาจตุลาการก่อน เพื่อจะได้เข้าใจหลักความเป็นอิสระมากยิ่งขึ้นและเป็นแนวทางในการพิจารณาถึงความ เป็นอิสระขององค์กรอัยการ

2.3.1 หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 197 วรรคแรก บัญญัติว่า “การพิจารณาพิพากษาอรรถคดีเป็นอำนาจของศาลซึ่งต้องดำเนินการให้เป็นไปโดยยุติธรรม ตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์” หน้าที่หลักของผู้พิพากษา คือ การพิจารณาพิพากษาคดีด้วยความซื่อสัตย์สุจริต บริสุทธ์ ยุติธรรม และถูกต้องตามกฎหมายและ นิติประเพณี ซึ่งเป็นหน้าที่ที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและสิทธิและเสรีภาพของ ประชาชน ผู้พิพากษาจึงต้องมีหลักประกันความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติ ราชการถูกแทรกแซงจากผู้ใดหรือองค์กรใด และทำให้การวินิจฉัยคดีเกิดความ เป็นธรรม ความเป็นอิสระ ของผู้พิพากษาถูกรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 197 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “ผู้พิพากษาและตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไป โดยถูกต้อง รวดเร็วและเป็นธรรม ตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย” โดยคำว่า “อิสระ” ในที่นี้ไม่ได้

¹² อมร จันทสมบุรณ์, คำบรรยายกฎหมายปกครอง, พิมพ์ครั้งที่ 9 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย รามคำแหง, 2527), หน้า 62-63.

หมายความว่าผู้พิพากษาจะพิจารณาพิพากษาคดีอย่างไรก็ได้ ไม่มีขอบเขตจำกัด แต่หมายความว่าผู้พิพากษาสามารถพิจารณาพิพากษาคดีได้อย่างอิสระ ไม่ถูกครอบงำหรือแทรกแซงจากผู้มีอิทธิพลหรือองค์กรอื่น ต้องปฏิบัติหน้าที่ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด¹³ และต้องวินิจฉัยชี้ขาดคดีตามข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนและบทบัญญัติของกฎหมาย กฎหมายกำหนดวิธีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีพร้อมทั้งองค์ประกอบความผิดและอัตราโทษเอาไว้ แต่มีความเป็นอิสระประเภทหนึ่งที่ยกเว้นไม่ได้กำหนดขอบเขต คือ ความเป็นอิสระในการใช้ดุลพินิจ เช่น ดุลพินิจในการกำหนดโทษภายในอัตราโทษที่กฎหมายกำหนด ดุลพินิจในการรอกการลงโทษหรือรอกการกำหนดโทษ ซึ่งเป็นส่วนที่ผู้พิพากษามีอิสระอย่างแท้จริง¹⁴ นอกจากนี้ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาคดีความแพ่ง มาตรา 32 ยังรับรองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้ด้วย ถ้าในระหว่างพิจารณาจนถึงมีคำพิพากษาถึงที่สุดหนังสือพิมพ์หรือสิ่งพิมพ์ที่ออกโฆษณาต่อประชาชนได้กล่าวถึงหรือแสดงโดยวิธีใดด้วยข้อความหรือความเห็นที่ประสงค์จะให้ผู้มีอิทธิพลเหนือศาลหรือผู้พิพากษาเพื่อทำให้การพิจารณาเสียความยุติธรรม มาตราดังกล่าวให้อำนาจศาลลงโทษผู้ประพันธ์ บรรณาธิการหรือผู้พิมพ์โฆษณาหนังสือพิมพ์หรือสิ่งพิมพ์ฉบับนั้น มาตราดังกล่าวมุ่งคุ้มครองและส่งเสริมให้ผู้พิพากษาพิจารณาพิพากษาคดีอย่างอิสระไม่ถูกครอบงำทางความคิดหรือถูกกดดันจากสิ่งแวดล้อมภายนอก

นักปราชญ์ทางนิติศาสตร์วางหลักการสำคัญของความเป็นอิสระของผู้พิพากษาไว้ 2 ประการคือ

1) ความเป็นอิสระทางองค์กร (Organic Independence) หมายถึง ผู้พิพากษาสามารถพิจารณาพิพากษาคดีไปในทิศทางใดก็ได้ภายในขอบเขตของกฎหมาย โดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารไม่สามารถใช้อำนาจแทรกแซงดุลพินิจในการตัดสินคดีทั้งทางตรงและทางอ้อมได้

¹³ อภิสิทธิ์ พรหมสวัสดิ์, “ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2534), หน้า 124-127.

¹⁴ อินทิรา ฉวีรัมย์, “ความเป็นอิสระ/อัตตาคณัติและดุลพินิจยุติธรรมของผู้พิพากษาไทยเมื่อต้องพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง,” *ตุลพาห* 55,2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2551): 141.

2) ความเป็นอิสระทางเนื้อหา (Substantial Independence) หมายถึง ผู้พิพากษาสามารถพิจารณาพิพากษาคดีไปในทิศทางใดก็ได้ภายในขอบเขตของกฎหมาย โดยผู้พิพากษาดำรงตนเองไม่สามารถใช้อำนาจแทรกแซงดุลพินิจในการตัดสินคดีทั้งทางตรงและทางอ้อมได้¹⁵

ความเป็นอิสระของผู้พิพากษาที่แท้จริงมี 2 ประการ คือ

1) ความเป็นอิสระในทางเนื้อหา หมายถึง ผู้พิพากษามีอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีจะพิพากษาคดีไปในรูปแบบใดก็ได้ ผู้ใดหรือองค์กรใดไม่สามารถกระทำการใด ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ผู้พิพากษาดำเนินคดีไปตามที่ตนเองต้องการได้

2) ความเป็นอิสระในทางส่วนตัว หมายถึง ผู้พิพากษาต้องพิจารณาพิพากษาคดีโดยปราศจากความเกรงกลัวต่อสิ่งใด ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งความเป็นอิสระในทางส่วนตัวมีผลต่อความเป็นอิสระในทางเนื้อหาด้วย เนื่องจากความเป็นอิสระในทางส่วนตัวช่วยเสริมสร้างความเป็นอิสระในทางเนื้อหาให้สมบูรณ์¹⁶

แนวคิดดังกล่าวสามารถอธิบายความเป็นอิสระของผู้พิพากษาได้อย่างชัดเจน ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาถึงความเป็นอิสระของพนักงานอัยการ และนำมาแก้ปัญหาความไม่เป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ได้ เช่น การบรรจุ แต่งตั้ง และโยกย้ายเป็นสิ่งที่กระทบต่อความเป็นอิสระในทางส่วนตัว เพราะการบรรจุ แต่งตั้ง และโยกย้ายทำให้ผู้พิพากษาปฏิบัติหน้าที่ภายใต้ความเกรงกลัวต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งอาจจะส่งผลให้พิจารณาพิพากษาคดีไปตามคำสั่งของบุคคลหรือองค์กรที่มีอำนาจในการพิจารณาให้คุณให้โทษแก่ผู้พิพากษาได้ ความเป็นอิสระในการตัดสินคดีก็จะเสียไป ความเป็นธรรมก็จะไม่เกิดขึ้น

ผู้วิจัยมองว่าความเป็นอิสระของผู้พิพากษาศมารถพิจารณาได้ 3 แง่มุม คือ

1) ความเป็นอิสระในแง่ภายนอกองค์กรตุลาการ ประเทศไทยแบ่งผู้ใช้อำนาจอธิปไตยออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ และแต่ละฝ่ายมีอิสระต่อกัน¹⁷

¹⁵ อินทิรา ฉวีรัมย์, “ความเป็นอิสระของผู้พิพากษากับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริองค์ผู้ดลธรรม,” ศาลยุติธรรมปริทัศน์ 61 (มกราคม 2550): 37.

¹⁶ คณิต ณ นคร, กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2555), หน้า 86.

¹⁷ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 3

ผู้พิพากษาจึงสามารถพิจารณาพิพากษาคดีได้ในรูปแบบใดก็ได้ โดยรัฐสภาและรัฐบาลไม่สามารถเข้ามาแทรกแซงการใช้ดุลพินิจในการตัดสินคดีได้ และไม่สามารถให้คุณให้โทษด้วยการแต่งตั้งโยกย้าย เลื่อนตำแหน่งผู้พิพากษาได้โดยตรง เนื่องจากการพิจารณาให้คุณให้โทษกับผู้พิพากษาเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาด้วยกันเองดังจะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 197 วรรคสาม ซึ่งบัญญัติว่า “การโยกย้ายผู้พิพากษาและตุลาการโดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้พิพากษาและตุลาการนั้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่เป็นการโยกย้ายตามวาระตามที่กฎหมายบัญญัติ เป็นการเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น เป็นกรณีที่อยู่ในระหว่างถูกดำเนินการทางวินัยหรือตกเป็นจำเลยในคดีอาญา เป็นกรณีที่กระทบกระเทือนต่อความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี หรือมีเหตุสุดวิสัยหรือเหตุจำเป็นอันไม่อาจก้าวล่วงได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ถ้าฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารมีอำนาจดังกล่าวอยู่ในมือ ความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการจะสูญเสียไป เพราะฝ่ายนิติบัญญัติหรือฝ่ายบริหารสามารถเข้ามามีอิทธิพลเหนือฝ่ายตุลาการได้¹⁸ นอกจากนี้ยังมีการแยกหน่วยงานทางธุรการของศาลออกจากฝ่ายบริหาร และหน่วยงานทางธุรการของศาลก็มีอิสระในการบริหารงานบุคคล งบประมาณ และดำเนินการด้านอื่น ๆ ด้วย¹⁹ การแยกหน่วยงานที่บริหารงานด้านบุคคลออกจากฝ่ายบริหารทำให้ฝ่ายบริหารไม่สามารถเข้ามามีอิทธิพลต่อการบริหารจัดการงานด้านบุคคล ซึ่งส่งผลให้ผู้พิพากษาสมาสามารถตัดสินคดีได้อย่างเต็มที่ ไม่ต้องเกรงกลัวอิทธิพลหรืออำนาจของฝ่ายใด

2) ความเป็นอิสระในแง่ภายในองค์กรตุลาการ ห้ามผู้พิพากษาด้วยกันเองเข้าไปแทรกแซงการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษาคนอื่น แม้แต่ประธานศาลฎีกาซึ่งเป็นประมุขของข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรมยังมีอำนาจแค่เพียงดูแลให้ผู้พิพากษาปฏิบัติตามระเบียบต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้นโดยกฎหมายหรือโดยประการอื่นเท่านั้น ไม่มีอำนาจเข้าไปก้าวล่วงการพิจารณาพิพากษาคดีของผู้พิพากษา²⁰ กฎหมายได้วางหลักเกณฑ์ที่ทำให้ผู้พิพากษาไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของฝ่ายใดและสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างเต็มที่โดย ไม่ต้องเกรงกลัวว่าจะถูกบีบบังคับจากผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าไว้ ดังนี้

ก. การพิจารณาพิพากษาคดีต้องทำโดยองค์คณะผู้พิพากษา เพื่อไม่ให้ผู้พิพากษาคนใดคนหนึ่งมีอำนาจเด็ดขาดอยู่ในมือ ผู้พิพากษาแต่ละคนมีอิสระในการตัดสินคดี มีความเห็นแตกต่างกันได้

¹⁸ อภิสิทธิ์ พรหมสวัสดิ์, ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา, หน้า 125.

¹⁹ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 217, มาตรา 222 และ มาตรา 227

²⁰ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 5

และมีฐานะที่เท่าเทียมกัน คือ มีสิทธิลงคะแนนเสียงตัดสินคดีได้คนละ 1 เสียง เพื่อเป็นการคานและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน และป้องกันไม่ให้ผู้พิพากษาใช้อำนาจไปในทางมิชอบ และเฉพาะผู้พิพากษาที่นั่งพิจารณาคดีเท่านั้นมีสิทธิทำคำพิพากษา เว้นแต่มีเหตุตามที่กฎหมายบัญญัติไว้²¹

ข. การพิจารณาให้คุณให้โทษ เช่น การแต่งตั้ง โยกย้าย เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนชั้นเงินเดือน การลงโทษทางวินัย ฯลฯ แก่ผู้พิพากษาต้องกระทำโดยคณะกรรมการตุลาการศาล²² เพื่อให้เจ้าของสำนวนมีอิสระอย่างเต็มที่ในการพิจารณาพิพากษาคดีและปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ต้องเกรงกลัวว่าจะถูกย้าย หรือไม่ได้เลื่อนตำแหน่งหรือเลื่อนชั้นเงินเดือน แต่ละศาลจะมีคณะกรรมการตุลาการศาลเป็นของตนเอง ทำหน้าที่พิจารณาเรื่องการให้คุณให้โทษแก่ผู้พิพากษา ในศาลยุติธรรมมีคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรม หรือ ก.ต. ทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งคณะกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมประกอบด้วย 1) ประธานศาลฎีกาเป็นประธานกรรมการ 2) ข้าราชการตุลาการที่ดำรงตำแหน่งในศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์ภาค และศาลชั้นต้นจำนวน 12 คน เป็นกรรมการตุลาการผู้ทรงคุณวุฒิ และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการคัดเลือกจากวุฒิสภาจำนวน 2 คน เป็นกรรมการตุลาการศาลยุติธรรมผู้ทรงคุณวุฒิ²³ เหตุที่ให้บุคคลภายนอกที่ไม่ใช่ผู้พิพากษาที่ได้รับการคัดเลือกจากวุฒิสภามาเป็นกรรมการตุลาการ เนื่องจากไม่ต้องการให้อำนาจตุลาการตัดขาดออกจากอำนาจนิติบัญญัติโดยสิ้นเชิง และเพื่อเป็นการป้องกันการแสวงหาอำนาจให้กับพวกพ้อง ส่วนในศาลปกครองมีคณะกรรมการตุลาการศาลปกครอง หรือ ก.ศป. ทำหน้าที่ดังกล่าว ซึ่งคณะกรรมการตุลาการศาลปกครองประกอบด้วย 1) ประธานศาลปกครองสูงสุดเป็นประธานกรรมการ 2) ตุลาการในศาลปกครองจำนวน 9 คน เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ และ 3) ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการคัดเลือกจากวุฒิสภาจำนวน 2 คน และจากคณะรัฐมนตรีจำนวน 1 คน เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ²⁴

²¹ สมลักษณ์ จัดกระบวนพล, พระธรรมนูญศาลยุติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548), หน้า 55-56.

²² อินทิรา ฉวีรัมย์, ความเป็นอิสระของผู้พิพากษากับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริองค์ผู้ถลธรรม, หน้า 38-39.

²³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 221 วรรคแรก ประกอบพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 36 วรรคแรก

²⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 226 วรรคแรก

ค. การจ่าย การเรียกคืน หรือการโอนสำนวนคดีต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายกำหนดไว้²⁵ เพื่อป้องกันผู้บังคับบัญชาจ่าย เรียกคืน หรือโอนสำนวนคดีตามอำเภอใจจนสูญเสียความยุติธรรมในการพิจารณาพิพากษาคดี

3) ความเป็นอิสระในแง่ตัวผู้พิพากษา ห้ามผู้พิพากษาประกอบอาชีพหรือวิชาชีพบางอย่างที่ขัดกับงานในตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือก่อให้เกิดความระแวงสงสัยในความไม่เป็นกลางหรือความเป็นธรรม เช่น ข้าราชการการเมือง กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดิน ที่ปรึกษากฎหมาย กรรมการผู้จัดการบริษัท²⁶ เพื่อผู้พิพากษาจะได้อำนวยความยุติธรรมได้อย่างเต็มที่²⁷

2.3.2 หลักความเป็นอิสระของพนักงานอัยการ

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 5 วรรคแรก บัญญัติว่า “พนักงานอัยการมีอำนาจหน้าที่ในการอำนวยความยุติธรรม การรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยจักต้องกระทำด้วยความรวดเร็ว เท้าเทียมกันและเป็นธรรม กับทั้งต้องกระทำให้เป็นที่ยึดถือศรัทธาแก่ประชาชน” พนักงานอัยการมีหน้าที่หลายประการ ได้แก่ ด้านการอำนวยความยุติธรรม ด้านการรักษาผลประโยชน์ของรัฐ และด้านการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การส่งคดีถือเป็นหน้าที่หลักของพนักงานอัยการ ในด้านการอำนวยความยุติธรรมที่กระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคมและสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนแล้วใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ถ้าพนักงานอัยการสั่งฟ้องผู้ต้องหา คดีจะถูกดำเนินต่อไปในชั้นศาล แต่ถ้าพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา คดีจะถูกยุติลงในชั้นพนักงานอัยการ การพิจารณาสั่งคดีของพนักงานอัยการถือได้ว่าเป็น

²⁵ พระธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา 32 และ มาตรา 33 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 มาตรา 56

²⁶ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 197 วรรคท้าย มาตรา 205 และ มาตรา 207 พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม พ.ศ.2543 มาตรา 59 ประกอบประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ ข้อ 26 ถึง ข้อ 34 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542 มาตรา 14

²⁷ สมลักษณ์ จัดกระบวนพล, พระธรรมนูญศาลยุติธรรม, หน้า 150-155.

การใช้อำนาจกึ่งตุลาการ (Quasi Judicially)²⁸ จึงต้องมีหลักประกันความเป็นอิสระในการสั่งคดี เพื่อไม่ให้เกิดการปฏิบัติหน้าที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของผู้ใดหรือองค์กรใด ความเป็นอิสระในการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการถูกรับรองไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 วรรคสอง ซึ่งบัญญัติว่า “พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปโดยเที่ยงธรรม” พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 21 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า “พนักงานอัยการมีอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญและตามกฎหมายโดยสุจริตและเที่ยงธรรม” และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 6 วรรคแรก ซึ่งบัญญัติว่า “พนักงานอัยการมีอิสระในการดำเนินคดีอาญาภายในขอบเขตอำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ระเบียบและคำสั่งของสำนักงานอัยการสูงสุด การมอบหมายให้ดำเนินคดี การควบคุมและการตรวจสอบ รวมทั้งการเปลี่ยนตัวผู้ดำเนินคดี เป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชา”

ผู้วิจัยมองว่าความเป็นอิสระของพนักงานอัยการสามารถพิจารณาได้ 3 แง่มุม คือ

1) ความเป็นอิสระในแง่ภายนอกองค์กรอัยการ ในปัจจุบันรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้องค์กรอัยการเป็นองค์กรอื่นตามรัฐธรรมนูญที่แยกออกจากฝ่ายบริหาร จึงทำให้องค์กรอัยการไม่ตกอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาหรือการกำกับดูแลของรัฐบาล²⁹ นอกจากนี้ยังมีการแยกหน่วยงานทางธุรการขององค์กรอัยการออกจากฝ่ายบริหาร และหน่วยงานทางธุรการขององค์กรอัยการก็มีอิสระในการบริหารงานบุคคล งบประมาณ และดำเนินการด้านอื่น ๆ ด้วย³⁰ เพื่อป้องกันไม่ให้ฝ่ายบริหารเข้ามามีอิทธิพลต่อการสั่งคดีและการดำเนินคดีในชั้นศาลของพนักงานอัยการ³¹

²⁸ อติศร ไชยคุปต์, “ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 359.

²⁹ อำนาจ เนตยสุภา, รวิวิท ชิพจำเป็น และธีรัช ลิมปารายะ, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ, หน้า 17-18.

³⁰ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 วรรคห้า ประกอบพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 7

³¹ สุริยา ปานแป้น และอนุวัฒน์ บุญนันท์, หลักกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร:โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2554), หน้า 83-84.

2) ความเป็นอิสระในแง่ภายในองค์กรอัยการ ในการพิจารณาให้คุณให้โทษแก่พนักงานอัยการ เช่น การแต่งตั้ง โยกย้าย เลื่อนตำแหน่ง เลื่อนขั้นเงินเดือน การลงโทษทางวินัย ฯลฯ ผู้บังคับบัญชาจะกระทำได้อีกต่อเมื่อได้รับความเห็นชอบจากคณะกรรมการอัยการ หรือ ก.อ. ก่อน เพื่อให้พนักงานอัยการมีอิสระอย่างเต็มที่ในการพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีในชั้นศาล โดยไม่ต้องเกรงกลัวว่าจะถูกกลั่นแกล้ง คณะกรรมการอัยการประกอบด้วย 1) อัยการสูงสุดเป็นประธาน 2) รองอัยการสูงสุดที่มีอาวุโสสูงสุดเป็นรองประธาน 3) รองอัยการที่เหลืออีกจำนวน 3 คน เป็นกรรมการอัยการโดยตำแหน่ง 4) ข้าราชการอัยการชั้น 6 ขึ้นไปจำนวน 3 คน และผู้รับบำเหน็จบำนาญตามกฎหมายว่าด้วยบำเหน็จบำนาญข้าราชการหรือกฎหมายว่าด้วยกองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการจำนวน 3 คน เป็นกรรมการอัยการผู้ทรงคุณวุฒิ 5) ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการคัดเลือกจากวุฒิสภามีจำนวน 2 คน และจากคณะรัฐมนตรีจำนวน 1 คน เป็นกรรมการอัยการผู้ทรงคุณวุฒิ และ 6) ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการงบประมาณ การพัฒนาองค์กร หรือด้านการบริหารจัดการจำนวน 1 คน เป็นกรรมการอัยการผู้ทรงคุณวุฒิ³²

3) ความเป็นอิสระในแง่ตัวพนักงานอัยการ ห้ามพนักงานอัยการประกอบอาชีพหรือวิชาชีพบางอย่างที่ขัดกับงานในตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือก่อให้เกิดความเสื่อมเสียในเกียรติศักดิ์ของพนักงานอัยการ เช่น ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ผู้ตรวจการแผ่นดิน กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ที่ปรึกษากฎหมาย ผู้จัดการบริษัท³³

2.3.3 หลักการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจ

เมื่อองค์กรในกระบวนการยุติธรรมต้องมีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ จึงมีกระบวนการตรวจสอบเข้ามาควบคุมการใช้อำนาจ ไม่ให้ใช้อำนาจที่มีอยู่ตามอำเภอใจหรือเกินขอบเขตที่กฎหมายกำหนด เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปตามกฎหมายและตามวัตถุประสงค์ของภารกิจที่รัฐมอบหมายให้ และอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชนและสังคม สาเหตุดังกล่าวเป็น

³² พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 18 ประกอบพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 4

³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 255 วรรคหก และพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 62 และ มาตรา 67

เหตุผลสำคัญที่ทำให้องค์กรตุลาการและองค์กรกึ่งตุลาการถูกตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี และการพิจารณาพิพากษาคดีจากทั้งองค์กรภายในและองค์กรภายนอกอยู่เสมอ

การตรวจสอบดุลพินิจมี 2 ประเภท ได้แก่

1) การตรวจสอบโครงสร้างดุลพินิจ หมายถึง การตรวจสอบสิ่งที่กำหนดขั้นตอนและวิธีพิจารณาของการใช้ดุลพินิจ โครงสร้างดุลพินิจมีองค์ประกอบ 7 ประการ ได้แก่

- ก. การวางแผนที่เปิดเผย (Open plans)
- ข. การเปิดเผยนโยบาย (Open policy statement)
- ค. การเปิดเผยกฎระเบียบที่ใช้บังคับ (Open rules)
- ง. การเปิดเผยข้อเท็จจริงที่หามาได้ (Open finding)
- จ. การเปิดเผยเหตุผลของการวินิจฉัย (Open reason)
- ฉ. การเปิดเผยบรรทัดฐานที่นำมาใช้ (Open precedent)
- ช. การมีความเป็นธรรมในการปฏิบัติงาน (Fairness of informal procedure)

2) การทบทวนดุลพินิจ (Checking) สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ

ก. ดุลพินิจที่มีการทบทวน (Checking Discretion) คือ เมื่อมีการใช้ดุลพินิจประเภทนี้ จะต้องมืองค์กรเข้ามาทำหน้าที่ทบทวนหรือตรวจสอบการใช้ดุลพินิจ ซึ่งองค์ที่มีหน้าที่ดังกล่าวเป็น คณะองค์กรกับองค์กรที่ใช้ดุลพินิจ การทบทวนอาจจะอยู่ในรูปของการอุทธรณ์ (Appeal) หรือ การตรวจทาน (Review) หรือการควบคุมมิให้ใช้กฎหมายขัดกับหลักเกณฑ์ (Judicial review) ก็ได้

ข. ดุลพินิจเด็ดขาด (Absolute Discretion) คือ เมื่อมีการใช้ดุลพินิจประเภทนี้ จะไม่มี องค์กรใดสามารถเข้ามาทำหน้าที่ทบทวนหรือตรวจสอบการใช้ดุลพินิจได้ เนื่องจากเป็นดุลพินิจที่มี ลักษณะเด็ดขาดและสมบูรณ์ในตัวเอง³⁴

³⁴ ธนิต สุนทรขจิต, “การสั่งฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2546), หน้า 89-91.

2.4 หลักการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร

ทหารเป็นกำลังสำคัญของชาติในการป้องกันประเทศ จึงต้องถูกควบคุมในเรื่องระเบียบวินัยอย่างเข้มงวดเพื่อควบคุมให้ทหารปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างถูกต้องและครบถ้วน สาเหตุดังกล่าวทำให้จำเป็นต้องมีการบัญญัติกฎหมายเฉพาะขึ้นมาใช้บังคับกับฝ่ายทหาร ซึ่งได้แก่ กฎหมายอาญาทหาร กฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก กฎหมายว่าด้วยวินัยทหาร กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร และข้อบังคับทหารที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติของกฎหมาย เพื่อให้ทหารอยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาและข้อบังคับของทหาร และทำให้กระบวนการพิจารณาคดีของศาลเหมาะสมกับความมุ่งหมายของราชการทหาร เมื่อทหารกระทำความผิดสมควรถูกดำเนินคดีและถูกลงโทษแตกต่างจากพลเรือน เพราะการกระทำความผิดดังกล่าวกระทบกระเทือนต่อการปฏิบัติราชการทางทหาร จึงจำเป็นต้องตั้งศาลทหารขึ้นมาทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่มีทหารเป็นผู้กระทำความผิดโดยเฉพาะ

ในสมัยโบราณชายฉกรรจ์ทุกคนต้องถูกเกณฑ์มาเป็นทหารเพื่อป้องกันประเทศ เมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้น ทหารที่กระทำความผิดจะถูกลงโทษโดยการลงทัณฑ์ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา³⁵ ต่อมาในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชมีการชำระสะสางกฎหมายตราสามดวงลักษณะขบถศึกหรือที่เรียกว่า พระอัยการขบถศึก กฎหมายฉบับดังกล่าวได้วางระเบียบการลงโทษทหารที่ย่อท้อต่อการรบไว้³⁶ ดังนี้ ถ้าบุคคลที่กระทำความผิดเป็นทหารที่มีศักดิ์นาตั้งแต่ 800 ลงมาจนถึงไพร่ ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดสามารถลงโทษผู้กระทำความผิดได้เอง แต่ถ้าบุคคลที่กระทำความผิดเป็นทหารที่มีศักดิ์นาตั้งแต่ 1,000 ขึ้นไป ต้องส่งตัวผู้กระทำความผิดให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษา โดยมีนายกองหรือผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิด ยกรับหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมาย และเกียกกายหรือเจ้าหน้าที่ต้อนทหารเข้ารบ เป็นองค์คณะ³⁷ จึงถือได้ว่าพระอัยการขบถศึกเป็นกฎหมายที่เป็นจุดเริ่มต้นของกิจการด้านศาลทหาร

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีการตั้งทหารมหาดเล็ก และมีการบัญญัติข้อบังคับทหาร จ.ศ.1239 ขึ้นใช้บังคับ ข้อบังคับดังกล่าวได้กำหนดวิธีการตัดสินคดีความของทหาร

³⁵ ไพบุลย์ ยันตพร, “ประวัติกรมพระธรรมนูญและเหล่าทหารพระธรรมนูญ,” ใน *วารสาร 100 ปี กรมพระธรรมนูญ*, (ม.ป.ท., 2549), หน้า 89-90.

³⁶ อุดม ควรผดุง, *ประวัติทหารเหล่าพระธรรมนูญ* (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2509), หน้า 6.

³⁷ สายัณห์ อรรถเกษม, “ศาลทหาร,” ใน *วารสารพระธรรมนูญ ฉบับพิเศษ*, (ม.ป.ท., 2546), หน้า 36-37.

มหาดเล็กไว้ดังนี้ ถ้าทหารมหาดเล็กมีข้อพิพาทกัน ให้ตัดสินคดีในกรมทหารมหาดเล็ก และถ้ามีบุคคลอื่นกล่าวโทษทหารมหาดเล็ก ให้ยื่นคดีให้แอดยูแตนต์ดำเนินการตัดสินโดยการเปรียบเทียบ แอดยูแตนต์จะนำคดีเข้าที่ประชุมออฟฟิศหรือที่เรียกว่า “ศาลทหารมหาดเล็ก” แต่ถ้าฝ่ายใดก็ไม่ยอมให้ทำการเปรียบเทียบ ให้ยื่นฟ้องคดีต่อศาล³⁸

ต่อมาในปีพ.ศ.2438 ศาลทหารแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่

1) ศาลทหารในเวลาปกติ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น คือ

ก. ศาลสำหรับกอง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเล็กน้อยที่นายกองขึ้นต่าง ๆ มีหนังสือฟ้องกล่าวโทษทหารกองขึ้นต่อผู้บังคับการกอง แต่ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นทหารต่างประเทศ โดยมีอำนาจลงโทษจำคุกได้ไม่เกิน 42 วัน และสั่งลงโทษด้วยการถอดยศทหารไม่ได้

ข. ศาลสำหรับตำบล มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเล็กน้อยที่นายสิบหรือพลทหารเป็นผู้กระทำความผิด โดยมีอำนาจลงโทษจำคุกได้ไม่เกิน 2 ปี และสั่งลงโทษด้วยการสั่งพักราชการเป็นครั้งคราวหรือตัดเงินเดือนได้

ค. ศาลสำหรับแม่ทัพ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอุกฉกรรจ์ที่เกินอำนาจของศาลสำหรับกองและศาลสำหรับตำบล และมีอำนาจพิพากษาลงโทษนายทหารชั้นสัญญาบัตร โดยคำพิพากษาของศาลสำหรับแม่ทัพจะใช้ได้ก็ต่อเมื่อพระเจ้าแผ่นดินพระราชทานลายพระราชหัตถเลขาและพระราชลัญจกรประทับ หรือพระเจ้าแผ่นดินทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นายทหารที่มียศสูงสุดประทับ

2) ศาลในกองทัพ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทุกคดี ซึ่งเป็นศาลที่ถูกตั้งขึ้น เมื่อกองกำลังทหารเคลื่อนที่ออกนอกราชอาณาจักรและในพื้นที่นั้นไม่มีศาลทหารในเวลาปกติหรือศาลสำหรับแม่ทัพ

³⁸ สุพิชชา หอมส่งกลิ่น, “การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550), หน้า 35-36.

3) ศาลในเวลารบ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ทหารกระทำความผิดในเวลาที่มิ สงคราม และในพื้นที่นั้นไม่มีศาลสำหรับแม่ทัพ³⁹

ในปัจจุบันพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 แบ่งศาลทหารออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ศาลทหารในเวลาปกติ 2) ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และ 3) ศาลอาญาศึก

2.4.1 ระบบศาลทหาร

ศาลทหารเป็นศาลที่ตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 และสังกัด กระทรวงกลาโหม โดยศาลทหารกรุงเทพ ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุดอยู่ภายใต้สังกัด กรมพระธรรมนูญ ส่วนศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลประจำหน่วยทหารอยู่ภายใต้ สังกัดกองทัพบก⁴⁰ มีรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้รับผิดชอบงานธุรการของศาลทหาร กรมพระธรรมนูญเป็นส่วนราชการที่ควบคุมดูแลกิจการด้านศาลทหาร มีเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็น ผู้บังคับบัญชาสูงสุด เจ้ากรมพระธรรมนูญไม่สามารถเข้าไปก้าวก่ายการตัดสินคดีของตุลาการทหารได้ การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นดุลพินิจของศาลทหารโดยเฉพาะ เจ้ากรมพระธรรมนูญมีอำนาจในด้าน การปกครองบังคับบัญชา เช่น การพิจารณาบรรจุ แต่งตั้ง โยกย้ายเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับกระบวนการ พิพากษาคดีของศาล ดูแลความประพฤติ สนับสนุนในด้านวิทยากร อำนวยความสะดวกในด้าน ธุรการ⁴¹ และวางระเบียบราชการของศาลทหารและอัยการทหาร แต่ต้องได้รับอนุมัติจาก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเสียก่อน⁴² เท่านั้น

2.4.1.1 โครงสร้างของศาลทหาร

ศาลทหารแบ่งออกเป็น 3 ชั้น⁴³ ทำนองเดียวกับศาลพลเรือน ได้แก่

³⁹ สุข เปรุณาวิน, ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก, หน้า 33-38.

⁴⁰ ภูมิ โชคเหมาะ, กฎหมายทหาร, หน้า 233.

⁴¹ ประทีน พัฒนธรรม, การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร, หน้า 10-11.

⁴² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 5

⁴³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 6

1) ศาลทหารชั้นต้น เทียบได้กับศาลชั้นต้นของศาลพลเรือน พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 7 กำหนดให้ศาลทหารชั้นต้นมี 4 ประเภท คือ

ก. ศาลจังหวัดทหาร เทียบได้กับศาลแขวงของศาลพลเรือน

ศาลจังหวัดทหารจะตั้งอยู่ในทุกจังหวัดทหาร ซึ่งจังหวัดทหารหนึ่งจะรวมเขตพื้นที่การปกครองหลายจังหวัดเข้าด้วยกัน⁴⁴ เว้นแต่จังหวัดทหารนั้นเป็นที่ตั้งของกองบัญชาการมณฑลทหาร⁴⁵ พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร พ.ศ.2533 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552 ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 17 (1) กำหนดให้ศาลจังหวัดทหารมีทั้งสิ้น 22 ศาล และมีเขตอำนาจตามที่พระราชกฤษฎีกาฉบับดังกล่าวกำหนดไว้ เช่น ศาลจังหวัดทหารบกกาญจนบุรีมีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดกาญจนบุรีและจังหวัดสุพรรณบุรี ศาลจังหวัดทหารบกร้อยเอ็ดมีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดยโสธร ศาลจังหวัดทหารบกพิษณุโลกมีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดพิษณุโลกและจังหวัดสุโขทัย ศาลจังหวัดทหารบกทุ่งสงมีเขตอำนาจตลอดท้องที่อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช และจังหวัดตรัง

ศาลจังหวัดทหารตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นที่ตั้งกองบังคับการจังหวัดทหารนั้น ๆ และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังนี้

(1) อำนาจพิจารณาคดี ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิจารณาคดีอาญาได้ทุกตัวบทกฎหมาย แต่ไม่มีอำนาจพิจารณาคดีที่จำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตร ศาลจังหวัดทหารจึงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่พลทหาร นายทหารชั้นประทวน และบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ นายทหารชั้นสัญญาบัตร กระทบความผิดในเขตพื้นที่ของศาลจังหวัดทหารนั้น ๆ ถ้าหากจำเลยได้รับการเลื่อนฐานะจากนายทหารชั้นประทวนเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรหลังจากที่ถูกฟ้องคดีแล้ว จะมีผลทำให้ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าว⁴⁶

⁴⁴ ประทีน พัฒนธรรม, การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร, หน้า 13.

⁴⁵ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 8 วรรคแรก

⁴⁶ คำพิพากษาศาลทหารสูงสุดที่ 9/2543 ศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตร ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีคือศาลมณฑลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 19 และ 21 ขณะฟ้องจำเลยเป็นนายทหารประทวน ระหว่างสืบพยานจำเลย จำเลยได้เลื่อนฐานะเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร จึงไม่อาจดำเนินคดีในศาลจังหวัดทหารบกร้อยเอ็ดซึ่งเป็นศาลท้องถื่นต่อไปได้ ประกอบกับจำเลยมิได้คัดค้านคำร้อง จึงมีเหตุผล

(2) อำนาจพิพากษาคดี ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจพิพากษาคดีที่กฎหมายไม่ได้กำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้ หรือกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้ให้จำคุกไม่เกิน 1 ปี หรือปรับไม่เกิน 2,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ และมีอำนาจพิพากษาคดีได้แค่เพียงยกฟ้องโจทก์หรือลงโทษจำเลยให้จำคุกแต่ละกระทงไม่เกิน 1 ปี หรือปรับแต่ละกระทงไม่เกิน 2,000 หรือทั้งจำทั้งปรับ⁴⁷ โดยพิจารณาจากกำหนดโทษที่จะบังคับคดีกับจำเลยจริง ๆ ไม่ใช่กำหนดโทษที่ศาลวางไว้ในตอนแรกก่อนการเพิ่มโทษหรือการลดโทษ ถ้าศาลจังหวัดทหารเห็นควรพิพากษาลงโทษจำเลยเกินกว่าอำนาจที่กฎหมายกำหนดให้ทำความเห็นและส่งสำนวนไปให้ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพพิพากษาต่อไป แต่การกระทำดังกล่าวขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 236 ซึ่งบัญญัติว่า “การนั่งพิจารณาคดีของศาลต้องมีผู้พิพากษาหรือตุลาการครบองค์คณะ และผู้พิพากษาหรือตุลาการซึ่งมิได้นั่งพิจารณาคดีใด จะทำคำพิพากษาหรือคำวินิจฉัยคดีนั้นมิได้ เว้นแต่มีเหตุสุดวิสัยหรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้าวล่วงได้ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ” ในทางปฏิบัติแม้ว่ารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันจะไม่มีบทบัญญัติในทำนองเดียวกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 236 ก็ตาม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมซึ่งอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 20 ออกคำสั่งกระทรวงกลาโหมที่ 605/2544 เรื่องให้ตุลาการพระธรรมนูญไปนั่งร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษา ลงวันที่ 8 สิงหาคม 2544 ให้ตุลาการพระธรรมนูญ ศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพจำนวน 1 นาย ไปนั่งพิจารณาคดีร่วมกับตุลาการศาลจังหวัดทหารอีก 2 นาย ที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี ซึ่งมีผลทำให้ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจและหน้าที่ดังเช่นศาลมณฑลทหารหรือศาลทหารกรุงเทพ⁴⁸

ข. ศาลมณฑลทหาร เทียบได้กับศาลจังหวัดของศาลพลเรือน

ศาลมณฑลทหารจะตั้งอยู่ในทุกมณฑลทหาร ซึ่งมณฑลทหารหนึ่งจะรวมจังหวัดทหารหลายจังหวัดทหารเข้าด้วยกัน⁴⁹ เว้นแต่มณฑลทหารนั้นเป็นที่ตั้งของศาลทหารกรุงเทพ⁵⁰ พระราช

ให้โอนคดีไปพิจารณาพิพากษาที่ศาลมณฑลทหารบกที่ 22 ที่มีอำนาจตามคำร้องโจทก์ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 57

⁴⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 59

⁴⁸ สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ, ระบบศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาทหาร, หน้า 3-6.

⁴⁹ ประทีน พัฒนธรรม, การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร, หน้า 19.

กฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร พ.ศ.2533 และพระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552 ที่ออกโดยอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 17 (1) กำหนดให้ศาลมณฑลทหารมีทั้งสิ้น 13 ศาล และมีเขตอำนาจตามที่พระราชกฤษฎีกาฉบับดังกล่าวกำหนดไว้ เช่น ศาลมณฑลทหารบกที่ 12 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกฉะเชิงเทรา ศาลจังหวัดทหารบกสระแก้ว และตลอดท้องที่จังหวัดปราจีนบุรีและจังหวัดนครนายก ศาลมณฑลทหารบกที่ 21 มีเขตอำนาจตลอด เขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกบุรีรัมย์ ศาลจังหวัดทหารบกสุรินทร์ และตลอดท้องที่จังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดชัยภูมิ ศาลมณฑลทหารบกที่ 41 มีเขตอำนาจตลอดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารบกชุมพร ศาลจังหวัดทหารบกทุ่งสง ศาลจังหวัดทหารบกสุราษฎร์ธานี และตลอดท้องที่จังหวัดนครศรีธรรมราช นอกจากอำเภอทุ่งสง จังหวัดกระบี่ จังหวัดพังงา และจังหวัดภูเก็ต

ศาลมณฑลทหารตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นที่ตั้งกองบัญชาการมณฑลทหารนั้น ๆ และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาได้ทุกตัวบทกฎหมาย แต่ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยมียศทหารชั้นนายพลหรือเทียบเท่า⁵¹ ศาลมณฑลทหารจึงมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่พลทหารนายทหารชั้นประทวน และนายทหารชั้นสัญญาบัตร ตั้งแต่ยศพันเอก นาวาเอก และนาวาอากาศเอก ลงมากระทำความผิดในเขตพื้นที่ของศาลมณฑลทหารนั้น ๆ และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่ศาลจังหวัดทหารซึ่งอยู่ในเขตอำนาจของศาลมณฑลทหารทำความเห็นพร้อมสำนวนส่งมาให้พิพากษา⁵²

ค. ศาลทหารกรุงเทพ เทียบได้กับศาลอาญาของศาลพลเรือน

ศาลทหารกรุงเทพมีเพียงแห่งเดียว ตั้งอยู่ที่กรมพระธรรมนูญ กระทรวงกลาโหม และมีเขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ แต่โดยปกติถ้าการกระทำความผิดนั้นเกิดขึ้นในท้องถิ่นที่มีศาลทหารให้ศาลทหารแห่งท้องถิ่นนั้นมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี⁵³ ศาลทหารกรุงเทพมีอำนาจพิจารณาพิพากษา

⁵⁰ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 8 วรรคแรก

⁵¹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 21

⁵² ภูมิ โชคเหมาะ, *กฎหมายทหาร*, หน้า 277-278.

⁵³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 17 (2)

คดีอาญาได้ทุกตัวบทกฎหมายโดยไม่จำกัดศตวรรษของจำเลย⁵⁴ คือ ตั้งแต่พลทหารถึงยศทหารชั้นนายพลหรือเทียบเท่า และมีอำนาจพิพากษาคดีที่ศาลจังหวัดทหารทำความเห็นพร้อมสำนวนส่งมาให้พิพากษาด้วย

นอกจากนี้ศาลทหารกรุงเทพยังมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังนี้

- (1) คดีที่การกระทำความผิดเกิดขึ้นในราชอาณาจักร
- (2) คดีที่การกระทำความผิดเกิดขึ้นนอกราชอาณาจักร กรณีบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดนอกราชอาณาจักรตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 5 ทวิ ซึ่งบัญญัติว่า “บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร ผู้ใดกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายนี้หรือกฎหมายอื่นนอกราชอาณาจักร จะต้องรับโทษในราชอาณาจักร ในกรณีที่มีใช้ความผิดเกี่ยวกับความมั่นคงแห่งราชอาณาจักรตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 107 ถึงมาตรา 129 แห่งประมวลกฎหมายอาญา ถ้าได้มีคำพิพากษาของศาลในต่างประเทศอันถึงที่สุดให้ปล่อยตัวผู้นั้น หรือศาลในต่างประเทศพิพากษาให้ลงโทษและผู้นั้นได้พ้นโทษแล้ว ห้ามมิให้ลงโทษผู้นั้นในราชอาณาจักรเพราะการกระทำนั้นอีก แต่ถ้าผู้นั้นยังไม่พ้นโทษ ศาลจะลงโทษน้อยกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ หรือจะไม่ลงโทษเลยก็ได้” ศาลทหารกรุงเทพเป็นเพียงศาลเดียวที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าว

ง. ศาลประจำหน่วยทหารจะถูกตั้งขึ้นเมื่อหน่วยทหารปฏิบัติหน้าที่อยู่นอกราชอาณาจักร หรือขณะกำลังออกเดินทางเพื่อไปปฏิบัติหน้าที่นอกราชอาณาจักร และมีกำลังทหารไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน⁵⁵ กระทรวงกลาโหมออกข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยกำหนดกำลังทหารเพื่อการตั้งศาลประจำหน่วยทหาร พ.ศ.2499 ขึ้น เพื่อกำหนดกำลังทหารที่ถือว่าไม่น้อยกว่าหนึ่งกองพัน⁵⁶ ดังนี้ 1) หน่วยทหารซึ่งอัตรากำลังได้จัดเป็นหน่วยตั้งแต่หนึ่งกองพันขึ้นไป 2) หน่วยทหารที่มีเรือชั้น 1 ตั้งแต่หนึ่งลำขึ้นไป หรือหมู่เรือ หรือหมวดเรือซึ่งมีจำนวนเรือตั้งแต่สองลำขึ้นไป 3) หน่วยทหารซึ่งอัตรากำลังได้จัดเป็นหน่วยตั้งแต่หนึ่งฝูงบินขึ้นไป 4) หน่วยทหารซึ่งมีจำนวนทหารรวมกันไม่น้อยกว่า

⁵⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 22

⁵⁵ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 9 วรรคแรก

⁵⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 9 วรรคท้าย

500 คน และผู้บังคับบัญชาหน่วยทหารนั้นมีตำแหน่งไม่ต่ำกว่าผู้บังคับกองพัน หรือผู้บังคับการเรือชั้น 1 หรือผู้บังคับฝูงบิน หรือเทียบเท่า ศาลประจำหน่วยทหารมีเขตอำนาจ ดังนี้

(1) เขตอำนาจเหนือบุคคล หมายความว่า ศาลประจำหน่วยทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่สังกัดอยู่ในหน่วยทหารนั้น ๆ เท่านั้น

(2) เขตอำนาจไม่จำกัดพื้นที่ หมายความว่า ศาลประจำหน่วยทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่บุคคลที่สังกัดอยู่ในหน่วยทหารนั้นกระทำความผิดทั้งในหรือนอกราชอาณาจักร⁵⁷

ศาลประจำหน่วยทหารตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ตั้งหน่วยทหารนั้น ๆ และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเช่นเดียวกับศาลมณฑลทหาร⁵⁸

2) ศาลทหารกลาง เทียบได้กับศาลอุทธรณ์ของพลเรือน

ศาลทหารกลางมีเพียงแห่งเดียว ตั้งอยู่ที่กรมพระธรรมนูญ อาคารสำนักงาน ปลัดกระทรวงกลาโหม (แจ้งวัฒนะ) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น⁵⁹

3) ศาลทหารสูงสุด เทียบได้กับศาลฎีกาของพลเรือน

ศาลทหารสูงสุดมีเพียงแห่งเดียว ตั้งอยู่ที่กรมพระธรรมนูญ อาคารสำนักงาน ปลัดกระทรวงกลาโหม (แจ้งวัฒนะ) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่อุทธรณ์* คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลาง คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารสูงสุดเป็นอันถึงที่สุด ไม่สามารถโต้แย้งใด ๆ ได้อีก⁶⁰

⁵⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 17 (3)

⁵⁸ สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ, เอกสารประกอบการบรรยายตามโครงการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา ภาควิชยากร รุ่นที่ 30, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 38-41.

⁵⁹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 23

* สาเหตุที่ใช้คำว่า “อุทธรณ์” เนื่องจากเดิมเมื่อคู่ความประสงค์จะฎีกา ต้องฎีกาต่อศาลฎีกาพลเรือน เพราะในสมัยนั้น ยังไม่มีศาลทหารสูงสุด ต่อมาเมื่อมีการจัดตั้งศาลทหารสูงสุดขึ้น เพื่อให้เข้าใจว่าเป็นการฎีกาต่อศาลทหารสูงสุดไม่ใช่ฎีกาต่อศาลฎีกา จึงใช้คำว่า “อุทธรณ์” คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลางแทน

⁶⁰ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 24

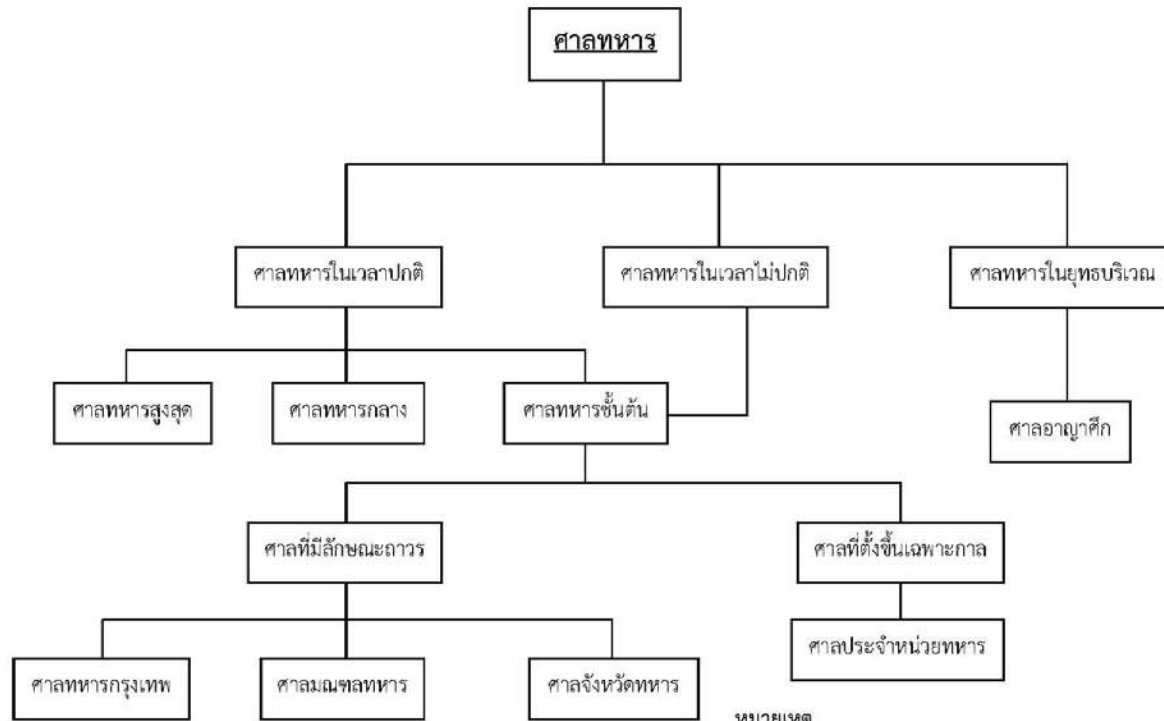
ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก เป็นศาลพิเศษที่ไม่จัดอยู่ในศาลชั้นใดชั้นหนึ่งโดยเฉพาะ⁶¹ เป็นศาลที่ตั้งขึ้นในขณะที่ประเทศอยู่ในระหว่างการรบหรือการสงคราม หรือระหว่างการประกาศใช้กฎอัยการศึก และเมื่อหน่วยทหารหรือเรือรบอยู่ในยุทธบริเวณ** คำพิพากษาของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกเป็นอันถึงที่สุด ไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้⁶²

⁶¹ ภูมิ โชคเหมาะ, กฎหมายทหาร, หน้า 234.

** จากคู่มือราชการสนามว่าด้วยวิถียุทธ ลงวันที่ 30 ธันวาคม 2492 คำว่า “ยุทธบริเวณ” หมายถึง พื้นที่ทางบก ทางทะเล และทางอากาศส่วนหนึ่งในเขตสงครามซึ่งใช้ในการยุทธ จะเป็นการรุกหรือตั้งรับก็แล้วแต่หน้าที่ที่รับมอบ และทั้งใช้ในการช่วยรบด้วย

⁶² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61 วรรคท้าย

แผนภูมิ 1 ศาลทหาร



หมายเหตุ

ศาลทหารจัดตั้งตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2489

2.4.1.2 อำนาจของศาลทหารในการดำเนินคดีอาญา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 228 วรรคแรก และพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 13 กำหนดให้ศาลทหารมีอำนาจ 2 ประการ คือ

1) ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีและวางบทลงโทษผู้กระทำความผิดที่กระทำผิดต่อประมวลกฎหมายอาญาทหาร ประมวลกฎหมายอาญา หรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาในคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิด คือ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารขณะกระทำความผิด โดยไม่ต้องคำนึงว่าผู้เสียหายในคดีดังกล่าวจะเป็นทหารหรือพลเรือน

2) ศาลทหารมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลที่กระทำความผิดฐานละเมิดอำนาจศาลทหารตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง คือ ศาลทหารมีอำนาจสั่งลงโทษบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือบุคคลพลเรือนโดยทั่วไปที่กระทำละเมิดอำนาจศาลทหารตามหลักเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 30 ถึง มาตรา 33 ได้ 4 สถาน คือ ไล่ออกจากบริเวณศาล จำคุกไม่เกิน 6 เดือน ปรับไม่เกิน 500 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ⁶³

ศาลทหารเป็นศาลที่ตั้งขึ้นมาเป็นพิเศษ เพื่อพิจารณาการกระทำความผิดบางประเภทหรือบุคคลบางจำพวกที่ถูกมองว่าการกระทำความผิดประเภทร้ายหรือบุคคลจำพวกนี้ควรขึ้นศาลทหาร หรือถูกศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดี จึงสามารถแบ่งหลักเกณฑ์ที่ทำให้คดีอยู่ในอำนาจศาลทหารออกเป็น 2 หลักเกณฑ์ คือ

หลักเกณฑ์แรก หลักเกณฑ์การกระทำความผิด คือ จะมีการกำหนดไว้ว่าการกระทำความผิดฐานใดบ้างต้องขึ้นศาลทหาร ถ้าผู้กระทำความผิดไม่ว่าจะเป็นทหารหรือพลเรือนกระทำความผิดในฐานที่ได้บัญญัติไว้ คดีดังกล่าวจะตกอยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี แต่ถ้าผู้กระทำความผิดกระทำความผิดในฐานที่ไม่ได้บัญญัติไว้ คดีดังกล่าวก็จะตกอยู่ในอำนาจศาลพลเรือน

หลักเกณฑ์ที่สอง หลักเกณฑ์ผู้กระทำความผิด คือ จะมีการกำหนดไว้ว่าผู้กระทำความผิดประเภทใดบ้างต้องขึ้นศาลทหาร ถ้าผู้กระทำความผิดเป็นทหารหรือพลเรือนที่สังกัดทหารหรือ

⁶³ ภูมิ โชคเหมาะ, กฎหมายทหาร, หน้า 248-250.

ทำหน้าที่อย่างทหาร คดีดังกล่าวจะตกอยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั้งสิ้น⁶⁴

สำหรับประเทศไทยหลักเกณฑ์ที่ทำให้คดีอยู่ในอำนาจศาลทหารยึดถือตามหลักเกณฑ์ผู้กระทำความผิด คือ ศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาเฉพาะคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น โดยพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 แบ่งบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารออกเป็น 8 ประเภท คือ

- 1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ
- 2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร
- 3) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร
- 4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด
- 5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้ เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร
- 6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะใน หรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม เรือ อากาศยาน หรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร
- 7) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย
- 8) เซลยศึกหรือชนชาติศัตรู ซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

2.4.1.3 คดีที่ไม่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 14 กำหนดให้ศาลทหารไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

⁶⁴ ประทีป พัฒนธรรม, การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร, หน้า 36.

1) คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำ ความผิดด้วยกัน หรือที่เรียกว่า คดีปะปน คือ คดีที่ทหารกับพลเรือนกระทำความผิดร่วมกันแต่ไม่ต้อง ถึงขนาดร่วมกันกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 83 เพียงแค่ทหารกับพลเรือน ต่างคนต่างประมาทก็ถือว่าเป็นการกระทำความผิดด้วยกันแล้ว⁶⁵ เช่น ร้อยตรีแดงกับนายดำขับรถสวนกัน ด้วยความประมาท ทำให้รถทั้งสองคันเฉี่ยวชนกันจนเป็นเหตุให้นางสาวเหลืองที่นั่งโดยสารมากับ ร้อยตรีแดงถึงแก่ความตาย คดีดังกล่าวไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ต้องฟ้องร้องดำเนินคดีกับบุคคลทั้งสอง ที่ศาลพลเรือน ในกรณีคดีมีผู้กระทำความผิดหลายคนและผู้กระทำความผิดที่ถูกจับตัวได้เป็นทหาร ส่วนพวกที่หลบหนีไปไม่ปรากฏแน่ชัดว่าเป็นทหารหรือพลเรือน ให้ถือว่าเป็นพลเรือน ศาลพลเรือนจึง มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนี้⁶⁶ แต่ถ้าปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าพวกที่หลบหนีไปเป็นทหาร คดีจะ ตกอยู่ในอำนาจศาลทหารไม่ใช่ศาลพลเรือน⁶⁷

2) คดีที่เกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน คือ คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีมูลคดี หรือวัตถุที่เป็นปัจจัยที่ใช้ในการกระทำผิดเกี่ยวข้องกับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน เช่น พลทหารแดง มีอาวุธปืนเถื่อนไว้ในครอบครองโดยไม่ได้รับอนุญาต และใช้อาวุธปืนดังกล่าวร่วมกับพลเรือนอีก 3 คน ปล้นทรัพย์บ้านของพลเรือเอกเหลือง พลทหารแดงมีความผิดฐานปล้นทรัพย์และฐานมีอาวุธปืนที่ผิด

⁶⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1104/2513 (ประชุมใหญ่) ตามคำบรรยายฟ้องของโจทก์ก็บรรยายว่า จำเลยกระทำความผิด โดยประมาท และความตายของพลทหารประดิษฐ์เกิดขึ้นเพราะความประมาทของพลเรือนที่หลบหนีไปซึ่งขับรถโดยประมาทกับ จำเลยซึ่งขับรถโดยประมาทเป็นเหตุให้เกิดเฉี่ยวและชนกัน กรณีจึงเห็นได้ว่าถ้าไม่เป็นเพราะจำเลยและพลเรือนกระทำความผิด โดยประมาทด้วยกัน ความตายของผู้ตายก็เกิดขึ้นไม่ได้ ศาลฎีกาโดยมติที่ประชุมใหญ่ เห็นว่า กรณีเช่นนี้ตกอยู่ในบทบัญญัติมาตรา 14 (1) ที่ว่า “คดีที่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับบุคคลที่มีได้อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำผิดด้วยกัน” คำว่า “ด้วยกัน” ไม่จำเป็น จะต้องเป็นเรื่องที่ทหารกับพลเรือนได้ร่วมกันกระทำความผิดตามมาตรา 83 แห่งประมวลกฎหมายอาญาเสมอไป แม้ทหารจะ กระทำความผิดฐานประมาทและพลเรือนก็กระทำความผิดฐานประมาทแล้วเป็นเหตุให้คนถึงแก่ความตายอย่างเช่นคดีนี้ ก็เป็นเรื่องที่ “กระทำความผิดด้วยกัน” ด้วย เมื่อคดีนี้เป็นคดีตกอยู่ในบังคับแห่งมาตรา 14 (1) แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 จึง เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารต้องดำเนินคดีนี้ต่อศาลพลเรือนตามมาตรา 15 วรรคหนึ่ง พิพากษายกคำพิพากษาศาลอุทธรณ์ ให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาพิพากษาใหม่

⁶⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 619/2485 จำเลยเป็นทหารประจำการ ส่วนพรรคพวกของจำเลยซึ่งหลบหนีไปไม่ปรากฏชัดว่า เป็นทหารหรือพลเรือนและโจทก์ก็ไม่ยืนยัน จึงไม่มีเหตุที่จะฟังว่าพรรคพวกนั้นเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดังนี้ คดีก็ขึ้น ศาลทหารไม่ได้

⁶⁷ คำพิพากษาศาลทหารสูงสุดที่ 23/2500 เมื่อพยานโจทก์ทั้ง 3 ปากยืนยันตอกันว่าคนร้ายทั้ง 3 แต่งเครื่องแบบทหาร และคนหนึ่งคือจำเลยนี้ แม้จะมีพยานอีก 1 ปาก ให้การสงสัยว่าคนร้ายคนหนึ่งจะมีใช้ทหารก็ดี ไม่อาจหักล้างคำพยานโจทก์อีก 3 ปากได้ หลักฐานฟังได้ว่าผู้กระทำความผิดในคดีนี้เป็นทหารกองประจำการตามฟ้อง คดีจึงอยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้ยกคำพิพากษาของ ศาลทหารกลาง ให้ศาลทหารกลางวินิจฉัยข้อเท็จจริงในท้องสำนวนแล้วพิพากษาใหม่ตามรูปคดี

กฎหมายไว้ในครอบครองโดยมิได้รับอนุญาต ความผิดฐานปล้นทรัพย์เป็นความผิดที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือนที่จะพิจารณาพิพากษาคดีตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 14 (1) ประกอบมาตรา 15 วรรคแรก ส่วนความผิดฐานมีอาวุธปืนที่ผิดกฎหมายไว้ในครอบครองโดยมิได้รับอนุญาตเป็นความผิดที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร เนื่องจากเป็นความผิดเฉพาะตัวของพลทหารแดง แต่พลทหารแดงได้นำอาวุธปืนเถื่อนไปร่วมกับพลเรือนปล้นทรัพย์ เป็นกรณีที่ความผิดฐานมีอาวุธปืนที่ผิดกฎหมายไว้ในครอบครองโดยมิได้รับอนุญาตเกี่ยวพันกับความผิดฐานปล้นทรัพย์ซึ่งเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน จึงต้องดำเนินคดีทั้งสองในศาลพลเรือน โดยไม่จำเป็นต้องแยกฟ้องพลทหารแดงในความผิดฐานมีอาวุธปืนที่ผิดกฎหมายไว้ในครอบครองโดยมิได้รับอนุญาตต่อศาลทหารเป็นอีกคดีหนึ่ง⁶⁸

3) คดีที่ต้องดำเนินคดีในศาลเยาวชนและครอบครัว จะเกิดขึ้นเฉพาะกรณีที่นักเรียนทหาร ตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนดกระทำความผิดในขณะที่มีอายุไม่เกิน 18 ปีบริบูรณ์ โดยศาลเยาวชนและครอบครัวถือเกณฑ์อายุของเด็กและเยาวชน⁶⁹ ในขณะที่ยื่นฟ้องเป็นเกณฑ์ ไม่ได้ถือเกณฑ์อายุ ในขณะที่กระทำความผิดเป็นเกณฑ์ คือ ถ้าในขณะที่ยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดมีอายุครบ 18 ปีบริบูรณ์ หรือกว่านั้นขึ้นไป หรืออายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์ แต่บรรลุนิติภาวะด้วยการสมรส ให้ถือว่าคดีดังกล่าว ตกอยู่ในอำนาจศาลทหารไม่ใช่ศาลเยาวชนและครอบครัว

4) คดีที่ศาลทหารเห็นว่าไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ คดีที่ศาลทหารพิจารณาแล้ว เห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร เนื่องจากเป็นกรณีตามมาตรา 14 (1) (2) (3) หรือ ด้วยเหตุผลประการอื่น ศาลทหารจะพิพากษายกฟ้อง แต่ไม่ตัดสิทธิโจทก์ที่จะนำคดีไปฟ้องต่อศาลพลเรือนที่มีอำนาจต่อไป เพราะยังไม่ได้มีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดที่ได้ฟ้อง เพียงแต่เป็นกรณีฟ้องผิดศาลเท่านั้น ในกรณีอัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จะส่งสำนวนคดีให้พนักงานอัยการพิจารณา แม้ว่าพนักงานอัยการเห็นว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ไม่สามารถย้อนสำนวนกลับไปให้อัยการทหารพิจารณาได้อีก⁷⁰ เพราะคำสั่งของอัยการทหารเป็นที่สุด และศาลพลเรือนจะไม่ประทับรับฟ้องเพราะเห็นว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่ได้⁷¹ แต่ถ้าศาลพลเรือนประทับ

⁶⁸ คำวินิจฉัยชี้ขาดอำนาจหน้าที่ระหว่างศาลที่ 12/2550

⁶⁹ พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553 มาตรา 4

⁷⁰ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 50

⁷¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 2713/2543 แม้ในขณะที่กระทำความผิดจำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่เมื่ออัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการพิจารณาดำเนินคดี ความเห็นของอัยการทหารที่วินิจฉัยว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นที่สุด แม้พนักงานอัยการจะมีความเห็นที่แตกต่าง ก็ไม่อาจส่งสำนวนการสอบสวน

รับฟ้อง* แล้ว แม้ปรากฏในภายหลังปรากฏว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือน ศาลพลเรือนสามารถพิจารณาพิพากษาคดีต่อไปได้⁷² ไม่ถือว่าเป็นการฟ้องผิดศาล⁷³ ภายใต้เหตุผลที่ว่าทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นประชาชนคนหนึ่ง และศาลพลเรือนเป็นศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีทั่วไปให้กับประชาชนอยู่แล้วตามปกติ เพียงแต่ศาลทหารมีขึ้นเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระงานของศาลพลเรือนที่เกี่ยวกับบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น⁷⁴ ศาลพลเรือนไม่มีสิทธิโอนคดีกลับไปให้ศาลทหารพิจารณาพิพากษา และไม่มีสิทธิพิพากษายกฟ้องเพราะเหตุฟ้องผิดศาล เว้นแต่จะยกฟ้องเพราะเหตุผลอื่น ถ้าปรากฏข้อเท็จจริงตั้งแต่แรกก่อนที่จะประทับรับฟ้องแล้วว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลพลเรือนไม่มีอำนาจประทับรับฟ้องและพิจารณาพิพากษาคดี หากศาลพลเรือนสั่งประทับรับฟ้องคดีดังกล่าว ให้ถือว่าคำสั่งประทับรับฟ้องเป็นคำสั่งที่มีชอบด้วยกฎหมาย⁷⁵

คดีตามข้อ (1) ถึง (4) เป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร จึงต้องดำเนินคดีดังกล่าวในศาลพลเรือน⁷⁶

2.4.2 การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร

ในกระบวนการยุติธรรมทหารมีวิธีพิจารณาความอาญาทหารในศาลทหารเป็นของตนเอง โดยเฉพาะ ซึ่งบัญญัติอยู่ในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 แต่ถ้ากฎหมายของฝ่ายทหาร

กลับคืนไปยังอัยการทหารอีกได้ และในกรณีเช่นนี้ศาลพลเรือนจะปฏิเสธไม่ประทับฟ้องคดีดังกล่าวโดยเหตุว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลทหารอีกมิได้

* หมายความว่าถึงแม้จะประทับฟ้องเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น ไม่หมายความว่ารวมถึงประทับฟ้องไว้เพื่อได้สวนมูลฟ้อง

⁷² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 15 วรรคท้าย

⁷³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 463/2504 (ประชุมใหญ่) พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 15 วรรค 2 บัญญัติไว้ชัดอยู่แล้วว่า “เมื่อศาลพลเรือนได้สั่งรับประทับฟ้องไว้แล้ว แม้จะปรากฏตามทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ให้ศาลพลเรือนมีอำนาจพิจารณาพิพากษาได้” กรณีนี้ก็เข้าข่ายเช่นนั้นแล้ว ไม่มีเหตุที่จะต้องคำนึงอย่างไรอีกว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยเงื่อนไขอย่างไร จึงพิพากษาให้ยกพิพากษาศาลล่างทั้งสอง ให้ศาลชั้นต้นพิจารณาพิพากษาต่อไปตามกระบวนการ

⁷⁴ ภูมิ โชคเหมาะ, กฎหมายทหาร, หน้า 251-260.

⁷⁵ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 124/2517 จำเลยรับราชการเป็นนายทหารประทวนประจำการ เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16 (3) ศาลจังหวัดเลยไม่มีอำนาจพิจารณาและพิพากษาคดีนี้

⁷⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 15 วรรคแรก

ไม่ได้บัญญัติถึงวิธีพิจารณาความอาญาใดไว้ ให้นำวิธีพิจารณาความอาญาในศาลพลเรือนซึ่งบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับ โดยอนุโลมและเท่าที่บังคับได้⁷⁷ วิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารจึงแตกต่างจากวิธีพิจารณาความอาญาในศาลพลเรือน ซึ่งมีรายละเอียดที่สำคัญ ดังนี้

การสอบสวนคดีอาญาที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ผู้ที่มีอำนาจสอบสวน คือ 1) พนักงานสอบสวนที่มีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา 2) เจ้าพนักงานที่มีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายเฉพาะเรื่อง⁷⁸ 3) เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ อัยการทหาร และนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ทำการสอบสวน ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไปในหัวข้อ 2.5.3.1 เรื่องอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง

การฟ้องคดีอาญาและคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา ผู้ที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติ คือ อัยการทหารและผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ส่วนในศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลทหารที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก คือ อัยการทหารและอัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจเป็นโจทก์ร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ หรือชดใช้ราคาทรัพย์ หรือชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาล ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไปในหัวข้อ 2.5.3.1 เรื่องอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง

ในกรณีอัยการทหารเห็นว่าสำนวนการสอบสวนที่ส่งมาจากพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร อัยการทหารมีอำนาจส่งสำนวนไปให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีต่อไปได้ทันที โดยไม่จำเป็นต้องย้อนสำนวนกลับไปให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเพื่อส่งสำนวนให้พนักงานอัยการอีกต่อหนึ่ง แม้ว่าพนักงานอัยการเห็นว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ไม่มีอำนาจย้อนสำนวนกลับไปให้อัยการทหารพิจารณาได้ พร้อมทั้งต้องยื่นฟ้องคดีต่อศาลพลเรือน⁷⁹ และเมื่อศาลพลเรือนสั่งประทับรับฟ้องแล้ว แต่ปรากฏในทางพิจารณาในภายหลังว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลพลเรือนก็มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้⁸⁰

⁷⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 45

⁷⁸ สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ, ระบบศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาทหาร, หน้า 18.

⁷⁹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 50

⁸⁰ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 15 วรรคท้าย

การแต่งตั้งทนาย คู่ความจะมีทนายว่าต่างหรือแก้ต่างได้ 2 วิธี คือ 1) คู่ความจัดหาทนายมาเอง หรือที่เรียกว่า การแต่งตั้งทนาย การดำเนินคดีในศาลทหารในเวลาปกติและศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือโจทก์และจำเลยมีสิทธิแต่งตั้งทนายได้ทุกคดี ส่วนในศาลอาญาศึกและศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ห้ามแต่งตั้งทนายทั้งสิ้นไม่ว่าในกรณีใด ๆ⁸¹ 2) ศาลทหารจัดหาทนายให้คู่ความ หรือที่เรียกว่า การตั้งทนาย ก่อนเริ่มการพิจารณาคดี ที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไปศาลทหารต้องถามจำเลยก่อนว่ามีทนายหรือไม่ หากจำเลยไม่มีและต้องการทนาย ศาลทหารต้องตั้งทนายทหารให้จำเลย ส่วนในคดีที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 5 ปี แต่ไม่ถึง 10 ปี หากจำเลยแถลงต่อศาลทหารก่อนเริ่มการพิจารณาคดีว่าจำเลย ยากจนและต้องการทนาย ศาลต้องตั้งทนายทหารให้จำเลย โดยศาลทหารจะไต่สวนเพื่อให้ได้ความว่า จำเลยเป็นคนยากจนจริงก่อนตั้งทนายให้หรือไม่ก็ได้⁸²

บุคคลที่จะได้รับการแต่งตั้งเป็นทนายในศาลทหารได้มีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ 1) ทนายความ ตามกฎหมายว่าด้วยทนายความ คือ ทนายความโดยทั่วไป และ 2) ทนายความตามที่ กระทรวงกลาโหมกำหนด คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรที่สังกัดกระทรวงกลาโหม สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี และได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชา ตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันหรือเทียบเท่าขึ้นไปให้ว่าความเฉพาะคดี⁸³

การโอนคดี เมื่อคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติหรือศาลทหารในเวลาไม่ปกติมี เหตุผลที่อาจเป็นการขัดขวางหรือไม่สะดวกหรือไม่อาจดำเนินคดีในศาลแห่งท้องถิ่นได้ โจทก์และ จำเลยมีอำนาจยื่นคำร้องขอโอนคดีต่อศาลทหารสูงสุด⁸⁴ ศาลที่รับโอนคดีไม่ได้มีอำนาจเหมือนกับศาล ที่โอนคดี มีอำนาจแค่เพียงพิจารณาพิพากษาคดีที่ไม่ได้เกิดในเขตอำนาจของตนเองเท่านั้น เช่น คดีที่ นายทหารชั้นสัญญาบัตรเป็นจำเลยและยื่นฟ้องต่อศาลมณฑลทหารสามารถโอนคดีไปยังศาลมณฑลทหาร แห่งอื่นหรือศาลทหารกรุงเทพได้ แต่ไม่สามารถโอนคดีไปยังศาลจังหวัดทหารได้ เนื่องจากศาลจังหวัดทหาร ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่นายทหารชั้นสัญญาบัตรเป็นผู้กระทำความผิด และศาลที่โอนคดี

⁸¹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคสอง

⁸² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 56

⁸³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 55 วรรคสาม

⁸⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 57 วรรคแรก

ต้องเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่โอน ถ้าศาลที่โอนคดีไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นแล้ว ก็ไม่สามารถโอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่นได้

การส่งประเด็นไปสืบ ศาลทหารมีอำนาจส่งประเด็นไปให้ศาลทหารแห่งอื่นหรือศาลพลเรือน สืบพยานแทน หากในท้องที่ที่พยานอาศัยอยู่มีศาลทหาร ก็จะส่งประเด็นไปให้ศาลทหารแห่งนั้น สืบพยานให้ แต่ถ้าในท้องที่ที่พยานอาศัยอยู่ไม่มีศาลทหาร ก็จะส่งประเด็นไปให้ศาลพลเรือนสืบพยานให้ อัยการทหารเจ้าของสำนวนจะตามประเด็นไปสืบหรือไม่ก็ได้ ถ้าอัยการทหารไม่ตามประเด็นไปสืบ ให้อัยการทหารหรือพนักงานอัยการประจำศาลที่รับประเด็นเป็นผู้ว่าความแทน⁸⁵

การรับฟังข้อเท็จจริงเพื่อลงโทษจำเลย ถ้าข้อเท็จจริงในทางพิจารณาแตกต่างกับข้อเท็จจริง ในคำฟ้องเพียงรายละเอียด เช่น เกี่ยวกับเวลาและสถานที่กระทำความผิด ระหว่างการกระทำ โดยเจตนาและประมาท ระหว่างการกระทำความผิดฐานลักทรัพย์ กรรโชก ฉ้อโกง ยักยอก และรับของโจร ศาลไม่สามารถถือเป็นเหตุยกฟ้องโจทก์ได้เว้นแต่จำเลยจะหลงต่อสู้ไปแล้ว⁸⁶ เหตุที่กฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญาในศาลทหารบัญญัติไว้เช่นนี้ มีสาเหตุมาจากศาลทหารมีลักษณะเป็นศาลกึ่งศาลปกครอง และยึดถือหลักความจริงเป็นสำคัญในการวินิจฉัยคดี ในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนมีวิธีพิจารณาความ ไปในทางยกฟ้องโจทก์และปล่อยตัวจำเลย แต่ต่อมาได้มีการแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา จึงทำให้วิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารและศาลพลเรือนมีหลักการดำเนินงานเดียวกัน⁸⁷

การอุทธรณ์หรือฎีกา ผู้ที่มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกา คือ 1) โจทก์และจำเลย ต้องยื่นอุทธรณ์หรือ ฎีกาภายใน 15 วัน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง ซึ่งแตกต่างจาก อายุความอุทธรณ์หรือฎีกาในกระบวนการยุติธรรมพลเรือน คู่ความในกระบวนการยุติธรรมพลเรือน ต้องยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาภายใน 1 เดือน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ คู่ความฝ่ายที่อุทธรณ์หรือฎีกาฟัง 2) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการและผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ ต้องยื่น อุทธรณ์หรือฎีกาภายใน 30 วัน นับแต่วันอ่านหรือ ถือได้ว่าอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง และผู้ที่มีสิทธิอุทธรณ์หรือฎีกาสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้เฉพาะคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหาร

⁸⁵ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 58

⁸⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 60

⁸⁷ ประทีน พัฒนธรรม, การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร, หน้า 46.

ในเวลาปกติเท่านั้น ส่วนคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาได้⁸⁸

การบังคับคดี เมื่อศาลทหารพิพากษาลงโทษจำเลยและคดีถึงที่สุดแล้ว ศาลทหารจะออกหมายแจ้งโทษเด็ดขาดไปให้ผู้บังคับบัญชาทหาร และเมื่อผู้บังคับบัญชาทหารได้รับหมายแจ้งโทษเด็ดขาดแล้ว จะออกคำสั่งในท้ายหมายไปยังเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ลงโทษโดยตรง เพื่อให้ลงโทษจำเลยตามคำพิพากษาของศาลทหาร⁸⁹ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไปในหัวข้อ 2.5.3.3 เรื่องอำนาจและหน้าที่ในการบังคับคดีตามคำพิพากษา

2.5 ความทั่วไปเกี่ยวกับอัยการทหาร

อัยการทหาร คือ นายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอัยการทหาร โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือปลัดกระทรวงกลาโหม ซึ่งมีคุณสมบัติและพื้นความรู้ดังต่อไปนี้ 1) เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร 2) อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์ 3) สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี 4) เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา และ 5) มีความประพฤติเหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่อัยการทหาร⁹⁰

อัยการทหารประจำ ณ ศาลทหารแห่งใด จะมีเขตอำนาจหรือเขตพื้นที่ตามเขตอำนาจของศาลทหารแห่งนั้น จึงสามารถดำเนินคดีอาญาได้เฉพาะคดีที่เกิดขึ้นในเขตอำนาจของศาลทหารแห่งนั้นเท่านั้น⁹¹ เช่น อัยการศาลจังหวัดทหารบกอุดรดิตถ์มีเขตอำนาจตลอดท้องที่จังหวัดอุดรดิตถ์และจังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นไปตามเขตอำนาจของศาลจังหวัดทหารบกอุดรดิตถ์ เมื่อมีคดีเกิดขึ้นในจังหวัดอุดรดิตถ์หรือจังหวัดแพร่ อัยการศาลจังหวัดทหารบกอุดรดิตถ์มีอำนาจดำเนินคดีดังกล่าว

⁸⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 61

⁸⁹ วิจักษ์ สัจจะเวฬุ, เอกสารประกอบการบรรยายโครงการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาศึกวิทยากร รุ่นที่ 30 สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 70-81.

⁹⁰ ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 ข้อ 4 ประกอบพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 11

⁹¹ เบญญา คงรอด, “กระบวนการยุติธรรมทหารก่อนคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหาร,” (เอกสารวิจัย หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง รุ่นที่ 5 โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ กรมพระธรรมนูญ, 2531), หน้า 28.

ในศาลจังหวัดทหารบกอุตรดิตถ์ ส่วนเรื่องเขตอำนาจศาลทหารได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้อ 2.4.1.1 โครงสร้างของศาลทหาร

2.5.1 ความเป็นมาและความจำเป็นที่ต้องมีอัยการทหาร

ในสมัยก่อนการดำเนินคดีอาญาในศาลกลาโหมหรือศาลทหารไม่มีอัยการทหารเข้ามาดำเนินคดีแทนผู้เสียหายเหมือนในปัจจุบัน ผู้เสียหายต้องดำเนินคดีเองทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดี การจัดหาพยานมาศาล ศาลทหารหรือผู้ที่ทำหน้าที่ตุลาการทหารมีหน้าที่เพียงตัดสินคดีให้เท่านั้น ต่อมาในปี.ศ.2442 (รัตนโกสินทรศก 118) พระองค์เจ้าจิริประวดีวรเดช ผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ⁹² เห็นว่ามีคดีที่จะต้องพิจารณาเพิ่มมากขึ้น และสมควรต้องมีเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลรับผิดชอบเรื่องนี้ จึงมีการแต่งตั้งพันเอกประสิทธิ์ราชศักดิ์เป็นอัยการทหารตามคำสั่ง ดังต่อไปนี้

“ให้พระประสิทธิ์ราชศักดิ์ ยกรับตรทัพบก ไปทำการในหน้าที่อัยการทัพบก ที่ 311/11221 ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก 121

ด้วยราชการทหารบกขณะนี้ ในแผนกทางคดีมีทวีมากขึ้นทั้งการที่จะจัดระเบียบของหน้าที่กรมไวยการทหารบกมีเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก สมควรจะต้องมีเจ้าหน้าที่ดำริห์การเรื่องให้ตลอดไป เพราะฉะนั้นให้นายพันเอกพระประสิทธิ์ราชศักดิ์ ยกรับตรทัพบกไปทำการในหน้าที่ไวยการทัพบกชั่วคราวหนึ่ง คงรับพระราชทานเงินเดือนในตำแหน่งยกรับตรทัพบกไปก่อน ส่วนหน้าที่ยกรับตรทัพบกซึ่งยังว่างอยู่นั้น ให้นายพันตรีพระสุนทรพิมล ผู้ช่วยยกรับตรทัพบกครั้งตำแหน่งยกรับตรทัพบก และให้ ฯลฯ”

พันเอกประสิทธิ์ราชศักดิ์เป็นอัยการทหารคนแรก และเป็นผู้วางรากฐานกรมพระธรรมนูญและกิจการด้านศาลทหาร จนกระทั่งในปี.ศ.2446 ได้แต่งตั้งนายพันตรีหลวงวิไชยพลฤทธิ์* เป็นอัยการทหารลำดับถัดมา

หลังจากมีการแต่งตั้งอัยการทหารคนแรกอัยการทหารได้มีการพัฒนาโดยตลอดทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ในปี.ศ.2475 กรมพระธรรมนูญได้แบ่งกิจการออกเป็น 2 แผนก คือ แผนกที่ 1 มีหน้าที่เกี่ยวกับอัยการทหาร ส่วนแผนกที่ 2 มีหน้าที่เกี่ยวกับศาลทหาร ต่อมาในปี.ศ.2496 เปลี่ยนชื่อแผนกที่ 1 เป็นกองอัยการทหาร และเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2526 เปลี่ยนชื่อเป็นสำนักงานอัยการทหาร

⁹² วุฒิ มีช่วย, “อัยการทหารท่านแรก,” ใน วารสาร 90 ปี กรมพระธรรมนูญ, (ม.ป.ท., 2539), หน้า 73-74.

* เจ้ากรมพระธรรมนูญทหารบกคนแรก

มีหน้าที่เกี่ยวกับการสนับสนุน ควบคุม และฝึกอบรมทางวิชาการในหน้าที่ของอัยการทหารและนายทหารพระธรรมนูญซึ่งสังกัดกระทรวงกลาโหม รวมทั้งพนักงานอัยการและผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นอัยการทหารในเวลาไม่ปกติ และมีการตั้งอัยการฝึกหัดและอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาขึ้นมาเป็นส่วนราชการสังกัดสำนักงานอัยการทหารด้วย โดยมีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชา⁹³

2.5.2 โครงสร้างของอัยการทหาร

อัยการทหารไม่มีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ เนื่องจากต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาทางทหาร ผู้วิจัยจึงแบ่งโครงสร้างของอัยการทหารออกเป็น 2 ลักษณะ เพื่อให้ทราบว่าสายการบังคับบัญชาของอัยการทหารมีลักษณะอย่างไร ดังนี้

2.5.2.1 โครงสร้างองค์กร

กรมพระธรรมนูญเป็นส่วนราชการระดับกรมที่ขึ้นตรงต่อสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม⁹⁴ มีหน้าที่เกี่ยวกับศาลทหาร อัยการทหาร นายทหาร นายทหารพระธรรมนูญ การคุ้มครองพยานในคดีอาญา ราชการในส่วนธุรการและวิชาการที่เกี่ยวกับกฎหมายและสังคมศาสตร์ และปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชา⁹⁵ กรมพระธรรมนูญแบ่งส่วนราชการออกได้ ดังนี้

1) สำนักงานการเงิน มีหน้าที่เกี่ยวกับการเบิกเงิน การจ่ายเงิน การเก็บรักษาเงิน และการบัญชีเงินราชการของกรมพระธรรมนูญให้เป็นไปตามระเบียบแบบแผนของทางราชการ โดยมีหัวหน้านายทหารการเงินเป็นผู้บังคับบัญชา

2) กองกลาง มีหน้าที่พิจารณา เสนอความเห็น วางแผน จัดทำ และประสานงานกำกับกรและดำเนินการเกี่ยวกับการสารบรรณ การธุรการ การพัสดุ การขนส่ง การสวัสดิการ การกำลังพล

⁹³ คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ, คู่มืออัยการทหาร, หน้า 1-2.

⁹⁴ พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการสำนักงานรัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2552 มาตรา 7 (5)

⁹⁵ พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการสำนักงานรัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2552 มาตรา 12

การบริการ และการรักษาความปลอดภัยของกรมพระธรรมนูญ ตลอดจนงานที่มีได้เป็นหน้าที่ของ ส่วนราชการขึ้นตรงอื่น ๆ โดยมีผู้อำนวยการกองกลางเป็นผู้บังคับบัญชา

3) สำนักตุลาการทหาร มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนตุลาการ ตุลาการพระธรรมนูญ และ เจ้าหน้าที่ธุรการศาลทหารทางวิชาการในการปฏิบัติหน้าที่ จัดตุลาการ ตุลาการพระธรรมนูญ และ เจ้าหน้าที่ธุรการศาลทหารปฏิบัติหน้าที่ในศาลทหารและศาลอาญาศึก และปฏิบัติงานธุรการ คณะกรรมการตุลาการทหาร โดยมีหัวหน้าสำนักตุลาการทหารเป็นผู้บังคับบัญชา

4) สำนักงานอัยการทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับอัยการทหาร สนับสนุน ควบคุม และ ฝึกอบรมทางวิชาการในหน้าที่อัยการทหารซึ่งสังกัดกระทรวงกลาโหม รวมทั้งพนักงานอัยการและ ผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งได้รับแต่งตั้งเป็นอัยการทหารในเวลาไม่ปกติ โดยมีหัวหน้าอัยการทหารเป็น ผู้บังคับบัญชา

5) กองกฤษฎีกาทหารและการต่างประเทศ มีหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจและร่างกฎหมาย ข้อบังคับ และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับกฎหมาย สนับสนุน ควบคุมและฝึกอบรมด้านกฤษฎีกาทหารแก่นายทหารพระธรรมนูญ การค้นคว้าและรวบรวมวิชาการทางกฎหมาย งานเกี่ยวกับกฎหมายและความตกลงระหว่างประเทศ และประสานงานกับฝ่ายทหารของต่างประเทศ โดยมีผู้อำนวยการกองกฤษฎีกาทหารและการต่างประเทศเป็นผู้บังคับบัญชา

6) กองนิติธรรมทหาร มีหน้าที่เกี่ยวกับคดีแพ่งและสัญญา งานวิจัย การเรียนจำและ อภัยโทษ และปัญหากฎหมายทั่วไป สนับสนุน ควบคุม และฝึกอบรมทางวิชาการด้านนิติธรรมทหารแก่นายทหารพระธรรมนูญ โดยมีผู้อำนวยการกองนิติธรรมเป็นผู้บังคับบัญชา

7) โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ มีหน้าที่ดำเนินการให้การศึกษอบรมเกี่ยวกับกฎหมายฝ่ายทหาร กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายอื่น รวมทั้งกิจการศาลทหาร อัยการทหาร นายทหารพระธรรมนูญ ทนายทหาร จำศาลทหาร และความรู้อย่างอื่นอันจะเป็นประโยชน์ต่อราชการทหาร และดำเนินการห้องสมุดของกรมพระธรรมนูญ โดยมีผู้บัญชาการโรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญเป็นผู้บังคับบัญชา

8) กองสงเคราะห์ทางกฎหมาย มีหน้าที่เกี่ยวกับกิจการทนายทหารในศาลทหาร รับปรึกษา ให้คำแนะนำช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ข้าราชการทหาร ทหารกองประจำการ และครอบครัว

สนับสนุน ควบคุม และฝึกอบรมทางวิชาการด้านนายทหารแก่นายทหารพระธรรมนูญ โดยมีผู้อำนวยการกองสงเคราะห์ทางกฎหมายเป็นผู้บังคับบัญชา

9) กองคุ้มครองพยาน มีหน้าที่ด้านคุ้มครองพยานตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา สนับสนุนการทำงานของคณะกรรมการคุ้มครองพยานกระทรวงกลาโหม และติดต่อประสานงานกับส่วนราชการที่เกี่ยวกับการคุ้มครองพยานในคดีอาญาทั้งในและนอกกระทรวงกลาโหม โดยมีผู้อำนวยการกองคุ้มครองพยานเป็นผู้บังคับบัญชา

10) สำนักงานงบประมาณ มีหน้าที่เกี่ยวกับการงบประมาณของกรมพระธรรมนูญ จัดทำบริหาร และควบคุมงบประมาณตามที่ได้รับจัดสรร รวมทั้งติดตาม วิเคราะห์ และประเมินผลให้เป็นไปตามนโยบาย ระเบียบ หลักเกณฑ์ และข้อกำหนดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และปฏิบัติงานอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย โดยมีหัวหน้าสำนักงานงบประมาณเป็นผู้บังคับบัญชา

อัยการทหารเป็นข้าราชการทหารที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสำนักงานอัยการทหาร สำนักงานอัยการทหารเป็นหน่วยขึ้นตรงของกรมพระธรรมนูญ มีขอบเขตความรับผิดชอบและหน้าที่ที่สำคัญ ดังนี้

1) ดำเนินคดีอาญาทั้งปวงที่เกิดขึ้นทั้งในและนอกราชอาณาจักรของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

2) ดำเนินคดีอาญาในชั้นอุทธรณ์และฎีกา

3) ให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษา สนับสนุนส่งเสริม และควบคุมทางวิชาการของอัยการทหารตลอดจนอัยการศาลทหารในเวลา กำหนดนโยบายและแผนการจัดอัตรากำลังในด้านอัยการทหาร และฝึกอบรมผู้ทำหน้าที่เป็นอัยการทหาร

สำนักงานอัยการทหารแบ่งส่วนราชการออกได้ ดังนี้

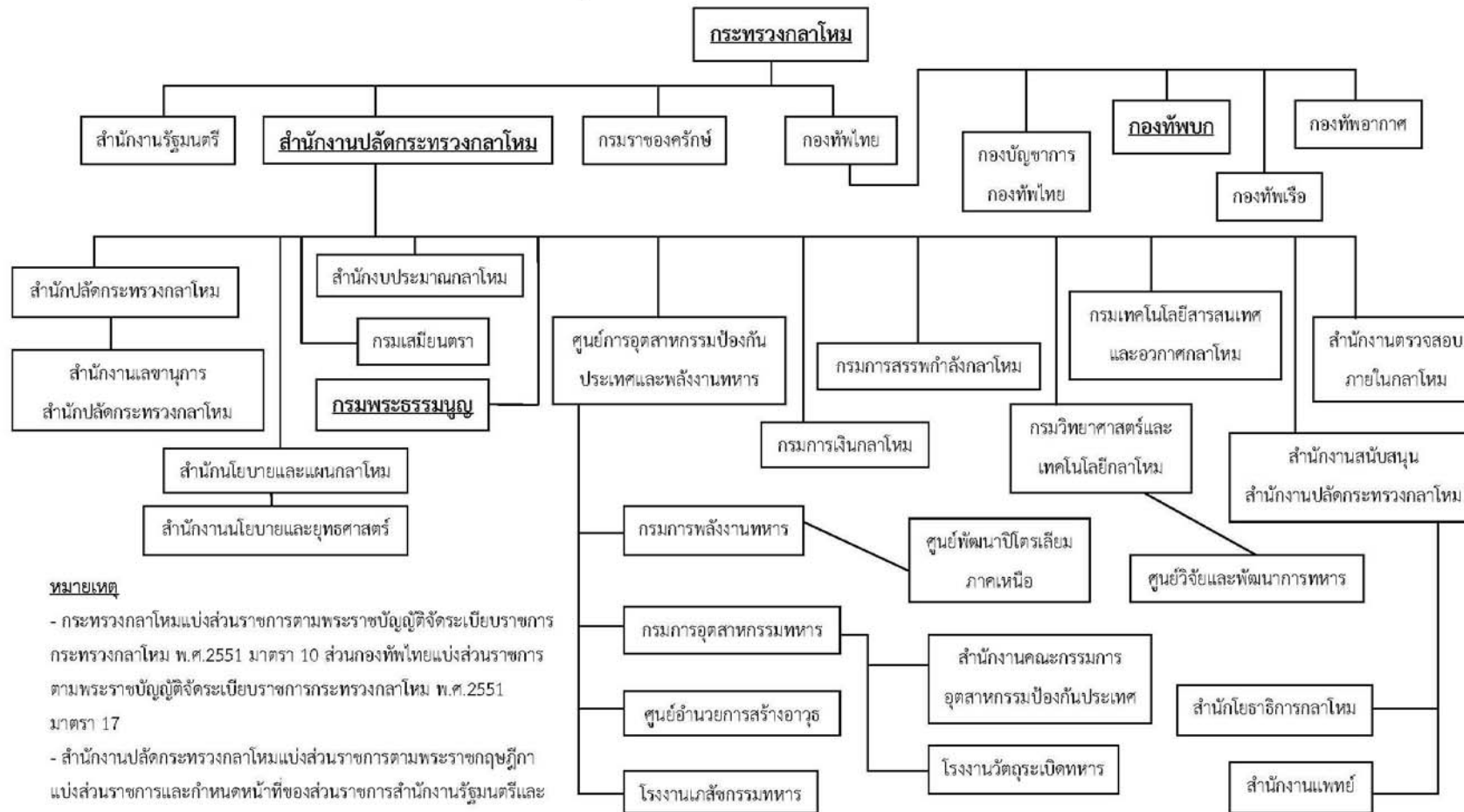
1) ฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ มีหน้าที่ดำเนินคดีอาญาทั้งปวง ฝึกอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอัยการทหาร และพิจารณาสำนวนคดีชั้นอุทธรณ์และฎีกาที่เกิดขึ้นทั่วราชอาณาจักรตามพระราชบัญญัติป้องกันการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ.2497 มาตรา 22 ซึ่งเป็นอำนาจของเจ้ากรมพระธรรมนูญที่จะพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง โดยมีอัยการศาลทหารกรุงเทพเป็นผู้บังคับบัญชา

2) ฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา มีหน้าที่ดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์และชั้นฎีกา และพิจารณาเสนอความเห็นกรณีขอถอนอุทธรณ์หรือถอนฎีกาของอัยการทหาร เพื่อขอรับความเห็นชอบจากหัวหน้าอัยการทหารหรือรายงานเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาดในกรณีหัวหน้าอัยการทหารมีความเห็นแย้งความเห็นของอัยการทหาร โดยมีอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาเป็นผู้บังคับบัญชา

3) ฝ่ายวิชาการ มีหน้าที่ตรวจ เร่งรัด ติดตามการปฏิบัติหน้าที่ และให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการแก่อัยการทหารและอัยการทหารในเวลาไม่ปกติ พิจารณาเสนอความเห็นกรณีผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเพื่อรายงานเจ้ากรมพระธรรมนูญชี้ขาด พิจารณาเสนอความเห็นกรณีถอนฟ้องของอัยการทหาร เพื่อขอรับความเห็นชอบจากหัวหน้าอัยการทหารหรือรายงานเจ้ากรมพระธรรมนูญ เพื่อชี้ขาดในกรณีหัวหน้าอัยการทหารมีความเห็นแย้งความเห็นของอัยการทหาร พิจารณารายงานขอให้ความคุ้มครองตัวผู้ต้องหาที่อยู่ในอำนาจสั่งควบคุมของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม พิจารณารายงานของอัยการทหารที่รายงานขอให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ผู้ต้องหาแทนการส่งฟ้องศาล พิจารณาคำร้องขอของอัยการทหารหรือผู้ต้องหาที่รายงานขอรับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสั่งให้ส่งผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหารตามที่ร้องขอ พิจารณารายงานของอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเพื่อให้ผู้ที่สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรีหรือเทียบได้ไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีฝึกหัดดำเนินคดีในศาลทหาร กำหนดนโยบายและแผนการจัดอัตรากำลังในด้านอัยการทหาร ฝึกอบรมผู้ที่จะทำหน้าที่เป็นอัยการทหารในสังกัดกระทรวงกลาโหม จัดทำสถิติ วิเคราะห์ และรวบรวมองค์คดีของอัยการทหารและของพนักงานอัยการหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่ทำหน้าที่เป็นอัยการทหารในรอบหกเดือน รวบรวมหนังสือและตำรากฎหมายตลอดจนคำพิพากษาศาลฎีกาและคำพิพากษาศาลทหารสูงสุดเพื่อใช้ในกิจการอัยการทหาร และตรวจสอบ ติดตาม วางแผน และประเมินผลการตรวจราชการอัยการทหารทุกแห่ง โดยมีอัยการฝ่ายวิชาการเป็นผู้บังคับบัญชา

นอกจากนี้อัยการทหารยังปฏิบัติหน้าที่อยู่ในมณฑลทหารและจังหวัดทหารอีกด้วย มณฑลทหารและจังหวัดทหารเป็นหน่วยขึ้นตรงของกองทัพบก และสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมและกองทัพบกเป็นส่วนราชการของกระทรวงกลาโหม

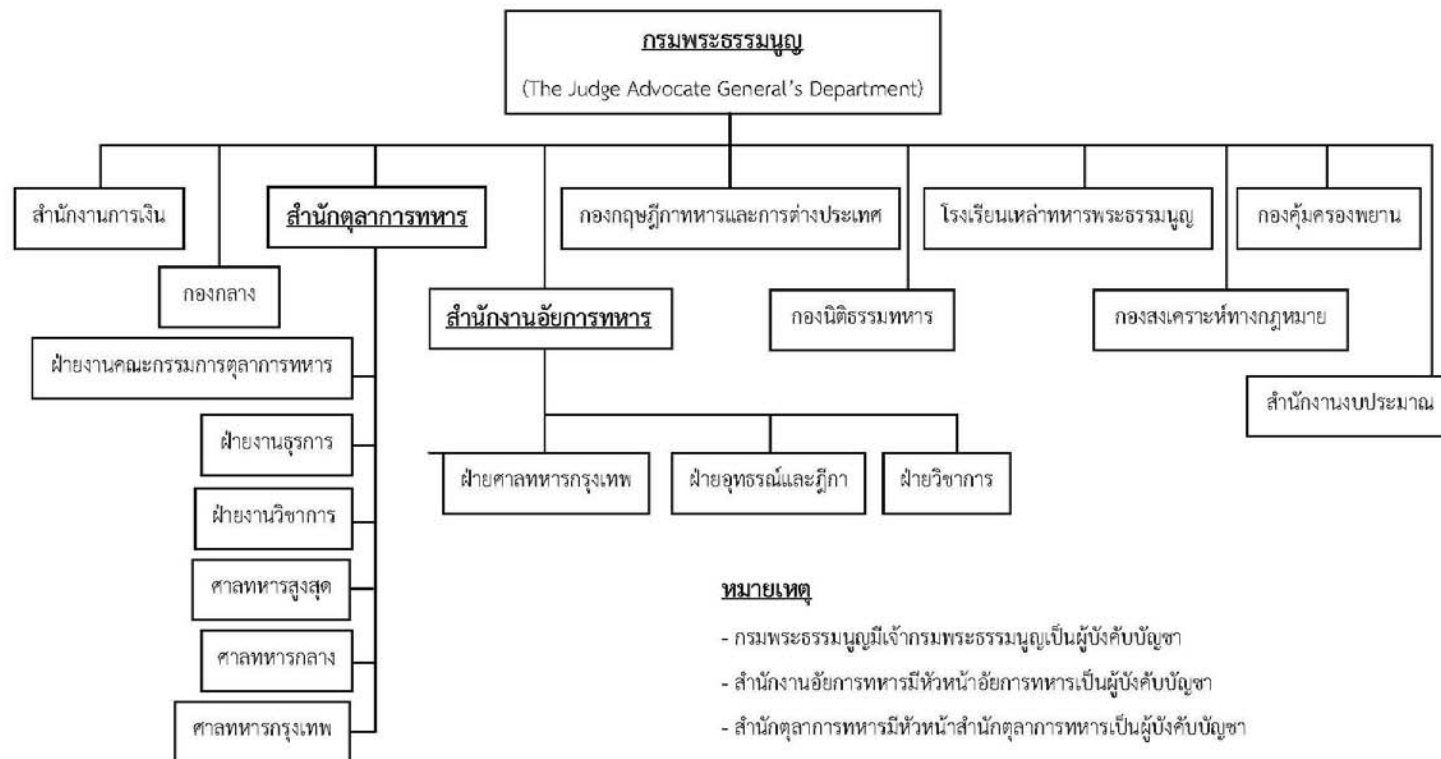
แผนภูมิ 2 การแบ่งส่วนราชการกระทรวงกลาโหม



หมายเหตุ

- กระทรวงกลาโหมแบ่งส่วนราชการตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551 มาตรา 10 ส่วนกองทัพไทยแบ่งส่วนราชการตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2551 มาตรา 17
- สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหมแบ่งส่วนราชการตามพระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการสำนักงานรัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงกลาโหม พ.ศ.2552 มาตรา 7

แผนภูมิ 3 การแบ่งส่วนราชการกรมพระธรรมนูญ

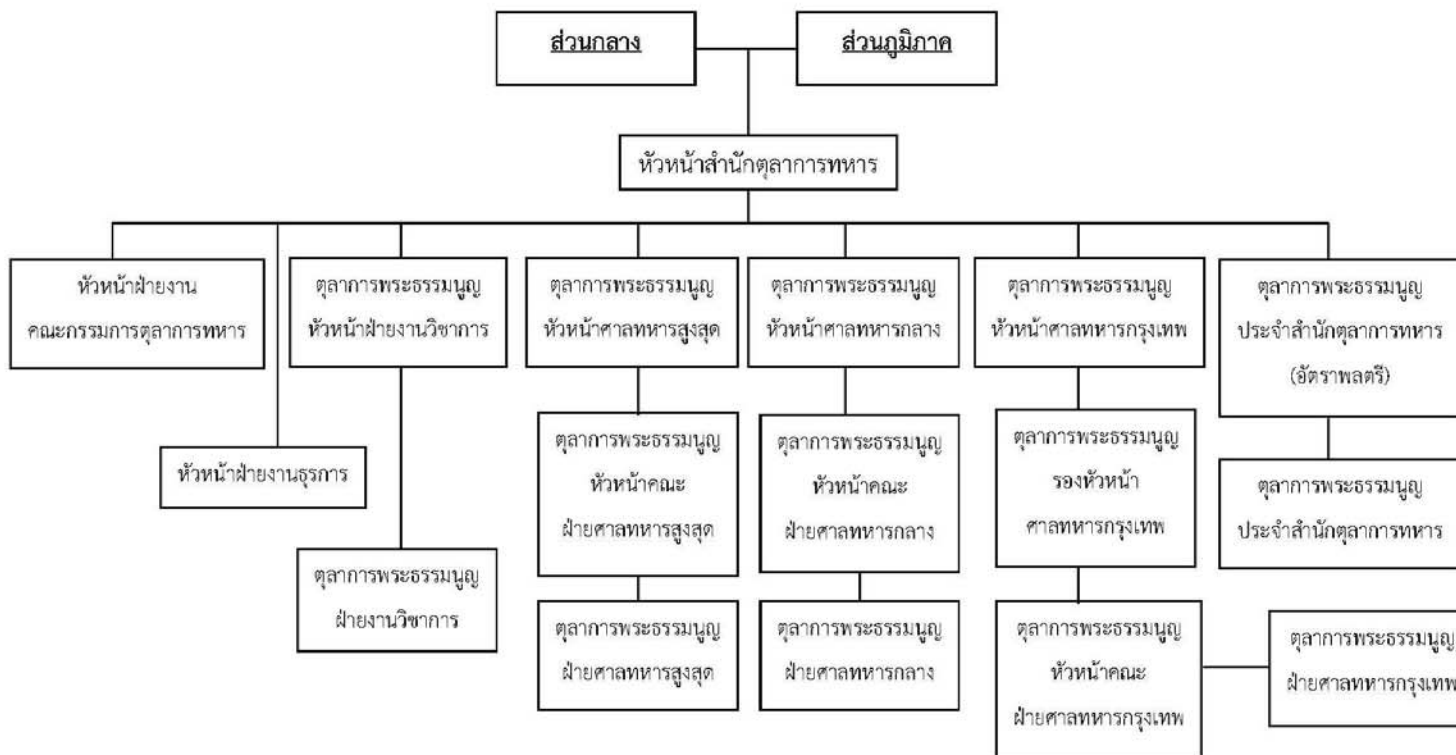


2.5.2.2 โครงสร้างการบริหารงานบุคคล

ผู้วิจัยจะขอกล่าวถึงการบริหารงานบุคคลของตุลาการทหารก่อน เพื่อจะได้เข้าใจ กระบวนการยุติธรรมทหารมากยิ่งขึ้น และจะขอกล่าวถึงเฉพาะสายการบังคับบัญชาของตุลาการทหาร ที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีเท่านั้น ตุลาการทหารทั้งหมดที่ปฏิบัติหน้าที่ทั้งในส่วนกลางและ ส่วนภูมิภาค ได้แก่ 1) ตุลาการพระธรรมนูญประจำสำนักตุลาการทหาร (อัตราพลตรี พลเรือตรี พลอากาศตรี) และตุลาการพระธรรมนูญประจำสำนักตุลาการทหาร หรือที่เรียกว่า “ตุลาการ เเดินสาย” ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่ขึ้นศาลทหารชั้นต้นในส่วนภูมิภาค เช่น ศาลมณฑลทหารบก ที่ 12 ศาลจังหวัดทหารบกชุมพร 2) ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารสูงสุด ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารสูงสุด และตุลาการพระธรรมนูญฝ่ายศาลทหารสูงสุด 3) ตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าศาลทหารกลาง ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารกลาง และตุลาการพระธรรมนูญ ฝ่ายศาลทหารกลาง และ 4) ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ ตุลาการพระธรรมนูญ รองหัวหน้าศาลทหารกรุงเทพ ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ และตุลาการ พระธรรมนูญฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ มีหัวหน้าสำนักตุลาการทหารเป็นผู้บังคับบัญชา และมีสาย การบังคับบัญชาตามลำดับชั้นลงมา เช่น ตุลาการพระธรรมนูญฝ่ายศาลทหารสูงสุดมีตุลาการพระธรรมนูญ หัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา ตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าคณะฝ่ายศาลทหารสูงสุด มีตุลาการพระธรรมนูญหัวหน้าศาลทหารสูงสุดเป็นผู้บังคับบัญชา (หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร)

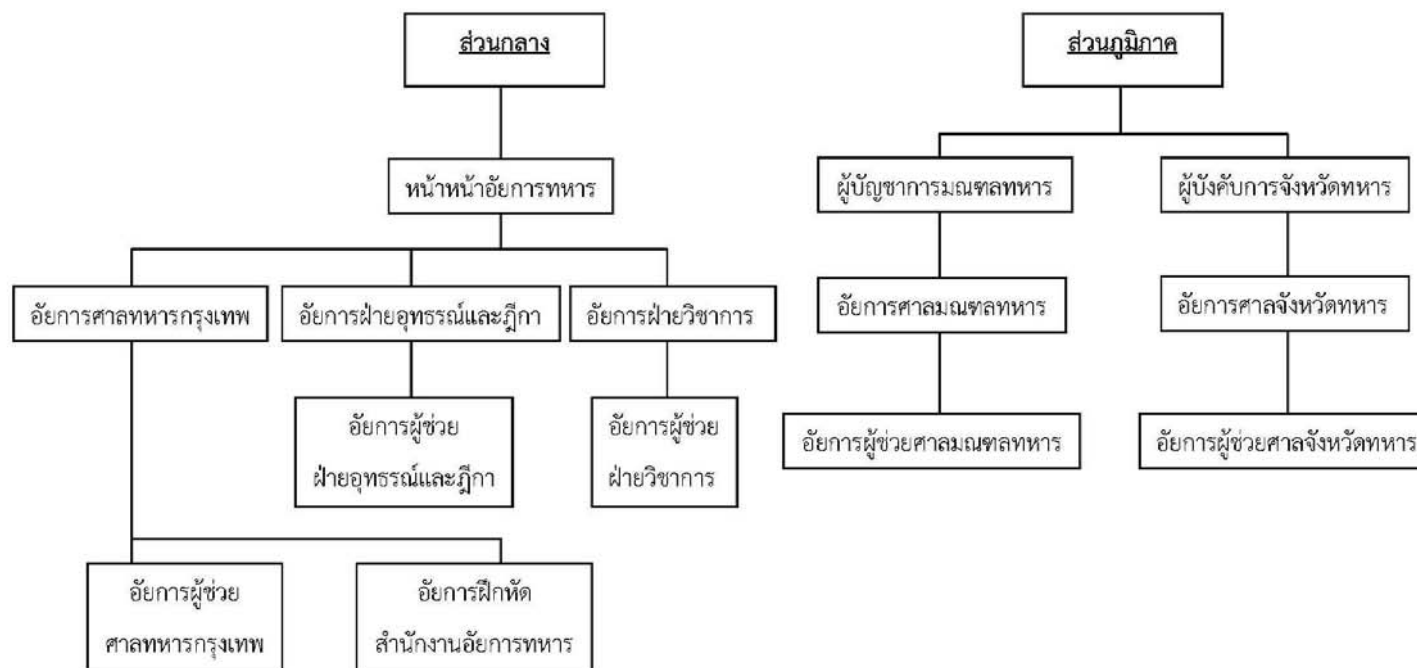
ตุลาการทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนภูมิภาคจะถูกส่งออกจากส่วนกลางไปปฏิบัติหน้าที่ ในศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหาร แต่ยังคงอยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของหัวหน้าสำนักตุลาการทหาร ซึ่งแตกต่างจากอัยการทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนภูมิภาคไม่ได้ถูกส่งออกจากส่วนกลางแต่เป็นอัยการทหาร ที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในมณฑลทหารหรือจังหวัดทหารนั้น ๆ และไม่ได้อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของ หัวหน้าอัยการทหารแต่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการ จังหวัดทหารที่ตนเองประจำอยู่

แผนภูมิ 4 สายการบังคับบัญชาของตุลาการทหาร

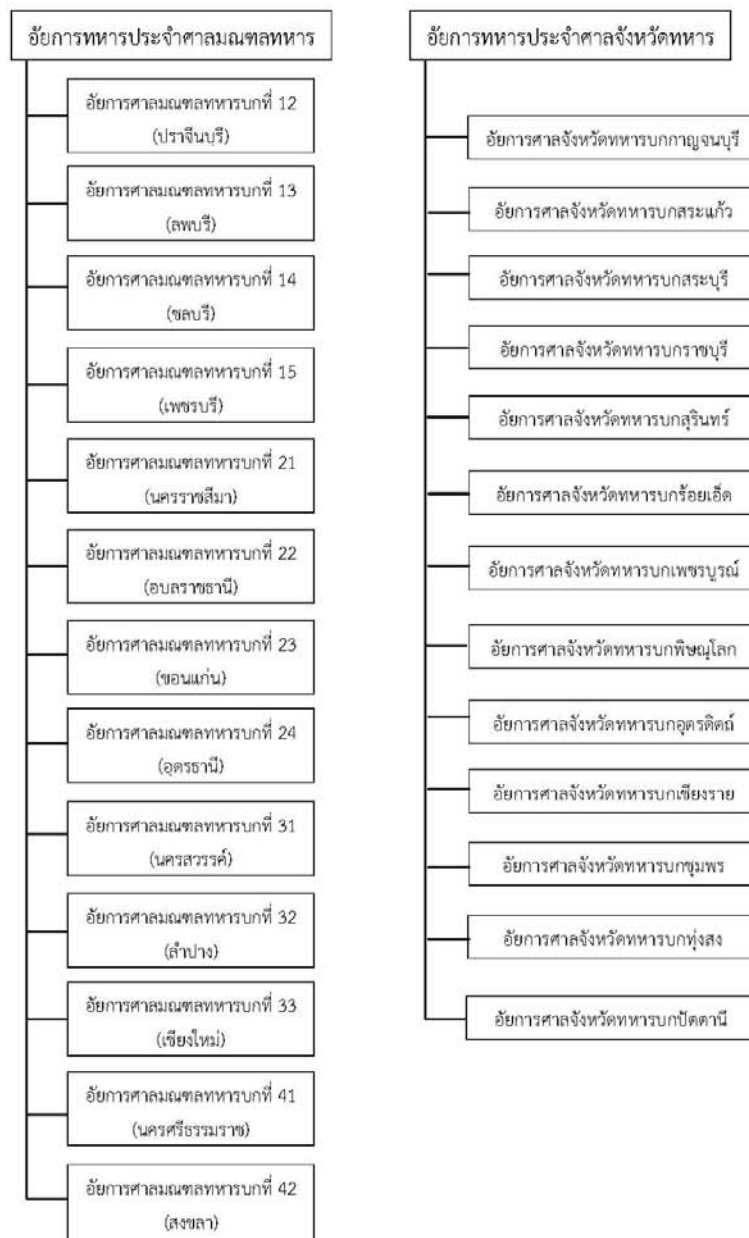


ส่วนสายการบังคับบัญชาของอัยการทหารแบ่งออกเป็น ส่วนกลางและส่วนภูมิภาค อัยการทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนกลาง ได้แก่ 1) อัยการศาลทหารกรุงเทพ (อัตรापันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ) อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ (อัตรापันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก) ที่เป็นหัวหน้าแผนก อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ (อัตรापันโท นาวาโท นาวาอากาศโท) ที่เป็นรองหัวหน้าแผนก อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ (อัตรापันตรี นาวาตรี นาวาอากาศตรี และอัตราร้อยเอก เรือเอก เรืออากาศเอก) และอัยการฝึกหัดสำนักงานอัยการทหาร (อัตรापันตรี นาวาตรี นาวาอากาศตรี และอัตราร้อยเอก เรือเอก เรืออากาศเอก) และ 2) อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา (อัตรापันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ) และอัยการผู้ช่วยฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา (อัตรापันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก และอัตรापันโท นาวาโท นาวาอากาศโท) และ 3) อัยการฝ่ายวิชาการ (อัตรापันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ) และอัยการผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ (อัตรापันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก และอัตรापันโท นาวาโท นาวาอากาศโท) มีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาและมีสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นลงมา เช่น อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพมีอัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกเป็นผู้บังคับบัญชา อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกมีอัยการศาลทหารกรุงเทพเป็นผู้บังคับบัญชา อัยการศาลทหารกรุงเทพมีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชา ซึ่งอัยการทหารในตำแหน่งดังกล่าวสังกัดกรมพระธรรมนูญ สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และอัยการทหารที่ปฏิบัติหน้าที่ในส่วนภูมิภาค ได้แก่ 1) อัยการ ศาลมณฑลทหาร (อัตรापันโท) และอัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหาร (อัตรापันตรี) มีผู้บัญชาการมณฑลทหารที่ตนเองประจำอยู่เป็นผู้บังคับบัญชาและมีสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นลงมา เช่น อัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหารบกที่ 22 มีอัยการศาลมณฑลทหารบกที่ 22 เป็นผู้บังคับบัญชา อัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหารบกที่ 22 มีผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 22 เป็นผู้บังคับบัญชา และ 2) อัยการศาลจังหวัดทหาร (อัตรापันตรี) และอัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหาร (อัตราร้อยเอก) มีผู้บังคับการจังหวัดทหารที่ตนเองประจำอยู่เป็นผู้บังคับบัญชาและมีสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นลงมา เช่น อัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหารบกกาญจนบุรีมีอัยการศาลจังหวัดทหารบกกาญจนบุรีเป็นผู้บังคับบัญชา อัยการศาลจังหวัดทหารบกกาญจนบุรีมีผู้บังคับการจังหวัดทหารบกกาญจนบุรีเป็นผู้บังคับบัญชา ซึ่งอัยการทหารในตำแหน่งดังกล่าวสังกัดหน่วยทหารที่ตนเองสังกัดอยู่ เช่น อัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหารบกที่ 22 สังกัดมณฑลทหารบกที่ 22 กองทัพบก

แผนภูมิ 5 สายการบังคับบัญชาของอัยการทหาร



แผนภูมิ 6 อัยการทหารในส่วนภูมิภาค



2.5.3 อำนาจและหน้าที่ของอัยการทหาร

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 ข้อ 5 กำหนดอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารไว้ ดังต่อไปนี้

- 1) ตรวจสอบการสอบสวนคดีอาญาแล้วเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น แล้วแต่กรณี
- 2) เป็นโจทก์ฟ้องและดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร
- 3) ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจให้พิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน หรือชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดต่อทรัพย์สินโดยตรงของจำเลยให้แก่รัฐบาล
- 4) ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจให้ยึดทรัพย์สินจำเลยเพื่อนำมาชำระหนี้ตามคำพิพากษาของศาลทหารให้แก่รัฐบาล
- 5) ตรวจสอบคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา
- 6) ตรวจสอบเพิ่มเติมหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามประเด็นที่อัยการทหารกำหนด
- 7) ออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ หรือสิ่งอื่นใดที่ใช้เป็นพยานหลักฐานได้
- 8) ส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการในกรณีที่อัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และแจ้งให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่เป็นผู้สอบสวนคดีนั้นทราบ
- 9) ในกรณีคดีที่ศาลทหารชั้นต้นพิพากษาลงโทษจำเลยโดยลำพัง แต่ศาลทหารกลางพิพากษาให้ปล่อยตัวจำเลย เมื่ออัยการทหารเห็นสมควร จะฎีกาต่อศาลทหารสูงสุดก็ได้
- 10) นอกจากข้อ (1) ถึง (9) ให้มีอำนาจและหน้าที่อื่น ๆ ตามที่กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และระเบียบบัญญัติว่าเป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหาร

ส่วนอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกามีระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 5 กำหนดอำนาจและหน้าที่ไว้ ดังนี้

- 1) รายงานการคดีและเสนอความเห็นต่อหัวหน้าอัยการทหารหรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร เพื่อส่งอุทธรณ์หรือฎีกา หรือไม่อุทธรณ์หรือฎีกา หรือส่งอย่างอื่น แล้วแต่กรณี
- 2) ทำและยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา คำแก้อุทธรณ์หรือฎีกา คำร้อง คำขอ หรือคำแถลงในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุดภายในเวลาที่กฎหมายหรือศาลทหารกำหนด รวมทั้งดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาด้วย
- 3) ถอนอุทธรณ์หรือฎีกา
- 4) รายงานเสนอแนะการดำเนินคดีตามที่ปรากฏในสำนวนของอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นต่อหัวหน้าอัยการทหาร
- 5) ปฏิบัติการอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

นอกจากนี้ยังมีกฎหมายอื่น ๆ อีกที่กำหนดอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารไว้ เช่น ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547 ข้อ 27 กำหนดว่ากรณี que ส่งสำนวนการสอบสวนไปให้อัยการทหารแล้ว อัยการทหารมีหน้าที่ยื่นคำร้องขอหมายซึ่งผู้ต้องหาต่อศาลทหาร และข้อ 28 กำหนดว่าอัยการทหารมีอำนาจปล่อยชั่วคราวก่อนศาลมีคำสั่งซึ่งผู้ต้องหาพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526 มาตรา 6 กำหนดว่าอัยการทหารที่ไม่ได้เป็นโจทก์ในคดีเดิมมีสิทธิยื่นคำร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547 มาตรา 32 กำหนดว่าในกรณีที่คณะกรรมการคดีพิเศษให้ความเห็นชอบว่าต้องมีอัยการทหารร่วมสอบสวนหรือปฏิบัติหน้าที่ร่วมกับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษด้วย อัยการทหารมีหน้าที่เข้าร่วมสอบสวนและปฏิบัติหน้าที่กับพนักงานสอบสวนคดีพิเศษ เพื่อให้คำแนะนำและตรวจสอบพยานหลักฐานตั้งแต่ชั้นเริ่มต้นการสอบสวนในคดีนั้น พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ.2550 มาตรา 21 กำหนดว่าในกรณีศาลทหารมีคำพิพากษาให้ลงโทษปรับจำเลย อัยการทหารมีหน้าที่ยื่นคำร้องต่อศาลทหารขอให้ออกหมายบังคับคดี พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ.2553 มาตรา 14 กำหนดว่าให้อัยการทหารร่วมเป็นคณะกรรมการตรวจสอบบุคคลซึ่งอยู่ในเงื่อนไขที่จะได้รับพระราชทานอภัยโทษปล่อยตัวและอภัยโทษลดโทษ ดังนั้น จึงสรุปได้ว่าอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารเป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารประกอบกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

รวมทั้งกฎหมายภายในด้วย ซึ่งสามารถแบ่งอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารออกเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ ดังนี้

2.5.3.1 อำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้อง

โดยปกติพนักงานสอบสวนมีอำนาจสอบสวนคดีอาญา ส่วนพนักงานอัยการไม่มีอำนาจดังกล่าว แต่ในกระบวนการยุติธรรมทหารอัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาทั้งปวงที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุ หรือสิ่งอื่นใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐาน⁹⁶ รวมทั้งเมื่ออัยการทหารเห็นว่าสำนวนการสอบสวนมีข้อบกพร่อง ยังมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเอง หรือสั่งให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำการสอบสวนเพิ่มเติมให้ก็ได้⁹⁷ การสอบสวนคดีอาญาของอัยการทหารมีลักษณะเป็นการสอบสวนความผิดทางปกครองหรือความผิดทางอาญากึ่งวินัยทหาร และไม่ได้มุ่งสอบสวนเฉพาะการกระทำ ความผิดทางอาญาของตัวผู้ถูกกล่าวหาเป็นสำคัญฝ่ายเดียว เนื่องจากแม้ว่าคดีจะมีพยานหลักฐาน ไม่เพียงพอที่จะสั่งฟ้องผู้ต้องหาในความผิดที่ได้ทำการสอบสวน แต่ปรากฏข้อเท็จจริงในทางการสอบสวนว่า การกระทำความผิดของผู้ต้องหาเป็นการกระทำที่ทำให้เสื่อมเสียวินัยทหารด้วย ผู้บังคับบัญชาทหารสามารถสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยผู้ต้องหาได้ และถ้าในคดียังปรากฏพยานหลักฐานว่าทหารอื่นมีส่วน เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดวินัยทหารอีกด้วย ผู้บังคับบัญชาทหารก็สามารถสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยทหารผู้นั้นได้⁹⁸

ในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนพนักงานอัยการไม่มีอำนาจทำการสอบสวนคดีอาญาด้วยตนเอง ดังเช่นอัยการทหาร ต้องให้พนักงานสอบสวนที่มีอำนาจตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นผู้ทำการสอบสวน และเมื่อสำนวนการสอบสวนมีข้อบกพร่อง ต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามประเด็นที่พนักงานอัยการกำหนด จะทำการสอบสวนเพิ่มเติมเองเหมือน อัยการทหารไม่ได้ เว้นแต่กรณีความผิดตามกฎหมายไทยที่กระทำลงนอกราชอาณาจักร อัยการสูงสุด หรือพนักงานอัยการที่อัยการสูงสุดหรือผู้รักษาการณ์แทนมอบหมายหน้าที่ให้มีอำนาจทำการสอบสวน ความผิดดังกล่าวได้เช่นเดียวกับพนักงานสอบสวน⁹⁹

⁹⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47

⁹⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 48

⁹⁸ ประทีน พัฒนธรรม, การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร, หน้า 93-96.

⁹⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 20

โดยหลักผู้มีสิทธิเป็นโจทก์ฟ้องคดีต่อศาล ได้แก่ พนักงานอัยการ และผู้เสียหาย แต่ในกระบวนการยุติธรรมทนายการฟ้องคดีอาญาเป็นอำนาจของอัยการทหาร ซึ่งอัยการทหารประจำ ณ ศาลทหารแห่งใดจะมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารแห่งนั้นเท่านั้น ส่วนผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร¹⁰⁰ มีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารได้¹⁰¹ เฉพาะในกรณีคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ แต่ในกรณีคดีอยู่ในศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึกและศาลทหารที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามไม่มีสิทธิดังกล่าว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารดำเนินการแทน และไม่มีสิทธิขอเข้าเป็นโจทก์ร่วม¹⁰² ด้วย นอกจากนี้อัยการทหารยังมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเพื่อร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน หรือชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เกิดจากการกระทำความผิดต่อทรัพย์สินโดยตรงของจำเลยให้แก่รัฐบาล¹⁰³ แต่ไม่สามารถเรียกทรัพย์สินหรือราคาทรัพย์สินแทนผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามได้ ส่วนผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเองก็ไม่มีสิทธิร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน หรือชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่ตนเองในศาลทหาร¹⁰⁴ ต้องยื่นฟ้องเป็นคดีแพ่งต่างหากในศาลพลเรือน¹⁰⁵

¹⁰⁰ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 16

¹⁰¹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49

¹⁰² คำสั่งศาลทหารสูงสุดที่ 2/2532 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4) บัญญัติว่า ผู้เสียหายหมายความว่า บุคคลผู้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดฐานใดฐานหนึ่ง รวมทั้งบุคคลอื่นที่มีอำนาจจัดการแทนได้ตั้งบัญญัติไว้ในมาตรา 4, 5 และ 6 ฉะนั้น ผู้ร้องซึ่งยื่นคำร้องเข้ามาเป็นผู้จัดการแทนผู้เสียหายตามมาตรา 5 (2) จึงมีฐานะเป็นผู้เสียหายด้วย แต่คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารผู้ร้องจะมีสิทธิเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหารได้หรือไม่นั้น จะต้องพิจารณาตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรค 1 ซึ่งบัญญัติว่า ศาลทหารในเวลาปกติให้อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา แต่ถ้าผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแล้ว ต้องมอบคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ เมื่อผู้ร้องซึ่งอยู่ในฐานะเป็นผู้เสียหายมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 16 แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ผู้ร้องจึงไม่มีอำนาจเป็นโจทก์หรือเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการศาลทหารกรุงเทพได้ ที่ศาลทหารกลางมีคำสั่งให้ยกอุทธรณ์ของผู้ร้องนั้นชอบแล้ว ให้ยกฎีกาของผู้ร้อง

¹⁰³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 51

¹⁰⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 53

¹⁰⁵ วิจักษ์ สัจจะเวทนะ, เอกสารประกอบการบรรยายโครงการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาภาควิทยากร รุ่นที่ 30 สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ, หน้า 71-74.

ในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนพนักงานอัยการและผู้เสียหายมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีได้¹⁰⁶ ทุกกรณี และพนักงานอัยการยังมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาต่อศาล เพื่อร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน หรือชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่เป็นผลมาจากการกระทำความผิดให้แก่ผู้เสียหายด้วย¹⁰⁷

ในประเทศที่ยึดถือระบบอัยการที่สมบูรณการดำเนินคดีอาญาในชั้นสอบสวนฟ้องร้องจะแบ่งแยกออกจากกันไม่ได้ และอยู่ในความรับผิดชอบของพนักงานอัยการแต่เพียงผู้เดียว กล่าวคือ พนักงานอัยการมีอำนาจทั้งทำการสอบสวนคดีและฟ้องคดีต่อศาล เช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศญี่ปุ่น แต่ในกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทยยึดถือหลักอำนาจและหน้าที่ในการสอบสวนฟ้องร้องแบ่งแยกออกจากกันโดยเด็ดขาด พนักงานอัยการจึงมีอำนาจแค่เพียงเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีต่อศาล โดยอาศัยข้อเท็จจริงตามสำนวนการสอบสวนที่พนักงานสอบสวนเสนอมาเท่านั้น ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนคดีเอง แต่มีอำนาจกลั่นกรองการสอบสวนของพนักงานสอบสวน โดยเมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นทางคดีจากพนักงานสอบสวนแล้วเห็นว่าสำนวนการสอบสวนนั้นยังมีข้อบกพร่องอยู่ สามารถสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้¹⁰⁸

2.5.3.2 อำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดีในศาล

เมื่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหาและอัยการทหารยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารแล้ว อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจดำเนินคดีในศาลทหารจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณา เช่น การร้องขอให้ศาลสั่งให้จำเลยคืนทรัพย์สิน หรือชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหาย การยื่นบัญชีระบุพยาน การสืบพยาน การอุทธรณ์หรือฎีกา

อำนาจและหน้าที่ในการดำเนินคดีในศาลพลเรือนมีลักษณะเช่นเดียวกับศาลทหาร คือ เมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีอาญาต่อศาลแล้ว พนักงานอัยการเท่านั้นมีอำนาจดำเนินคดีในศาลจนเสร็จสิ้นกระบวนการพิจารณา

¹⁰⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28

¹⁰⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

¹⁰⁸ จูฑาวดี ธรรมมาเสถียร, “ปัญหากฎหมายเกี่ยวกับการสั่งคดีของพนักงานอัยการ,” (วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 14-16.

2.5.3.3 อำนาจและหน้าที่ในการบังคับคดีตามคำพิพากษา

การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลทหารไม่ใช่อำนาจและหน้าที่ของอัยการทหาร เป็นอำนาจและหน้าที่ของผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ เมื่อศาลทหารพิพากษาลงโทษจำเลย ศาลทหารจะไม่ออกหมายไปยังเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ลงโทษโดยตรง แต่จะออกหมายแจ้งโทษเด็ดขาดไปให้ผู้บังคับบัญชาทหารทราบก่อน เมื่อผู้บังคับบัญชาทหารได้รับหมาย จะออกคำสั่งในท้ายหมายไปยังเจ้าหน้าที่ที่มีหน้าที่ลงโทษโดยตรง เพื่อให้ลงโทษจำเลยตามคำพิพากษา เช่น ออกคำสั่งในท้ายหมายไปยังเรือนจำทหาร ซึ่งมีหน้าที่เกี่ยวกับการลงโทษประหารชีวิตและการลงโทษจำคุก ให้ทำการประหารชีวิตหรือจำคุกจำเลย จึงถือได้ว่าศาลทหารไม่ได้มีอำนาจสั่งลงโทษจำเลยโดยตรงดังเช่นศาลพลเรือน แต่ผู้บังคับบัญชาของจำเลยเองเป็นผู้มีอำนาจสั่งลงโทษจำเลยตามคำพิพากษาของศาลทหาร ซึ่งผู้ที่มีอำนาจสั่งลงโทษมีดังนี้

- 1) ผู้บังคับบัญชาจำเลย มีอำนาจสั่งลงโทษจำเลยตามคำพิพากษาของศาลจังหวัดทหาร ศาลมณฑลทหาร และศาลทหารกรุงเทพ ไม่ว่าจะเป็นศาลทหารในเวลาปกติหรือศาลทหารในเวลาไม่ปกติ รวมถึงคำพิพากษาของศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดด้วย ซึ่งผู้บังคับบัญชาของจำเลยที่มีอำนาจสั่งลงโทษมี ดังนี้
 - ก. ผู้บังคับบัญชาของจำเลยที่มีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป
 - ข. ผู้บังคับบัญชาของจำเลยที่มีตำแหน่งตั้งแต่ชั้นผู้บังคับกองพันขึ้นไปในกรณีจำเลยอยู่ต่างท้องถื่นกับผู้บังคับบัญชาตำแหน่งชั้นผู้บัญชาการกองพลขึ้นไป
- 2) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารชั้นต้น มีอำนาจสั่งลงโทษจำเลยได้ 2 กรณี คือ
 - ก. กรณีจำเลยอยู่ต่างท้องถื่นกับผู้บังคับบัญชา
 - ข. กรณีจำเลยไม่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาทหาร เช่น นายความ หรือพยาน หรือเชลยศึกที่กระทำความผิดในระหว่างอยู่ในความควบคุมตัวของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ถูกศาลทหารกรุงเทพพิพากษาลงโทษ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพ มีอำนาจสั่งลงโทษ

3) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลประจำหน่วยทหาร มีอำนาจสั่งโทษจำเลยตามคำพิพากษาของศาลประจำหน่วยทหาร รวมถึงคำพิพากษาของศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดในกรณีอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาของศาลประจำหน่วยทหารด้วย

4) ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึก มีอำนาจสั่งโทษจำเลยตามคำพิพากษาของศาลอาญาศึก¹⁰⁹ ส่วนในกรณีศาลอาญาศึกถูกยกเลิกหรือสิ้นสภาพ เช่น ศาลอาญาศึกกองกำลังทหารไทยในสาธารณรัฐเวียดนามถูกยกเลิกโดยประกาศของกองบัญชาการกองกำลังทหารไทยในสาธารณรัฐเวียดนาม เรื่องการสิ้นสภาพศาลอาญาศึก ประกาศดังกล่าวสั่งให้โอนคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของศาลอาญาศึกกองกำลังทหารไทยในสาธารณรัฐเวียดนามและคดีที่ยังไม่ได้ยื่นฟ้องไปยังศาลทหารกรุงเทพ ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลอาญาศึกกองกำลังทหารไทยในสาธารณรัฐเวียดนามย่อมสิ้นสภาพไปด้วย จึงไม่มีอำนาจสั่งลงโทษ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการศาลทหารกรุงเทพเท่านั้นมีอำนาจสั่งลงโทษ¹¹⁰

ในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนพนักงานอัยการไม่มีอำนาจและหน้าที่ในการบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาลเช่นเดียวกับอัยการทหาร ซึ่งแตกต่างจากประเทศที่ยึดถือระบบอัยการที่สมบูรณ์เนื่องจากพนักงานอัยการของประเทศดังกล่าวมีอำนาจในการสอบสวนและฟ้องร้องคดี และยังมีอำนาจในการบังคับคดีตามคำพิพากษาอีกด้วย เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาพนักงานอัยการจะเป็นผู้ให้ความเห็นในการพิจารณาอภัยโทษ ลดโทษ หรือปลดปล่อยจากการจำคุกก่อนกำหนดโดยมีการคุมประพฤติ¹¹¹

¹⁰⁹ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 65

¹¹⁰ วิจักษ์ สัจจะเวท, เอกสารประกอบการบรรยายโครงการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาภาควิทยากร รุ่นที่ 30 สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ, หน้า 78-81.

¹¹¹ โกลเมน ภัทรภิรมย์, “งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม,” *อัยการนิเทศ* 31 (2512): 492.

ตาราง 1 ความแตกต่างระหว่างอัยการทหารกับพนักงานอัยการ

ประเด็นที่แตกต่าง	อัยการทหาร	พนักงานอัยการ
อำนาจและหน้าที่ในชั้นสอบสวน	มีอำนาจทำการสอบสวนและสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเอง	ไม่มีอำนาจทำการสอบสวนและสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเอง
การสังกัด	ไม่มีอำนาจสังกัด	มีอำนาจสังกัด
คุณสมบัติและพื้นฐานความรู้ที่สำคัญ	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร - ต้องสอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรีหรือเทียบเท่าไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี - เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา - อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปี 	<ul style="list-style-type: none"> - ต้องสอบไล่ทางกฎหมายได้ชั้นปริญญาตรีขึ้นไป - ต้องสอบไล่ได้ตามหลักสูตรของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา - อายุไม่ต่ำกว่า 25 ปี - ต้องประกอบอาชีพทางกฎหมายมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 2 ปี หรือ 1 ปี แล้วแต่กรณี
ตำแหน่งหน้าที่และอัตราเงินเดือน	ตำแหน่งหน้าที่เป็นไปตามยศทหาร และอัตราเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งเป็นไปตามบัญชีอัตราเงินเดือนข้าราชการทหาร ทหารกองประจำการ และนักเรียนในสังกัดกระทรวงกลาโหมและบัญชีอัตราเงินประจำตำแหน่งข้าราชการทหารประเภทตุลาการพระธรรมนูญและอัยการทหารท้ายพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ.2521	ตำแหน่งหน้าที่และอัตราเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งเป็นไปตามบัญชีอัตราเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งข้าราชการอัยการท้ายพระราชบัญญัติเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งข้าราชการอัยการ พ.ศ.2544

ตาราง 1 ความแตกต่างระหว่างอัยการทหารกับพนักงานอัยการ

ประเด็นที่แตกต่าง	อัยการทหาร	พนักงานอัยการ
การสับเปลี่ยนตำแหน่งหน้าที่	สามารถสับเปลี่ยนไปดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในกรมพระธรรมนูญได้ เช่น ตุลาการทหาร นายทหาร นายทหารพระธรรมนูญ	ไม่สามารถสับเปลี่ยนไปดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาได้
การแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งในเวลาไม่ปกติ	ไม่สามารถถูกแต่งตั้งให้ทำหน้าที่พนักงานอัยการได้	สามารถถูกแต่งตั้งให้ทำหน้าที่อัยการทหารได้

2.6 การบังคับบัญชาทางทหาร

การบังคับบัญชาทางทหารประกอบด้วยผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งการบังคับบัญชาทางทหาร หมายถึง

- 1) อำนาจและหน้าที่ที่ผู้บังคับบัญชาปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาโดยอาศัยยศหรือตำแหน่งหน้าที่ของตน
- 2) อำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บังคับบัญชาในการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่
- 3) การวางแผน การจัดหน่วย การสั่งการ การประสานงาน และการควบคุมกำลังทหารของตน เพื่อให้บรรลุภารกิจที่ได้รับมอบหมาย
- 4) ความรับผิดชอบในเรื่องความเป็นอยู่ สุขภาพ ขวัญ การฝึก และวินัยของกำลังพลที่อยู่ในบังคับบัญชา

ส่วนการบังคับบัญชาในทางทั่วไป หมายถึง อำนาจปกครอง ควบคุม ดูแล และสั่งการให้เป็นไปตามอำนาจและหน้าที่

ผู้บังคับบัญชา หมายถึง ผู้ที่มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบในเรื่องความเป็นอยู่ ความประพฤติ การฝึกสอนและฝึกอบรม การลงทัณฑ์ และการสั่งการแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ซึ่งผู้บังคับบัญชาทางทหารสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

- 1) ผู้บังคับบัญชาโดยตรง หมายถึง ผู้บังคับบัญชาที่อยู่ใกล้ชิดผู้ใต้บังคับบัญชาที่สุด
- 2) ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น หมายถึง ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงขึ้นไปถัดจากผู้บังคับบัญชาโดยตรง¹¹²

ทหารมีหน้าที่ใช้อาวุธยุทธโธปกรณ์ปกป้องรักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้ดำรงคงอยู่ตลอดไป ย่อมกระทำความผิดได้ง่ายกว่าพลเรือน การปกครองบังคับบัญชาทหารจึงต้องกระทำโดยเคร่งครัดและเฉียบขาด เพื่อให้ทหารอยู่ในระเบียบวินัยและเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา¹¹³ เหตุที่

¹¹² ธาณินทร์ ทนทุสวัสดิ์, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวินัยทหาร (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า 10-13.

¹¹³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

ผู้บังคับบัญชาที่มีหน้าที่ควบคุมให้ผู้บังคับบัญชาอยู่ในระเบียบวินัยทำให้ผู้บังคับบัญชาต้องทราบ การกระทำความผิดของผู้ใต้บังคับบัญชาและเข้าร่วมกระบวนการพิจารณาคดี ผู้บังคับบัญชาจึงมีอำนาจ ลงโทษทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิดต่อวินัยทหารได้ทันที ส่วนในกรณีทหารกระทำความผิดต่อ กฎหมายอาญา ผู้บังคับบัญชาไม่มีอำนาจลงโทษทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิด ต้องยื่นฟ้อง ทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาให้ศาลทหารทำหน้าที่วินิจฉัยตัดสินคดีเท่านั้น ซึ่งถ้าหาก ผู้บังคับบัญชาต้องดำเนินคดีกับทหารที่กระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาในศาลทหารทุกเรื่อง ผู้บังคับบัญชาก็มีแค่เพียงอำนาจในการลงโทษทางวินัยตามพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 เท่านั้น และอำนาจดังกล่าวไม่เพียงพอในการปกครองบังคับบัญชาทหารจำนวนมาก กฎหมายจึงให้อำนาจผู้บังคับบัญชาเข้ามามีส่วนร่วมกับการดำเนินคดีความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องด้วย วินัยทหารตามความเหมาะสมด้วย ซึ่งเป็นการใช้หลักนิติศาสตร์ผสมกับหลักรัฐศาสตร์ควบคุมกันอย่าง เหมาะสมจนทำให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจอย่างกว้างขวางในการปกครองบังคับบัญชาทางทหาร และ ไม่ถือว่าเป็นการช่วยเหลือทหารที่กระทำความผิด แต่เป็นการช่วยเหลือการปกครองบังคับบัญชา ทางทหารของผู้บังคับบัญชา เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารบางฐาน ความผิดเมื่อยื่นฟ้องต่อศาลทหารแล้ว ศาลทหารจะลงโทษเพียงเล็กน้อย ซึ่งไม่ได้ผลในการปกครอง ทางทหาร แต่ถ้าให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิด ทหารที่กระทำ ความผิดจะเกิดความเกรงกลัวมากกว่า¹¹⁴ จึงอาจกล่าวได้ว่าอำนาจในการลงโทษทางวินัยเป็น เครื่องมือในการปกครองบังคับบัญชาทางทหารของผู้บังคับบัญชาที่มีประสิทธิภาพ

เมื่อมีการกล่าวหาหรือร้องเรียนหรือเป็นที่สงสัยว่าทหารกระทำความผิดต่อวินัยทหาร เช่น ความผิดฐานดื้อ ขัดขืน หลีกเลียง หรือละเลยไม่ปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาเหนือตน¹¹⁵ ความผิด ฐานประพฤตินั้นไม่สมควร ความผิดฐานละทิ้งหน้าที่ราชการ กระบวนการพิจารณาทางวินัยทหารจะ เริ่มขึ้น โดยผู้บังคับบัญชาในขณะเกิดเหตุมีหน้าที่ต้องพิจารณาว่าเรื่องที่กล่าวหา หรือร้องเรียน หรือ สงสัยมีมูลหรือไม่ ถ้าการกล่าวหาหรือร้องเรียนหรือเป็นที่สงสัยว่าทหารผู้ใดกระทำความผิดต่อ วินัยทหารมีพยานหลักฐานในเบื้องต้นอยู่แล้ว ผู้บังคับบัญชาในขณะเกิดเหตุต้องดำเนินการทางวินัย และใช้มาตรการบังคับทางวินัยทหารกับทหารผู้นั้นทันที แต่ถ้าการกล่าวหาหรือร้องเรียนหรือเป็นที่ สงสัยว่าทหารผู้ใดกระทำความผิดต่อวินัยทหารไม่มีพยานหลักฐานในเบื้องต้น ผู้บังคับบัญชาในขณะ เกิดเหตุต้องรับพิจารณาในเบื้องต้นก่อนว่าคดีมีมูลหรือไม่ หากคดีไม่มีมูลที่ควรกล่าวหาว่าทหารผู้นั้น

¹¹⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 145-146.

¹¹⁵ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 มาตรา 5

กระทำความผิดต่อวินัยทหาร ให้ยุติเรื่อง แต่หากคดีมีมูลที่ควรกล่าวหาว่าทหารผู้นั้นกระทำความผิดต่อวินัยทหาร ให้ดำเนินการทางวินัยและใช้มาตรการบังคับทางวินัยทหารกับทหารผู้นั้นทันที¹¹⁶

ส่วนในกรณีมีการกล่าวหาหรือร้องเรียนหรือเป็นที่สงสัยว่าทหารผู้ใดกระทำความผิดต่อความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหาร กระบวนการพิจารณาทางวินัยทหารจะเริ่มขึ้นทันทีไม่ได้ ต้องผ่านกระบวนการพิเศษกระบวนการหนึ่งก่อน¹¹⁷ หลังจากนั้นผู้บังคับบัญชาจึงจะดำเนินการทางวินัยและใช้มาตรการบังคับทางวินัยทหารกับทหารผู้นั้นได้ เนื่องจากการดำเนินการทางวินัยมีกฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะแยกต่างหากจากการดำเนินการทางอาญา¹¹⁸

การกระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหาร คือ การกระทำความผิดที่เป็นทั้งความผิดทางอาญาและความผิดทางวินัยทหาร และไม่สามารถแบ่งแยกได้ว่าการกระทำอันไหนเป็นความผิดทางอาญาและการกระทำอันไหนเป็นความผิดทางวินัยทหาร ซึ่งการกระทำความผิดนี้มีผลกระทบต่อ การปกครองบังคับบัญชาทางทหารโดยตรง จึงกำหนดให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิดดังกล่าวเช่นเดียวกับทหารที่กระทำความผิดต่อวินัยทหาร การกระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารมีทั้งหมด 21 ฐานความผิด¹¹⁹ ได้แก่

- 1) ความผิดฐานนายเรือทำให้เรือชำรุดโดยประมาท
- 2) ความผิดฐานทำให้เรือชำรุดหรืออับปางโดยประมาท
- 3) ความผิดฐานกระทำต่อเรือที่ใช้เดินในลำน้ำ
- 4) ความผิดฐานทำลายหรือละทิ้งทรัพย์สินที่ใช้ในการยุทธ
- 5) ความผิดฐานสบบประมาทธง
- 6) ความผิดฐานละทิ้งหน้าที่

¹¹⁶ ธานีรินทร์ ทุนทุสวัสดี, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวินัยทหาร, หน้า 49-51.

¹¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 144.

¹¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 51.

¹¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 143-145.

- 7) ความผิดฐานขัดขืนหรือละเลยไม่กระทำตามคำสั่ง
- 8) ความผิดฐานขัดขืนหรือละเลยไม่กระทำตามคำสั่งอย่างองอาจ
- 9) ความผิดฐานขัดขืนหรือละเลยไม่กระทำตามข้อบังคับ
- 10) ความผิดฐานขัดขืนหรือละเลยไม่กระทำตามข้อบังคับอย่างองอาจ
- 11) ความผิดฐานลัษยหรือเมาสุรา
- 12) ความผิดฐานไม่เอาใจใส่หรือประมาทในหน้าที่
- 13) ความผิดฐานทำร้ายทหารยาม
- 14) ความผิดฐานหมิ่นประมาทหรือขู่เชิญทหารยาม
- 15) ความผิดฐานทำร้ายทหารผู้ใหญ่เหนือตน
- 16) ความผิดฐานแสดงความอาฆาตหรือหมิ่นประมาทผู้บังคับบัญชาหรือทหารผู้ใหญ่เหนือตน
- 17) ความผิดฐานกระทำการกำเริบ
- 18) ความผิดฐานกระทำการกำเริบโดยมีศาสตราวุธ
- 19) ความผิดฐานกระทำการกำเริบแล้วเลิกไปโดยดี
- 20) ความผิดฐานหนีราชการ
- 21) ความผิดฐานปลอมปนทรัพย์สินของทหาร¹²⁰

โดยปกติทหารที่กระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหารจะถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ผู้บังคับบัญชาไม่มีอำนาจลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิดได้ แต่การกระทำความผิดดังกล่าวจะถือว่าเป็นความผิดต่อวินัยทหารและผู้บังคับบัญชามีอำนาจลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำ

¹²⁰ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 8

ความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 7 ได้ก็ต่อเมื่อผู้บังคับบัญชาเห็นว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดเล็กน้อยไม่สำคัญและผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการวินิจฉัยเห็นชอบด้วย¹²¹ ซึ่งการพิจารณาว่าการกระทำผิดใดเป็นการกระทำผิดเล็กน้อยไม่สำคัญมีหลักเกณฑ์ในการพิจารณา ดังนี้ 1) ฐานะของผู้กระทำความผิด 2) ลักษณะแห่งการกระทำความผิด 3) ผลแห่งการกระทำความผิด 4) ความรู้สำนึกในการกระทำความผิด และ 5) แบบธรรมเนียมของทหารที่กำหนดมาตรการบังคับทางวินัย¹²² เมื่อผู้บังคับบัญชาเห็นว่าการกระทำผิดอาญาทหารใน 21 บทมาตราตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 8 เป็นความผิดเล็กน้อยไม่สำคัญ ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้อัยการทหารพิจารณา เพื่อส่งให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดว่าสมควรให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยโดยเห็นว่าเป็นการกระทำผิดเล็กน้อยไม่สำคัญหรือให้ส่งตัวทหารที่กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหารแทน¹²³ ซึ่งผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ได้แก่ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในกรณีที่เกิดอยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ ผู้บัญชาการมณฑลทหารในกรณีที่เกิดอยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารในกรณีที่เกิดอยู่ในอำนาจศาลจังหวัดทหาร¹²⁴

เมื่อผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการวินิจฉัยเห็นชอบให้ผู้บังคับบัญชาสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิดแทนการส่งตัวทหารที่กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหาร การกระทำผิดดังกล่าวจะถือว่าเป็นความผิดต่อวินัยทหาร และผู้มีอำนาจบังคับบัญชาตามกฎหมายว่าด้วยวินัยทหารมีอำนาจลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ทหารที่กระทำความผิดได้เลย¹²⁵ ผู้บังคับบัญชาไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงหรือผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นมีอำนาจลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ทหารที่กระทำความผิดต่อวินัยทหารทั้งสิ้น¹²⁶ แต่ในทางบังคับบัญชาตามตำแหน่งหน้าที่อันชอบด้วยแบบธรรมเนียมทหารและกฎหมายทหารกำหนดให้การสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยเป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาโดยตรงเท่านั้น เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาตระหนักว่าผู้บังคับบัญชาโดยตรงซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้ใต้บังคับบัญชามากที่สุด

¹²¹ ธาณินทร์ ทนทุสวัสดี, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวินัยทหาร, หน้า 145.

¹²² เรื่องเดียวกัน, หน้า 149-151.

¹²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 146-148.

¹²⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 30

¹²⁵ ธาณินทร์ ทนทุสวัสดี, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวินัยทหาร, หน้า 148-149.

¹²⁶ ประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 7

มีอำนาจพิจารณาให้โทษแก่ผู้ได้บังคับบัญชาได้¹²⁷ ผู้ได้บังคับบัญชาจะได้เกิดความเกรงกลัวจนอยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด

การใช้ดุลพินิจในการสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยของผู้มีอำนาจลงทัณฑ์ต้องมีข้อพิจารณาประกอบด้วย แต่ไม่มีกฎหมายใดบัญญัติถึงข้อพิจารณาเอาไว้ จึงสามารถนำหลักเกณฑ์ของการใช้ดุลพินิจในการรอกการกำหนดโทษและการรอกการลงโทษของศาลตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 56 มาเทียบเคียงได้ ดังนี้ 1) อายุ 2) ประวัติ 3) ความประพฤติ 4) สติปัญญา 5) สุขภาพ 6) ภาวะแห่งจิต 7) นิสัย 8) อาชีพ 9) สิ่งแวดล้อม 10) สภาพของความผิด และ 11) เหตุอันสมควรปราณี¹²⁸ และผู้มีอำนาจลงทัณฑ์มีอำนาจสั่งลงทัณฑ์ทหารที่กระทำความผิดในสถานใดสถานหนึ่งดังต่อไปนี้เท่านั้น ได้แก่

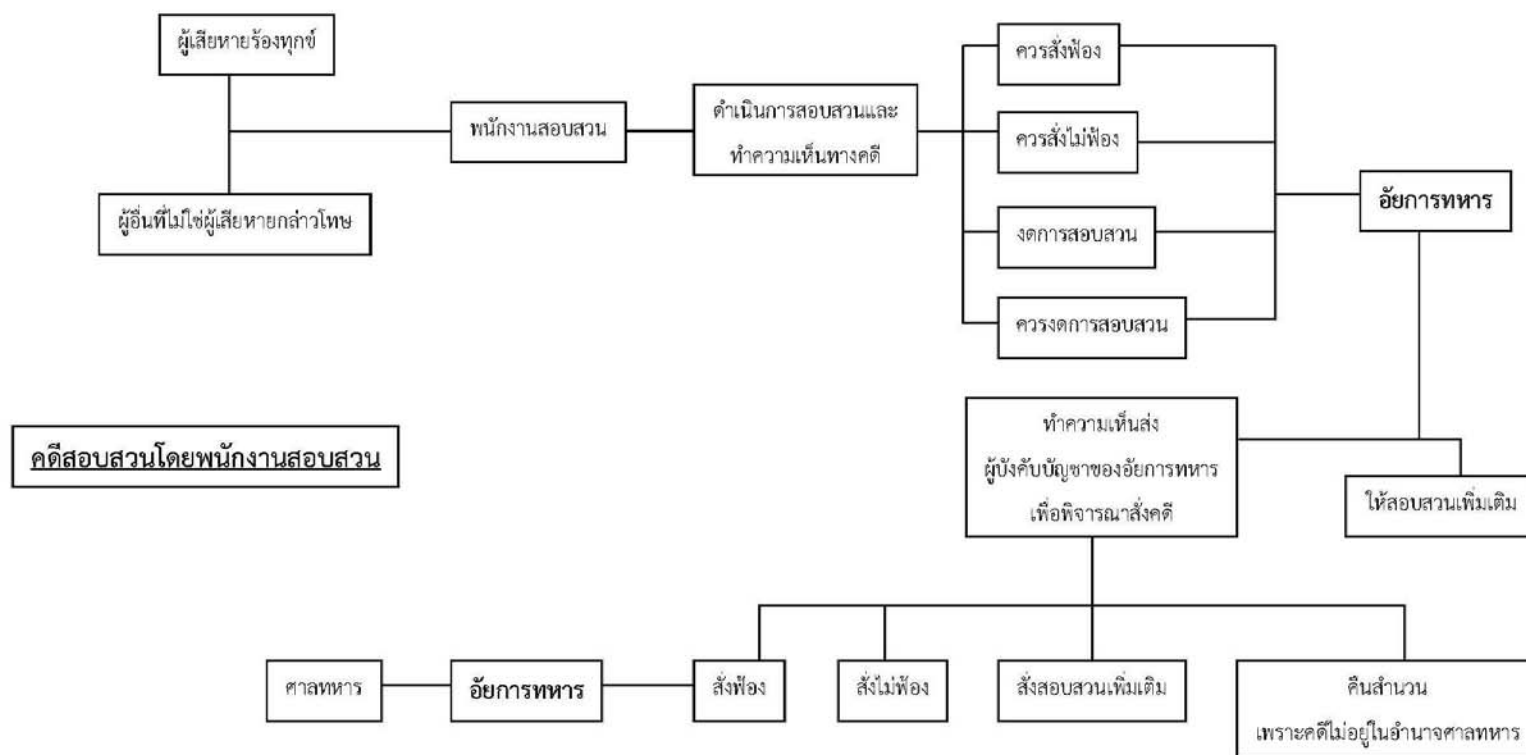
- 1) ภาคทัณฑ์ คือ การที่ผู้กระทำความผิดมีความผิดที่ต้องโทษในสถานใดสถานหนึ่ง แต่มีเหตุอันสมควรปราณี จึงลงทัณฑ์แค่แสดงความผิดของผู้นั้นให้ปรากฏหรือทำทัณฑ์บนไว้เท่านั้น
- 2) ทัณฑ์กรรม คือ การให้กระทำการสุขา การโยธา ฯลฯ หรือให้อยู่เวรยามเพิ่มจากหน้าที่ประจำที่ตนเองต้องปฏิบัติอยู่แล้ว
- 3) กัก คือ การกักตัวไว้ในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง
- 4) ชัง คือ การชังในที่คุมขัง
- 5) จำขัง คือ การชังโดยส่งไปให้อยู่ในความควบคุมของเรือนจำทหาร¹²⁹

¹²⁷ ธาณินทร์ ทนทุสวัสดี, ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวินัยทหาร, หน้า 159-160.

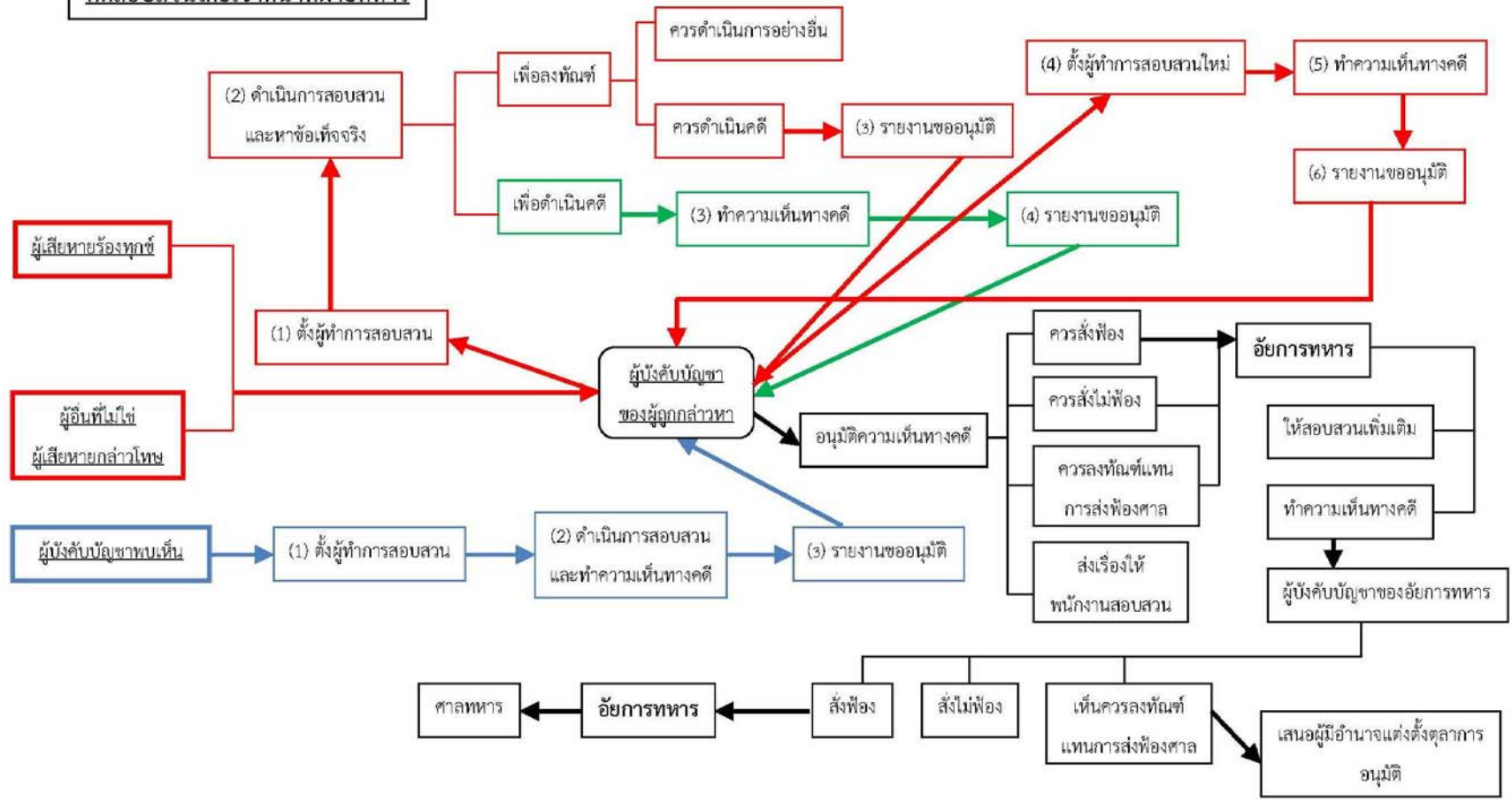
¹²⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 160-161.

¹²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 161-162.

แผนภูมิ 7 การดำเนินคดีอาญาในชั้นอัยการทหาร



คดีสอบสวนโดยเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร



บทที่ 3

การสังคดีและการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดีของประเทศไทย เปรียบเทียบกับของต่างประเทศ

เมื่ออัยการทหารหรือพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นทางคดีจากพนักงานสอบสวน เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ซึ่งได้แก่ นายทหารพระธรรมนูญ และนายทหารชั้นสัญญาบัตร ที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ทำการสอบสวน พนักงานอัยการ กรมสอบสวนคดีพิเศษ หรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ แล้วแต่กรณี จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนแล้วสังคดี อัยการทหารหรือพนักงานอัยการสามารถสังคดีได้โดยไม่ต้องยึดติดกับความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร เนื่องจากอำนาจในการพิจารณาสังคดีเป็นอำนาจของอัยการทหารหรือพนักงานอัยการโดยแท้ ส่วนพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีแต่อำนาจในการรวบรวมพยานหลักฐานเท่านั้น การสังคดีของอัยการทหารหรือพนักงานอัยการเป็นการใช้อำนาจกึ่งตุลาการ จึงต้องมีความเป็นอิสระและมาตรการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดี เพื่อให้การใช้อำนาจกึ่งตุลาการของอัยการทหารหรือพนักงานอัยการเป็นไปตามบทบัญญัติของกฎหมายและไม่ถูกแทรกแซงจากองค์กรอื่น โดยเฉพาะองค์กรทางการเมือง และควบคุมไม่ให้อัยการทหารหรือพนักงานอัยการใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมายและตามอำเภอใจ ในบทนี้จะกล่าวถึงการดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 และระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ซึ่งเป็นส่วนสำคัญที่ควรนำมาศึกษา เพื่อจะได้ทราบว่าอัยการทหารมีหลักเกณฑ์และขั้นตอนในการดำเนินคดีอาญาอย่างไร มีอำนาจในการดำเนินคดีหรือไม่ อย่างไร และมีมาตรการควบคุมและตรวจสอบการดำเนินคดีอาญาหรือไม่ อย่างไร และยังกล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการพิจารณาสังคดี ขั้นตอนการสังคดี และการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดีของอัยการทหารของต่างประเทศ อัยการทหารไทย และพนักงานอัยการศาลยุติธรรมไทย

3.1 การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 และระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531

ในกระบวนการยุติธรรมทหารมีกฎหมายวิธีพิจารณาคดีอาญาและระเบียบที่วางเป็นแนวทางหรือวิธีปฏิบัติในการดำเนินคดีอาญาเป็นของตนเองโดยเฉพาะ การดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารจึงแตกต่างจากการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ โดยระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501

และระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 กำหนดหลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีอาญาของอัยการทหารไว้ ดังนี้

3.1.1 การปฏิบัติหน้าที่ทางธุรการ ได้แก่

1) การรับสำนวนการสอบสวน

ในหน้าที่ของอัยการศาลทหารกรุงเทพอัยการศาลทหารกรุงเทพมีหน้าที่จัดอัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการฝึกหัดตั้งแต่ชั้นยศร้อยตรีถึงพันตรีจำนวน 1 นาย เป็นนายทหารเวรรับสำนวนการสอบสวนประจำวัน นายทหารเวรรับสำนวนมีหน้าที่พิจารณาและตรวจสอบสำนวนการสอบสวนในเบื้องต้น ดังนี้

ก. สำนวนการสอบสวนอยู่ในอำนาจศาลทหารตามกฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหารหรือประกาศของคณะปฏิวัติ หรือคำสั่งของคณะปฏิรูปการปกครองแผ่นดินหรือไม่

ข. สำนวนการสอบสวนอยู่ในอำนาจอัยการทหารแห่งนี้จะดำเนินคดีหรือไม่

ค. สำนวนการสอบสวนมีเอกสารครบถ้วนตามบัญชีสำนวนการสอบสวนหรือไม่

ง. สำนวนการสอบสวนมีของกลางครบถ้วนตามบัญชีของกลางหรือไม่

จ. สำนวนการสอบสวนมีพยานเอกสารและพยานวัตถุประกอบสำนวนหรือไม่¹

และทำบัญชีรับสำนวนประจำวันเสนออัยการศาลทหารกรุงเทพเพื่อรายงานให้หัวหน้าอัยการทหารทราบอย่างช้าภายในวันรุ่งขึ้น หากผู้ต้องหาเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร หัวหน้าอัยการทหารจะต้องรายงานให้เจ้ากรมพระธรรมนูญทราบโดยด่วน

ถ้าพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมตัวผู้ต้องหาให้นายทหารเวรรับสำนวนรายงานให้อัยการศาลทหารกรุงเทพทราบโดยด่วน หากคดีไม่มีข้อยุ่งยาก และสามารถยื่นฟ้องผู้ต้องหาได้ทันภายในวันนั้น ให้อัยการทหารรับสำนวนการสอบสวนไว้และยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทันที แต่ถ้าคดีมีข้อยุ่งยาก หรือมีเหตุต้องให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติม หรือสำนวนการสอบสวนยังไม่ครบถ้วน และไม่สามารถยื่นฟ้องผู้ต้องหาได้ทันภายในวันนั้น ประกอบกับยังมีเวลาเหลือพอที่จะขอฝากขังผู้ต้องหา ให้อัยการทหาร

¹ คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ, คู่มืออัยการทหาร, หน้า 23.

แจ้งให้พนักงานสอบสวนยื่นคำร้องขอฝากขังผู้ต้องหาต่อศาลทหารก่อนที่จะรับสำนวนการสอบสวน แต่ถ้าการควบคุมตัวผู้ต้องหาครบระยะเวลาที่กฎหมายกำหนดแล้ว ให้อัยการทหารรับไว้เฉพาะสำนวนการสอบสวน และนัดวันเวลาที่จะให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารนำตัวผู้ต้องหามาส่งอัยการทหารอีกครั้ง เพื่อยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหาร

ในหน้าที่ของอัยการทหารแห่งอื่นอัยการทหารแห่งนั้นมีหน้าที่รับสำนวนการสอบสวน แต่ถ้าในที่แห่งนั้นมีอัยการผู้ช่วย จะผลัดเปลี่ยนกันเป็นเวรรับสำนวนก็ได้ ในกรณีจำเป็นเมื่ออัยการทหารหรืออัยการผู้ช่วยแห่งนั้นไม่อยู่ อัยการทหารจะมอบหมายให้ข้าราชการต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตรซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองบังคับบัญชาของอัยการทหารเป็นผู้รับสำนวนการสอบสวนแทนก็ได้ แต่เมื่อข้าราชการต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตรได้รับสำนวนการสอบสวนไว้แล้ว ต้องเสนออัยการทหารโดยด่วน

ถ้าพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมกับตัวผู้ต้องหาให้อัยการทหารแห่งนั้นปฏิบัติเช่นเดียวกับอัยการศาลทหารกรุงเทพ²

2) การลงสารบทความ

เมื่ออัยการศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการทหารแห่งอื่นรับสำนวนการสอบสวนแล้ว ต้องนำสำนวนการสอบสวนดังกล่าวมาลงสารบทความ โดยใช้แบบพิมพ์ธ.53 เพื่อเป็นหลักฐานและป้องกันการสูญหาย³

3) การส่งสำนวน

สำนวนการสอบสวนเป็นเอกสารประเภทลับมาก อัยการศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการทหารแห่งอื่นต้องส่งสำนวนการสอบสวนให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนโดยตรง ซึ่งใช้วิธีการเดียวกับการส่งเอกสารลับมาก⁴

4) การบันทึกหน้าสำนวนและบัญชีอัยการสำนวน

เมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนได้รับการแจกจ่ายสำนวนการสอบสวนจากอัยการศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการทหารแห่งอื่นเพื่อพิจารณาดำเนินคดีแล้ว ต้องบันทึกหมายเลขคดีและรายละเอียดต่าง ๆ

² ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 3

³ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 4

⁴ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 20

ให้ตรงกับสารบบความในหน้าปกสำนวน โดยใช้แบบพิมพ์ธน.54 และลงรายการเอกสารและวัตถุพยาน ในบัญชีถ้อยคำสำนวน โดยใช้แบบพิมพ์ธน.11 ให้ครบถ้วน⁵

5) การเก็บรักษาสำนวน

อัยการทหารต้องเก็บรักษาสำนวนการสอบสวนไว้ในที่ที่ปลอดภัยที่สุดและแยกเก็บเป็นปี ๆ เรียงลำดับตามเลขคดีของสารบบความอัยการทหาร โดยจำแนกออกเป็นประเภทดังนี้ สำนวนระหว่างสอบสวน สำนวนระหว่างศาลชั้นต้น สำนวนระหว่างอุทธรณ์ สำนวนระหว่างฎีกา สำนวนจำหน่ายชั้นพิจารณาของศาล สำนวนจำหน่ายชั้นอัยการ และสำนวนที่เสร็จเด็ดขาดแล้ว หากสำนวนการสอบสวนที่อยู่ในความรับผิดชอบของตนเองสูญหาย อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องถูกสอบสวนทางวินัย⁶

6) การอ่าน คัด ยืมสำนวน

อัยการทหารเจ้าของสำนวนจะให้บุคคลอื่นอ่าน หรือคัด หรือยืมสำนวนการสอบสวนไม่ได้ เนื่องจากสำนวนการสอบสวนเป็นหลักฐานที่สำคัญของคดี เว้นแต่ 1) มีเหตุผลอันสมควร 2) ไม่ทำให้รูปคดีเสียหาย หรือไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่การดำเนินคดี และ 3) ได้รับอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรจากผู้บังคับบัญชา

หากเป็นกรณีเข้าองค์ประกอบทั้งสามประการ อัยการทหารมีอำนาจให้บุคคลอื่นอ่าน หรือคัด หรือยืมสำนวนการสอบสวนได้ แต่ถ้าเป็นกรณีเพื่อประโยชน์ในการดำเนินคดี อัยการทหารเจ้าของสำนวนมีอำนาจให้บุคคลอื่นอ่านสำนวนการสอบสวน การคัดสำนวนการสอบสวนต้องอยู่ในความดูแลของอัยการทหารเจ้าของสำนวนด้วย ส่วนการยืมสำนวนการสอบสวนอัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องคัดสำเนาปกสำนวนและบัญชีถ้อยคำสำนวนที่ให้ยืมไป พร้อมทั้งให้ผู้ยืมลงลายมือชื่อไว้ในท้ายสำเนาบัญชีถ้อยคำสำนวนและบัญชียืมสำนวนด้วยเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐาน และอัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องเก็บสำเนาปกสำนวนและบัญชีถ้อยคำสำนวนไว้แทนที่สำนวนการสอบสวนที่ให้ยืมไป⁷

อัยการทหารต้องระมัดระวังในการให้บุคคลอื่นอ่าน หรือคัด หรือยืมสำนวนการสอบสวนที่เกี่ยวกับคดีอาชญากรรม เนื่องจากในปัจจุบันมีพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

⁵ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 4

⁶ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 25

⁷ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 21 ประกอบระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 10.3

กำหนดไว้ว่าห้ามนำข้อเท็จจริงหรือเอกสารใด ๆ อันเป็นข้อมูลข่าวสารส่วนบุคคลที่ได้มาจากการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 เปิดเผยต่อบุคคลอื่น ผู้ฝ่าฝืนต้องระวางโทษจำคุกไม่เกิน 5 ปี หรือปรับไม่เกิน 100,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ⁸

7) การทำลายสำนวน

อัยการทหารต้องทำลายสำนวนคดี ดังต่อไปนี้

ก. สำนวนคดีที่เสร็จเด็ดขาดแล้ว เช่น คดีที่อัยการทหารสั่งไม่ฟ้อง คดีที่อัยการทหารถอนฟ้อง คดีที่ศาลทหารสั่งจำหน่ายคดีเนื่องจากสิทธิภาคีอาญาฆ่าฟันองระงับ เมื่อสำนวนคดีดังกล่าวมีอายุครบ 10 ปี อัยการทหารต้องทำลายสำนวนการสอบสวน แต่สำหรับสำนวนคดีที่สามารถร้องขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ได้ตามพระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526⁹ การที่อัยการทหารจะทำลายสำนวนคดีใดต้องคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้สิทธิขอให้รื้อฟื้นคดีขึ้นพิจารณาใหม่ด้วย

ข. สำนวนคดีที่ยังไม่เสร็จเด็ดขาด เช่น คดีที่ผู้ต้องหาหลบหนีและยังจับตัวมาดำเนินคดีไม่ได้ คดีที่ไม่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิด เมื่อสำนวนคดีดังกล่าวขาดอายุความฟ้องมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี อัยการทหารต้องทำลายสำนวนการสอบสวน

ในทุกสิ้นปีอัยการทหารต้องสำรวจสำนวนคดีว่าสำนวนใดบ้างอยู่ในเกณฑ์ที่จะถูกทำลายแล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ ผู้บังคับบัญชาจะตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตรไม่น้อยกว่า 3 นาย เป็นกรรมการ เพื่อสำรวจว่าจะทำลายสำนวนคดีใดได้บ้าง และจัดทำบัญชีสำนวนที่จะขอทำลายเสนอเพื่อขออนุมัติ

(1) ในหน้าที่ของอัยการศาลทหารกรุงเทพ เจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้อนุมัติ

(2) ในหน้าที่ของอัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้อนุมัติ

(3) ในหน้าที่ของอัยการทหารแห่งอื่น ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารแห่งนั้นเป็นผู้อนุมัติ

⁸ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 41

⁹ พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ. 2526 มาตรา 20

การทำลายสำนวนคดีให้ทำโดยใช้วิธีเผาหรือวิธีอื่นใดที่ไม่ทำให้ตัวอักษรนั้นอ่านเป็นเรื่องได้ เมื่ออัยการทหารทำลายสำนวนคดีเสร็จแล้ว ต้องรายงานให้ผู้อนุมัติทราบด้วย พร้อมทั้งเก็บบัญชีและรายงานการทำลายสำนวนคดีไว้เป็นหลักฐาน¹⁰

8) ของกลาง

ของกลางเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญในคดี การปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารที่เกี่ยวกับของกลางสามารถแบ่งหน้าที่ออกเป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ ดังนี้

ก. หน้าที่ที่เกี่ยวกับการรับของกลาง เมื่ออัยการทหารที่เป็นนายทหารเวรรับสำนวนหรืออัยการทหารเจ้าของสำนวนตรวจรับของกลางแล้ว ต้องบันทึกในบัญชีของกลาง โดยใช้แบบพิมพ์ ธน.46 ทันทีตามลำดับหมายเลขในบัญชีของกลาง และทำแผ่นป้ายติดไว้ที่ของกลาง แผ่นป้ายดังกล่าวจะระบุเลขคดีตามสารบบความ ลำดับเลขที่ในบัญชีของกลาง ฐานความผิด และชื่อผู้ต้องหา

ข. หน้าที่ที่เกี่ยวกับการเก็บรักษาของกลาง อัยการทหารต้องเก็บรักษาของกลางไว้ในที่เก็บอันมั่นคงของทางราชการและตรวจตราดูแลให้อยู่ในสภาพที่เรียบร้อยอยู่เสมอ และของกลางที่มีสภาพหรือลักษณะไม่เหมาะสมที่อัยการทหารจะเป็นผู้เก็บรักษาเองอัยการทหารต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ เพื่อหาผู้ที่เหมาะสมเก็บรักษาของกลางแทน ส่วนของกลางที่เสียหายหรือหากเก็บรักษาไว้นานจะสูญเสียสภาพ หรือเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายมากกว่ามูลค่าของของกลาง อัยการทหารต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบ เพื่อขออนุมัตินำของกลางไปขายทอดตลาดหรือขายโดยวิธีอื่นแล้วนำเงินที่ได้เก็บรักษาไว้แทนของกลาง การขายทอดตลาดหรือขายโดยวิธีอื่นต้องทำโดยเปิดเผย มีนายทหารชั้นสัญญาบัตรอย่างน้อย 3 นาย เป็นกรรมการดูแล และดำเนินการทำนองเดียวกับการขายพัสดุหลวง เมื่ออัยการทหารนำของกลางขายทอดตลาดหรือขายโดยวิธีอื่นเสร็จแล้ว ต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบและนำเงินของกลางที่ไม่จำเป็นต้องอ้างเป็นพยานหลักฐานในศาลไปฝากไว้ที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินโดยเร็ว

ค. หน้าที่ที่เกี่ยวกับการคืนของกลาง ในกรณีอัยการทหารเห็นว่าของกลางขึ้นไหนดในคดีไม่จำเป็นต้องเก็บรักษาไว้จนคดีถึงที่สุดหรือไม่จำเป็นต้องส่งศาลทหารหรือศาลทหารมีคำพิพากษาหรือคำสั่งถึงที่สุดให้คืนของกลาง เมื่ออัยการทหารรับของกลางคืนจากศาลทหารแล้ว ต้องจัดให้มีการคืนของกลางขึ้นนั้นแก่ผู้มีสิทธิรับคืน ถ้าอัยการทหารทราบว่าของกลางเป็นของใคร ให้แจ้งผู้มีสิทธิรับคืนมารับของกลางคืนไป แต่ถ้าอัยการทหารไม่ทราบว่าของกลางเป็นของใครและได้รับของกลางมาจาก

¹⁰ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 27

พนักงานสอบสวน ต้องคืนของกลางดังกล่าวให้พนักงานสอบสวน เพื่อส่งมอบให้แก่ผู้มีสิทธิรับคืนต่อไป ผู้รับคืนของกลางต้องลงลายมือชื่อในบัญชีรับสิ่งของและบัญชีของกลางด้วยเพื่อเก็บไว้เป็นหลักฐาน โดยใช้แบบพิมพ์ธ. 60 และธ.46 ตามลำดับ

ง. หน้าที่ที่เกี่ยวกับการจำหน่ายของกลาง เมื่ออัยการทหารคืนของกลางให้แก่ผู้มีสิทธิรับคืนหรือนำของกลางส่งศาลทหาร ต้องลงรายการจำหน่ายในบัญชีของกลางทุกครั้ง และในทุกสิ้นปี อัยการทหารต้องสำรวจว่าของกลางชิ้นไหนบ้างที่เจ้าของยังไม่มารับคืนภายในกำหนด 1 ปี หรือมีไว้เป็นความผิด แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบเพื่อขออนุมัติจำหน่าย

(1) ในหน้าที่ของอัยการศาลทหารกรุงเทพ เจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้อนุมัติ

(2) ในหน้าที่ของอัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้อนุมัติ

(3) ในหน้าที่ของอัยการทหารแห่งอื่น ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารแห่งนั้นเป็นผู้อนุมัติ

ประเภทของกลางที่จะขอจำหน่ายแบ่งได้ ดังนี้ ประเภทที่ 1 เงิน ต้องนำส่งฝ่ายการเงิน ประเภทที่ 2 อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน และวัตถุระเบิด หรือสิ่งทีคล้ายคลึงกัน ต้องนำส่งฝ่ายสรรพาวุธ ประเภทที่ 3 ของที่เป็นประโยชน์แก่ราชการ ต้องนำส่งฝ่ายพลธิการ ประเภทที่ 4 ของที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ราชการ ให้ทำลาย

จ. หน้าที่ที่เกี่ยวกับการทำลายของกลาง อัยการทหารต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบว่าของกลางชิ้นไหนบ้างที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ราชการเพื่อขออนุมัติทำลาย

(1) ในหน้าที่ของอัยการศาลทหารกรุงเทพ เจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้อนุมัติ

(2) ในหน้าที่ของอัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้อนุมัติ

(3) ในหน้าที่ของอัยการทหารแห่งอื่น ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารแห่งนั้นเป็นผู้อนุมัติ

ผู้บังคับบัญชาจะแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตรจำนวน 3 นาย เป็นกรรมการดูแล และเมื่ออัยการทหารทำลายของกลางที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ราชการเสร็จแล้ว ต้องรายงานให้ผู้อนุมัติทราบ¹¹

9) การเบิกค่าพาหนะ ค่าเบี้ยเลี้ยง และค่าที่พักพยาน

เมื่อนายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจสอบสวน หรืออัยการทหารเจ้าของสำนวนสอบสวนพยานเสร็จหรือสืบพยานในศาลในแต่ละนัดเสร็จ ต้องเบิกค่าพาหนะ ค่าเบี้ยเลี้ยง และค่าที่พักพยานให้พยานของตนเองทุกครั้ง โดยพยานที่มีสิทธิได้รับค่าพาหนะ ค่าเบี้ยเลี้ยง และค่าที่พักพยาน ได้แก่ 1) บุคคลที่มาเป็นพยานโจทก์ในศาลตามหมายศาลหรือตามที่ยัยการทหารเรียกมาเป็นพยาน 2) บุคคลที่มาให้ถ้อยคำเป็นพยานตามที่นายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาแต่งตั้งให้ทำการสอบสวน หรืออัยการทหาร¹² เรียกมาสอบสวนหรือสอบสวนเพิ่มเติม และ 3) บุคคลที่มาเป็นพยานโจทก์ในศาลตามหมายศาลหรือตามที่ยัยการทหารแห่งอื่นเรียกมาเป็นพยาน หรือบุคคลที่มาให้ถ้อยคำเป็นพยานตามที่นายทหารพระธรรมนูญ หรือนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาแต่งตั้งให้ทำการสอบสวน หรืออัยการทหารแห่งอื่นส่งประเด็นมาให้สอบสวนหรือสืบพยานแทน แต่ถ้าพยานเป็นข้าราชการ อัยการทหารไม่ต้องเบิกค่าพาหนะ ค่าเบี้ยเลี้ยง และค่าที่พักพยานให้ เนื่องจากพยานประเภทนี้มีสิทธิเบิกจากราชการได้อยู่แล้ว¹³

10) สารบบบัญชีและแบบพิมพ์

อัยการทหารมีหน้าที่ใช้สารบบบัญชีและแบบพิมพ์ต่าง ๆ ตามที่กรมพระธรรมนูญกำหนดไว้ หรือได้กำหนดแก้ไขเปลี่ยนแปลงในภายหลัง¹⁴ ห้ามใช้สารบบบัญชีและแบบพิมพ์ต่าง ๆ แตกต่างไปจากที่กรมพระธรรมนูญกำหนดโดยเด็ดขาด¹⁵

3.1.2 การปฏิบัติหน้าที่ก่อนคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหาร เป็นการปฏิบัติหน้าที่ก่อนที่ยื่นฟ้องคดีต่อศาลทหาร ได้แก่

¹¹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 24

¹² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 วรรคแรก

¹³ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 22

¹⁴ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 29 (1) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 5 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526

¹⁵ คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ, คู่มืออัยการทหาร, หน้า 5-16.

1) การตรวจสำนวน

เมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนได้รับสำนวนการสอบสวน ให้รีบตรวจสำนวนโดยไม่ชักช้า ในลำดับแรกต้องพิจารณาก่อนว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ถ้าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร อัยการทหารต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาทราบเพื่อส่งสำนวนการสอบสวนคืน

ก. ถ้าสำนวนคดีส่งมาจากพนักงานสอบสวน ให้คืนสำนวนนั้นแก่พนักงานสอบสวน เพื่อส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาดำเนินคดีต่อไป

ข. ถ้าสำนวนคดีส่งมาจากพนักงานอัยการ โดยพนักงานอัยการเห็นว่าคดีอยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้คืนสำนวนนั้นแก่พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีต่อไป แม้ว่าพนักงานอัยการจะเห็นว่าสำนวนดังกล่าวเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ไม่สามารถส่งสำนวนย้อนกลับมาให้อัยการทหารพิจารณาได้อีก และต้องฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาลพลเรือน เมื่อศาลพลเรือนสั่งประทับฟ้องแล้ว แม้จะปรากฏในภายหลังว่าคดีอยู่ในอำนาจศาลทหาร ศาลพลเรือนก็ยังมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้นได้

ค. ถ้าสำนวนคดีส่งมาจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร ให้คืนสำนวนนั้นแก่หน่วยทหารที่ส่งมา เพื่อดำเนินการต่อไปตามสมควรแก่กรณี แม้กฎหมายจะกำหนดว่าการสอบสวนของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร เป็นการสอบสวนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา¹⁶ และเป็นการสอบสวนที่ขอบด้วยกฎหมายก็ตาม แต่การสอบสวนดังกล่าวไม่สามารถนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมพลเรือนได้ พนักงานสอบสวนที่มีอำนาจต้องทำการสอบสวนคดีใหม่ ดังนั้น ถ้าพนักงานสอบสวนไม่ทำการสอบสวนคดีใหม่ พนักงานอัยการจะไม่มีอำนาจฟ้อง¹⁷ และดำเนินคดีในศาลพลเรือน เพราะกฎหมายถือว่ายังไม่ได้มีการสอบสวนคดีนั้น

หากคดีอยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้พิจารณาต่อไปว่าคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอพิจารณาคดีหรือไม่ ถ้าคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอพิจารณาคดี อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี แต่ถ้าคดีมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอพิจารณาคดี อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องจัดให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานเพิ่มเติมก่อน แล้วจึงรายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป อัยการทหารเจ้าของสำนวนอาจจะสั่งให้ผู้ที่มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนพยานบุคคลเพิ่มเติมหรือส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุมาประกอบการพิจารณาสำนวนคดีหรือดำเนินการต่าง ๆ ด้วยตนเองก็ได้

¹⁶ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 47 วรรคสอง

¹⁷ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

ในกรณีอัยการทหารเจ้าของสำนวนเห็นว่าบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดร่วมกับบุคคลที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และมีพยานหลักฐานปรากฏแน่ชัดว่าเฉพาะบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นเป็นผู้กระทำความผิด ให้รายงานให้ผู้บังคับบัญชาเป็นผู้พิจารณาสั่งให้ส่งสำนวนการสอบสวนคืนพนักงานสอบสวน เพื่อส่งให้พนักงานอัยการส่งคดีเกี่ยวกับผู้ต้องหาที่เป็นบุคคลที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารก่อน แล้วส่งสำนวนการสอบสวนกลับมาให้อัยการทหารพิจารณาดำเนินคดีต่อไป

ถ้าอัยการทหารเจ้าของสำนวนพิจารณาสำนวนการสอบสวนแล้วเห็นว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจพนักงานสอบสวนที่จะทำการเปรียบเทียบปรับได้ตามกฎหมาย¹⁸ และระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการปฏิบัติและประสานงานกรณีทหารถูกหาว่ากระทำความผิดอาญา พ.ศ.2544 ข้อ 24 ซึ่งบัญญัติว่า “ถ้าทหารผู้ต้องหาคดีอาญาซึ่งอยู่ในอำนาจศาลแขวงให้การรับสารภาพตลอดข้อหา ให้พนักงานสอบสวนดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง โดยแจ้งให้ฝ่ายทหารทราบการจับกุมและการฟ้องคดีด้วย ถ้าคดีอาญาที่ทหารต้องหาว่ากระทำความผิดนั้นอยู่ในอำนาจของพนักงานสอบสวนที่จะเปรียบเทียบปรับได้ตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตาม และทหารผู้ต้องหายินยอมให้เปรียบเทียบได้ ให้พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบตามอำนาจหน้าที่ ถ้าผู้ต้องหาไม่ยินยอมให้เปรียบเทียบ ก็ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปยังพนักงานอัยการหรืออัยการทหารเพื่อดำเนินการต่อไป” แต่พนักงานสอบสวนยังไม่ได้ทำการเปรียบเทียบปรับ อัยการทหารจะเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาว่าให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปให้พนักงานสอบสวนเปรียบเทียบปรับก่อนหรือให้นำตัวผู้ต้องหาไปลงทัณฑ์ทางวินัยก็ได้ แม้ว่าคดีอยู่ในอำนาจพนักงานสอบสวนที่จะทำการเปรียบเทียบปรับได้ แต่เป็นคดีที่มีเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำการสอบสวน อัยการทหารจะส่งสำนวนการสอบสวนไปให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำการเปรียบเทียบปรับไม่ได้ เนื่องจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ใช่พนักงานสอบสวน จึงไม่มีอำนาจเปรียบเทียบปรับคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ถ้าอัยการทหารเจ้าของสำนวนพิจารณาแล้วเห็นว่าในสำนวนการสอบสวนไม่ปรากฏเอกสารที่เกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ต้องหาหรือแบบพิมพ์ลายนิ้วมือ ให้อัยการทหารแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหา หรือผู้ที่มีอำนาจสอบสวนรีบจัดส่งเอกสารดังกล่าวมาให้¹⁹ ซึ่งเอกสารที่เกี่ยวกับการควบคุมตัวผู้ต้องหาทำให้อัยการทหารทราบว่าผู้ต้องหาเคยถูกควบคุมตัวมาก่อนหรือไม่ ถ้าผู้ต้องหาเคยถูก

¹⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37

¹⁹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 5 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 3 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

ควบคุมตัวมาก่อน ถูกควบคุมตัวตั้งแต่เมื่อไหร่ ถึงเมื่อไหร่ ที่ไหน และขณะนี้ถูกควบคุมตัวหรือไม่ อย่างไร เนื่องจากรายละเอียดทั้งหมดนี้ต้องกล่าวไว้ในรายงานการคดีและคำฟ้องด้วย เพื่อศาลจะได้ หักวันคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุกตามคำพิพากษา เว้นแต่คำพิพากษานั้นจะกล่าวไว้เป็นอย่างอื่น และหักวันคุมขังออกจากจำนวนเงินค่าปรับตามคำพิพากษา เว้นแต่คำพิพากษานั้นให้ลงโทษทั้งจำคุก และปรับ ให้หักวันคุมขังออกจากระยะเวลาจำคุกก่อน ถ้าวันคุมขังเหลือจึงให้หักออกจากจำนวน เงินค่าปรับ ส่วนแบบพิมพ์ลายนิ้วมือทำให้อัยการทหารทราบว่าผู้ต้องหาเคยกระทำความผิดมาก่อน หรือไม่ ถ้าผู้ต้องหาเคยกระทำความผิดมาก่อน กระทำความผิดในข้อหาใด และผลทางคดีเป็นอย่างไร เนื่องจากเป็นรายละเอียดสำคัญที่จะต้องกล่าวไว้ในรายงานการคดีและคำฟ้องเช่นเดียวกันเพื่อประโยชน์ และความสะดวกในการขอให้นับโทษต่อจากคดีอื่น การขอให้กำหนดโทษในคดีก่อนที่รอการกำหนดโทษไว้ แล้วนำโทษที่กำหนดบวกเข้ากับโทษในคดีหลังหรือบวกโทษที่รอการลงโทษไว้ในคดีก่อนเข้ากับโทษ ในคดีหลัง และการขอให้เพิ่มโทษฐานไม่ชัดหลาย

2) การฝากขังผู้ต้องหา

ถ้าพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารไม่ได้นำตัวผู้ต้องหามาส่งพร้อมกับสำนวน การสอบสวน ก่อนอัยการทหารที่เป็นนายทหารเวรรับสำนวนรับสำนวนการสอบสวน ต้องตรวจ สำนวนก่อนว่าผู้ต้องหาถูกคุมขังไว้ในระหว่างการสอบสวนหรือไม่ ถ้าผู้ต้องหาถูกศาลสั่งคุมขังไว้ ในระหว่างการสอบสวน อัยการทหารต้องตรวจดูจำนวนวันที่ถูกคุมขังในสำเนาคำร้องฝากขังกับ บันทึกรการควบคุมตัวผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนว่าตรงกันหรือไม่ ถ้าจำนวนวันไม่ตรงกัน ให้ อัยการทหารไปตรวจสอบกับเจ้าศาลทหาร หากจำนวนวันคุมขังตามคำสั่งศาลเหลือน้อยกว่า 3 วัน และมีจำนวนวันเหลือพอให้ศาลอนุญาตฝากขังผู้ต้องหาต่อได้ตามกฎหมาย ให้อัยการทหารแจ้งให้ พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารยื่นคำร้องฝากขังผู้ต้องหาต่อศาลทหารต่อ ทั้งนี้ ศาลทหาร ต้องมีคำสั่งอนุญาตก่อน อัยการทหารจึงจะรับสำนวนการสอบสวนดังกล่าวไว้เพื่อพิจารณาดำเนินคดี ต่อไปได้

ในกรณีอัยการทหารเจ้าของสำนวนรับสำนวนการสอบสวนไว้เพื่อดำเนินคดีแล้ว แต่ไม่ สามารถพิจารณาและยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารได้ทันก่อนครบกำหนดวันคุมขังตามคำสั่งศาล และ มีความจำเป็นที่จะต้องขอให้ศาลสั่งขังผู้ต้องหาต่อไปอีก เช่น คดีมีพยานหลักฐานน่าเชื่อว่าผู้ต้องหาจะ หลบหนี หรือไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานของคดี²⁰ ให้ยื่นคำร้องฝากขังผู้ต้องหาต่อศาลทหารต่อ โดยใช้ แบบพิมพ์ชน. 105 และต้องปฏิบัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 87 แต่เมื่อ เหตุจำเป็นในการคุมขังผู้ต้องหาสิ้นสุดลง เช่น ผู้เสียหายในความผิดอันยอมความได้ถอนคำร้องทุกข์

²⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 71 ประกอบมาตรา 66

คดีขาดอายุความ อัยการทหารต้องเสนอความเห็นเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อให้พิจารณาสั่งเห็นฟ้องด้วย และยื่นคำร้องขอให้ศาลปล่อยตัวผู้ต้องหาทันที

หากมีการยื่นคำร้องขอให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวในขณะสำนวนการสอบสวนอยู่ในระหว่างการพิจารณาของอัยการทหาร อัยการทหารต้องเสนอความเห็นพร้อมเหตุผลว่าสมควรอนุญาตให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวหรือไม่ต่อผู้มีอำนาจสั่งควบคุมตัวผู้ต้องหา ถ้ามีเหตุผลอันสมควรอนุญาตให้ปล่อยตัวชั่วคราว ให้อัยการทหารพิจารณาด้วยว่าต้องมีประกันหรือหลักประกันเท่าไร และประกันหรือหลักประกันที่ผู้ยื่นคำร้องเสนอมาเหมาะสมหรือไม่ เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้มีอำนาจสั่งควบคุมพิจารณาสั่ง และผู้ประกันต้องทำสัญญาประกันต่อผู้มีอำนาจสั่งควบคุมด้วย โดยใช้แบบพิมพ์ชน. 7 ถ้าทำสัญญาประกันโดยมีหลักประกันให้ยึดหลักประกันไว้ แต่ถ้าหลักประกันเป็นเงิน ให้ทำหลักฐานการฝากเงินและฝากเงินไว้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินโดยไม่ชักช้า หลังจากนั้นให้ผู้มีอำนาจสั่งควบคุมตัวผู้ต้องหาปล่อยตัวผู้ต้องหาทันที

ถ้าคดีมีเหตุผลอันสมควร ได้แก่ 1) ผู้ต้องหาน่าจะหลบหนี 2) อาจเกิดอันตรายหรือความเสียหายขึ้นกับผู้ต้องหาหรือบุคคลอื่น 3) อาจเกิดเหตุขัดข้องขึ้นกับการสอบสวนหรือการแสวงหาพยานหลักฐาน และ 4) เป็นคดีที่มีลักษณะหรือเหตุผลพิเศษ เช่น ถ้าอนุญาตให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวแล้ว จะทำให้เสื่อมเสียความยุติธรรม หรือยากแก่การสอบสวน หรือพยานหลักฐานอื่น ๆ ขำรุคหรือถูกทำลาย²¹ อัยการทหารต้องคัดค้านการอนุญาตให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวและแสดงเหตุผลประกอบคำคัดค้านไว้ในคำร้องฝากขังผู้ต้องหาด้วย ซึ่งศาลทหารสามารถพิจารณาคำร้องขอให้ปล่อยตัวชั่วคราวได้โดยไม่ต้องสอบถามอัยการทหารอีก แต่ถ้าอัยการทหารไม่ได้ระบุคำคัดค้านไว้ในคำร้องฝากขังผู้ต้องหา ศาลทหารต้องสอบถามอัยการทหารก่อนว่าจะคัดค้านการขอให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวหรือไม่

3) การร้องขอให้ศาลออกหมายจับ

ถ้าคดีปรากฏหลักฐานตามสมควรจนทำให้ศาลเชื่อว่าผู้ต้องหากระทำความผิดอาญาร้ายแรงที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี หรือคดีมีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าผู้ต้องหาคงหลบหนีหรือเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับพยานหลักฐาน²² ให้อัยการทหารยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารออกหมายจับผู้ต้องหา แต่

²¹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 9

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 66

อัยการทหารสามารถร้องขอได้เฉพาะคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น และต้องร้องขอต่อศาลทหารที่มีเขตอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีหรือเหนือท้องที่ที่ผู้ต้องหาถูกจับ

อัยการทหารจะยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารออกหมายจับผู้ต้องหาได้ ดังต่อไปนี้

ก. กรณีพนักงานสอบสวนขอให้ศาลทหารออกหมายจับผู้ต้องหา และอัยการทหารสั่งจำหน่ายคดีไว้ก่อนวันที่ 11 ตุลาคม 2545 ให้อัยการทหารแจ้งพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารออกหมายจับผู้ต้องหาใหม่

ข. กรณีอัยการทหารมีความเห็นเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา แต่มีคำสั่งจำหน่ายคดีไว้ตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 19 ให้อัยการทหารแจ้งให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารเพื่อยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารออกหมายจับผู้ต้องหา

ค. กรณีพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารมีความเห็นเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา แต่อัยการทหารมีความเห็นแย้งและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเห็นพ้องด้วย ให้อัยการทหารยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารออกหมายจับผู้ต้องหา

ง. กรณีผู้ต้องหาหรือจำเลยซึ่งไม่ได้ถูกคุมขังไม่มาตามหมายเรียกหรือหมายนัดของศาล โดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าจะหลบหนีหรือไปยุ่งเกี่ยวกับพยานหลักฐาน ให้อัยการทหารยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารออกหมายจับผู้ต้องหาหรือจำเลย

4) การรายงานการคดี

เมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนได้รับสำนวนการสอบสวนที่มีพยานหลักฐานสมบูรณ์เพียงพอพิจารณาคดี ต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าจะเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่นต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไปภายใน 7 วัน โดยใช้แบบพิมพ์ธ.56 หากอัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่สามารถรายงานการคดีได้ทันภายในระยะเวลาที่กำหนด ต้องรายงานเหตุขัดข้องให้ผู้บังคับบัญชาทราบเพื่อส่งขยายระยะเวลาเป็นคราว ๆ ไปตามความจำเป็นแห่งคดี แต่ถ้าสำนวนการสอบสวนมีพยานหลักฐานไม่สมบูรณ์เพียงพอพิจารณาคดี อัยการทหารต้องแจ้งให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือส่งพยานเอกสารหรือพยานวัตถุมาให้หรือดำเนินการต่าง ๆ ด้วยตนเอง ทั้งนี้ เมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนได้รับสำนวนการสอบสวนเพิ่มเติมหรือพยานหลักฐานต่าง ๆ ตามที่ต้องการแล้ว ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับในกรณีสำนวนการสอบสวนมีพยานหลักฐานสมบูรณ์เพียงพอพิจารณาคดี ในรายงานการคดีต้องปรากฏข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ทำให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสามารถเข้าใจคดีได้ดี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ก. ได้รับสำนวนการสอบสวนมาจากที่ไหน เมื่อไหร่ ใครกล่าวหาใคร ในความผิดฐานใด วัน เวลา และสถานที่เกิดเหตุ

ข. สรุปข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย

ค. พยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน

ง. ความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ใคร ในความผิดฐานใด หรือสั่งอย่างอื่น เพราะเหตุใด²³

ในกรณีอัยการทหารได้รับสำนวนคดีที่ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดตามพระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545²⁴ จากพนักงานสอบสวน ให้รายงานผู้บังคับบัญชาไว้ชั้นหนึ่งก่อน และเมื่ออัยการทหารได้รับแจ้งผลการตรวจพิสูจน์การเสพหรือการติดยาเสพติดและผลการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจากคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นเห็นว่าเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป ดังนี้

ก. ในกรณีคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดวินิจฉัยว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติดและมีสิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด ให้อัยการทหารรายงานการคดีเสนอความเห็นเห็นควรสั่งชะลอการฟ้องไว้ก่อน²⁵ ต่อผู้บังคับบัญชา หลังจากนั้นถ้าผลการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยาเสพติดของผู้ต้องหาเป็นที่น่าพอใจ ให้อัยการทหารรายงานการคดีเพิ่มเติมเสนอความเห็นเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา²⁶ ต่อผู้บังคับบัญชา เนื่องจากกฎหมายให้ถือว่าผู้ต้องหาพ้นจากความผิดที่ถูกกล่าวหาแล้ว และคณะอนุกรรมการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดจะมีคำสั่งให้ปล่อยตัวผู้ต้องหา แต่ถ้าผลการฟื้นฟูสมรรถภาพของผู้ติดยาเสพติดของผู้ต้องหาไม่เป็นที่น่าพอใจ ให้อัยการทหารรายงานการคดีเพิ่มเติมเสนอความเห็นเห็นว่าเห็นควรสั่งเพิกถอนคำสั่งชะลอการฟ้อง เห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา และจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหามาฟ้อง²⁷ ต่อผู้บังคับบัญชา²⁸

²³ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 7

²⁴ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 19

²⁵ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 22 วรรคแรก

²⁶ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 33 วรรคแรก

²⁷ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 33 วรรคท้าย

ข. ในกรณีผู้ต้องหาไม่มีสิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด²⁹ หรืออัยการทหารเห็นว่าผู้ต้องหาไม่มีสิทธิได้รับการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด³⁰ หรือผลการตรวจพิสูจน์ไม่ปรากฏว่าผู้ต้องหาเป็นผู้เสพหรือติดยาเสพติด³¹ หรือผู้ต้องหาถูกต้องหา หรือถูกดำเนินคดีในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุก หรือต้องคำพิพากษาในความผิดฐานอื่นที่มีโทษจำคุก³² ให้อัยการทหารรายงานการคดีเสนอความเห็นเห็นควรสั่งฟ้องและจัดการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ได้ตัวผู้ต้องหามาฟ้องต่อผู้บังคับบัญชา³³

ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารที่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี ได้แก่

(1) ในหน้าที่ของอัยการศาลทหารกรุงเทพ ให้เสนอรายงานการคดีพร้อมความเห็นต่อหัวหน้าอัยการทหารให้เป็นผู้พิจารณาสั่งคดี

(2) ในหน้าที่ของอัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหาร ให้เสนอรายงานการคดีพร้อมความเห็นต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารให้เป็นผู้พิจารณาสั่งคดี

(3) ในหน้าที่ของอัยการทหารแห่งอื่น ให้เสนอรายงานการคดีพร้อมความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารแห่งนั้นให้เป็นผู้พิจารณาสั่งคดี

5) การสอบสวนเพิ่มเติม

ถ้าสำนวนการสอบสวนขาดข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่เกี่ยวข้องในประเด็นสำคัญแห่งคดี หรือข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนไม่เพียงพอที่จะพิจารณาสั่งคดี อัยการทหารมีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเองหรือสั่งให้ผู้ที่มีอำนาจสอบสวน ซึ่งได้แก่

²⁸ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 19 (3) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 9 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

²⁹ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 20 วรรคแรก

³⁰ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 22 วรรคสอง

³¹ พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 22 วรรคสาม

³² พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545 มาตรา 24

³³ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 19 (3) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 9 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

พนักงานสอบสวน นายทหารพระธรรมนูญ และนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ผู้บังคับบัญชาสั่งให้ทำการสอบสวน ทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้³⁴ หากอัยการทหารต้องการทำการสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเอง เพื่อจะได้ทราบรายละเอียดหรือข้อเท็จจริงเพิ่มเติมตลอดจนเห็นอากัปกริยาของพยานอันเป็นสิ่งสำคัญที่ใช้ประกอบการวินิจฉัยสั่งคดี สามารถทำได้โดยมีหนังสือแจ้งไปยังพนักงานสอบสวน หรือพนักงานฝ่ายปกครอง หรือผู้บังคับบัญชาของพยานเพื่อสั่งให้พยานมาให้การ หรือออกหมายเรียกพยานเพื่อให้พยานมาให้ถ้อยคำต่ออัยการทหาร หรือถ้าเห็นเป็นการสมควร อาจจะเดินทางไปสอบปากคำพยานเองก็ได้³⁵

6) การส่งคดีไปฟ้องที่ศาลทหารแห่งอื่น

ในกรณีคดีอยู่ในเขตอำนาจศาลทหารกรุงเทพ แต่อัยการทหารฝ่ายศาลทหารกรุงเทพเห็นว่าควรดำเนินคดีในศาลทหารแห่งอื่น ให้รายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาและดำเนินการขอรับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอนุญาตให้ดำเนินคดีในศาลทหารแห่งอื่น ให้อัยการทหารแห่งนั้นมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีผู้ต้องหาต่อไป

ในกรณีคดีอยู่ในเขตอำนาจศาลทหารแห่งอื่น แต่อัยการทหารแห่งนั้นเห็นว่าควรดำเนินคดีในศาลทหารกรุงเทพ ให้รายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาและส่งสำนวนการสอบสวนไปให้อัยการศาลทหารกรุงเทพดำเนินการขอรับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอนุญาตให้ดำเนินคดีในศาลทหารกรุงเทพ ให้อัยการทหารฝ่ายศาลทหารกรุงเทพมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีผู้ต้องหาต่อไป

หากอัยการทหารเห็นว่าคดีไม่ได้อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารที่อัยการทหารผู้นั้นประจำอยู่ ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปดำเนินคดีในศาลทหารที่มีเขตอำนาจ แต่ถ้าอัยการทหารเห็นว่าควรดำเนินคดีในเขตอำนาจศาลทหารที่อัยการทหารผู้นั้นประจำอยู่ ให้รายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาและส่งสำนวนการสอบสวนไปให้กรมพระธรรมนูญดำเนินการขอรับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม เมื่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมอนุญาตให้ดำเนินคดี ใน

³⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 48

³⁵ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 6

ศาลทหารที่อัยการทหารผู้นั้นประจำอยู่ อัยการทหารมีอำนาจฟ้องและดำเนินคดีผู้ต้องหาในศาลทหารแห่งนั้นต่อไป³⁶

7) การโอนคดี

ถ้าในระหว่างการพิจารณาคดีมีเหตุที่กระทบกระเทือนต่อการดำเนินกระบวนการพิจารณาของศาลทหาร อัยการทหารต้องยื่นคำร้องขอโอนคดีต่อศาลที่พิจารณาคดีเพื่อส่งเรื่องให้ศาลทหารสูงสุดพิจารณา ศาลทหารสูงสุดจะพิจารณาคำร้อง โดยคำนึงเหตุผลต่าง ๆ ดังนี้ 1) เป็นการขัดขวางการดำเนินคดีในศาลทหารแห่งนั้น 2) ก่อให้เกิดความไม่สะดวกในการดำเนินคดีในศาลทหารแห่งนั้น และ 3) ทำให้ไม่สามารถดำเนินคดีในศาลทหารแห่งนั้นได้ เมื่อศาลทหารสูงสุดอนุญาตให้โอนคดีไปยังศาลทหารแห่งอื่น อัยการทหารต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมสำเนาคำสั่งศาลทหารสูงสุดไปให้อัยการทหารแห่งนั้น³⁷

8) การจำหน่ายคดี

เมื่ออัยการทหารเห็นว่าคดีอยู่ในหลักเกณฑ์ที่ต้องจำหน่ายคดี ให้รายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความเดิม แล้วไปลงสารบบความจำหน่ายคดีในชั้นอัยการทหาร โดยใช้แบบพิมพ์รณ. 53 คดีที่ต้องจำหน่ายคดีในชั้นอัยการทหาร ได้แก่

ก. คดีที่มีพยานหลักฐานแสดงว่าบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำความผิดแต่ไม่ปรากฏแน่ชัดว่าใครเป็นผู้กระทำความผิดและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งงดการสอบสวนคดีนี้แล้ว

ข. คดีที่มีพยานหลักฐานแสดงว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดแต่ยังไม่ได้ตัวผู้ต้องหาเนื่องจากหลบหนีหรือเรียกตัวหรือจับตัวไม่ได้

ค. คดีที่มีพยานหลักฐานแสดงว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดแต่ผู้ต้องหาเป็นบุคคลวิกลจริต³⁸

³⁶ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 8 (1) (2) (3)

³⁷ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 8 (4)

³⁸ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 19 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 9 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

9) การสังคดี

เมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนได้รับสำนวนการสอบสวน ต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นอย่างใดอย่างหนึ่งต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสังคดีภายใน 7 วัน

ก. ในหน้าที่ของอัยการศาลทหารกรุงเทพ ให้เสนอรายงานการคดีต่อหัวหน้าอัยการทหารให้เป็นผู้พิจารณาสังคดี

ข. ในหน้าที่ของอัยการศาลจังหวัดทหาร อัยการศาลมณฑลทหาร อัยการศาลประจำหน่วยทหาร และอัยการศาลอาญาศึกให้เสนอรายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารแห่งนั้นให้เป็นผู้พิจารณาสังคดี

หากผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสังคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องรีบส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด แต่ถ้าผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสังคดีตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 8 และมาตรา 9 ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการสั่งให้ลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการสั่งให้ส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหาร แยกความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด³⁹ เพื่อให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจพิจารณาให้คุณและให้โทษแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาตามหลักการปกครองบังคับบัญชาทางทหาร

อัยการทหารสามารถเสนอความเห็นทางคดีได้ 6 กรณี ได้แก่

(1) เสนอสังคดีเปรียบเทียบคดี ถ้าคดีสามารถเปรียบเทียบปรับได้ แต่พนักงานสอบสวนยังไม่ได้ทำการเปรียบเทียบคดี อัยการทหารต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบคดีก่อนแล้วเสนอความเห็นทางคดีอย่างอื่นต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสังคดีต่อไป แต่ถ้าคดีไม่สามารถเปรียบเทียบปรับได้ หรือคดีสามารถเปรียบเทียบปรับได้แต่มีข้อหาอื่นที่จะต้องถูกดำเนินคดี หรือคดีที่จะทำการเปรียบเทียบปรับใกล้ขาดอายุความ ให้อัยการทหารรายงานการคดีเสนอความเห็นอย่างอื่นต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสังคดีต่อไป คดีที่อยู่ในหลักเกณฑ์ที่ต้องทำการเปรียบเทียบคดี คือ เป็นคดีความผิดลหุโทษ หรือคดีความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษ หรือคดีความผิดที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกิน 10,000 บาท หรือคดี

³⁹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 7 และ ข้อ 10 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 3 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526

ความผิดตามกฎหมายอื่นที่บัญญัติให้เจ้าพนักงานมีอำนาจเปรียบเทียบคดีได้⁴⁰ และผู้ต้องหาให้การรับสารภาพ

(2) เสนอสั่งสอบสวนเพิ่มเติม ถ้าอัยการทหารเห็นว่าพยานหลักฐานต่าง ๆ ในสำนวนการสอบสวนไม่เพียงพอพิจารณาคดี ต้องสั่งให้ผู้ที่มิอำนาจสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเองก็ได้⁴¹ แล้วเสนอความเห็นทางคดีอย่างอื่นต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป

(3) เสนอสั่งงดสอบสวน ถ้าคดีเกิดขึ้นภายในหน่วยทหารและมีพยานหลักฐานแสดงว่าบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้กระทำความผิดแต่ไม่สามารถระบุได้ว่าใครเป็นผู้กระทำความผิด และเป็นความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงเกิน 3 ปี ซึ่งเป็นคดีที่พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสั่งงดการสอบสวน พนักงานสอบสวนมีอำนาจแค่เพียงทำความเห็นเห็นควรสั่งงดการสอบสวนเสนอต่ออัยการทหารเท่านั้น ถ้าอัยการทหารเห็นด้วยกับพนักงานสอบสวน ให้เสนอความเห็นเห็นควรสั่งงดการสอบสวนต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป แต่ถ้าอัยการทหารไม่เห็นด้วยกับพนักงานสอบสวน ให้เสนอความเห็นเห็นควรสั่งให้ทำการสอบสวนต่อไป⁴²

(4) เสนอสั่งฟ้อง อัยการทหารต้องพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนให้ได้ความว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร มีการกระทำความผิดอาญาเกิดขึ้น ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง และไม่มีเงื่อนไขระงับคดีก่อนจึงจะเสนอความเห็นเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารได้

(5) เสนอสั่งไม่ฟ้อง อัยการทหารจะเสนอความเห็นเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ก็ต่อเมื่อเป็นคดีที่สามารถสั่งให้ลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหารได้ตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 7 มาตรา 8 และมาตรา 9 เป็นคดีที่มีเงื่อนไขระงับคดี⁴³ และเป็นคดีที่ไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง

⁴⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 37 และ มาตรา 38

⁴¹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 6

⁴² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 (1)

⁴³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 39

(6) เสนอสิ่งอย่างอื่น เช่น สักริบของกลางหรือสิ่งไม่ริบของกลาง สั่งจำหน่ายคดี สั่งให้ส่งสำนวนการสอบสวนคืนพนักงานสอบสวนเพื่อส่งให้พนักงานอัยการพิจารณาคำเนินคดีต่อไป

10) การร่างฟ้อง

เมื่ออัยการศาลทหารกรุงเทพมหานครมีความเห็นเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา ต้องเสนอรายงานการคดีพร้อมร่างฟ้อง⁴⁴ ให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณา ส่วนอัยการทหารแห่งอื่นให้เสนอรายงานการคดีให้ผู้บังคับบัญชาพิจารณาเพียงอย่างเดียว เมื่อผู้บังคับบัญชาสั่งฟ้องผู้ต้องหา จึงจะเสนอร่างฟ้องให้พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่ได้กำหนดไว้ว่าคำฟ้องต้องเป็นอย่างไร จึงต้องมีลักษณะตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 158 และระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 11 กำหนด โดยคำฟ้องใช้แบบพิมพ์ ธน. 103 และธน. 104

11) การยื่นฟ้อง

เมื่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหา อัยการทหารต้องยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารที่มีเขตอำนาจ⁴⁵ โดยไม่ชักช้า⁴⁶

12) การถอนฟ้อง

เมื่อมีเหตุผลที่อัยการทหารต้องถอนฟ้อง เช่น คดีขาดอายุความ คดีความผิดต่อส่วนตัวที่ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์

ก. กรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ อัยการทหารต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ

ข. กรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหาร อัยการทหารต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาให้ความเห็นชอบ

⁴⁴ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 11 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 4 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 157

⁴⁶ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 12

ในคดีความผิดต่อส่วนตัวที่ผู้เสียหายมาถอนคำร้องทุกข์กับอัยการทหารถ้าอัยการทหารรู้จักผู้เสียหาย ให้ยื่นคำร้องหรือคำแถลงต่อศาลทหาร⁴⁷ แต่ถ้าอัยการทหารไม่รู้จักผู้เสียหาย ให้แนะนำผู้เสียหายไปถอนคำร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนแทน⁴⁸

3.1.3 การปฏิบัติหน้าที่ระหว่างการพิจารณา เป็นการปฏิบัติหน้าที่ภายหลังจากศาลทหารสั่งประทับรับฟ้องไว้แล้ว ได้แก่

1) การปฏิบัติก่อนการพิจารณาคดี

ก. เพื่อไต่สวน อัยการทหารต้องทราบว่าเป็นการไต่สวนเกี่ยวกับเรื่องใดและฝ่ายตนเองเป็นผู้ร้องหรือผู้คัดค้าน จะได้เตรียมตัวและพยานหลักฐานได้ถูกต้อง

ข. เพื่อถามคำให้การ อัยการทหารต้องตรวจสอบจำนวนการสอบสวนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อดูว่าข้อเท็จจริงในคำฟ้องตรงกับข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนหรือไม่ ถ้าข้อเท็จจริงไม่ตรงกันหรือไม่ถูกต้อง อัยการทหารต้องยื่นคำร้องขอแก้ไขเพิ่มเติมฟ้องให้ถูกต้องเสียก่อนเข้าศาล เนื่องจากคำฟ้องที่เรียงพิมพ์คลาดเคลื่อน หรือมีข้อเท็จจริงไม่ตรงกับข้อเท็จจริงในสำนวนการสอบสวนอาจเป็นสาเหตุประการสำคัญที่ทำให้ศาลทหารยกฟ้องคดีนั้นได้

ค. เพื่อสืบพยาน อัยการทหารต้องตรวจสอบสำนวนการสอบสวนและคำฟ้องเช่นเดียวกับกรณีก่อนถามคำให้การ เพื่อจดจำข้อเท็จจริงและรายละเอียดในคดี และกำหนดประเด็นที่จะสืบและประเด็นที่ฝ่ายตรงข้ามจะใช้ต่อสู้

ง. เพื่อฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง อัยการทหารไม่ต้องปฏิบัติอะไร เพียงแต่รอฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งจากศาลทหารแล้วปฏิบัติตามเท่านั้น

2) การปฏิบัติระหว่างการพิจารณาคดี

ก. เพื่อไต่สวน ถ้ามีการคัดค้านการไต่สวน อัยการทหารต้องสืบพยาน แต่ถ้าไม่มีการคัดค้านการไต่สวน อัยการทหารเพียงแต่รอฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งจากศาลทหารแล้วปฏิบัติตามเท่านั้น

⁴⁷ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 13 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 4 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526

⁴⁸ คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ, คู่มืออัยการทหาร, หน้า 17-155.

ข. เพื่อถามค่าให้การ ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้องทุกประการ อัยการทหารต้องแถลงไม่ขอสืบพยานต่อศาลทหาร ส่วนศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีได้ทันที แต่ถ้าจำเลยให้การปฏิเสธ หรือให้การรับสารภาพแต่คำรับสารภาพของจำเลยไม่แน่ชัด หรือเคลือบคลุม หรือมีเงื่อนไข หรือมีข้อกฎหมายยกเว้นการกระทำของจำเลย หรือให้การรับสารภาพในความผิดที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่ 5 ปี ขึ้นไปหรือโทษสถานหนักกว่านั้น อัยการทหารต้องแถลงขอสืบพยานต่อศาลทหาร

ค. เพื่อสืบพยาน อัยการทหารต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบให้เต็มตามฟ้อง แม้ว่าจะเป็นคดีที่มีอัตราโทษอย่างต่ำให้จำคุกตั้งแต่ 5 ปี ขึ้นไปหรือโทษสถานหนักกว่านั้นและจำเลยให้การรับสารภาพก็ตาม เนื่องจากเมื่อจำเลยเห็นว่าอัยการทหารสืบไม่สมฟ้องหรือเห็นข้อบกพร่องบางประการ อาจจะปฏิเสธกลับคำรับสารภาพได้ และเมื่ออัยการทหารสืบพยานเสร็จ ต้องบันทึกรายงานเกี่ยวกับการสืบพยานติดไว้ในสำนวนการสอบสวนทุกครั้ง โดยใช้แบบพิมพ์ธ. 56⁴⁹

ง. เพื่อฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง อัยการทหารต้องตรวจดูคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารว่าสั่งครบทุกประเด็นตามคำฟ้องหรือไม่ เช่น คำขอให้นับโทษต่อ คำขอให้รับของกลาง คำขอให้คืนทรัพย์สินหรือชดใช้ราคาทรัพย์สิน ถ้าศาลทหารสั่งไม่ครบทุกประเด็นตามคำสั่ง ต้องแถลงให้ศาลสั่งให้ครบ

3) การสืบพยานล่วงหน้า

ก. ถ้าอัยการทหารเห็นว่ามีความจำเป็นต้องสืบพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญไว้ล่วงหน้าก่อนฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 237 ทวิ และมาตรา 237 ตรี วรรคแรก ให้รีบประสานกับพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทำคำร้องขอสืบพยานล่วงหน้ายื่นต่อศาลทหารพร้อมด้วยบัญชีระบุพยานและพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยาน เพื่อขอให้ศาลทหารสืบพยานดังกล่าวทันที ในคำร้องต้องระบุการกระทำทั้งหลายที่กล่าวอ้างว่าผู้ต้องหากระทำความผิดและแสดงเหตุจำเป็นที่ต้องสืบพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญไว้ล่วงหน้า เช่น พยานจะเดินทางไปต่างประเทศเป็นเวลานาน มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานทั้งทางตรงและทางอ้อม

⁴⁹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 15 (7) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 6 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่

ข. ถ้าอัยการทหารเห็นว่ามีความจำเป็นต้องสืบพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญไว้ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดวันนัดสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 55/1 และมาตรา 173/2 วรรคสอง ให้รีบประสานกับพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทำคำร้องขอสืบพยานล่วงหน้ายื่นต่อศาลทหาร โดยในคำร้องต้องแสดงเหตุจำเป็นที่ต้องสืบพยานบุคคลหรือพยานผู้เชี่ยวชาญไว้ล่วงหน้าด้วย เช่น พยานจะเดินทางไปต่างประเทศ พยานเจ็บป่วยหนัก เพื่อขอให้ศาลสืบพยานดังกล่าวก่อนถึงวันนัดสืบพยาน หากอัยการทหารยังไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานและส่งพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยานต่อศาลทหาร ให้ยื่นและส่งไปพร้อมกับคำร้อง

ค. ถ้าอัยการทหารเห็นว่ามีความจำเป็นต้องขอให้ศาลทหารมีคำสั่งให้ทำการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานด้วยวิธีทางวิทยาศาสตร์ไว้ล่วงหน้าก่อนฟ้องคดีหรือถึงกำหนดวันนัดสืบพยานตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 237 ตรี วรรคสอง และมาตรา 244/1 วรรคสาม ให้รีบประสานกับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และทำคำร้องยื่นต่อศาลทหาร โดยในคำร้องต้องแสดงเหตุจำเป็นด้วย เช่น ถ้าทำการตรวจพิสูจน์พยานหลักฐานเนินเข้าไป พยานหลักฐานอาจจะสูญหายหรือยากแก่การตรวจพิสูจน์ เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทำการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ไว้ล่วงหน้า หากอัยการทหารยังไม่ได้ยื่นบัญชีระบุพยานและส่งพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการสืบพยานต่อศาลทหาร ให้ยื่นและส่งไปพร้อมกับคำร้อง⁵⁰

4) การยื่นบัญชีระบุพยาน

เมื่ออัยการทหารยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหาร และในวันนัดถามค่าให้การผู้ต้องหาให้การปฏิเสธหรือรับสารภาพในคดีที่ต้องสืบพยานประกอบคำรับสารภาพ อัยการทหารต้องยื่นคำขอพร้อมบัญชีระบุพยานต่อศาลทหารภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด⁵¹ โดยใช้แบบพิมพ์ธ.105 และธ.107 ตามลำดับ⁵²

5) การส่งประเด็นไปสืบยังศาลทหารแห่งอื่น

⁵⁰ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 15 (1) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 6 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

⁵¹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 14 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 5 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

⁵² คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ, คู่มืออัยการทหาร, หน้า 156-181.

เมื่อศาลทหารมีคำสั่งให้ส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลทหารแห่งอื่น อัยการทหารจะตามประเด็นไปสืบพยานด้วยตนเองหรือให้อัยการทหารประจำศาลที่รับประเด็นสืบพยานแทนก็ได้ โดยอัยการทหารประจำศาลที่ส่งประเด็นจะต้องส่งสำเนาคำฟ้อง คำให้การของจำเลย พยานหลักฐาน ในชั้นสอบสวน บัญชีระบุพยาน พยานเอกสาร และพยานวัตถุเท่าที่จำเป็นในการสืบพยาน พร้อมทั้งประเด็นที่ต้องการให้อัยการทหารแห่งนั้นสืบพยานแทน แต่ถ้าส่งประเด็นไปสืบพยานที่ศาลพลเรือน อัยการทหารจะต้องตามประเด็นไปสืบพยานด้วยตนเองเท่านั้น⁵³

6) การเดินเผชิญสืบ

ในกรณีมีการเดินเผชิญสืบให้อัยการทหารแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาทราบ เพื่อจัดหายานพาหนะรับส่งตุลาการทหาร เจ้าหน้าที่ศาลทหาร และคู่ความ⁵⁴

7) การพิจารณาลับ

ถ้าอัยการทหารเห็นว่าคดีที่ศาลจะพิจารณาพิพากษาเป็นคดีที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือความลับอันเกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของประเทศ ให้ยื่นคำร้องขอให้ศาลสั่งพิจารณาคดีลับต่อศาลทหาร⁵⁵

8) การแถลงเปิดคดีและปิดคดี

หากคดีมีข้อเท็จจริงที่ยุ่งยากซับซ้อนให้อัยการทหารแถลงเปิดคดีก่อนนำพยานหลักฐานเข้าสืบ โดยในคำแถลงเปิดคดีจะระบุลักษณะแห่งคดีและพยานหลักฐานที่จะนำเข้าสืบ และเมื่อสืบพยานโจทก์จำเลยเสร็จให้อัยการทหารแถลงปิดคดี โดยในคำแถลงปิดคดีจะลำดับข้อเท็จจริงและเหตุผลที่ระบุว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด⁵⁶

⁵³ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 15 (5) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 6 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

⁵⁴ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 15 (6) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 6 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

⁵⁵ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 15 (4) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 6 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

⁵⁶ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 15 (2) (3) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 6 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

3.1.4 การปฏิบัติหน้าที่ในชั้นอุทธรณ์และฎีกา มีระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 กำหนดวิธีปฏิบัติหน้าที่ในชั้นอุทธรณ์และฎีกาของอัยการทหารไว้⁵⁷ โดยกำหนดให้การอุทธรณ์และฎีกาเป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา⁵⁸ แต่ถ้าส่วนราชการใดไม่มีอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาหรือมีแต่ไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ การอุทธรณ์และฎีกาให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารในส่วนราชการนั้น ๆ⁵⁹ การปฏิบัติหน้าที่ในชั้นอุทธรณ์และฎีกา ได้แก่

1) การเตรียมคดี

ก. กรณีคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณาของศาลทหารชั้นต้น และเป็นคดีที่มีข้อยุ่งยาก ซับซ้อน หรือคดีสำคัญที่ประชาชนให้ความสนใจ หรือคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษขั้นต่ำไว้ให้จำคุก ตั้งแต่ 5 ปี ขึ้นไปหรือโทษที่สถานหนักกว่านั้น เมื่ออัยการทหารสืบพยานโจทก์เสร็จ ต้องส่งสำเนาคำฟ้อง คำให้การจำเลย และคำเบิกความพยานโจทก์ทุกปาก รวมทั้งพยานเอกสารเท่าที่จำเป็นให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน 7 วัน นับแต่วันที่สืบพยานโจทก์เสร็จหรืออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาแจ้งให้ส่ง เพื่อนำไปเตรียมคดีในชั้นอุทธรณ์และฎีกา

ข. กรณีคดีที่ศาลทหารชั้นต้นอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้คู่ความฟังแล้ว

(1) ถ้าเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องเสนอคำพิพากษาหรือคำสั่งและความเห็นพร้อมสำนวนการสอบสวนและคำพิพากษาหรือคำสั่งต่ออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน 4 วัน นับแต่วันฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง

(2) ถ้าเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุด อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องเสนอคำพิพากษาหรือคำสั่งพร้อมสำนวนการสอบสวนและคำพิพากษาหรือคำสั่งต่ออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน 2 วัน นับแต่วันฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง⁶⁰

⁵⁷ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 17 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 7 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

⁵⁸ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 4

⁵⁹ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 12

⁶⁰ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 6

(3) ถ้าเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องเสนอคำพิพากษาหรือคำสั่งต่อหัวหน้าอัยการทหารหรือผู้บังคับบัญชาโดยตรง

2) การรายงานการคดีและการสั่งคดี

ก. กรณีคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา หรือเห็นควรไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกา หรือสั่งยุติ ต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี และถ้าอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาเห็นควรอุทธรณ์หรือฎีกาให้เสนอร่างอุทธรณ์หรือฎีกาไปพร้อมกับรายงานการคดีด้วยเพื่อให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณา

ข. กรณีคดีอยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหาร อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาของศาลทหารแห่งนั้น ต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา หรือเห็นควรไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกา หรือสั่งยุติ ต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี

ถ้าผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารกับอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกามีความเห็นทางคดีตรงกันว่าอุทธรณ์หรือฎีกา ให้ดำเนินการให้เป็นไปตามนั้น แต่ถ้าเห็นว่าไม่อุทธรณ์ หรือไม่ฎีกา หรือสั่งยุติ ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาส่งสำนวนการสอบสวนคืนอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นนั้น ๆ เพื่อให้ดำเนินการต่อไป⁶¹ หากผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด⁶²

3) การดำเนินคดี

ในกรณีที่ฝ่ายจำเลย หรือผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษยื่นอุทธรณ์หรือฎีกา หรือคำแก้อุทธรณ์หรือฎีกา หรือคำร้อง หรือคำขอ หรือคำแถลง เมื่ออัยการทหารได้รับสำเนาคำฟ้องอุทธรณ์หรือฎีกา หรือคำแก้อุทธรณ์หรือฎีกา หรือคำร้อง หรือคำขอ หรือคำแถลง ต้องส่งให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน 2 วัน นับแต่วันที่ได้รับ พร้อมสำเนาถ้อยคำสำนวนเท่าที่จำเป็นในการพิจารณาแก้อุทธรณ์หรือฎีกา⁶³

⁶¹ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 10.5

⁶² ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 7

⁶³ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 8

4) การถอนอุทธรณ์และฎีกา

เมื่อมีเหตุผลที่อัยการทหารต้องถอนอุทธรณ์หรือฎีกา เช่น คดีขาดอายุความ คดีความผิดต่อส่วนตัวที่ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์

ก. กรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ

ข. กรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหาร อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาแห่งนั้นต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาให้ความเห็นชอบ

หากหัวหน้าอัยการทหารเห็นชอบกับอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ให้ดำเนินการถอนอุทธรณ์หรือฎีกาโดยเร็ว แต่ถ้าหัวหน้าอัยการทหารไม่เห็นชอบกับอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด

ในคดีความผิดต่อส่วนตัวที่ผู้เสียหายมาถอนคำร้องทุกข์กับอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นถ้าอัยการทหารรู้จักผู้เสียหาย ต้องรายงานพร้อมส่งเอกสารเสนออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน 2 วัน นับแต่วันที่ผู้เสียหายถอนคำร้องทุกข์ เพื่อดำเนินการถอนอุทธรณ์หรือฎีกา แต่ถ้าอัยการทหารไม่รู้จักผู้เสียหาย ให้แนะนำผู้เสียหายไปถอนคำร้องทุกข์กับพนักงานสอบสวนหรือศาลทหารแทน แต่ถ้าผู้เสียหายมาถอนคำร้องทุกข์กับอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ให้ปฏิบัติเช่นเดียวกับกรณีถอนคำร้องทุกข์กับอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้น⁶⁴

3.1.5 การปฏิบัติหน้าที่ภายหลังการพิจารณา เป็นการปฏิบัติหน้าที่ภายหลังศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีเสร็จแล้ว ได้แก่

1) การเสนอคำพิพากษา

เมื่อศาลทหารชั้นต้น หรือศาลทหารกลาง หรือศาลทหารสูงสุดอ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นต้องเสนอคำพิพากษาขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา

⁶⁴ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 9

ก. ในกรณีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องเสนอคำพิพากษาต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้น เพื่อส่งให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาพิจารณาภายใน 4 วัน นับแต่วันฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง เมื่ออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาพิจารณาสำนวนคดีเสร็จ ให้เสนอต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสิ่งคดี ในการเสนอคำพิพากษาของศาลทหารชั้นต้นต้องมีรายละเอียดดังนี้ 1) ศาลใด มีคำพิพากษาว่าอย่างไร เมื่อไหร่ 2) อัยการทหารเจ้าของสำนวนมีความเห็นต่อคำพิพากษาอย่างไร เพราะเหตุใด⁶⁵

ข. ในกรณีคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องเสนอคำพิพากษาต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้น เพื่อส่งให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน 2 วัน นับแต่วันฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง เมื่ออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาพิจารณาสำนวนคดีเสร็จ ให้เสนอต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสิ่งคดี ในการเสนอคำพิพากษาของศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุดมีรายละเอียดแค่เพียงศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุดพิพากษาคดีว่าอย่างไร เมื่อไหร่⁶⁶

เมื่ออัยการศาลทหารกรุงเทพ หรืออัยการศาลมณฑลทหาร หรืออัยการศาลจังหวัดทหารมีความเห็นต่อคำพิพากษาเสร็จ จะเสนอคำพิพากษาพร้อมความเห็นให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาพิจารณา แล้วส่งให้หัวหน้าอัยการทหาร หรือผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารส่งอุทธรณ์หรือฎีกา หรือส่งไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกา หรือส่งยุติ

2) การแจ้งผลคดี

ก. ในกรณีมีคำสั่งไม่ฟ้อง อัยการทหารต้องแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบ และแจ้งให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่ทำการสอบสวนทราบ เพื่อแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์และผู้ต้องหาทราบอีกต่อหนึ่ง หากผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และบุคคลที่มีส่วนได้เสียขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นทางคดี ให้อัยการทหารสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชา เพื่อพิจารณาและแจ้งให้ผู้ขอทราบโดยไม่ชักช้า

⁶⁵ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 16

⁶⁶ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 6.2 และ ข้อ 6.3

ข. ในกรณีมีคำสั่งฟ้อง อัยการทหารต้องแจ้งคำสั่งฟ้องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบ และเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว อัยการทหารต้องแจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบว่าฟ้องฐานใด เมื่อใด เป็นคดีดำและคดีแดงที่เท่าไร และศาลพิพากษาว่าอย่างไร⁶⁷

3) การยึดทรัพย์สินจำเลย

ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญาเมื่อศาลทหารพิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน หรือชดใช้ราคาทรัพย์สิน หรือชดใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายแก่รัฐบาลหรือส่วนราชการที่เป็นนิติบุคคลและคดีถึงที่สุดแล้ว แต่จำเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ อัยการทหารต้องแจ้งผลคำพิพากษาให้ผู้บังคับบัญชาของจำเลยและส่วนราชการที่ได้รับความเสียหายทราบ และแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของจำเลยและส่วนราชการที่ได้รับความเสียหายสืบหาทรัพย์สินของจำเลย หากปรากฏว่าจำเลยมีทรัพย์สินที่ควรยึดมาชำระหนี้ตามคำพิพากษา ให้อัยการทหารยื่นคำร้องพร้อมบัญชีทรัพย์สินที่จะขอยึดต่อศาลทหารชั้นต้น ศาลทหารชั้นต้นจะส่งสำนวนไปให้ศาลพลเรือนที่ทรัพย์สินที่จะถูกยึดตั้งอยู่ภายในเขตอำนาจดำเนินการยึดทรัพย์สินของจำเลยแทน ส่วนอัยการทหารต้องมีหนังสือแจ้งให้พนักงานอัยการดำเนินคดีในชั้นยึดทรัพย์สิน และส่งสำเนาคำพิพากษาและเอกสารเท่าที่จำเป็นในการดำเนินคดีให้พนักงานอัยการ ในการนำเจ้าพนักงานยึดทรัพย์สินของจำเลยให้อัยการทหารแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของจำเลยหรือส่วนราชการที่ได้รับความเสียหายจัดหาผู้แทน เพื่อทำหน้าที่นำเจ้าพนักงานทำการยึดทรัพย์สินและนำทรัพย์สินนั้นออกขายทอดตลาด

ในคดีอาญาเสพติดเมื่อศาลทหารพิพากษาลงโทษปรับและคดีถึงที่สุดแล้ว แต่จำเลยไม่ชำระค่าปรับหรือชำระค่าปรับไม่ครบถ้วนภายใน 30 วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง อัยการทหารต้องยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารที่พิพากษาคดีนั้นออกหมายบังคับคดี เพื่อแต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึดหรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยใช้แทนค่าปรับ และแจ้งผลคำพิพากษาพร้อมทั้งสำเนามหมายบังคับคดีให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติดซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ตามคำพิพากษาทราบด้วย⁶⁸

4) การส่งสำเนาเอกสารการคดี

⁶⁷ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 23 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 10 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

⁶⁸ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 18 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 8 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

ในส่วนภูมิภาคอัยการทหารต้องรายงานเอกสารการคดีที่ปฏิบัติเป็นประจำรายเดือนต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร เพื่อส่งสำเนาเอกสารดังกล่าวให้กรมพระธรรมนูญภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไปทุกเดือน เอกสารการคดีที่ต้องสำเนาส่ง ได้แก่ 1) รายงานการคดีและคำสั่งผู้บังคับบัญชา 2) คำฟ้อง คำร้องแก้ไขเพิ่มเติมฟ้อง และคำสั่งศาล 3) เสนอคำพิพากษาของทุกชั้นศาล และคำสั่งผู้บังคับบัญชา 4) คำพิพากษาของทุกชั้นศาลที่ยกฟ้องและอัยการทหารเห็นควรยุติไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกาต่อไป และ 5) อุทธรณ์และฎีกา และคำแก้อุทธรณ์และฎีกาของอัยการทหาร⁶⁹

5) การรายงานงบบจำนวนคดี

อัยการทหารต้องรายงานงบบจำนวนคดีที่ตนเองได้รับในหน้าที่ในระหว่าง 6 เดือนแรกครึ่งหนึ่ง และระหว่าง 6 เดือนหลังอีกครึ่งหนึ่งต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร เพื่อส่งให้สำนักงานอัยการทหารภายในวันที่ 15 ของเดือนกรกฎาคมและเดือนมกราคม โดยใช้แบบพิมพ์ธน. 64 และสำนักงานอัยการทหารต้องรวมงบบจำนวนคดีของอัยการทหารทุกแห่งเสนอต่อกรมพระธรรมนูญ เพื่อรายงานสถิติคดีให้ปลัดกระทรวงกลาโหมทราบ⁷⁰

นอกจากนี้อัยการทหารยังมีหน้าที่ส่งรายงานการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับสำนวนคดีประจำเดือนต่อผู้บังคับบัญชาภายในวันที่ 10 ของเดือนถัดไปทุกเดือนเพื่อเสนอสำนักงานอัยการทหาร ในรายงานการปฏิบัติหน้าที่จะกล่าวถึงคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของอัยการทหารว่ามีจำนวนเท่าไร คดีอะไร และคดีดังกล่าวอยู่ในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นตอนใด⁷¹ และเมื่ออัยการทหารดำเนินคดีในศาลทหารเสร็จ ต้องทำรายงานการเข้าศาลเสนอผู้บังคับบัญชาทุกครั้ง เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทราบว่าอัยการทหารเจ้าของสำนวนทำอะไรในศาลและคดีดังกล่าวอยู่ระหว่างการดำเนินคดีในชั้นตอนใด ในรายงานการเข้าศาลจะกล่าวถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่อัยการทหารกระทำลงในระหว่างการพิจารณาคดีของศาลทหารและคำสั่งของศาลทหารในระหว่างการพิจารณาคดี

3.2 การสั่งคดี

อัยการทหารและพนักงานอัยการมีหน้าที่หลักอยู่ 2 ประการ คือ การสั่งคดีและการดำเนินคดีในศาล การสั่งคดีเป็นการพิจารณาหรือวินิจฉัยในเบื้องต้นว่าคดีมีพยานหลักฐานพอฟ้องหรือไม่ ถ้าคดี

⁶⁹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 26 ประกอบระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 10.2

⁷⁰ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 28

⁷¹ หนังสือกองอัยการทหาร ที่ กท 0202 (02)/1571 ลง 27 พฤศจิกายน 2510 เรื่อง ขอใช้ส่งรายงานการปฏิบัติงาน

มีพยานหลักฐานพอพียง คดีจะขึ้นสู่การพิจารณาของศาล ศาลจะทำหน้าที่ตัดสินว่าผู้ต้องหากระทำ ความผิดจริงหรือไม่ และถ้าผู้ต้องหากระทำความผิดจริง ต้องได้รับโทษเท่าไร แต่ถ้าคดีมี พยานหลักฐานไม่พอพียง คดีจะไม่ขึ้นสู่การพิจารณาของศาล คดีจะยุติลงในชั้นอัยการ

3.2.1 หลักเกณฑ์ในการพิจารณาสั่งคดี

หลักในการดำเนินคดีอาญาของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการมีความแตกต่างกัน พนักงานสอบสวนใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมายและหลักเหตุอันควรเชื่อหรือน่าเชื่อ เมื่อพนักงานสอบสวนมีเหตุอันควรเชื่อว่าบุคคลใดกระทำความผิด จะแสวงหาพยานหลักฐานต่าง ๆ⁷² มาพิสูจน์ความผิดและความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา แล้วเสนอความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้อง หรือ เห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น⁷³ ต่อพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป ส่วนพนักงาน อัยการใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจและไม่จำเป็นต้องสั่งคดีตามความเห็นของพนักงาน สอบสวน เนื่องจากการพิจารณาว่าควรฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลหรือไม่นั้นเป็นอำนาจและ หน้าที่ของพนักงานอัยการโดยแท้ การสั่งคดีของพนักงานอัยการมีประเด็นที่จะต้องพิจารณา ดังต่อไปนี้

1) พนักงานอัยการมีอำนาจดำเนินคดีหรือไม่⁷⁴ กล่าวคือ ให้พิจารณาว่าพนักงาน สอบสวนทำการสอบสวนคดีแล้วหรือไม่ ส่วนในกรณีคดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวต้องพิจารณาด้วยว่า มีการร้องทุกข์ตามระเบียบตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 123 และมาตรา 124 แล้วหรือไม่ ถ้าคดีนั้นไม่ได้มีการสอบสวนหรือในคดีที่เป็นความผิดต่อส่วนตัวไม่ได้มีการร้องทุกข์ ตามระเบียบ ซึ่งเป็นสาเหตุประการสำคัญที่ทำให้พนักงานสอบสวนไม่มีอำนาจสอบสวน⁷⁵ พนักงาน อัยการไม่มีอำนาจยื่นฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาล⁷⁶ จึงต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา

⁷² กุลพล พลวัน, การเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญาและการแก้ต่างคดีอาญาในเจ้าพนักงานโดยพนักงานอัยการ [ออนไลน์], 26 มกราคม 2556. แหล่งที่มา:<http://www.stat.go.th/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B9%87%E0%B8%9A/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A11.htm>

⁷³ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 140 – มาตรา 142

⁷⁴ คณิต ฒ นคร, “เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีกับทางปฏิบัติของพนักงานอัยการและศาล,” วารสารอัยการ 1,5 (พฤษภาคม 2521): 42-47.

⁷⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 121 วรรคท้าย

⁷⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 120

- 2) การกระทำที่ถูกกล่าวหาเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาหรือกฎหมายอื่นที่มีโทษทางอาญาหรือไม่ ถ้าการกระทำดังกล่าวไม่เป็นความผิด พนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา
- 3) ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดหรือไม่ ถ้าผู้ต้องหาไม่ใช่ผู้กระทำความผิด พนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา⁷⁷
- 4) คดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาหรือไม่ ถ้าคดีมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง พนักงานอัยการจะต้องสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา
- 5) เมื่อพนักงานอัยการเห็นว่ากรกระทำที่ถูกกล่าวหาเป็นความผิด ผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด และคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหา จะต้องพิจารณาต่อไปว่ามีเหตุผลอันสมควรที่จะฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลหรือไม่ ถ้าพนักงานอัยการพิจารณาพฤติการณ์ต่าง ๆ แล้วเห็นว่ากรฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลจะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะ หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ⁷⁸ พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้⁷⁹

หลักเกณฑ์ในการพิจารณาสิ่งคดีของอัยการทหารมีประเด็นที่จะต้องพิจารณาลำดับกับของพนักงานอัยการ แต่ไม่ต้องพิจารณาในประเด็นสุดท้าย เนื่องจากอัยการทหารยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย ถ้าคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิด อัยการทหารต้องยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารในทุกกรณี ห้ามอัยการทหารใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา และมีประเด็นที่จะต้องพิจารณาเพิ่มเติมในเบื้องต้นก่อนที่จะพิจารณาตามประเด็นที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังนี้

⁷⁷ สุรียา ปานแป้น และอนุวัฒน์ บุญนันท์, หลักกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ, หน้า 76-77.

⁷⁸ พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 21 วรรคสอง ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 78 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติหรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 9

⁷⁹ อำนาจ เนตยสุภา, รวิวิท ซีพจำเป็น และธีรัช ลิมปารยะ, คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ, หน้า 15-16.

1) คดีอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ กล่าวคือ ให้พิจารณาว่าผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่⁸⁰ ถ้าคดีใดผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น แต่ถ้าคดีใดผู้กระทำความผิดไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คดีนั้นจะเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร อัยการทหารต้องยื่นสำนวนการสอบสวนของคดีนั้นให้พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร และพนักงานอัยการ⁸¹ เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับสำนวนการสอบสวนคืนจากอัยการทหาร จะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาดำเนินคดีต่อไป ส่วนเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารจะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานสอบสวนเพื่อทำการสอบสวนคดีนั้นใหม่ และเมื่อพนักงานสอบสวนสอบสวนคดีเสร็จก็จะส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการพิจารณาดำเนินคดีอีกครั้งหนึ่ง แม้ว่าพนักงานอัยการจะเห็นว่าคดีที่อัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลทหารและส่งสำนวนการสอบสวนคืนให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณานั้นเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร พนักงานอัยการก็ไม่สามารถยื่นสำนวนการสอบสวนกลับมาให้อัยการทหารพิจารณาดำเนินคดีได้อีก⁸² ต้องพิจารณาดำเนินคดีเองและฟ้องคดีดังกล่าวต่อศาลพลเรือน

2) คดีอยู่ในอำนาจศาลทหารที่อัยการทหารสังกัดอยู่หรือไม่ ถ้าอัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแห่งอื่น ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปดำเนินคดีที่ศาลทหารแห่งนั้น⁸³ อัยการทหารประจำศาลทหารแห่งนั้นก็จะมีอำนาจเสนอความเห็นทางคดีและดำเนินคดีในศาลทหาร

3.2.2 ขั้นตอนการสั่งคดี

ในเบื้องต้นผู้วิจัยจะทำการอธิบายโครงสร้างของศาลทหารก่อน การจัดโครงสร้างของศาลทหารและรูปแบบกระบวนการยุติธรรมทหารจะขึ้นอยู่กับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของแต่ละประเทศ แต่ละประเทศจึงมีโครงสร้างของศาลทหารและกระบวนการยุติธรรมทหารแตกต่างกัน ซึ่งศาลทหารมีโครงสร้างอยู่ 2 รูปแบบ คือ

1) Absolute Military Justice มองว่ากระบวนการยุติธรรมทหาร (Military Justice) แยกเป็นอิสระออกจากกระบวนการยุติธรรมปกติ (Ordinary Justice) มีระบบศาล ซึ่งได้แก่ ศาลทหาร

⁸⁰ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 16

⁸¹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 5 (2)

⁸² พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 50

⁸³ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 8 (1)

ขั้นต้น ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ และศาลทหารชั้นฎีกา และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหาร เช่น ตุลาการทหาร อัยการทหาร เป็นของตนเองโดยเฉพาะ ถ้าบุคคลใดต้องการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารขั้นต้นหรือศาลทหารชั้นอุทธรณ์ ให้ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อศาลทหารชั้นอุทธรณ์หรือศาลทหารชั้นฎีกา ดังนั้น คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารจะไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากศาลพลเรือน ประเทศที่มีโครงสร้างของศาลทหารรูปแบบนี้ ได้แก่ ประเทศไทย ประเทศสวีเดน และประเทศสวิตเซอร์แลนด์

2) Relative Military Justice มองว่ากระบวนการยุติธรรมทหาร (Military Justice) เป็นข้อยกเว้นของกระบวนการยุติธรรมปกติ (Ordinary Justice) ศาลทหารจะอยู่ภายใต้ศาลสูงของพลเรือน กล่าวคือ จะมีการตั้งเฉพาะศาลทหารขั้นต้นเท่านั้น ถ้าบุคคลใดต้องการอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารขั้นต้น ให้ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อศาลสูงของพลเรือน จึงถือได้ว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารถูกควบคุมและตรวจสอบโดยศาลพลเรือน และเจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรมปกติ เช่น ผู้พิพากษา พนักงานอัยการ เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมทหารด้วย ประเทศที่มีโครงสร้างของศาลทหารรูปแบบนี้ ได้แก่ ประเทศสหรัฐอเมริกา ประเทศอังกฤษ ประเทศฝรั่งเศส ประเทศออสเตรเลีย⁸⁴

โครงสร้างของศาลทหารและรูปแบบกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทยมีลักษณะคล้ายคลึงกับของสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ และกระบวนการยุติธรรมทหารของทั้งประเทศไทยและประเทศสหรัฐอเมริกามีรากฐานมาจากประเทศอังกฤษ ระบบศาลทหารของประเทศไทยเป็นระบบศาลทหารโดยแท้ กล่าวคือ มีศาลทหารและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทหาร เช่น ตุลาการทหาร จำศาลทหาร อัยการทหาร ทนายทหาร เป็นของตนเองโดยสมบูรณ์ ศาลทหารไทยมีทั้งหมด 3 ชั้น ซึ่งได้แก่ ศาลทหารขั้นต้น ศาลทหารกลาง และศาลทหารสูงสุด และมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ในขณะที่กระทำความผิดจนกว่าคดีจะถึงที่สุด เมื่อคู่ความไม่พอใจหรือติดใจในคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารขั้นต้นหรือศาลทหารกลาง ให้ยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาต่อศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุด ศาลพลเรือนไม่ว่าจะเป็นศาลขั้นต้น หรือศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา ไม่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังกล่าวเลย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงทำการศึกษาเฉพาะของสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษเท่านั้น

กระบวนการยุติธรรมทหารของสหรัฐอเมริกา

⁸⁴ เสนีย์ พรหมวิวัฒน์, “โครงสร้างองค์กรและอำนาจหน้าที่ของศาลทหาร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2553), หน้า 91-111.

โครงสร้างของศาลทหารสหรัฐอเมริกามีลักษณะคล้ายกับของศาลทหารไทย ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ชั้น⁸⁵ ดังนี้

1) ศาลทหารชั้นต้น⁸⁶ (Court-Martial) ได้แก่

(ก) ศาลทหารแบบรวบรัด⁸⁷ (Summary Court-Martial) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่มีอัตราโทษเล็กน้อยและผู้กระทำความผิดยินยอมให้ดำเนินคดีในศาลนี้ แต่ไม่มีอำนาจพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษประหารชีวิตและจำเลยมียศทหารชั้นสัญญาบัตรหรือเป็นนักเรียนทหาร และมีอำนาจพิพากษาลงโทษกักขังได้ไม่เกิน 1 เดือน หรือทำงานใช้แรงงานโดยไม่กักขังได้ไม่เกิน 45 วัน หรือกักบริเวณได้ไม่เกิน 2 เดือน หรือหักเงินเดือนสองในสามส่วนเป็นเวลา 1 เดือน

(ข) ศาลทหารพิเศษ⁸⁸ (Special Court-Martial) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และคดีที่มีอัตราโทษไม่ถึงโทษประหารชีวิตหรือคดีที่ไม่ใช่ความผิดอุกฉกรรจ์ และมีอำนาจพิพากษาลงโทษปลดออก หรือกักขังได้ไม่เกิน 6 เดือน หรือทำงานใช้แรงงานโดยไม่กักขังได้ไม่เกิน 3 เดือน หรือหักเงินเดือนสองในสามส่วนได้เป็นเวลาไม่เกิน 1 ปี

(ค) ศาลทหารทั่วไป⁸⁹ (General Court-Martial) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีที่จำเลยเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และคดีที่มีอัตราโทษรุนแรง และมีอำนาจพิพากษาลงโทษสูงสุดถึงโทษประหารชีวิต⁹⁰

คดีแต่ละคดีจะอยู่ภายใต้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารชั้นต้นประเภทใด ให้พิจารณาจากความร้ายแรงของการกระทำความผิดของจำเลย⁹¹

⁸⁵ Wikipedia, Judge Advocate General's Corps[Online], 20 August 2012. Available from:http://en.wikipedia.org/wiki/Judge_Advocate_General's_Corps

⁸⁶ Uniform Code of Military Justice Article 16

⁸⁷ Uniform Code of Military Justice Article 20

⁸⁸ Uniform Code of Military Justice Article 19

⁸⁹ Uniform Code of Military Justice Article 18

⁹⁰ กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหาร, ศาลทหารในต่างประเทศ[ออนไลน์], 13 มกราคม 2556. แหล่งที่มา: http://www.thaitambol.net/first_court/military_court2.asp

ก่อนผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร (Convening Authority) ตั้งศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial) จะต้องมีการสอบสวนคดีก่อนพิจารณา⁹² ซึ่งรู้จักกันในนามกระบวนการโต้สวน การโต้สวนเป็นการสอบสวนเพื่อประเมินข้อเท็จจริงในคำฟ้องว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไม่ ในขั้นตอนนี้ผู้ต้องหาสามารถตรวจสอบพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้กล่าวหาตนเอง ให้การโต้แย้งข้อกล่าวหา และถามค้านพยานอีกฝ่ายหนึ่งได้ หากในระหว่างดำเนินการโต้สวนนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ทำการสอบสวนเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดในข้อหาที่ไม่ได้ฟ้อง สามารถเพิ่มข้อกล่าวหาแก่ผู้ต้องหาได้ และถ้านายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ทำการสอบสวนเชื่อว่าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดในข้อหาใด สามารถยกฟ้องผู้ต้องหาในข้อหาที่นั้นได้ เมื่อนายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการโต้สวนเสร็จ จะให้ข้อเสนอแนะต่อผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารผ่านทางที่ปรึกษากฎหมายหรือนายทหารพระธรรมนูญ (Staff Judge Advocate) ที่ปรึกษากฎหมายหรือนายทหารพระธรรมนูญจะให้คำแนะนำกับผู้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารเป็นลายลักษณ์อักษรอีกครั้งหนึ่ง⁹³ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาสั่งการ ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารไม่จำเป็นต้องพิจารณาสั่งการตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษากฎหมายหรือนายทหารพระธรรมนูญ จะสั่งตั้งศาลทหารหรือสั่งยกฟ้องผู้ต้องหาก็ได้⁹⁴

เมื่อศาลทหารชั้นต้นพิจารณาพิพากษาคดีได้แล้ว คำพิพากษาหรือคำสั่งของคดีนั้นจะต้องได้รับการทบทวน⁹⁵ โดยองค์กรหรือบุคคล ดังต่อไปนี้

ก. ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร (Convening Authority) จะพิจารณาผลคดีประกอบคำแนะนำของนายทหารพระธรรมนูญและข้อโต้แย้งของจำเลย เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบหรือไม่ให้ความเห็นชอบกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทั้งหมดหรือบางส่วน ซึ่งผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารมี

⁹¹ วรินทร์ แต่ประยูร, “สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, 2545), หน้า 66.

⁹² Uniform Code of Military Justice Article 32

⁹³ Uniform Code of Military Justice Article 34

⁹⁴ Estela I. Velez Pollack, *Military Courts-Martial: An overview* [Online], 13 September 2012. Available from: <http://www.fas.org/man/crs/RS21850.pdf>

⁹⁵ Charles A. Shanor and Timothy P. Terrell, *Military Law in a nutshell* (St. Paul, MN: West, 1980), p. 124.

อำนาจสั่งให้พิจารณาคดีใหม่และลดโทษของจำเลยแต่ไม่มีอำนาจเพิ่มโทษของจำเลย และในกรณีผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารเห็นว่าจำเลยไม่มีความผิด ไม่สามารถกลับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลได้⁹⁶

ข. นายทหารพระธรรมนูญ (Staff Judge Advocate) ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องใด ๆ ในคดี เช่น ไม่ได้เป็นผู้กล่าวหา พนักงานสอบสวนที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร เจ้าพนักงานศาล ตุลาการทหาร จะพิจารณาผลคดีทั่ว ๆ ไปเป็นลายลักษณ์อักษร โดยมีประเด็นที่จะต้องพิจารณา ดังนี้ 1) ศาลมีอำนาจพิจารณาคดีหรือไม่ 2) พยานหลักฐานเพียงพอหรือไม่ และ 3) มีการลงโทษเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้หรือไม่ และนายทหารพระธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาให้ความเห็นชอบหรือไม่ให้ความเห็นชอบกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทั้งหมดหรือบางส่วน หากนายทหารพระธรรมนูญไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ต้องเสนอข้อโต้แย้งด้วย⁹⁷ นอกจากนี้นายทหารพระธรรมนูญยังมีหน้าที่ให้คำแนะนำกับผู้ที่มีอำนาจตั้งศาลทหารเป็นลายลักษณ์อักษร⁹⁸

ค. เจ้ากรมพระธรรมนูญ (The Judge Advocate General) จะพิจารณาผลคดีเฉพาะคดีที่ผ่านการพิจารณาพิพากษาโดยศาลทหารทั่วไป ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารให้ความเห็นชอบกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของคดีนั้นแล้ว และต้องเป็นคดี ดังต่อไปนี้

(1) คดีที่ไม่เข้าข่ายจะได้รับการทบทวนโดยศาลทหารชั้นทบทวนโดยอัตโนมัติ (Automatic Review) หรือ

(2) คดีที่จำเลยสละสิทธิที่จะได้รับการทบทวนโดยศาลทหารชั้นทบทวน⁹⁹

ง. ศาลทหารชั้นทบทวน (The Court of Military Review)¹⁰⁰ จะพิจารณาผลคดีเฉพาะคดีที่ศาลสั่งลงโทษประหารชีวิต กักขังตั้งแต่ 1 ปีขึ้นไป ไล่ออก หรือปลดออกโดยอัตโนมัติ¹⁰¹

⁹⁶ Uniform Code of Military Justice Article 60

⁹⁷ Uniform Code of Military Justice Article 64

⁹⁸ Charles A. Shanor and Timothy P. Terrell, *Military Law in a nutshell*, p. 127.

⁹⁹ Uniform Code of Military Justice Article 69

¹⁰⁰ Uniform Code of Military Justice Article 66

¹⁰¹ Estela I. Velez Pollack, *Military Courts-Martial: An overview* [Online], 13 September 2012. Available from: <http://www.fas.org/man/crs/RS21850.pdf>

โดยมีอำนาจพิจารณาทั้งข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย ซึ่งศาลทหารชั้นทบทวนมีอยู่ทั้งหมด 4 แห่ง ได้แก่

- (1) กองทัพบก (The Army Court of Criminal Appeals)
- (2) กองทัพเรือ-นาวิกโยธิน (The Navy-Marine Corps Court of Criminal Appeals)
- (3) กองทัพอากาศ (The Air Force Court of Criminal Appeals)
- (4) กองเรือป้องกันฝั่ง (The Coast Guard Court of Criminal Appeals)¹⁰²

2) ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ (Court of Military Appeals) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังนี้

ก. คดีที่ศาลทหารชั้นต้นพิพากษาลงโทษประหารชีวิตและศาลทหารชั้นทบทวนพิพากษายืน

ข. คดีที่ผ่านการทบทวนโดยศาลทหารชั้นทบทวนแล้วและเจ้ากรมพระธรรมนูญมีคำสั่งให้ส่งคดีไปยังศาลทหารชั้นอุทธรณ์เพื่อพิจารณา¹⁰³

ค. คดีที่ผ่านการทบทวนโดยศาลทหารชั้นทบทวนแล้ว จำเลยยื่นอุทธรณ์ต่อศาลทหารชั้นอุทธรณ์ภายใน 60 วัน นับแต่วันที่จำเลยทราบคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นทบทวนประจำเหล่าทัพ¹⁰⁴ และศาลทหารชั้นอุทธรณ์เห็นว่าเป็นคดีที่มีเหตุอันควรรับไว้พิจารณา แต่ศาลทหารชั้นอุทธรณ์มีอำนาจพิจารณาเฉพาะกรณีอุทธรณ์ในปัญหาข้อกฎหมายเท่านั้น¹⁰⁵

¹⁰² Wikipedia, Judge Advocate General's Corps[Online], 20 August 2012. Available from:http://en.wikipedia.org/wiki/Judge_Advocate_General's_Corps

¹⁰³ Charles A. Shanor and Timothy P. Terrell, Military Law in a nutshell, p. 130.

¹⁰⁴ Uniform Code of Military Justice Article 67

¹⁰⁵ กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหาร, ศาลทหารในต่างประเทศ[ออนไลน์], 13 มกราคม 2556. แหล่งที่มา: http://www.thaitambol.net/first_court/military_court2.asp

ทั้งนี้ ถือได้ว่าศาลทหารชั้นอุทธรณ์เป็นศาลทหารชั้นสูงสุดที่ถูกตั้งขึ้นมาภายใต้เจตนารมณ์ที่ว่า ต้องการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมที่พิจารณาสั่งลงโทษจำเลยว่าถูกต้องหรือไม่ ไม่ได้มีเจตนา ตรวจสอบว่าจำเลยกระทำความผิดจริงหรือไม่¹⁰⁶

ถ้าโจทก์หรือจำเลยต้องการฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นอุทธรณ์ ให้ยื่นฎีกา ต่อศาลฎีกา (The Supreme Court of the United States) ซึ่งเป็นศาลสูงสุดของรัฐบาลกลาง สหรัฐอเมริกา และให้ถือว่าคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลฎีกาเป็นที่สุด ไม่สามารถโต้แย้งใด ๆ ได้อีก ศาลฎีกามีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีดังนี้ 1) คดีที่ยื่นฎีกาผ่านศาลทหารชั้นอุทธรณ์ในเรื่องเกี่ยวกับ Writ of Certiorari คือ คำสั่งของศาลทหารชั้นอุทธรณ์ที่ใช้ดุลพินิจอย่างระมัดระวังในการรับหรือไม่รับอุทธรณ์ และศาลทหารชั้นอุทธรณ์รับไว้พิจารณา และ 2) คดีที่จำเลยยื่นฎีกาโดยตรงต่อศาลฎีกา ในเรื่องเกี่ยวกับ Writ of Certiorari¹⁰⁷

กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา มีรูปแบบการดำเนินคดีอาญาเป็นระบบ กล่าวหาและยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) เป็นสำคัญ เนื่องจาก สืบเนื่องมาจากรูปแบบและหลักการดำเนินคดีอาญาของกระบวนการยุติธรรมพลเรือน ซึ่งส่งผลให้อัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารทั้งหมด ส่วนผู้เสียหายไม่มีสิทธิใด ๆ เลย¹⁰⁸ ดังนั้น เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาและวินัยทหารของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิด ต้องแจ้งการกระทำดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิด และองค์กรหรือบุคคลดังต่อไปนี้ จะดำเนินการสืบสวนและสอบสวนคดี ซึ่งได้แก่

1) หน่วยสืบสวนอาชญากรรม เป็นหน่วยงานที่ขึ้นอยู่กับหน่วยบัญชาการสืบสวนคดีอาญาทหารบก (Army's Criminal Investigation Command (CID)) และมีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีอาญาที่เป็นความผิดร้ายแรง เช่น คดียาเสพติด คดีลักทรัพย์ คดีฆ่า

¹⁰⁶ Jonathan Lurie, *Military justice in America: The U.S. Court of Appeals for The Armed Forces 1775-1980* (Lawrence, KS: The University Press of Kansas, 2001), p. 31.

¹⁰⁷ Uniform Code of Military Justice Article 67a

¹⁰⁸ Rule for Courts-Martial Rule 601

2) เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารหรือนายทหารพระธรรมนูญ สารวัตรทหาร และพนักงานสอบสวน มีอำนาจสืบสวนและสอบสวนคดีอาญาที่เป็นความผิดไม่ร้ายแรง

3) ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด มีอำนาจสอบสวนคดีอาญาที่เป็นความผิดเล็กน้อยในเบื้องต้น (Preliminary Inquiry)¹⁰⁹ โดยมีนักกฎหมายหรือนายทหารพระธรรมนูญเข้าร่วมฟังการสอบสวนตลอดกระบวนการ เพื่อยกยให้คำแนะนำต่อผู้บังคับบัญชา

เมื่อหน่วยสืบสวนอาชญากรรม เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารหรือนายทหารพระธรรมนูญ สารวัตรทหาร พนักงานสอบสวน หรือผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดสืบสวนและสอบสวนคดีเสร็จ จะรายงานให้ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดทราบเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดมีอำนาจดำเนินคดีได้ 5 ประการ แต่ต้องใช้ดุลพินิจสั่งคดีจากระดับเบาไปหา ระดับหนักและเหมาะสมกับความร้ายแรงของการกระทำความผิดด้วย¹¹⁰ ดังนี้

1) ผู้บังคับบัญชาไม่ดำเนินการใด ๆ กับทหารที่กระทำความผิดเลย เนื่องจากการสอบสวนในเบื้องต้นทำให้เห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิด หรือพยานหลักฐานไม่สามารถรับฟังได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริง หรือมีเหตุผลอื่น ๆ ที่ทำให้ไม่ดำเนินคดี

2) ผู้บังคับบัญชาดำเนินการทางปกครอง (Nonpunitive Measures) กับทหารที่กระทำความผิด ซึ่งการดำเนินการทางปกครองมีลักษณะเป็นการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เช่น การให้คำปรึกษา (Counseling) การว่ากล่าวตักเตือน (Admonition) การระงับสิทธิพิเศษ (Administrative Withholding of Privileges)

คู่มือศาลทหาร (Manual for Courts-Martial United States) กำหนดไว้ว่าผู้บังคับบัญชาจะนำมาตราการทางปกครองมาใช้ได้ก็ต่อเมื่อการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อย¹¹¹ และเป็นความผิดตามที่คู่มือศาลทหาร (Manual for Courts-Martial United States) กำหนด แต่ไม่ให้ใช้กับการกระทำความผิดบางประเภท¹¹² เช่น ฆ่า ช่มชู้ กบฏ และมีข้อจำกัดตามที่

¹⁰⁹ Rules for Courts-Martial Rule 303

¹¹⁰ David A. Schlueter, *Military criminal justice: Practice and procedure* (Charlottesville, VA: Lexis Law Publishing, 1999), pp. 37-38.

¹¹¹ Manual for Courts-Martial United States Rule 128c

¹¹² Manual for Courts-Martial United States Rule 129a

กฎหรือระเบียบกำหนด ในการใช้อำนาจดังกล่าวต้องยึดถือหลักความเสมอภาคเท่าเทียมกันและความสมเหตุสมผลต่อการกระทำความผิดด้วย¹¹³

3) ผู้บังคับบัญชาใช้กระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาลหรือการลงโทษทางวินัย (Nonjudicial Punishment) กับทหารที่กระทำความผิด¹¹⁴ ซึ่งบทลงโทษที่จะลงกับผู้กระทำความผิดขึ้นอยู่กับชั้นยศทหารของผู้บังคับบัญชาและผู้กระทำความผิด การให้อำนาจผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษทางวินัยกับผู้กระทำความผิดมาจากแนวความคิดที่ว่าถ้าผู้บังคับบัญชาไม่มีอำนาจดังกล่าวจะส่งผลต่อการสร้างระเบียบวินัย ขวัญ และกำลังใจในหน่วยทหาร และการดำเนินคดีกับผู้กระทำความผิดเล็กน้อยในศาลทหารเป็นการเสียเวลาและสิ้นเปลืองค่าใช้จ่าย¹¹⁵

ผู้บังคับบัญชาจะนำกระบวนการลงโทษโดยไม่ผ่านการพิจารณาของศาลมาใช้ได้ก็ต่อเมื่อผู้ถูกกล่าวหายินยอมใช้กระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาล การกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อย¹¹⁶ และผู้บังคับบัญชาเห็นว่าการใช้มาตรการทางปกครองกับการกระทำความผิดนั้นไม่เพียงพอ คู่มือศาลทหาร (Manual for Courts-Martial United States) กำหนดไว้ว่าการพิจารณาว่าความผิดใดเป็นความผิดเล็กน้อยจะต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายประการประกอบกัน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของความผิด สถานการณ์แวดล้อม และประวัติ อายุ ยศทหาร ตำแหน่ง หน้าที่ ความรับผิดชอบ และประสบการณ์ของผู้กระทำความผิด รวมทั้งอัตราโทษด้วย¹¹⁷ แต่ถ้าการกระทำความผิดนั้นอยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลทหารทั่วไป จะต้องไม่มีความผิดที่มีอัตราโทษปลดออกหรือกักขังเกินกว่า 1 ปี¹¹⁸

ผู้บังคับบัญชาที่เป็นผู้บังคับหน่วยทหารหรืออยู่ในตำแหน่งที่ใช้อำนาจบังคับบัญชามีอำนาจสั่งลงโทษทางวินัยแทนการดำเนินคดีในศาลทหาร¹¹⁹ กับทหารทุกคนที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชา

¹¹³ Charles A. Shanor and Timothy P. Terrell, *Military Law in a nutshell*, pp. 62-63.

¹¹⁴ Uniform Code of Military Justice Article 15

¹¹⁵ Charles A. Shanor and Timothy P. Terrell, *Military Law in a nutshell*, pp. 64-65.

¹¹⁶ Uniform Code of Military Justice Article 15b

¹¹⁷ David A. Schlueter, *Military criminal justice: Practice and procedure*, p. 118.

¹¹⁸ Manual for Courts-Martial United States Rule 128

¹¹⁹ Uniform Code of Military Justice Article 15a

และไม่ว่าจะประจำอยู่ในส่วนใดของโลกได้ แต่ไม่มีอำนาจสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยกับผู้บังคับบัญชาที่เป็นพลเรือนและทหารต่างเหล่าทัพเว้นแต่เป็นผู้บังคับบัญชาในภารกิจร่วมหรือภารกิจผสม¹²⁰ เมื่อผู้บังคับบัญชาได้รับรายงานว่ามีกระทำความผิดตามประมวลยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice) จะทำการสอบสวนข้อเท็จจริงในเบื้องต้นก่อน หากผู้บังคับบัญชาเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริง จะเริ่มพิจารณาลงทัณฑ์ทางวินัย โดยต้องแจ้งข้อกล่าวหาและสิทธิให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบด้วย ซึ่งได้แก่ 1) สิทธิที่จะไม่ให้การปรับปรัตนเอง¹²¹ และ 2) สิทธิที่จะเลือกการดำเนินคดีในศาลทหารแทนการลงทัณฑ์ทางวินัย¹²² ในกรณีผู้ถูกกล่าวหาไม่ใช่ทหารที่ประจำการหรือปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเรือ¹²³ ผู้ถูกกล่าวหาที่ยินยอมถูกลงทัณฑ์ทางวินัยไม่ถือว่าเป็นผู้กระทำความผิดอาญาและไม่ถือว่าเป็นการรับสารภาพ แต่ให้ถือว่าเป็นการปฏิเสธที่จะใช้สิทธิต่อสู้คดีในทางศาลทหารเท่านั้น¹²⁴ ในการพิจารณาคดีผู้บังคับบัญชาจะพิจารณายานหลักฐานที่เกี่ยวข้อง แล้ววินิจฉัยความผิดพร้อมทั้งสั่งลงทัณฑ์ทางวินัย ซึ่งในระหว่างนั้นผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีโดยเปิดเผย มีสิทธิมีทนาย มีสิทธิต่อสู้คดี มีสิทธิถามค้าน และเสนอพยานหลักฐานของฝ่ายตนเอง เมื่อกระบวนการพิจารณาคดีเสร็จสิ้นแล้วและผู้ถูกกล่าวหาไม่พอใจคำสั่งลงทัณฑ์ ผู้ถูกกล่าวหาสามารถอุทธรณ์คำสั่งลงทัณฑ์ต่อผู้บังคับบัญชาในระดับสูงขึ้นไปได้ การอุทธรณ์คำสั่งลงทัณฑ์มี 2 ระดับ คือ ระดับแรกให้ผู้ถูกกล่าวหายื่นคำร้องขอให้ผู้บังคับบัญชายกเลิก ลด และรอกการลงทัณฑ์ทางวินัยภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชามีคำสั่งลงทัณฑ์¹²⁵ ระดับที่สองหากผู้ถูกกล่าวหาเห็นว่าคำสั่งลงทัณฑ์ไม่ยุติธรรมหรือไม่เหมาะสม ให้ยื่นอุทธรณ์เป็นหนังสือพร้อมคำชี้แจงเหตุผลต่อผู้บังคับบัญชาในระดับสูงภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับการปฏิเสธคำร้องขอในครั้งแรก ผู้บังคับบัญชาในระดับสูงจะส่งเรื่องให้นายทหารพระธรรมนูญพิจารณาเพื่อความเห็นก่อน และเมื่อผู้บังคับบัญชาในระดับสูงมีความเห็นอย่างไร ให้ถือว่าเป็นที่สุด¹²⁶

¹²⁰ David A. Schlueter, *Military criminal justice: Practice and procedure*, pp. 116-118.

¹²¹ Uniform Code of Military Justice Article 31

¹²² Manual for Courts-Martial United States Rule 132

¹²³ Uniform Code of Military Justice Article 15a

¹²⁴ David A. Schlueter, *Military criminal justice: Practice and procedure*, p. 122.

¹²⁵ Manual for Courts-Martial United States Rule 134

¹²⁶ Charles A. Shanor and Timothy P. Terrell, *Military Law in a nutshell*, pp. 64-67.

ในบางครั้งการกระทำความผิดร้ายแรงที่ผู้บังคับบัญชาสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยแล้วอาจถูกดำเนินคดีในศาลทหารได้อีก โดยไม่ถือว่าเป็นการดำเนินคดีซ้ำ (double jeopardy)¹²⁷ เนื่องจากการดำเนินคดีตามประมวลยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice) มาตรา 15 ไม่ใช่การดำเนินคดีของศาลทหาร แต่ผู้ถูกกล่าวหาสามารถเสนอต่อศาลทหารว่าตนเองได้รับการลงทัณฑ์ทางวินัยแล้ว เพื่อให้ศาลทหารพิจารณาลดโทษลงตามสัดส่วนของทัณฑ์ที่ได้รับไปแล้วได้¹²⁸

4) ผู้บังคับบัญชาใช้กระบวนการทางศาลกับทหารที่กระทำผิด โดยสั่งฟ้อง (Preferring of Charges) และส่งฟ้องผู้กระทำผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร¹²⁹ ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิที่จะเลือกการดำเนินคดีในศาลทหารแทนการลงทัณฑ์ทางวินัยได้ เว้นแต่ผู้ถูกกล่าวหาประจำการหรือปฏิบัติหน้าที่อยู่ในเรือซึ่งแล่นอยู่ในน้ำเพื่อปฏิบัติการกิจในขณะที่ผู้บังคับบัญชาสั่งลงทัณฑ์ทางวินัย เมื่อผู้ถูกกล่าวหาเลือกที่จะถูกดำเนินคดีในศาลทหารแทนถูกลงทัณฑ์ทางวินัย ก็ไม่ต้องรอให้ผู้บังคับบัญชามีความเห็นทางคดีก่อน และสิทธิในการถูกลงทัณฑ์ทางวินัยก็จะระงับไป แม้ว่าผู้บังคับบัญชาจะสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยกับผู้ถูกกล่าวหาแล้วก็ตาม แต่ถ้าปรากฏในภายหลังว่าการดำเนินคดีไม่เหมาะสมกับการกระทำผิด เนื่องจากการกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำความผิดร้ายแรง ผู้บังคับบัญชาสามารถสั่งให้ทำการสอบสวนคดีเพิ่มเติม แล้วส่งสำนวนไปดำเนินคดีในศาลทหารต่อไปได้¹³⁰

5) ผู้บังคับบัญชาเสนอสำนวนคดีที่ได้รับมาต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไปเพื่อพิจารณาสั่งฟ้องตามที่กำหนดในระเบียบศาลทหาร (Rules for Courts-Martial) ข้อ 306 (C)¹³¹

ทั้งนี้ ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำผิดเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้กระทำผิด

อัยการทหาร (Trial Counsel) มีคุณสมบัติ ดังนี้ 1) เป็นนายทหารพระธรรมนูญ 2) ต้องสำเร็จการศึกษาจากโรงเรียนกฎหมายที่ได้รับการรับรอง หรือเป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตของศาลรัฐบาลกลางหรือศาลสูงสุดของมลรัฐ และ 3) ต้องได้รับการรับรองจากเจ้ากรมพระธรรมนูญ

¹²⁷ Ibid., p. 67.

¹²⁸ David A. Schlueter, *Military criminal justice: Practice and procedure*, pp. 118-120.

¹²⁹ วรินทร์ แต่ประยูร, “สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร,” หน้า 60-64.

¹³⁰ David A. Schlueter, *Military criminal justice: Practice and procedure*, pp. 120-122.

¹³¹ Estela I. Velez Pollack, *Military Courts-Martial: An overview*[Online], 13 September 2012. Available from: <http://www.fas.org/man/crs/RS21850.pdf>

ประจำเหล่าทัพที่ตนเองสังกัดอยู่ว่ามีความสามารถที่จะปฏิบัติหน้าที่เป็นอัยการทหารในศาลทหารทั่วไปได้¹³² อัยการทหารในศาลทหารพิเศษ (Special Court-Martial) และศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial) มีอำนาจฟ้องคดีในนามของประเทศสหรัฐอเมริกาและจัดทำบันทึกการพิจารณาคดีตามที่ศาลทหารจะมีคำสั่ง¹³³ ดังนั้น จึงอาจจะสรุปได้ว่าเฉพาะผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ถูกกล่าวหาหรือทหารที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของตนเอง ส่วนอัยการทหารไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดีเลย มีอำนาจแค่เพียงเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร

กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศอังกฤษ

ศาลทหารอังกฤษมีรากฐานมาจากศาล Court of the High Constable and Earl Marshal หรือที่เรียกว่า ศาลแห่งเกียรติยศ (Court of Honor) หรือศาลแห่งความกล้าหาญ (Court of Chivalry) ซึ่งถูกตั้งขึ้นในสมัยพระเจ้าเอ็ดเวิร์ดที่ 1 (Edward) 1 ศาลทหารอังกฤษมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะคดีที่เกี่ยวกับความผิดทางทหาร (Military Offenses) ตามกฎระเบียบที่ออกโดยพระมหากษัตริย์หรือแม่ทัพที่ได้รับมอบอำนาจ โดยมี Lord High Constable และ Earl Marshal ทำหน้าที่เป็นตุลาการทหาร ต่อมาตำแหน่ง Lord High Constable ถูกยกเลิก และเหลือเพียงตำแหน่ง Earl Marshal ทำหน้าที่พิจารณาคดีเท่านั้น จึงเรียกศาลดังกล่าวว่า Court of the Marshal หรือที่ในปัจจุบันเรียกว่า Courts-Martial¹³⁴ ศาลทหารอังกฤษพัฒนาจากในอดีต 3 ประการ คือ

ประการแรก เดิมผู้บังคับบัญชาของจำเลยมีอำนาจเข้าดำเนินคดีในศาลทหาร แต่ในปัจจุบันผู้บังคับบัญชาของจำเลยต้องส่งสำนวนคดีให้อัยการทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้องและดำเนินคดีในศาลทหารแทนเท่านั้น ไม่สามารถเข้าดำเนินคดีเองได้

ประการที่สอง อำนาจฟ้องคดีถูกแยกเป็นอิสระออกจากอำนาจบังคับบัญชาทางทหารอย่างชัดเจน เพื่อแก้ปัญหาความไม่เป็นกลาง

¹³² Title 10 of the United States Code section 948k

¹³³ Uniform Code of Military Justice Article 38

¹³⁴ James Stuart-Smith, "Military Law: Its history, administration and practice," *Bicentennial issue Military Law review* 25 (April 1975): 27.

ประการที่สาม จำศาลทหารมีอำนาจคัดเลือกบุคคลที่จะเข้ามาเป็นคณะลูกขุน โดยบุคคลที่จะมาเป็นลูกขุนต้องไม่เป็นผู้บังคับบัญชาของจำเลย¹³⁵

ในปีค.ศ.1996 รัฐสภาอังกฤษได้ตราพระราชบัญญัติกองทัพ ค.ศ.1996 (Armed Forces Act 1996) ขึ้นมาแก้ไขบทบัญญัติในพระราชบัญญัติกองทัพบก ค.ศ.1955 (Army Act 1955) พระราชบัญญัติกองทัพอากาศ ค.ศ.1955 (Air Force Act 1955) และพระราชบัญญัติวินัยกองทัพเรือ ค.ศ.1975 (Naval Discipline Act 1975)¹³⁶ ดังนี้

1) ลดบทบาทของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร (Convening Officer) โดยตั้งองค์กรขึ้นมาทำหน้าที่แทนผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร 3 องค์กร และแต่ละองค์กรมีความเป็นอิสระต่อกัน ซึ่งประกอบด้วย

ก. ผู้บังคับบัญชาชั้นสูง (Higher Authority) เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอาวุโสสูงกว่าผู้บังคับบัญชาโดยตรง (Commanding Officer) ของทหารที่กระทำความผิด และมีอำนาจวินิจฉัยว่าสำนวนคดีที่ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดส่งมา¹³⁷ สมควร (1) ส่งไปให้อัยการทหารเพื่อพิจารณาสิ่งคดีต่อไป (2) ส่งกลับไปให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างรวบรัด (Summary Dealing) และ (3) สั่งยกข้อกล่าวหาเมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยเป็นประการใดแล้ว จะไม่มีอำนาจหรือบทบาทใด ๆ เกี่ยวกับคดีนั้นอีก¹³⁸

¹³⁵ Siman P. Rowlinson, "The British system of military justice," U.S. Air Force, academy department of law 52 (July 2002): 18-20.

¹³⁶ The national archives, Armed Forces Act 1996[Online], 13 September 2012. Available from:<http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/46/schedule/1>

¹³⁷ Army Act 1955 Section 76, Air Force Act 1955 Section 76 and Naval Discipline Act 1975 Section 52 B

¹³⁸ Army Act 1955 Section 76 A, Air Force Act 1955 Section 76 A and Naval Discipline Act 1975 Section 52 C

ข. อัยการทหาร (Prosecuting Authority) มีหน้าที่รับสำนวนคดีจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูง แล้วพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา และกำหนดประเภทศาลทหารที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น¹³⁹

ค. เจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหาร (Court Administration Officer) มีหน้าที่ตั้งศาลทหาร เพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีหรือไต่สวนการคุมขัง ตั้งศาลอุทธรณ์ชั้นรวิวรัด (Summary Appeal Courts) เพื่อทำหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์คำวินิจฉัยของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างรวิวรัด จัดระบบศาลทหารให้สามารถพิจารณาพิพากษาคดีได้ตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด กำหนดนัดหมายการนั่งพิจารณาคดี¹⁴⁰ ออกหมายเรียกพยาน รักษาความปลอดภัยให้กับพยานและผู้เข้าร่วมฟังการพิจารณา และคัดเลือกคณะลูกขุน (Court-Martial Board Jury)

2) กำหนดให้ตุลาการพระธรรมนูญ (Judge Advocate) เข้าร่วมเป็นองค์คณะพิจารณาพิพากษาคดี¹⁴¹ ประกอบกับคำแนะนำของตุลาการพระธรรมนูญมีผลผูกพันให้คณะลูกขุนต้องถือตาม นอกจากนี้ตุลาการพระธรรมนูญยังมีสิทธิออกเสียงในการทำคำพิพากษาแต่ไม่มีอำนาจกำหนดในส่วนบทลงโทษ

3) ยกเลิกอำนาจตรวจสอบและยืนยันคำพิพากษาของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร และกำหนดให้สภาทนายและนายทหารที่ได้รับมอบอำนาจจากสภาทนายมีอำนาจตรวจสอบคำวินิจฉัยข้อเท็จจริงและคำพิพากษา (Reviewing Authority) แทน¹⁴²

พระราชบัญญัติกองทัพอากาศ ค.ศ.1996 (Armed Force Act 1996) แบ่งศาลทหารออกเป็น 2 ชั้น ดังนี้

1) ศาลทหารชั้นต้น (Courts-Martial) ได้แก่

¹³⁹ Army Act 1955 Section 83 B, Air Force Act 1955 Section 83 B and Naval Discipline Act 1975 Section 52 I

¹⁴⁰ Army Act 1955 Section 84 C, Air Force Act 1955 Section 84 C and Naval Discipline Act 1975 Section 53 C

¹⁴¹ Army Act 1955 Section 84 D, Air Force Act 1955 Section 84 C and Naval Discipline Act 1975 Section 54

¹⁴² Armed Forces Act 1996 Schedule 1 Procedure for dealing with offences under Services Act

ก. ศาลมณฑลทหาร (District Court-Martial (DCM)) มีอำนาจพิพากษาลงโทษจำคุกได้ไม่เกิน 2 ปี ซึ่งองค์คณะประกอบด้วยคณะลูกขุนจำนวน 2 นาย และตุลาการที่มาจากนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญจำนวน 1 นาย

ข. ศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial (GCM)) มีอำนาจพิพากษาลงโทษจำคุกได้ไม่เกินจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งองค์คณะประกอบด้วยคณะลูกขุนจำนวน 4 นาย และตุลาการที่มาจากนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญจำนวน 1 นาย¹⁴³

กองทัพเรือมีเฉพาะศาลทหารทั่วไปเท่านั้น ไม่มีศาลมณฑลทหาร ซึ่งองค์คณะประกอบด้วยคณะลูกขุนจำนวน 4-8 นาย ทำหน้าที่พิจารณาในปัญหาข้อเท็จจริง และตุลาการที่มาจากนายทหารเหล่าทหารพระธรรมนูญจำนวน 1 นาย ทำหน้าที่พิจารณาในปัญหาข้อกฎหมาย¹⁴⁴

2) ศาลทหารชั้นอุทธรณ์ (Court-Military Appeals Court) มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีเฉพาะคดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้นเท่านั้น นอกจากนี้บุคคลที่ต้องการอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้นยังสามารถยื่นอุทธรณ์ต่อที่ปรึกษาของกองทัพ (Defense Counsel) ได้อีก¹⁴⁵

พระราชบัญญัติกองทัพ ค.ศ.1996 (Armed Forces Act 1996) บัญญัติขึ้นมาเพื่อแก้ไขบทบัญญัติในพระราชบัญญัติกองทัพบก ค.ศ.1955 (Army Act 1955) พระราชบัญญัติกองทัพอากาศ ค.ศ.1955 (Air Force Act 1955) และพระราชบัญญัติวินัยกองทัพเรือ ค.ศ.1957 (Naval Discipline Act 1957) โดยกฎหมายฉบับดังกล่าวลดบทบาทของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารด้วยการตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้นมาทำหน้าที่แทน และองค์กรแต่ละองค์กรมีความเป็นอิสระต่อกัน ซึ่งได้แก่ 1) ผู้บังคับบัญชาชั้นสูง 2) อัยการทหาร และ 3) เจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหาร¹⁴⁶ เมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงได้รับสำนวนคดีจากผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด มีอำนาจดำเนินคดีได้ 3 ประการ คือ 1) ส่งสำนวนคดีไปให้อัยการทหาร เพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป 2) ส่งสำนวนคดีกลับไปให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด เพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว ผู้บังคับบัญชา

¹⁴³ กองพระธรรมนูญ กรมสารบรรณทหาร, ศาลทหารในต่างประเทศ[ออนไลน์], 13 มกราคม 2556. แหล่งที่มา: http://www.thaitambol.net/first_court/military_court2.asp

¹⁴⁴ Naval Discipline Act 1975 Section 54

¹⁴⁵ Courts-Martial (Appeals) Act 1968 Section 39

¹⁴⁶ Armed Forces Act 1996 Schedule 1 Procedure for dealing with offences under Services Act

โดยตรงของทหารที่กระทำความผิดหรือผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำเนินการด้านวินัย¹⁴⁷ จะดำเนินกระบวนการพิจารณาตัวอย่างรวบรัดได้ก็ต่อเมื่อเป็นการกระทำความผิดที่เกี่ยวกับหน้าที่ราชการ หรือเป็นการกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร หรือเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อยตามกฎหมายอาญาทั่วไป¹⁴⁸ เมื่อผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดสืบพยานเสร็จแล้วและเห็นว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริง มีอำนาจพิพากษาลงโทษผู้ต้องหาได้ แต่ถ้าผู้ต้องหาไม่พอใจคำวินิจฉัยดังกล่าว สามารถอุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์ชั้นรวบรัดได้ภายใน 14 วัน นับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชามีคำวินิจฉัย¹⁴⁹ ศาลอุทธรณ์ชั้นรวบรัดมีหน้าที่พิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาและกระบวนการลงโทษของผู้บังคับบัญชาว่าถูกต้องหรือไม่ โดยจะตัดสินยืนตามคำวินิจฉัยของการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัวอย่างรวบรัดหรือกลับคำวินิจฉัยก็ได้¹⁵⁰ และ 3) สั่งยกข้อกล่าวหา¹⁵¹ ทั้งนี้ หากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเห็นว่าสมควรส่งสำนวนคดีไปให้อัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี อัยการทหารมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากเมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยเป็นประการใดแล้ว จะไม่มีอำนาจหรือบทบาทใด ๆ เกี่ยวกับคดีนั้นอีก

อัยการทหารเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายกฎหมายที่ได้รับการแต่งตั้งโดยสมเด็จพระราชินี สมเด็จพระราชินีจะแต่งตั้งนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ 1) มีคุณสมบัติทั่วไปตามที่พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลและเจ้าหน้าที่ทางกฎหมาย ค.ศ.1990 (Courts and Legal Services Act 1990) มาตรา 71 กำหนดมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือ 2) เป็น Advocate หรือ Solicitor ของประเทศสกอตแลนด์มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือ 3) เป็นสมาชิกเนติบัณฑิตยสภาของประเทศไอร์แลนด์เหนือมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี หรือ 4) เป็น Solicitor ของศาลสูงสุดไอร์แลนด์เหนือ

¹⁴⁷ Army Act 1955 Section 83 ZA and Air Force Act 1955 Section 83 ZA

¹⁴⁸ Siman P. Rowlinson, "The British system of military justice," U.S. Air Force, academy department of law 52 (July 2002): 4.

¹⁴⁹ Army Act 1955 Section 83 ZE, Air Force Act 1955 Section 83 ZE and Naval Discipline Act 1975 Section 52 FK

¹⁵⁰ Army Act 1955 Section 83 ZG, Air Force Act 1955 Section 83 ZG and Naval Discipline Act 1975 Section 52 FM

¹⁵¹ Army Act 1955 Section 76 A, Air Force Act 1955 Section 76 A and Naval Discipline Act 1975 Section 52 C

มาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี¹⁵² อัยการทหารมีหน้าที่รับสำนวนคดีจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงมาพิจารณาสั่งคดี พร้อมทั้งเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารในฐานะโจทก์

เมื่ออัยการทหารได้รับสำนวนคดีจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงมาพิจารณา อัยการทหารต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาระดับสูง (Appropriate superior authority) ทราบในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร และต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดทราบในกรณีผู้ถูกกล่าวหาเป็นนายทหารชั้นประทวนและพลทหาร หากผู้ถูกกล่าวหาไม่ต้องการถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ผู้บังคับบัญชาระดับสูงหรือผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดสามารถพิจารณาการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาแล้วกำหนดบทลงโทษได้ และเมื่ออัยการทหารเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมควรถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ต้องกำหนดฐานความผิดและพิจารณาว่าคดีอยู่ในเขตอำนาจของศาลทหารใด พร้อมทั้งเสนอให้มีการดำเนินคดีกับผู้ถูกกล่าวหา ในช่วงก่อนเริ่มการพิจารณาคดีถ้าอัยการทหารเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาสมควรถูกดำเนินคดีในศาลทหารแห่งอื่น ซึ่งไม่ใช่ศาลทหารที่ระบุในคำฟ้อง ต้องส่งหนังสือแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาและเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหารทราบ¹⁵³

ถ้าอัยการทหารไม่สามารถกำหนดฐานความผิดได้ อัยการทหารมีอำนาจสั่งให้มีการพิจารณาตรวจสอบในเบื้องต้น (Formal Preliminary Examination) คำสั่งให้มีการพิจารณาตรวจสอบในเบื้องต้นจะต้องกำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่จะดำเนินการพิจารณาตรวจสอบในเบื้องต้น ระบุข้อกล่าวหา ระบุพยานที่จะทำการซักถามด้วยวาจา ระบุพยานที่จะนำคำให้การหรือหลักฐานมาอ่าน โดยเปิดเผย และส่งคำสั่งให้ผู้ถูกกล่าวหาและเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหารทราบไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง ก่อนถึงกำหนดวันนัด เมื่อเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหารได้รับคำสั่ง จะดำเนินการให้พยานที่อัยการทหารระบุว่า จะทำการตรวจสอบด้วยวาจาและพยานที่ผู้ถูกกล่าวหาระบุเพิ่มเติมเข้าร่วมการพิจารณา การพิจารณาตรวจสอบในเบื้องต้นจะดำเนินการโดยนายทหารพระธรรมนูญ (Conducting officer) ของแต่ละเหล่าทัพ โดยนายทหารพระธรรมนูญจะซักถามพยานแต่ละคน ส่วนผู้ถูกกล่าวหา มีสิทธิซักค้านพยาน เสนอพยานหลักฐาน และซักถามพยานของตนเองได้ เมื่อการพิจารณาตรวจสอบ

¹⁵² Army Act 1955 Section 83A, Air Force Act 1955 Section 83A and Naval Discipline Act 1975 Section 52H

¹⁵³ James W. Rant and Jeff Blackett, Courts-Martial, discipline, and the criminal process in the armed services (Great Britain: Hope Services (Abingdon), 2003), p. 130.

ในเบื้องต้นเสร็จแล้ว นายทหารพระธรรมนูญจะส่งบันทึกการพิจารณาตรวจสอบในเบื้องต้นพร้อมทั้งสำเนาเอกสารที่ใช้ในการอ้างอิงให้กับอัยการทหาร¹⁵⁴

เมื่ออัยการทหารเสนอให้มีการดำเนินคดีในศาลทหารกับผู้ถูกกล่าวหา ต้องแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดทราบถึงข้อกล่าวหาและฐานความผิด โดยทำเป็นรายงานอันประกอบด้วยเอกสารระบุฐานความผิด ซึ่งในเอกสารจะระบุยศ ชื่อ เลขประจำตัว และหน่วยงานต้นสังกัดของผู้ถูกกล่าวหา เหตุผลที่ผู้ถูกกล่าวหาต้องถูกดำเนินคดีในศาลทหาร ฐานความผิดที่จะถูกดำเนินคดี และถูกดำเนินคดีในศาลทหารใด บัญชีพยาน สำเนาบันทึกหลักฐานและคำให้การของพยาน บัญชีพยานวัตถุพร้อมทั้งระบุที่เก็บรักษา สำเนาเอกสารที่ระบุการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหา และบัญชีพยานหลักฐานอื่น ๆ เจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหารจะเป็นผู้ดำเนินการส่งรายงานดังกล่าวให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดและเจ้ากรมพระธรรมนูญ¹⁵⁵

อัยการทหารมีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงฐานความผิด กำหนดฐานความผิดเพิ่มเติม และยุติการดำเนินคดีในความผิดฐานใดฐานหนึ่ง ในช่วงก่อนเริ่มการพิจารณาคดีถ้าอัยการทหารแก้ไขเปลี่ยนแปลงฐานความผิดโดยไม่กระทบกระเทือนต่ออำนาจในการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารหรือกำหนดฐานความผิดเพิ่มเติม ต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาและเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหารทราบไม่น้อยกว่า 24 ชั่วโมง ก่อนถึงกำหนดนัดพิจารณาคดี และส่งสำเนาฐานความผิดที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมแล้วพร้อมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องด้วย แต่ถ้าคดีเริ่มพิจารณาแล้ว อัยการทหารไม่มีอำนาจแก้ไขเปลี่ยนแปลงฐานความผิดใด ๆ ได้อีกจนกว่าศาลจะอนุญาตให้พักการดำเนินคดี นอกจากนี้ในช่วงก่อนเริ่มการพิจารณาคดีถ้าอัยการทหารเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกดำเนินคดีในศาลทหารแห่งอื่นหรือได้รับโทษไปแล้วสำหรับฐานความผิดที่ถูกกล่าวหา อัยการทหารสามารถยุติการดำเนินคดีในฐานความผิดนั้นได้ และต้องแจ้งให้ผู้ถูกกล่าวหาและเจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหารทราบ ส่วนในช่วงคดีเริ่มการพิจารณาแล้วถ้าศาลทหารเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ถูกดำเนินคดีในศาลทหารแห่งอื่นหรือได้รับโทษไปแล้วสำหรับฐานความผิดที่ถูกกล่าวหา อัยการทหารสามารถยุติการดำเนินคดีต่อผู้ถูกกล่าวหาได้เช่นเดียวกัน¹⁵⁶

¹⁵⁴ Ibid., pp. 128-130.

¹⁵⁵ Ibid., pp. 130-131.

¹⁵⁶ Ibid., pp. 131-133.

กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทย

ในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทยอัยการทหารเจ้าของสำนวนมีอำนาจแค่เพียงทำรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นหรือเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่นต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจสั่งคดีเอง อัยการทหารต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารภายใน 7 วัน ถ้าอัยการทหารไม่สามารถรายงานการคดีได้ทันภายใน 7 วัน ให้รายงานเหตุขัดข้องให้ผู้บังคับบัญชาทราบเพื่อส่งขยายระยะเวลาตามความจำเป็นแห่งคดี ในรายงานการคดีต้องปรากฏข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่ทำให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสามารถเข้าใจคดีได้ดี ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ 1) ได้รับสำนวนการสอบสวนมาจากที่ใด เมื่อใด ผู้ใดกล่าวหาใครว่ากระทำความผิดฐานใด เหตุเกิดเมื่อไร ที่ไหน 2) สรุปข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย 3) พยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน 4) ความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ใคร ในความผิดฐานใด เพราะเหตุใด หรือสั่งอย่างอื่น เพราะเหตุใด¹⁵⁷

ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ได้แก่

- 1) อัยการทหารประจำศาลทหารกรุงเทพ ได้แก่ อัยการศาลทหารกรุงเทพ อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ และอัยการฝึกหัด มีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาและผู้มีอำนาจสั่งคดี
- 2) อัยการทหารประจำศาลมณฑลทหาร ได้แก่ อัยการศาลมณฑลทหาร และอัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหาร มีผู้บัญชาการมณฑลทหารเป็นผู้บังคับบัญชาและผู้มีอำนาจสั่งคดี เช่น อัยการศาลมณฑลทหารบกที่ 12 มีผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 12 เป็นผู้บังคับบัญชา อัยการศาลมณฑลทหารบกที่ 33 มีผู้บัญชาการมณฑลทหารบกที่ 33 เป็นผู้บังคับบัญชา
- 3) อัยการทหารประจำศาลจังหวัดทหาร ได้แก่ อัยการศาลจังหวัดทหาร และอัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหาร มีผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้บังคับบัญชาและผู้มีอำนาจสั่งคดี เช่น อัยการศาลจังหวัดทหารบกทุ่งสง มีผู้บังคับการจังหวัดทหารบกทุ่งสงเป็นผู้บังคับบัญชา อัยการศาลจังหวัดทหารบกพิษณุโลก มีผู้บังคับการจังหวัดทหารบกพิษณุโลกเป็นผู้บังคับบัญชา
- 4) อัยการทหารประจำศาลประจำหน่วยทหาร หรือที่เรียกว่าอัยการศาลประจำหน่วยทหาร มีผู้ตั้งศาลประจำหน่วยทหารเป็นผู้บังคับบัญชาและผู้มีอำนาจสั่งคดี

¹⁵⁷ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 7

5) อัยการทหารประจำศาลอาญาศึก หรือที่เรียกว่าอัยการศาลอาญาศึก มีผู้ตั้งศาลอาญาศึก เป็นผู้บังคับบัญชาและผู้มีอำนาจสั่งคดี¹⁵⁸

สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพเมื่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการฝึกหัดได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวน แล้วรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนก อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่ออัยการศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลทหารกรุงเทพจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหารเมื่ออัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหารหรืออัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหารได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวน แล้วรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่ออัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหาร อัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร เพื่อพิจารณาสั่งคดี ดังนั้น หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร เท่านั้นที่มีอำนาจสั่งคดี อัยการทหารในตำแหน่งอื่น ๆ มีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี

หากผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด แต่ถ้าการสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวนเป็นการสั่งคดีตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 8 และมาตรา 9 คือ สั่งให้ลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอีก¹⁵⁹

เมื่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ให้อัยการทหารแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบ และแจ้งให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่ทำการ

¹⁵⁸ คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ, คู่มืออัยการทหาร, หน้า 64.

¹⁵⁹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 7 และ ข้อ 10 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 3 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526 ประกอบข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 ข้อ 5 (1)

สอบสวนทราบ เพื่อแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์และผู้ต้องหาทราบอีกต่อหนึ่ง¹⁶⁰ หากผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และบุคคลที่มีส่วนได้เสียขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นทางคดี ให้อัยการทหารสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นเสนอผู้บังคับบัญชา เพื่อพิจารณาและแจ้งให้ผู้ขอทราบโดยไม่ชักช้า แต่ถ้าผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหาให้อัยการทหารแจ้งคำสั่งฟ้องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบ และเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว อัยการทหารต้องแจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบด้วยว่าฟ้องฐานใด เมื่อไหร่ เป็นคดีดำและคดีแดงที่เท่าไหร่ และศาลพิพากษาว่าอย่างไร¹⁶¹ เพื่อแจ้งให้ผู้เสียหายทราบอีกต่อหนึ่ง

ในกรณีอัยการทหารมีเหตุผลที่ต้องถอนฟ้อง ให้รายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชา ดังนี้

- 1) กรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ อัยการทหารต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ
- 2) กรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหาร อัยการทหารต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาให้ความเห็นชอบ

แต่ถ้าหัวหน้าอัยการทหารไม่เห็นชอบกับอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด¹⁶²

ในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาเมื่ออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาได้รับสำนวนการสอบสวนจากอัยการฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ ต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นเห็นว่าเห็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา หรือเห็นควรไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกา หรือสั่งยุติ ต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี และถ้าอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาเห็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา ให้เสนอร่างอุทธรณ์หรือฎีกาไปพร้อมกับรายงานการคดีด้วยเพื่อให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณา ส่วนในกรณีอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาได้รับสำนวนการสอบสวนจาก

¹⁶⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146

¹⁶¹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 23 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 10 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

¹⁶² ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 13 (1) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 4 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526

อัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นแห่งอื่น ต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา หรือเห็นควรไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกา หรือสั่งยุติ ต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี¹⁶³ ดังนั้น หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารเท่านั้นที่มีอำนาจสั่งคดี อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกามีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี¹⁶⁴

ในกรณีอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกามีเหตุผลที่ต้องถอนอุทธรณ์หรือฎีกา ให้รายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชา ดังนี้

- 1) กรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบ
- 2) กรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหาร อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาแห่งนั้นต้องรายงานการคดีเสนอความเห็นพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อให้ผู้บังคับบัญชาส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาให้ความเห็นชอบ

แต่ถ้าหัวหน้าอัยการทหารไม่เห็นชอบกับอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด¹⁶⁵

กระบวนการยุติธรรมพลเรือน

ในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนเมื่อพนักงานอัยการได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวน อัยการทหาร กรมสอบสวนคดีพิเศษ หรือสำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ แล้วแต่กรณี และพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนมีเพียงพอที่จะสั่งคดี พนักงานอัยการจะต้องรีบพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนแล้วพิจารณาสั่งคดี แต่ถ้าพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนไม่เพียงพอที่จะสั่งคดี

¹⁶³ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 7.1 และ ข้อ 7.2 ประกอบระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 5.1

¹⁶⁴ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 7.4

¹⁶⁵ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 9.1

พนักงานอัยการต้องสั่งให้พนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมหรือจัดให้ได้มาซึ่งพยานหลักฐานเพิ่มเติม พนักงานอัยการไม่สามารถทำการสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเองได้

พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนจะรายงานการคดีเสนอความเห็นเห็นว่าเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่อพนักงานอัยการที่เป็นผู้กลับกรองงานตามสายการบังคับบัญชาขึ้นไป จนถึงหัวหน้าพนักงานอัยการประจำสำนักงานที่พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนปฏิบัติราชการอยู่ เพื่อพิจารณาสั่งคดี โดยในรายงานการคดีต้องมีรายละเอียด ดังนี้ เหตุเกิดเมื่อไร ที่ไหน สรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานในคดี การพิจารณาพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนว่ามีเพียงพอที่จะพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหาหรือไม่ และคำสั่งฟ้องหรือคำสั่งไม่ฟ้องใคร ในความผิดฐานใด ตามบทกฎหมายใด เพราะเหตุใด หรือคำสั่งอย่างอื่น เพราะเหตุใด¹⁶⁶ พระราชบัญญัติเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งข้าราชการอัยการ พ.ศ.2544 กำหนดสายการบังคับบัญชาตามลำดับชั้นของพนักงานอัยการไว้ ดังนี้

- 1) ชั้น 8 ได้แก่ อัยการสูงสุด
- 2) ชั้น 7 ได้แก่ รองอัยการสูงสุด
- 3) ชั้น 6 ได้แก่ อัยการพิเศษฝ่ายปรึกษา อัยการพิเศษฝ่ายคดี อัยการพิเศษฝ่ายวิชาการ อัยการพิเศษฝ่าย อัยการพิเศษประจำเขต อัยการพิเศษประจำกรม
- 4) ชั้น 5 ได้แก่ อัยการพิเศษประจำกรม
- 5) ชั้น 4 ได้แก่ อัยการจังหวัด อัยการจังหวัดประจำกรม
- 6) ชั้น 3 ได้แก่ อัยการประจำกรม รองอัยการจังหวัด
- 7) ชั้น 2 ได้แก่ อัยการประจำกอง อัยการจังหวัดผู้ช่วย
- 8) ชั้น 1 ได้แก่ อัยการผู้ช่วย¹⁶⁷

¹⁶⁶ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 56

¹⁶⁷ บัญชีอัตราเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งข้าราชการอัยการท้ายพระราชบัญญัติเงินเดือนและเงินประจำตำแหน่งข้าราชการอัยการ พ.ศ.2544

สำหรับกรณีที่อยู่ในกรุงเทพมหานครเมื่ออัยการผู้ช่วยได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่ออัยการประจำกอง อัยการประจำกองจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนต่ออัยการประจำกรม อัยการประจำกรมจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการประจำกองต่ออัยการพิเศษประจำกรม อัยการพิเศษประจำกรมจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการประจำกองต่ออัยการพิเศษฝ่าย เพื่อพิจารณาสั่งคดี ส่วนกรณีที่อยู่ในต่างจังหวัดอัยการผู้ช่วยจะรายงานการคดีเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการจังหวัดผู้ช่วย อัยการจังหวัดผู้ช่วยจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนต่อรองอัยการจังหวัด รองอัยการจังหวัดจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการจังหวัดผู้ช่วยต่ออัยการจังหวัดเพื่อพิจารณาสั่งคดี

สำนักงานอัยการสูงสุดออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 มากำหนดแนวทางการปฏิบัติงานและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ดังนี้

พนักงานอัยการที่มีอำนาจดำเนินคดีมีอำนาจสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา แต่ไม่มีอำนาจลงชื่อในคำฟ้อง การลงนามในคำฟ้องเป็นอำนาจของหัวหน้าพนักงานอัยการ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วนให้พนักงานอัยการที่มีอาวุโสถัดลงมาเป็นผู้ลงนามแทน¹⁶⁸

หัวหน้าพนักงานอัยการ ซึ่งได้แก่ อัยการพิเศษฝ่ายที่รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาประจำศาลชั้นต้น และอัยการจังหวัด¹⁶⁹ มีอำนาจสั่งคดีในทุกกรณี ซึ่งเฉพาะในกรณีกฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น พนักงานอัยการในลำดับชั้นสูง ๆ เช่น อัยการสูงสุด รองอัยการสูงสุด ต้องเป็นผู้พิจารณาสั่งคดีเอง เช่น การสั่งไม่ฟ้องคดีที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชนหรือมีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ¹⁷⁰ และการสั่งคดีวิสามัญฆาตกรรม¹⁷¹ เป็นอำนาจของอัยการสูงสุด

¹⁶⁸ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 50

¹⁶⁹ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 4

¹⁷⁰ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 5

¹⁷¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคท้าย

อัยการชั้น 6 และอัยการชั้น 5 ที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งคดีที่ได้รับมอบหมายเช่นเดียวกับหัวหน้าพนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการสั่งคดีเสร็จ ต้องเสนอให้หัวหน้าพนักงานอัยการทราบก่อนยื่นคำฟ้องหรือคำให้การ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน ให้เสนอภายหลังยื่นคำฟ้องหรือคำให้การโดยเร็ว และถ้าหัวหน้าพนักงานอัยการมีความเห็นและคำสั่งเป็นประการใด ๆ ให้พนักงานอัยการปฏิบัติตาม¹⁷²

อัยการชั้น 4 ที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพนักงานอัยการมีอำนาจทำความเห็นทางคดีเสนอหัวหน้าพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่งคดี แต่ถ้าเป็นคดีที่มีอัตราโทษแต่ละฐานความผิดจำคุกอย่างสูงไม่ถึงสิบปีและหรือปรับไม่ถึงสองหมื่นบาท ให้อัยการชั้น 4 มีอำนาจสั่งคดีได้เช่นเดียวกับหัวหน้าพนักงานอัยการ เมื่อพนักงานอัยการสั่งคดีเสร็จ ต้องเสนอให้หัวหน้าพนักงานอัยการทราบก่อนยื่นคำฟ้องหรือคำให้การ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเร่งด่วน ให้เสนอภายหลังยื่นคำฟ้องหรือคำให้การโดยเร็ว และถ้าหัวหน้าพนักงานอัยการมีความเห็นและคำสั่งเป็นประการใด ๆ ให้พนักงานอัยการปฏิบัติตาม¹⁷³

อัยการชั้น 3 และอัยการชั้น 2 มีอำนาจทำความเห็นทางคดีเสนอผู้ก่ล่นรองงานเพื่อความเห็นเสนอหัวหน้าพนักงานอัยการให้พิจารณาสั่งคดี เว้นแต่สำนักงานอัยการใดไม่มีผู้ก่ล่นรองงานหรือมีผู้ก่ล่นรองงานแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้และมีเหตุจำเป็นที่ไม่อาจรอผู้ก่ล่นรองงานได้ ให้อัยการชั้น 3 และอัยการชั้น 2 ทำความเห็นทางคดีเสนอหัวหน้าพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่งคดี¹⁷⁴ ถ้าไม่ใช่คดีที่เห็นควรสั่งไม่รับของกลางหรือคดีที่มีความสำคัญตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 53 และเป็นสำนวนคดี ดังต่อไปนี้

- 1) สำนวนคดีฟ้องด้วยวาจา
- 2) สำนวนคดีที่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิดแต่ไม่ได้ส่งตัวผู้กระทำความผิดมาและเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการเจ้าของสำนวน และผู้ก่ล่นรองงานเห็นควรสั่งฟ้องหรือเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบปรับและพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนและผู้ก่ล่นรองงานเห็นว่าการเปรียบเทียบปรับชอบด้วยกฎหมาย และ
- 3) สำนวนคดีที่ไม่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิดในเฉพาะกรณีสั่งให้งดการสอบสวน ผู้ก่ล่นรองงานมีอำนาจสั่งคดี โดยไม่ต้องเสนอความเห็นทางคดีต่อหัวหน้าพนักงานอัยการเพื่อพิจารณาสั่งคดี

¹⁷² ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 51

¹⁷³ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 52

¹⁷⁴ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 52 แก้ไขเพิ่มเติม โดยระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2551 ข้อ 3

อัยการชั้น 1 มีอำนาจทำความเข้าใจทางคดีเสนอพนักงานอัยการที่เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไปตามอำนาจที่ตนเองมีอยู่¹⁷⁵

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการไว้ แต่กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ ซึ่งได้แก่พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 21 วรรคสอง ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 78 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 9 กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ชัดเจนว่ากรณีใดบ้างที่พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ กรณีที่พนักงานอัยการมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา มี ดังนี้

- 1) เมื่อการฟ้องคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน
- 2) เมื่อการฟ้องคดีอาญามีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ
- 3) เมื่อการฟ้องคดีอาญามีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ

เดิมสำนักงานอัยการสูงสุดกำหนดระเบียบเกี่ยวกับการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน มีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ และมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศไว้ในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 78 ต่อมาสำนักงานอัยการสูงสุดออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ตามความในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 21 วรรคสอง มายกเลิกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 78¹⁷⁶

เมื่อพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนเห็นว่าเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เนื่องจากการสั่งฟ้องผู้ต้องหาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้เสนอความเห็นทางคดีพร้อมสำนวน

¹⁷⁵ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 52

¹⁷⁶ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 4

การสอบสวนต่อหัวหน้าพนักงานอัยการ ซึ่งได้แก่ อัยการพิเศษฝ่าย และอัยการจังหวัด และถ้าหัวหน้าพนักงานอัยการเห็นพ้องด้วยกับพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนหรือหัวหน้าพนักงานอัยการเห็นเอง ให้เสนอความเห็นทางคดีตามลำดับชั้นขึ้นไปจนถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่งคดี¹⁷⁷ ซึ่งมีขั้นตอนในการเสนอความเห็นทางคดีพร้อมสำนวนการสอบสวน ดังนี้ อัยการพิเศษฝ่ายจะเสนอสำนวนต่ออธิบดีอัยการฝ่าย ส่วนอัยการจังหวัดจะเสนอสำนวนต่ออธิบดีอัยการเขต ก่อนอธิบดีเสนอความเห็นทางคดีตามสายการบังคับบัญชาขึ้นไปให้อัยการสูงสุดเป็นผู้พิจารณาสั่งคดี ต้องส่งสำนวนให้สำนักงานคดีอัยการสูงสุดพิจารณาก่อน กล่าวคือ พนักงานอัยการประจำสำนักงานคดีอัยการสูงสุดซึ่งเป็นเจ้าของสำนวนจะเสนอความเห็นต่ออัยการพิเศษฝ่าย อัยการพิเศษฝ่ายจะเสนอความเห็นต่อรองอธิบดี และรองอธิบดีจะเสนอความเห็นต่ออธิบดีสำนักงานคดีอัยการสูงสุดตามลำดับ อธิบดีจะส่งสำนวนให้รองอัยการสูงสุดพิจารณาก่อน แล้วเสนออัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่งคดีเป็นลำดับสุดท้าย

การใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการต้องพิจารณาข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แวดล้อมทางคดีประกอบปัจจัยต่าง ๆ¹⁷⁸ ปัจจัยที่พนักงานอัยการต้องคำนึงถึงในกรณีการฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน ได้แก่ 1) สาเหตุหรือมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด 2) อายุ ประวัติ ความประพฤติ สติปัญญา การศึกษาอบรม สภาพร่างกาย สภาพจิต อาชีพ ฐานะ ความสัมพันธ์ทางครอบครัว และประวัติการกระทำความผิดของผู้ต้องหา 3) ลักษณะความร้ายแรงของการกระทำความผิด ผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด การได้รับผลร้ายของผู้ต้องหาอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดของตนเอง 4) ความสำนึกผิดของผู้ต้องหา การได้รับการบรรเทาผลร้ายของผู้เสียหาย ความเห็นของผู้เสียหายต่อการฟ้องผู้ต้องหา ความคาดหมายถึงผลที่ผู้ต้องหาจะได้รับจากการถูกฟ้อง 5) ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน และ 6) ประโยชน์ของรัฐที่จะได้จากการฟ้องผู้ต้องหา¹⁷⁹ ส่วนในกรณีการฟ้องคดีมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ได้แก่ 1) สาเหตุหรือมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด ลักษณะความร้ายแรงของการกระทำความผิด ผลร้ายที่เกิดขึ้นจากการกระทำความผิด 2) เหตุผลตามความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศถึงผลกระทบต่อนโยบายส่งเสริมความสัมพันธ์ไมตรีกับ

¹⁷⁷ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 5

¹⁷⁸ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 8

¹⁷⁹ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 6

นานาประเทศ 3) เหตุผลตามความเห็นของสภาความมั่นคงแห่งชาติถึงผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ 4) เหตุผลตามความเห็นของรัฐบาลโดยมติคณะรัฐมนตรีถึงผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ และ 5) ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือความสามัคคีของคนในชาติ¹⁸⁰

ถ้าพนักงานอัยการในตำแหน่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่อัยการสูงสุดสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องไปยังบุคคล ดังต่อไปนี้

- 1) กรณีอยู่ในกรุงเทพมหานคร ต้องเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งต่อผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติเพื่อพิจารณาทำความเห็น
- 2) กรณีอยู่ในต่างจังหวัด ต้องเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งต่อผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อพิจารณาทำความเห็น

หากผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ คำสั่งดังกล่าวเป็นเด็ดขาด เนื่องจากไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้อัยการสูงสุดพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง แต่ถ้าผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นแย้งกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้อัยการสูงสุดวินิจฉัยชี้ขาด¹⁸¹ คำสั่งของอัยการสูงสุดเป็นที่สุดและพนักงานอัยการต้องปฏิบัติตาม แม้แต่อัยการสูงสุดเองก็ไม่สามารถกลับคำวินิจฉัยชี้ขาดของตนเองได้¹⁸² ในกรณีผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรืออัยการสูงสุดเห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ คำสั่งดังกล่าวจะมี

¹⁸⁰ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 7

¹⁸¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145

¹⁸² คำพิพากษาฎีกาที่ 3278/2522 เมื่ออธิบดีกรมอัยการชี้ขาดให้ฟ้องคดีตามความเห็นแย้งของอธิบดีกรมตำรวจแล้ว คำสั่งชี้ขาดให้ฟ้องคดีของอธิบดีกรมอัยการเป็นอันถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีไปตามนั้น เมื่อไม่มีทบทวนคดีแห่งกฎหมายที่ให้อำนาจอธิบดีกรมอัยการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาชี้ขาดใหม่ได้ อธิบดีกรมอัยการจึงไม่มีอำนาจที่จะชี้ขาดกลับคำสั่งของตนได้อีก

ผลเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 147 เมื่อมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีใดแล้ว ห้ามทำการสอบสวนคดีดังกล่าวอีก เว้นแต่จะปรากฏพยานหลักฐานใหม่ที่สำคัญแก่คดีจนทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาในคดีนั้นได้ ดังนั้น คำสั่งไม่ฟ้องของอัยการสูงสุดในทุกกรณีย่อมเด็ดขาดและเป็นที่สุด ไม่มีองค์กรใดหรือผู้ใดสามารถโต้แย้งคำสั่งดังกล่าวได้

3.3 การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี

หลักการฟ้องคดีหรือหลักการสั่งคดีของอัยการทหารและพนักงานอัยการมีอยู่ 2 หลัก คือ 1) หลักการดำเนินคดีอาญาตามกฎหมาย (Legality Prosecution) เป็นหลักที่พนักงานอัยการไม่สามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดีได้ ถ้าคดีมีพยานหลักฐานพอฟ้อง พนักงานอัยการต้องสั่งฟ้องผู้ต้องหาเท่านั้น ไม่สามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ 2) หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ (Expediency Prosecution) เป็นหลักที่พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดีได้ แม้ว่าคดีจะมีพยานหลักฐานพอฟ้อง พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ ถ้าอัยการทหารหรือพนักงานอัยการใช้หลักเกณฑ์คดีมีพยานหลักฐานพอฟ้องผู้ต้องหาหรือไม่เป็นเกณฑ์ในการพิจารณาสั่งคดี ไม่ใช่การใช้ดุลพินิจที่แท้จริง การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีที่แท้จริงนั้นต้องเป็นกรณีที่มีพยานหลักฐานพอฟ้องผู้ต้องหา แต่อัยการทหารหรือพนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาด้วยเหตุผลบางประการ เช่น การฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน การฟ้องคดีขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน การดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจไม่ได้อยู่บนพื้นฐานของพยานหลักฐาน แต่อยู่บนพื้นฐานของนโยบายของประเทศ การใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องคดีมีปัจจัยที่ใช้เป็นหลักเกณฑ์ประกอบการพิจารณา ดังนี้

- 1) สภาพของคดีหรือสภาพของการกระทำความผิด
- 2) สภาพของผู้กระทำความผิด
- 3) สภาพการณ์ภายหลังการกระทำความผิดและเหตุอื่น ๆ

เช่น ราษฎรที่มีฐานะยากจนบุกรุกเข้าไปทำกินในที่ป่าสงวนแห่งชาติ¹⁸³ พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ เนื่องจากแม้ว่าพนักงานอัยการจะสั่งฟ้องผู้ต้องหาในคดีดังกล่าว การฟ้องคดีก็ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณชน

¹⁸³ กุลพล พลวัน, การบริหารกระบวนการยุติธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วิ.เจ.พรินติ้ง, 2544), หน้า 103.

คำสั่งฟ้องหรือคำสั่งไม่ฟ้องของอัยการทหารหรือพนักงานอัยการกระทบถึงสิทธิของผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และสังคมโดยรวม จึงต้องมีความเป็นอิสระในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งขอบเขตของความเป็นอิสระมีลักษณะเช่นเดียวกับของตุลาการหรือผู้พิพากษา กล่าวคือ ไม่สามารถใช้อำนาจได้ตามอำเภอใจ ต้องใช้ดุลพินิจภายในขอบเขตของกฎหมาย รัฐธรรมนูญ และข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน สาเหตุดังกล่าวทำให้ต้องมีมาตรการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารหรือพนักงานอัยการ เพื่อให้การใช้ อำนาจหรือดุลพินิจอยู่ภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนดและไม่ถูกแทรกแซงจากองค์กรภายนอกหรือ องค์กรทางการเมือง การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารหรือ พนักงานอัยการเป็นการตรวจสอบว่าคำสั่งของอัยการทหารหรือพนักงานอัยการถูกต้อง ชอบด้วย กฎหมาย และเหตุผลหรือไม่ เป็นการใช้อำนาจหรือดุลพินิจตามอำเภอใจหรือไม่ และพิจารณาคดีและ ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์และเที่ยงธรรมหรือไม่ ซึ่งสามารถแบ่งลักษณะการควบคุมและ ตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีได้ ดังนี้

3.3.1 การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยองค์กรภายใน

กลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีลักษณะนี้เป็นการควบคุมและ ตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารและพนักงานอัยการโดยองค์กรอัยการและ อัยการทหารหรือพนักงานอัยการด้วยกันเอง ซึ่งรวมถึงผู้บังคับบัญชาทางทหารของอัยการทหารด้วย

กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา

อัยการทหารสหรัฐอเมริกา (Trial Counsel) ไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเป็น โจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี ในศาลทหารเท่านั้น ผู้ที่มีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ถูกกล่าวหาหรือทหารที่อยู่ ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาของตนเอง คือ ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาหรือทหารที่กระทำความผิด เท่านั้น เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ในขณะที่กระทำความผิด ต้องแจ้งการกระทำดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้บังคับบัญชาของทหาร ที่กระทำความผิด หลังจากนั้นหน่วยสืบสวนอาชญากรรม เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารหรือนายทหารพระธรรมนูญ สารวัตรทหาร พนักงานสอบสวน หรือผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดจะดำเนินการ สืบสวนและสอบสวนคดี แล้วรายงานให้ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดทราบเพื่อพิจารณา สั่งคดีต่อไป เมื่อผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดได้รับสำนวนการสอบสวนจากองค์กรและ บุคคลดังกล่าว มีอำนาจดำเนินคดีได้ 5 ประการ คือ 1) ไม่ดำเนินการใด ๆ กับทหารที่กระทำความผิดเลย 2) ดำเนินการทางปกครอง (Nonpunitive Measures) กับทหารที่กระทำความผิด 3) ใช้กระบวนการ

ลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาลหรือการลงโทษทางวินัย (Nonjudicial Punishment) กับทหารที่กระทำความผิด 4) ใช้กระบวนการทางศาลกับทหารที่กระทำความผิด โดยส่งฟ้อง (Preferring of Charges) และส่งฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร และ 5) เสนอสำนวนคดีที่ได้รับมาต่อผู้บังคับบัญชาในระดับสูงขึ้นไปเพื่อพิจารณาส่งฟ้อง¹⁸⁴ ดังนั้น เมื่อกฎหมายกำหนดให้ผู้ที่มิอำนาจพิจารณาสั่งคดี คือ ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาหรือทหารที่กระทำความผิด ไม่ใช่ช้อยการทหาร การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีจึงไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรภายในหรือผู้บังคับบัญชาทางทหารอีก

ในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยองค์กรภายในไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ชัดเจน แต่ให้ถือว่ากระบวนการพิจารณาคดีในชั้นก่อนตั้งศาลทหารเป็นกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการพิจารณาสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาหรือทหารที่กระทำความผิด กล่าวคือ เมื่อผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดใช้กระบวนการทางศาลกับทหารที่กระทำความผิด โดยพิจารณาส่งฟ้อง (Preferring of Charges) และส่งฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร คดีจะเข้าสู่การพิจารณาของศาลทหาร ไม่ว่าจะเป็นศาลทหารแบบรวบรัด (Summary Court-Martial) หรือศาลทหารพิเศษ (Special Court-Martial) หรือศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial) ซึ่งความร้ายแรงของการกระทำความผิดของผู้ถูกกล่าวหาเป็นตัวกำหนดว่าคดีนั้นจะอยู่ภายใต้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารชั้นต้นประเภทใด ศาลทหารถูกตั้งขึ้นโดยผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร¹⁸⁵ (Convening Authority) ซึ่งเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรหรือผู้รับมอบอำนาจที่มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหารที่ผู้กระทำความผิดสังกัดอยู่ แต่ก่อนผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารตั้งศาลทหารทั่วไปจะต้องดำเนินการ 2 ประการ คือ 1) มีการสอบสวนคดีก่อนพิจารณา¹⁸⁶ หรือการไต่สวน (Hearing) และ 2) ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารส่งสำนวนคดีให้นายทหารพระธรรมนูญ (Staff Judge Advocate) พิจารณาและมีความเห็นเป็นหนังสือ¹⁸⁷ เพื่อให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารเข้าใจข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับคดี¹⁸⁸

¹⁸⁴ Estela I. Velez Pollack, *Military Courts-Martial: An overview* [Online], 13 September 2012. Available from: <http://www.fas.org/man/crs/RS21850.pdf>

¹⁸⁵ Rules for Courts-Martial Rule 401(C)

¹⁸⁶ Uniform Code of Military Justice Article 32

¹⁸⁷ Uniform Code of Military Justice Article 34

¹⁸⁸ David A. Schlueter, *Military criminal justice: Practice and procedure*, p. 315.

การสอบสวนคดีก่อนพิจารณามีลักษณะคล้ายกับการไต่สวนมูลฟ้องของคณะลูกขุนใหญ่ในศาลพลเรือน¹⁸⁹ และมีรูปแบบไม่เป็นทางการ กระทำโดยเปิดเผย และต้องมีผู้ถูกกล่าวหาและทนายเข้าร่วมการสอบสวนคดีด้วย ก่อนเริ่มทำการสอบสวนเจ้าหน้าที่สอบสวนต้องแจ้งสิทธิต่าง ๆ ให้ผู้ถูกกล่าวหาทราบ ผู้ถูกกล่าวหาที่มีสิทธิมีทนาย ถ้ามัค้าน และเสนอพยานหลักฐานต่อเจ้าหน้าที่สอบสวน ในการสอบสวนเจ้าหน้าที่สอบสวนจะตรวจสอบพยานหลักฐานต่าง ๆ พร้อมทั้งบันทึกคำให้การของพยานในกรณีมีการซักถามพยาน ซึ่งบันทึกคำให้การของพยานสามารถนำไปใช้เป็นพยานหลักฐานในชั้นพิจารณาคดีของศาลได้ หากอัยการทหารหรือผู้ถูกกล่าวหาต้องการคัดค้านกระบวนการสอบสวนหรือพยานหลักฐานใด ๆ ต้องดำเนินการโดยทันที ถ้าอัยการทหารหรือผู้ถูกกล่าวหาไม่ดำเนินการคัดค้าน ให้ถือว่าสละสิทธิ¹⁹⁰ นอกจากนี้ผู้ถูกกล่าวหายังมีสิทธิปฏิเสธกระบวนการสอบสวนคดีก่อนพิจารณาได้¹⁹¹

หากในระหว่างกระบวนการสอบสวนนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ทำการสอบสวนเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดในข้อหาอื่นที่ไม่ได้ฟ้อง สามารถเพิ่มข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหาได้ แต่ต้องมีการสอบสวนในข้อกล่าวหาอื่นก่อน ซึ่งเจ้าหน้าที่สอบสวนจะทำการสอบสวนได้ก็ต่อเมื่อ 1) ผู้ถูกกล่าวหาเข้าร่วมการสอบสวนด้วย 2) ผู้ถูกกล่าวหาทราบข้อกล่าวหาเพิ่มเติมแล้ว และ 3) ผู้ถูกกล่าวหาได้ปรึกษาทนาย มีโอกาสถามค้ำ และเสนอพยานหลักฐานฝ่ายตนเองแล้ว¹⁹² และถ้านายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ทำการสอบสวนเชื่อว่าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริงในข้อหาใด สามารถยกฟ้องผู้ถูกกล่าวหาในข้อหาอื่นได้ เมื่อนายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนคดีเสร็จ จะให้ข้อเสนอแนะต่อผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารผ่านทางที่ปรึกษากฎหมายหรือนายทหารพระธรรมนูญ โดยทำเป็นรายงานแบบเป็นทางการพร้อมด้วยเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้องตามที่คู่มือศาลทหาร (Manual for Courts-Martial United States) กำหนด ซึ่งได้แก่ 1) ชื่อและที่อยู่ของทนายของผู้ถูกกล่าวหา และระบุว่าทนายมาร่วมฟังการสอบสวนหรือไม่ 2) บันทึกคำให้การ 3) คำให้การหรือพยานหลักฐานอื่น ๆ 4) คำรับรองเกี่ยวกับสมรรถภาพและสุขภาพจิตของผู้ถูกกล่าวหา 5) เอกสารที่ระบุว่าพยานสำคัญในคดีสามารถมาศาลได้หรือไม่ หากพยานไม่สามารถมาศาลได้ ให้ระบุเหตุผลด้วย และ 6) คำแนะนำในการสั่งคดี รายงานฉบับดังกล่าวต้องส่งให้

¹⁸⁹ Ibid., p. 315.

¹⁹⁰ Ibid., pp. 324-326.

¹⁹¹ Ibid., p. 316.

¹⁹² Ibid., pp. 316-317.

ผู้บังคับบัญชาที่สั่งให้ดำเนินการสอบสวนและผู้ถูกกล่าวหาด้วย หากผู้ถูกกล่าวหาต้องการคัดค้าน รายงานการสอบสวน ต้องคัดค้านต่อผู้บังคับบัญชาที่สั่งให้ดำเนินการสอบสวนภายใน 5 วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานการสอบสวน ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่ดำเนินการคัดค้านภายในกำหนด ให้ถือว่า สละสิทธิ¹⁹³

เมื่อผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารได้รับรายงานการสอบสวนพร้อมคำแนะนำจากนายทหาร ชั้นสัญญาบัตรที่ทำการสอบสวน จะส่งสำนวนคดีให้นายทหารพระธรรมนูญพิจารณา นายทหารพระธรรมนูญ จะให้ความเห็นกับผู้ที่มีอำนาจตั้งศาลทหารเป็นลายลักษณ์อักษรอีกครั้งหนึ่ง¹⁹⁴ เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาสั่งการ โดยในรายงานต้องประกอบด้วยเนื้อหาตามที่ประมวลยุติธรรมทหาร (Uniform Code of Military Justice) และคู่มือศาลทหาร (Manual for Courts-Martial United States) กำหนดดังนี้ 1) สรุปสาระสำคัญเกี่ยวกับความผิดตามข้อกล่าวหา 2) สรุปพยานหลักฐานในแต่ละข้อกล่าวหาตามรายงานการสอบสวน 3) สรุปว่าศาลทหารมีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของผู้ถูกกล่าวหาหรือไม่ และ 4) ข้อเสนอแนะให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารดำเนินการ¹⁹⁵ ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารไม่จำเป็นต้องพิจารณาสั่งการตามข้อเสนอแนะของนายทหารพระธรรมนูญ จะสั่งตั้งศาลทหารหรือสั่งยกฟ้องผู้กระทำความผิดก็ได้ เนื่องจากไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายใดบังคับให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารต้องสั่งการหรือปฏิบัติตามข้อเสนอแนะของนายทหารพระธรรมนูญ นอกจากนี้การปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญยังคงอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้ากรมพระธรรมนูญตามเหล่าทัพด้วย เจ้ากรมพระธรรมนูญจะกำกับดูแลด้านจรรยาบรรณและมาตรฐานความประพฤติด้านวิชาชีพ (rules of professional conduct) ของนายทหารพระธรรมนูญ¹⁹⁶ อีกส่วนหนึ่ง

กระบวนการพิจารณาคดีในชั้นก่อนตั้งศาลทหารเป็นกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาหรือทหารที่กระทำความผิด โดยพิจารณาว่าการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาถูกต้องหรือไม่ ถ้าผู้บังคับบัญชาสั่งฟ้องผู้ต้องหาถูกต้อง ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะพิจารณาตั้งศาลทหารขึ้นมาพิจารณาพิพากษาคดี แต่ถ้าผู้บังคับบัญชาสั่งฟ้องไม่ถูกต้อง ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะพิจารณายกฟ้องข้อกล่าวหา และการให้ความเห็นของนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจสอบสวนและนายทหารพระธรรมนูญก็เป็นกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจ

¹⁹³ Ibid., pp. 326-327.

¹⁹⁴ Uniform Code of Military Justice Article 34

¹⁹⁵ David A. Schlueter, *Military criminal justice: Practice and procedure*, pp. 329-330.

¹⁹⁶ Rules for Courts-Martial Rule 109

ในการสั่งการของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารอีกทีหนึ่ง โดยให้คำแนะนำว่าสมควรตั้งศาลทหารขึ้นมาพิจารณาพิพากษาคดีหรือยกข้อกล่าวหา เนื่องจากรายงานการสอบสวนและความเห็นของนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจสอบสวนและความเห็นของนายทหารพระธรรมนูญมีผลต่อการตัดสินใจของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร อีกทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญยังถูกเจ้ากรมพระธรรมนูญของเหล่าทัพควบคุมและตรวจสอบโดยทางอ้อมอีกด้วย

กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศอังกฤษ

ในอดีตกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศอังกฤษผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดมีอำนาจเข้ามาดำเนินคดีในศาลทหาร แต่ในปัจจุบันผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดต้องส่งสำนวนคดีให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารและดำเนินคดีในศาลทหาร ไม่สามารถเข้ามาดำเนินคดีเองได้ อำนาจฟ้องคดีจึงถูกแยกเป็นอิสระออกจากอำนาจบังคับบัญชาทางทหารอย่างชัดเจน¹⁹⁷ ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจึงไม่สามารถเข้าไปก้าวท้าวหรือมีอิทธิพลต่อการดำเนินคดีในศาลทหารได้เหมือนแต่ก่อน เพื่อแก้ปัญหาความไม่เป็นกลาง

พระราชบัญญัติกองทัพบก ค.ศ.1955 (Army Act 1955) กำหนดให้ศาลทหารอังกฤษมีลักษณะไม่ประจำและตั้งขึ้นตามคำสั่งของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร (Convening Officer) ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร คือ นายทหารชั้นยศนายพันที่มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหารของกองกำลังปกติ ซึ่งมีอำนาจตั้งศาลทหาร กำหนดประเภทศาลทหารตามลักษณะและเนื้อหาของคดี กำหนดวัน เวลา และสถานที่ที่พิจารณาคดี แต่งตั้งประธานคณะลูกขุนและคณะลูกขุน และแต่งตั้งอัยการทหารหรือสั่งให้ผู้บังคับบัญชาอื่นเป็นผู้แต่งตั้ง ในช่วงก่อนเริ่มการพิจารณาคดีผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารมีอำนาจส่งบทคัดย่อเกี่ยวกับพยานหลักฐานไปให้อัยการทหารและตุลาการพระธรรมนูญ พร้อมทั้งระบุด้วยว่าพยานหลักฐานอันไหนที่รับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ เป็นผู้จัดหาพยานบุคคลเข้าเบิกความในศาลทหารเพื่อสนับสนุนพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ และเป็นผู้ให้ความยินยอมในกรณีมีการถอนฟ้องในข้อหาใดข้อหาหนึ่งและการยอมรับคำรับสารภาพในข้อหาที่เบากว่า นอกจากนี้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารยังมีอำนาจเลิกศาลทหารทั้งในช่วงก่อนเริ่มการพิจารณาคดีและระหว่างการพิจารณาคดี รวมทั้งให้ความเห็นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีด้วย และเมื่อศาลทหารพิจารณาคดีเสร็จ ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารยังมีหน้าที่เป็นผู้ยืนยันคำวินิจฉัยข้อเท็จจริง (Confirming Officer) ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่กรมพระธรรมนูญอีกด้วย ทั้งนี้ จึงเห็นได้ว่าผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารมีอิทธิพลและบทบาท

¹⁹⁷ Siman P. Rowlinson, "The British system of military justice," U.S. Air Force, academy department of law 52 (July 2002): 18-20.

อย่างมากในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี อำนาจในทุก ๆ ด้านตกอยู่ในมือของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารแต่เพียงผู้เดียว ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารสามารถใช้อำนาจที่มีอยู่ กำหนดทิศทางของคดีและการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีได้โดยตลอด ต่อมา รัฐสภาอังกฤษจึงตราพระราชบัญญัติกองทัพ ค.ศ.1996 (Armed Forces Act 1996) ขึ้นมาแก้ไขบทบัญญัติในพระราชบัญญัติกองทัพ ค.ศ.1955 (Army Act 1955) พระราชบัญญัติกองทัพอากาศ ค.ศ.1955 (Air Force Act 1955) และพระราชบัญญัติวินัยกองทัพเรือ ค.ศ.1975 (Naval Discipline Act 1975) กฎหมายฉบับนี้ลดบทบาทของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร (Convening Officer) ลง โดยตั้งองค์กรใหม่ขึ้นมาทำหน้าที่แทนผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร 3 องค์กร และแต่ละองค์กรมีความเป็นอิสระต่อกัน ซึ่งประกอบด้วย

- 1) ผู้บังคับบัญชาชั้นสูง (Higher Authority) เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอาวุโสสูงกว่าผู้บังคับบัญชาโดยตรง (Commanding Officer) ของทหารที่กระทำความผิด และมีอำนาจวินิจฉัยว่าสำนวนคดีที่ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด¹⁹⁸ ส่งมาสมควร (1) ส่งไปให้อัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป หรือ (2) ส่งกลับไปให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดเพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างรวบรัด (Summary Dealing) หรือ (3) สั่งยกข้อกล่าวหา¹⁹⁹ เมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยเป็นประการใดแล้ว จะไม่มีอำนาจหรือบทบาทใด ๆ เกี่ยวกับคดีนั้นอีก
- 2) อัยการทหาร (Prosecuting Authority) มีหน้าที่รับสำนวนคดีจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงมาพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา และกำหนดประเภทศาลทหารที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีนั้น²⁰⁰
- 3) เจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหาร (Court Administration Officer) มีหน้าที่ตั้งศาลทหารเพื่อทำหน้าที่พิจารณาคดีหรือไต่สวนการคุมขัง ตั้งศาลอุทธรณ์ชั้นรวบรัด (Summary Appeal Courts) เพื่อทำหน้าที่พิจารณาอุทธรณ์คำวินิจฉัยของการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างรวบรัด (Summary Dealing) จัดระบบศาลทหารให้สามารถพิจารณาพิพากษาคดีได้ตามวัน เวลา และ

¹⁹⁸ Army Act 1955 Section 76, Air Force Act 1955 Section 76 and Naval Discipline Act 1975 Section 52 B

¹⁹⁹ Army Act 1955 Section 76 A, Air Force Act 1955 Section 76 A and Naval Discipline Act 1975 Section 52 C

²⁰⁰ Army Act 1955 Section 83 B, Air Force Act 1955 Section 83 B and Naval Discipline Act 1975 Section 52 I

สถานที่ที่กำหนด กำหนดนัดหมายการนั่งพิจารณาคดี²⁰¹ ออกหมายเรียกพยาน รักษาความปลอดภัยให้กับพยานและผู้เข้าร่วมฟังการพิจารณา และคัดเลือกคณะลูกขุน (Court-Martial Board Jury)²⁰²

ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอาวุโสสูงกว่าผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด และมีอำนาจวินิจฉัยว่าสำนวนคดีที่ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดส่งมาสมควรส่งไปให้อัยการทหาร เพื่อพิจารณาสิ่งคดีต่อไป หรือส่งกลับไปให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด เพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว หรือสั่งยกข้อกล่าวหา และเมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยเป็นประการใดแล้ว จะไม่มีอำนาจหรือบทบาทใด ๆ เกี่ยวกับคดีนั้นอีก ดังนั้น จึงอาจจะสรุปได้ว่าผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเป็นผู้ควบคุมและตรวจสอบในเบื้องต้นก่อนว่าคดีนี้สมควรถูกดำเนินคดีในลักษณะใด ถ้าผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเห็นว่าสมควรส่งสำนวนคดีให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว หรือสั่งยกข้อกล่าวหา คดีจะไม่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหาร แต่ถ้าผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเห็นว่าสมควรส่งสำนวนคดีให้อัยการทหารพิจารณาสั่งคดีอีกครั้งหนึ่ง คดีจะเข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหาร อัยการทหารสามารถใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาก็ได้ ถ้าอัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหา อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินคดีในศาลทหาร หลักเกณฑ์นี้เป็นกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารก่อนอัยการทหารพิจารณาสั่งคดี การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารจึงถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรภายในโดยทางอ้อม

กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทย

ในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทยอัยการทหารเจ้าของสำนวนมีอำนาจแค่เพียงทำรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่นต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีเท่านั้น อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจสั่งคดีเอง ดังนี้ สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพเมื่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการฝึกหัด (อัตราร้อยเอก เรือเอก เรืออากาศเอก หรือพันตรี นาวาตรี นาวาอากาศตรี หรือพันโท นาวาโท นาวาอากาศโท) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน

²⁰¹ Army Act 1955 Section 84 C, Air Force Act 1955 Section 84 C and Naval Discipline Act 1975 Section 53 C

²⁰² Armed Forces Act 1996 Schedule 1 Procedure for dealing with offences under Services Act

แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนก (อัตรापันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก) อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่ออัยการศาลทหารกรุงเทพ (อัตรापันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ) และอัยการศาลทหารกรุงเทพจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหารเมื่ออัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหาร (อัตรापันตรี) หรืออัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหาร (อัตราร้อยเอก) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการศาลมณฑลทหาร (อัตรापันโท) หรืออัยการศาลจังหวัดทหาร (อัตรापันตรี) อัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี ขั้นตอนในการสั่งคดีทำให้การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนถูกควบคุมและตรวจสอบในเบื้องต้นจากผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นของอัยการทหารเอง โดยหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหารสามารถสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวนได้ ไม่จำเป็นต้องสั่งคดีตามความเห็นที่อัยการทหารเจ้าของสำนวนเสนอ

ถ้าผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด แต่ถ้าการสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวนเป็นการสั่งคดีตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 8 และมาตรา 9 คือ สั่งให้ลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอีก²⁰³ คำสั่งของเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นที่สุดและอัยการทหารต้องปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์นี้ทำให้การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร ถูกควบคุมและตรวจสอบจากเจ้ากรมพระธรรมนูญ ซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายทหารของอัยการทหาร ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายวิชาการเหมือนอย่างหลักเกณฑ์แรก แต่ถ้าอัยการทหารเจ้าของสำนวนกับผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารมีความเห็นทางคดีตรงกัน ไม่ว่าจะป็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ความเห็นและคำสั่งทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจะไม่ถูกตรวจสอบจากส่วนใด ๆ เลย เนื่องจากอัยการทหารไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวน

²⁰³ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 7 และ ข้อ 10 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 3 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526 ประกอบข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 ข้อ 5 (1)

พร้อมความเห็นไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด และในกรณีอัยการทหารเจ้าของสำนวนและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายในคดีที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารด้วยตนเอง

ในกรณีคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารชั้นต้นถ้าอัยการทหารเจ้าของสำนวนมีเหตุผลที่ต้องถอนฟ้องให้รายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นขึ้นไป เพื่อส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาให้ความเห็นชอบ หากหัวหน้าอัยการทหารเห็นแย้งกับอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด²⁰⁴ จะเห็นได้ว่าแม้ว่าคดีจะอยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารซึ่งเป็นผู้มีอำนาจสั่งคดีไม่มีอำนาจสั่งถอนฟ้องต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาสั่ง หัวหน้าอัยการทหารเท่านั้นที่มีอำนาจสั่งถอนฟ้อง

ในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาอัยการทหารเจ้าของสำนวนมีอำนาจแค่เพียงทำรายงานการคดีเสนอความเห็นเห็นว่าเห็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา หรือเห็นควรไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกา หรือสั่งยุติ ต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีเท่านั้น อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจสั่งคดีเองเมื่ออัยการผู้ช่วยฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา (อัตราพันโท นาวาโท นาวาอากาศโท หรือพันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาสำนวนแล้วเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา (อัตราพันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ) และอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการผู้ช่วยฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาต่อหัวหน้าอัยการทหารหรือผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี²⁰⁵ หากผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด²⁰⁶

ถ้าอัยการทหารเจ้าของสำนวนมีเหตุผลที่ต้องถอนอุทธรณ์หรือฎีกา ให้รายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นขึ้นไป เพื่อส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้

²⁰⁴ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 13 (1) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 4 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526

²⁰⁵ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 7.1 และ ข้อ 7.2 ประกอบระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 5.1

²⁰⁶ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 7.4

หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาให้ความเห็นชอบ หากหัวหน้าอัยการทหารเห็นแย้งกับอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด²⁰⁷

การพิจารณาสิ่งคดีของอัยการทหารและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกามีกลไกในการควบคุมและตรวจสอบเช่นเดียวกับในชั้นต้น จึงอาจกล่าวได้ว่าการใช้ดุลพินิจในการสั่งอุทธรณ์หรือฎีกา หรือไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกา หรือยุติคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนจะถูกควบคุมและตรวจสอบในเบื้องต้นโดยผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นของอัยการทหารเอง

นอกจากมาตรการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารในขั้นตอนการสั่งคดี ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 และระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ยังกำหนดมาตรการควบคุมและตรวจสอบในขั้นตอนภายหลังการสั่งคดีไว้ด้วย ดังนี้

1) เมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนดำเนินคดีในชั้นศาลเสร็จ ต้องทำรายงานการเข้าศาลเสนอผู้บังคับบัญชาทุกครั้ง เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทราบว่าอัยการทหารเจ้าของสำนวนทำอะไรในศาลทหาร ศาลทหารมีคำสั่งว่าอย่างไร และคดีอยู่ในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นตอนใด ในรายงานการเข้าศาลจะกล่าวถึงรายละเอียดต่าง ๆ ที่อัยการทหารกระทำลงในระหว่างการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีของศาลทหารและคำสั่งของศาลทหารในระหว่างการพิจารณาคดี หลักเกณฑ์นี้ทำให้ผู้บังคับบัญชาทราบว่าในการดำเนินคดีในชั้นศาลอัยการทหารเจ้าของสำนวนทำอะไร อย่างไร

2) ในทุกสิ้นเดือนอัยการทหารต้องส่งรายงานการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับสำนวนคดีประจำเดือนต่อผู้บังคับบัญชาภายในวันที่ 10 ของเดือนถัดไปทุกเดือนเพื่อเสนอสำนักงานอัยการทหาร²⁰⁸ ในรายงานการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับสำนวนคดีประจำเดือนจะกล่าวถึงคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของอัยการทหารว่ามีจำนวนเท่าไร คดีอะไร และคดีดังกล่าวอยู่ระหว่างการดำเนินคดีในชั้นตอนใด²⁰⁹ หลักเกณฑ์นี้ทำให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารทราบว่าในแต่ละเดือนอัยการทหารรับผิดชอบสำนวนคดีอะไร คดีดังกล่าวอยู่ระหว่างการดำเนินการในชั้นตอนใด และอัยการทหารมีเหตุขัดข้องอะไรถึงพิจารณาสำนวนคดีไม่ทันภายในระยะเวลาที่กำหนด

²⁰⁷ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 9.1

²⁰⁸ หนังสือกองอัยการทหาร ที่ กท 0202 (02)/1571 ลง 27 พฤศจิกายน 2510 เรื่อง ขอใช้ส่งรายงานการปฏิบัติงาน

²⁰⁹ คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ, คู่มืออัยการทหาร, หน้า 273-282.

3) เมื่ออัยการทหารดำเนินคดีเสร็จ ต้องรายงานเอกสารการคดีที่ตนเองปฏิบัติ ประจำเดือนต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร เพื่อส่งสำเนาเอกสารการคดีไปให้กรมพระธรรมนูญ ภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไปทุกเดือน สำเนาเอกสารการคดีที่ต้องส่ง ได้แก่ 1) รายงานการคดีและ คำสั่งผู้บังคับบัญชา 2) คำฟ้อง คำร้องแก้ไขเพิ่มเติมฟ้อง และคำสั่งศาล 3) เสนอคำพิพากษาของทุกชั้นศาล และคำสั่งผู้บังคับบัญชา 4) คำพิพากษาของทุกชั้นศาลที่ยกฟ้องข้อหาทั้งหมดหรือบางส่วนและอัยการทหาร เห็นควรยุติไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกาต่อไป และ 5) อุทธรณ์และฎีกา และคำแก้อุทธรณ์และฎีกาของ อัยการทหาร²¹⁰ หลักเกณฑ์นี้ทำให้กรมพระธรรมนูญซึ่งเป็นหน่วยงานสังกัดของอัยการทหารทราบว่า อัยการทหารมีความเห็นทางคดีและดำเนินคดีอย่างไรและผู้บังคับบัญชาสั่งคดีอย่างไร อัยการทหาร ฟ้องผู้ต้องหาในความผิดฐานใด ศาลพิพากษาคดีว่าอย่างไร อัยการทหารเสนอคำพิพากษาว่าอย่างไร และผู้บังคับบัญชาสั่งว่าอย่างไร อัยการทหารอุทธรณ์หรือฎีกาหรือไม่ อย่างไร หากอัยการทหารสั่งคดี หรือปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้อง อัยการฝ่ายวิชาการซึ่งได้รับอนุมัติจากกรมพระธรรมนูญจะมีหนังสือแจ้ง ข้อแนะนำต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไปถึงอัยการทหารโดยตรง

4) เมื่อศาลทหารชั้นต้น หรือศาลทหารกลาง หรือศาลทหารสูงสุดมีคำพิพากษาหรือ คำสั่ง อัยการทหารต้องเสนอคำพิพากษาขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร เพื่อส่งคดีในชั้น อุทธรณ์หรือฎีกา

ก. คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น อัยการทหารต้องเสนอคำพิพากษาต่อ หัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้น เพื่อส่งให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาพิจารณาภายใน 4 วัน นับแต่วันฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง ในการเสนอคำพิพากษาของศาลทหารชั้นต้นต้องมีรายละเอียด ดังนี้ 1) ศาลใด มีคำพิพากษาว่าอย่างไร เมื่อไหร่ 2) อัยการทหารเจ้าของสำนวนมีความเห็นต่อ คำพิพากษาอย่างไร เพราะเหตุใด

ข. คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุด อัยการทหารต้อง เสนอคำพิพากษาต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้น เพื่อส่งให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และ ฎีกาภายใน 2 วัน นับแต่วันฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง ในการเสนอคำพิพากษาของศาลทหารกลางหรือ

²¹⁰ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 26 ประกอบระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 10.2

ศาลทหารสูงสุดมีรายละเอียดแค่เพียงศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุดพิจารณาพิพากษาคดีว่าอย่างไร เมื่อไหร่²¹¹

อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาได้เอง ต้องเสนอคำพิพากษาพร้อมความเห็นและสำนวนการสอบสวนต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นเพื่อส่งให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาพิจารณา อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาก็ไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดีต้องเสนอความเห็นทางคดีให้หัวหน้าอัยการทหาร หรือผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารอีกครั้งหนึ่งเพื่อพิจารณาสั่งคดี การเสนอคำพิพากษาทำให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารทราบว่าอัยการทหารฟ้องผู้ต้องหาอย่างไร อัยการทหารดำเนินคดีในชั้นศาลอย่างไร ศาลทหารพิพากษาลงโทษจำเลยตามฟ้องหรือไม่ อย่างไร อัยการทหารเสนอคำพิพากษาว่าอย่างไรและผู้บังคับบัญชาสั่งว่าอย่างไร อัยการทหารอุทธรณ์หรือฎีกาหรือไม่ อย่างไร

5) ถ้าอัยการทหารถูกบุคคลภายนอกร้องเรียนว่าปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือทุจริตต่อหน้าที่ กรมพระธรรมนูญจะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาทำการสอบสวนและดำเนินการทางวินัยกับอัยการทหารที่ถูกร้องเรียน

กลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีภายหลังการสั่งคดีเป็นการควบคุมและตรวจสอบว่า อัยการทหารใช้อำนาจโดยชอบหรือตามอำเภอใจหรือไม่ ปฏิบัติหน้าที่โดยชอบหรือทุจริตต่อหน้าที่หรือไม่ สั่งคดีและดำเนินคดีภายในขอบเขตของกฎหมาย รัฐธรรมนูญ และข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนหรือไม่

กระบวนการยุติธรรมพลเรือน

ในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนมีอำนาจสั่งฟ้องผู้ต้องหา หรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา หรือสั่งอย่างอื่น การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการจะถูกควบคุมและตรวจสอบในเบื้องต้นโดยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ ดังนี้

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 กำหนดให้พนักงานอัยการตามสายการบังคับบัญชาขึ้นไปมีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการให้ความเห็นทางคดีของพนักงานอัยการเจ้าของสำนวน กล่าวคือ พนักงานอัยการที่มีอำนาจดำเนินคดีจะเสนอความเห็นทางคดีต่อพนักงานอัยการที่เป็นผู้กลั่นกรองงานขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงหัวหน้า

²¹¹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 16 ประกอบระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 6.2 และ ข้อ 6.3

พนักงานอัยการประจำสำนักงานที่พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนปฏิบัติราชการอยู่เพื่อพิจารณาสั่งคดี
 ดังนี้ สำหรับคดีที่อยู่ในกรุงเทพมหานครเมื่ออัยการผู้ช่วยได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณา
 ข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่อ
 อัยการประจำกอง อัยการประจำกองจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากพนักงานอัยการเจ้าของสำนวน
 ต่ออัยการประจำกรม อัยการประจำกรมจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการประจำกองต่ออัยการ
 พิเศษประจำกรม อัยการพิเศษประจำกรมจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการประจำกองต่อ
 อัยการพิเศษฝ่ายเพื่อพิจารณาสั่งคดี ส่วนคดีที่อยู่ในต่างจังหวัดเมื่ออัยการผู้ช่วยได้รับสำนวนการสอบสวน
 จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็น
 ทางคดีต่ออัยการจังหวัดผู้ช่วย อัยการจังหวัดผู้ช่วยจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากพนักงานอัยการ
 เจ้าของสำนวนต่อรองอัยการจังหวัด รองอัยการจังหวัดจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการจังหวัด
 ผู้ช่วยต่ออัยการจังหวัดเพื่อพิจารณาสั่งคดี แต่เฉพาะในกรณีที่กฎหมายกำหนดเท่านั้น เช่น การสั่ง
 กลับความเห็นหรือคำสั่งเดิมของอธิบดี²¹² การสั่งดำเนินคดีกับบุคคลที่กั้นไว้เป็นพยาน²¹³ การสั่ง
 ไม่ฟ้องคดีที่การฟ้องคดีมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ²¹⁴ พนักงานอัยการในลำดับ
 ชั้นสูง ๆ เช่น อัยการสูงสุด รองอัยการสูงสุด ต้องพิจารณาสั่งคดีเอง หลักเกณฑ์นี้ทำให้การใช้ดุลพินิจ
 ในการสั่งคดีของพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนถูกควบคุมและตรวจสอบโดยหัวหน้าพนักงานอัยการ
 หรือผู้บังคับบัญชาสูงสุดของสำนักงานที่พนักงานอัยการประจำอยู่

ผู้บังคับบัญชาของพนักงานอัยการมีอำนาจเรียกสำนวนคดีที่อยู่ในอำนาจมาตรวจสอบและ
 เข้าดำเนินคดีเองหรือมอบหมายให้พนักงานอัยการคนอื่นดำเนินคดีแทน และในกรณีผู้บังคับบัญชา
 เห็นควรกลับความเห็นหรือคำสั่งเดิม ต้องเสนอความเห็นขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงอธิบดีเพื่อพิจารณาสั่ง
 แต่ถ้าความเห็นและคำสั่งเดิมเป็นของอธิบดี ให้เสนอความเห็นขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงอัยการสูงสุด
 หรือรองอัยการสูงสุดที่ได้รับมอบหมายเพื่อพิจารณาสั่ง²¹⁵

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 21 วรรคสอง ระเบียบ
 สำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 78 และระเบียบ

²¹² ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 6

²¹³ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 79

²¹⁴ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อ
 ความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 5

²¹⁵ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 6

สำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสังคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 9 กำหนดว่าหากพนักงานอัยการที่ไม่ใช่อัยการสูงสุดเห็นว่าการฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้เสนอความเห็นทางคดีพร้อมสำนวนการสอบสวนต่อหัวหน้าพนักงานอัยการ ถ้าหัวหน้าพนักงานอัยการเห็นพ้องด้วยกับพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนหรือหัวหน้าพนักงานอัยการเห็นเอง ให้เสนอความเห็นทางคดีตามสายการบังคับบัญชาขึ้นไปจนถึงอัยการสูงสุด²¹⁶ เพื่อพิจารณาสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา²¹⁷ หลักเกณฑ์นี้ทำให้การใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการได้รับการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบและมีการกลั่นกรองหลายขั้นตอน และแนวทางในการสั่งไม่ฟ้องคดีจะมีมาตรฐานเดียวกัน เนื่องจากอัยการสูงสุดเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีที่การฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 22 บัญญัติว่า “ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการพิจารณาสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ตามมาตรา 21 ซึ่งได้แสดงเหตุผลอันสมควรประกอบแล้ว ย่อมได้รับความคุ้มครอง” บทบัญญัตินี้มุ่งคุ้มครองการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เนื่องจากการฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ และการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ หากพนักงานอัยการสามารถแสดงเหตุผลอันสมควรประกอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีได้ พนักงานอัยการจะได้รับความคุ้มครอง โดยไม่ถูกฟ้องในความผิดฐานเจ้าพนักงานปฏิบัติหน้าที่หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 157 และไม่ต้องรับผิดชอบทางแพ่งฐานละเมิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดทางละเมิดของเจ้าหน้าที่ พ.ศ.2539²¹⁸

นอกจากนี้ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ยังกำหนดแนวทางการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ ซึ่งมีลักษณะเป็นการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ ดังนี้

²¹⁶ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, “ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามแนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540,” บทบัณฑิตย 54 (ธันวาคม 2541): 72.

²¹⁷ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสังคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 5

²¹⁸ สุรียา ปานแป้น และอนวัจน์ บุญนันท์, หลักกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ, หน้า 82.

1) เมื่ออัยการพิเศษฝ่ายที่รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาประจำศาลชั้นต้นหรืออัยการจังหวัดได้รับสำนวนคดีอาญาที่มีความสำคัญ เช่น โดยฐานความผิด โดยฐานะของผู้ต้องหาหรือผู้เสียหาย หรือคดีที่อยู่ในความสนใจของประชาชนทั่วไป ต้องรายงานให้อธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขต²¹⁹ ทราบ เพื่อรายงานให้สำนักงานอัยการสูงสุดทราบอีกต่อหนึ่ง เมื่ออธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตทราบเรื่องดังกล่าว จะเข้าดำเนินคดีเองหรือร่วมดำเนินคดีก็ได้ ส่วนหัวหน้าพนักงานอัยการต้องเข้าร่วมดำเนินคดีหรือควบคุมการดำเนินคดีอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งรายงานผลการดำเนินคดีผ่านทางอธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตให้สำนักงานอัยการสูงสุดทราบด้วย²²⁰ หากพนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องทุกข้อหาหรือบางข้อหา ให้ทำความเห็นเสนออธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตเพื่อพิจารณาสั่ง ถ้าอธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตมีคำสั่งประการใด ให้พนักงานอัยการปฏิบัติตาม²²¹

2) อัยการพิเศษฝ่ายที่รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาประจำศาลชั้นต้นหรืออัยการจังหวัดต้องรายงานผลการปฏิบัติงานต่ออธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตหรือรองอธิบดีอัยการฝ่ายหรือรองอธิบดีอัยการเขตที่ได้รับมอบหมาย โดยจัดทำเป็นรายงานบัญชีรายเดือนแสดงรายละเอียดโดยสรุปของคดีที่มีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องและคดีที่มีคำสั่งไม่ขอรับของกลางในทุกคดี อธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตหรือรองอธิบดีอัยการฝ่ายหรือรองอธิบดีอัยการเขตที่ได้รับมอบหมายมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนสำนวนหนึ่งสำนวนใดมาตรวจสอบและพิจารณาประกอบรายงานบัญชีรายเดือน²²²

3) อัยการพิเศษฝ่ายที่รับผิดชอบการดำเนินคดีอาญาประจำศาลชั้นต้นหรืออัยการจังหวัดต้องทำรายงานสำนวนค้างประจำเดือนเสนอสำนักงานอัยการสูงสุดภายในวันที่ 5 ของเดือนถัดไปทุกเดือน สำนวนคดีอาญาที่ถือว่าเป็นสำนวนค้าง ได้แก่ 1) สำนวนที่ยังไม่ได้สั่งคดี 2) สำนวนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนเพิ่มเติมหรือให้ส่งพยานมาเพื่อซักถาม 3) สำนวนที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องและปรากฏตัวผู้ต้องหาแต่รอส่งตัวผู้ต้องหาฟ้องหรือผู้ต้องหาหลบหนีและยังไม่ได้จัดการให้ได้ตัวผู้ต้องหา 4) สำนวนที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องและอยู่ระหว่างการพิจารณาของผู้บัญชาการ

²¹⁹ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 4

²²⁰ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 15

²²¹ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 53

²²² ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 23

ตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด หรืออัยการสูงสุด และ 5) ส่วนวนที่อยู่ระหว่างการขอ อนุญาตฟ้อง²²³

4) อธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตหรือรองอธิบดีอัยการฝ่ายหรือรองอธิบดี อัยการเขตที่ได้รับมอบหมายต้องทำการตรวจสอบผลการปฏิบัติราชการของผู้ใต้บังคับบัญชาเสนอ สำนักงานอัยการสูงสุดภายในวันที่ 10 ของเดือนกุมภาพันธ์ เดือนมิถุนายน และเดือนตุลาคม การตรวจสอบผลการปฏิบัติราชการของพนักงานอัยการกระทำโดยอาศัยแนวทางดังนี้ 1) การปฏิบัติ ต่อส่วนวนเป็นไปตามที่กฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งกำหนดหรือไม่ 2) การตรวจสอบส่วนวนและ การพิจารณาทำความเข้าใจและคำสั่งได้พิจารณาโดยละเอียดถี่ถ้วนและมีเหตุผลอันสมควรหรือไม่ 3) การดำเนินคดีในชั้นศาลเป็นไปตามที่กฎหมาย ระเบียบ และคำสั่งกำหนดหรือไม่ 4) การเร่งรัดคดี สมควรแก่เวลาหรือไม่ 5) การปฏิบัติภายหลังคดีเสร็จแล้วเป็นไปตามที่กฎหมาย ระเบียบ และคำสั่ง กำหนดหรือไม่²²⁴

5) ในกรณีพบเห็นข้อบกพร่องในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการประจำศาลชั้นต้น และเป็นข้อบกพร่องที่สมควรแนะนำ อธิบดีอัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตจะแนะนำการปฏิบัติ ราชการต่อพนักงานอัยการ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป²²⁵

คณะกรรมการอัยการ หรือ ก.อ. (The Public Prosecutors Commission) มีอำนาจและ หน้าที่ดำเนินการและสั่งลงโทษทางวินัยกับข้าราชการฝ่ายอัยการที่กระทำผิดวินัย เช่น ทุจริตต่อ หน้าที่ราชการ ปฏิบัติหน้าที่ราชการด้วยความประมาทเลินเล่อจนเป็นเหตุให้เกิดความเสียหายแก่ ทางการอย่างร้ายแรง ประพฤติชั่วอย่างร้ายแรง ตามพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการ ฝ่ายอัยการ พ.ศ.2553 เมื่อพนักงานอัยการถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดวินัย จะถูกผู้บังคับบัญชาสอบสวน ถ้าพนักงานอัยการกระทำผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหา ผู้บังคับบัญชาจะรายงานตามสายการบังคับ บัญชาขึ้นไปจนถึงอัยการสูงสุด เพื่อส่งให้คณะกรรมการอัยการพิจารณาบทลงโทษทางวินัย แล้วรายงานให้ประธานคณะกรรมการอัยการสั่ง แต่ถ้าพนักงานอัยการกระทำผิดวินัยอย่างร้ายแรง ผู้บังคับบัญชาจะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาสอบสวน เมื่อคณะกรรมการสอบสวนเสร็จ จะเสนอความเห็น ต่ออัยการสูงสุด ถ้าผู้บังคับบัญชา หรือคณะกรรมการ หรืออัยการสูงสุดเห็นว่ากระทำผิดวินัย ให้ส่งให้

²²³ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 16

²²⁴ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 22

²²⁵ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 153 แก้ไขเพิ่มเติม โดยข้อ 4 แห่งระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2549

คณะกรรมการอัยการพิจารณาบทลงโทษทางวินัย แล้วรายงานให้ประธานคณะกรรมการอัยการสั่ง²²⁶ นอกจากนี้สำนักงานอัยการสูงสุดได้วางนโยบายไว้ว่าการพิจารณาแต่งตั้ง เลื่อน และโยกย้ายตำแหน่ง และการพิจารณาให้ความดีความชอบจะพิจารณาจากผลงาน ความรู้ความสามารถ และข้อมูลด้านอื่น ๆ ของพนักงานอัยการ จึงต้องมีการประเมินผลการปฏิบัติราชการของพนักงานอัยการปีละ 2 ครั้ง²²⁷ ประกอบกับให้สำนักงานวิชาการ สำนักงานคดีอัยการสูงสุด สำนักงานคดีศาลสูง และสำนักงานอัยการเขตส่งสำเนาหนังสือแนะนำตักเตือนการปฏิบัติราชการของพนักงานอัยการและสำเนารายงานการตรวจราชการไปให้คณะกรรมการอัยการเก็บรวบรวมไว้ เพื่อใช้เป็นข้อมูล²²⁸ ในการพิจารณาให้ความดีความชอบ

3.3.2 การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยองค์กรภายนอก

กลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีลักษณะนี้ เป็นกระบวนการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารและพนักงานอัยการโดยองค์กรหรือหน่วยงานใด ๆ ที่ไม่ใช่องค์กรอัยการหรือบุคคลใด ๆ ที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในองค์กรอัยการ

ในกระบวนการยุติธรรมทหารของทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยองค์กรภายนอกไม่ได้มีการกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ เช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทย การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารไทยไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรภายนอก และยังไม่ถือว่าเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร และอัยการทหารเป็นพนักงานอัยการตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553²²⁹ และผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงและพนักงานอัยการตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 เจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร และอัยการทหารจึงไม่สามารถถูกตรวจสอบและถอดถอนออกจากตำแหน่งได้ เนื่องจากเจ้ากรมพระธรรมนูญ

²²⁶ สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายวินัย, วินัยและข้อร้องเรียนอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ [ออนไลน์], 18 มกราคม 2556. แหล่งที่มา:<http://www.cmiss.go.th/information/Discipline.pdf>

²²⁷ หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส 0003.1/ว 49 ลง 30 เมษายน 2539 เรื่อง การประเมินผลงานการปฏิบัติราชการของข้าราชการอัยการ

²²⁸ หนังสือสำนักงานอัยการสูงสุด ที่ อส 0003.1/ว 48 ลง 30 เมษายน 2539 เรื่อง การรวบรวมข้อมูลการตรวจสอบและติดตามผลการปฏิบัติราชการ

²²⁹ สุริยา ปานแป้น และอนวัจน์ บุญนันท์, หลักกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ, หน้า 19-21.

ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร และอัยการทหารมีสถานะเป็นข้าราชการกลาโหมที่มีชั้นยศ มีผู้บังคับบัญชา และต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาและข้อบังคับทางทหารอย่างเคร่งครัดเหมือนเช่นทหารทั่ว ๆ ไป

การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการศาลยุติธรรมไทย แบ่งออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีแรกถ้าในสำนวนการสอบสวนมีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงตามที่ถูกล่ามทา พนักงานอัยการจะสั่งฟ้องผู้ต้องหา คำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการจะไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรใด ๆ อีก เนื่องจากเมื่อพนักงานอัยการสั่งฟ้องผู้ต้องหา จะยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลที่มีเขตอำนาจ คดีอาญาดังกล่าวก็จะตกอยู่ภายใต้อำนาจพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทันที แม้ว่าพนักงานอัยการจะยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลด้วยตนเอง ศาลอาจจะยังไม่สั่งประทับรับฟ้อง แต่สั่งนัดไต่สวนมูลฟ้องว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไม่ก่อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 กฎหมายมาตรานี้ให้อำนาจศาลไต่สวนมูลฟ้องคดีที่พนักงานอัยการยื่นฟ้องก่อนสั่งประทับรับฟ้องหรือไม่ก็ได้ แต่ในทางปฏิบัติเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล ศาลจะสั่งประทับรับฟ้องได้ โดยไม่ต้องไต่สวนมูลฟ้องก่อนสำหรับกรณีที่ศาลนัดไต่สวนมูลฟ้องพนักงานอัยการต้องเสนอพยานหลักฐานต่าง ๆ ในเบื้องต้นต่อศาลเพื่อให้ศาลเห็นว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องร้องดำเนินคดี ถ้าศาลเห็นว่าคดีมีมูลจริง จะสั่งประทับรับฟ้องและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีต่อไป หลังจากนั้นศาลจะทำการพิจารณาต่อไปว่าคดีมีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงตามฟ้องจนปราศจากข้อสงสัยหรือไม่ ถ้าพนักงานอัยการนำพยานหลักฐานเข้าสืบจนปราศจากข้อสงสัยได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง ศาลจะพิพากษาว่าจำเลยกระทำความผิดและวางบทลงโทษ แต่ถ้าพนักงานอัยการไม่สามารถนำพยานหลักฐานมาสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลยจนปราศจากข้อสงสัยได้ว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้อง ศาลต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้จำเลย ศาลจะพิพากษายกฟ้อง²³⁰ กระบวนพิจารณาคดีของศาลเป็นกลไกในการควบคุมและตรวจสอบคำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการอีกทางหนึ่ง เนื่องจากการประทับรับฟ้องและการไต่สวนมูลฟ้องของศาลเป็นการพิจารณาคำฟ้องของพนักงานอัยการในเบื้องต้นว่าคำฟ้องชอบด้วยกฎหมายหรือไม่และคดีมีมูลหรือไม่ ถ้าคำฟ้องไม่ชอบด้วยกฎหมายหรือคดีไม่มีมูล ศาลจะสั่งไม่ประทับรับฟ้อง และการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลเป็นการพิจารณาคำฟ้องของพนักงานอัยการว่าถูกต้องหรือไม่และจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริงหรือไม่ ดังนั้น จึงถือได้ว่าศาลเป็นองค์กรหนึ่งที่ทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบคำสั่งฟ้องของพนักงานอัยการโดยทางอ้อม

²³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227

ส่วนกรณีที่สองถ้าในสำนวนการสอบสวนมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหา พนักงานอัยการจะสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ถ้าพนักงานอัยการที่ไม่ใช้อัยการสูงสุดสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องไปให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาทำความเข้าใจ หากผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นแย้งกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้อัยการสูงสุดวินิจฉัยชี้ขาด²³¹ อีกครั้งหนึ่ง คำสั่งของอัยการสูงสุดเป็นที่สุดและพนักงานอัยการต้องปฏิบัติตาม แต่ถ้าอัยการสูงสุดสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา คำสั่งไม่ฟ้องจะไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรใด ๆ อีก เนื่องจากคำสั่งไม่ฟ้องของอัยการสูงสุดต้องเด็ดขาดและไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้เพื่อความแน่นอน และการตรวจสอบในเนื้อหาของคำสั่งในทางกฎหมายเป็นการยากที่จะกระทำได้ หลักเกณฑ์นี้ทำให้การใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการถูกควบคุมและตรวจสอบโดยผู้บังคับบัญชาของพนักงานสอบสวนและพนักงานฝ่ายปกครอง การที่กฎหมายกำหนดให้ต้องมีกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา มีสาเหตุมาจากคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องอาจมีผลเป็นการยุติการดำเนินคดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147 และคำสั่งของพนักงานอัยการอาจขัดหรือแย้งกับความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวน จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมและตรวจสอบดังกล่าว เพื่อมาตรวจสอบและคานอำนาจซึ่งกันและกัน (Check and Balance) ระหว่างพนักงานอัยการกับพนักงานสอบสวน²³²

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 กำหนดให้วุฒิสภามีอำนาจตรวจสอบและถอดถอนอัยการสูงสุดและพนักงานอัยการที่มีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ หรือส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ หรือส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงออกจากตำแหน่งได้²³³ โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา จำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา และประชาชนที่มีสิทธิ

²³¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145

²³² ชานิศ เกศวิทย์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), 2554), หน้า 405-406.

²³³ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 270

เลือกตั้งจำนวนไม่น้อยกว่า 20,000 คน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภา เพื่อให้วุฒิสภามีมติ ถอดถอนอัยการสูงสุดและพนักงานอัยการออกจากตำแหน่ง²³⁴ อัยการสูงสุดและพนักงานอัยการที่ถูก ถอดถอนออกจากตำแหน่งจะพ้นจากตำแหน่งและถูกออกจากราชการ และถูกตัดสิทธิในการดำรง ตำแหน่งทางการเมืองและรับราชการเป็นเวลา 5 ปี²³⁵ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่นของรัฐที่ควบคุม และตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ²³⁶ ได้แก่ รัฐสภา คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน และผู้ตรวจการแผ่นดิน ฯลฯ²³⁷ แม้ว่าการตรวจสอบดังกล่าวจะเป็นการตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ ไม่ใช่การตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี โดยตรง แต่การสั่งคดีเป็นหน้าที่หลักของพนักงานอัยการ การตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ก็เท่ากับเป็นการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการไปด้วยในตัว

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147 กำหนดไว้ว่าแม้ว่าพนักงานอัยการจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้ว แต่ถ้าคดีมีพยานหลักฐานใหม่ที่สำคัญแก่คดีและสามารถพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิด พนักงานสอบสวนมีอำนาจทำการสอบสวนสอบสวนเพิ่มเติม แล้วส่งสำนวน การสอบสวนให้พนักงานอัยการพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง มาตรานี้เปิดโอกาสให้พนักงานสอบสวนสามารถ เข้ามาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการได้

3.3.3 การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยผู้เสียหาย

กลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีลักษณะนี้ เป็นกระบวนการ ควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารและพนักงานอัยการโดยบุคคล ที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของทหารหรือผู้กระทำความผิดโดยตรง แต่ในบางครั้งให้

²³⁴ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 271

²³⁵ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 274 วรรคสอง

²³⁶ เรวัต ฉ่ำเฉลิม, “การดำเนินคดีอาญา,” ใน รพี ๒๕๕๓ คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัยที่ ๖๒ สำนักอบรมศึกษา กฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, ณัฐพร นครอินทร์,บรรณาธิการ.(กรุงเทพมหานคร: บริษัท พรินท์แอนด์มี (ประเทศไทย) จำกัด, 2553), หน้า 57.

²³⁷ กุศล พลวัน, อัยการกับการสั่งคดีโดยที่ธรรมนูญ [ออนไลน์]. 26 มกราคม 2556. แหล่งที่มา: <http://www.stat.go.th/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B9%87%E0%B8%9A/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A14.htm>

รวมถึงผู้เสียหายตามกฎหมายด้วย²³⁸ กล่าวคือ เมื่ออัยการทหารหรือพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้กระทำความผิด จะไม่มีการยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาล เพื่อให้ศาลวินิจฉัยตัดสินคดี คดีจะยุติลงในชั้นอัยการ แต่ถ้ากฎหมายเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายในคดีมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลได้เอง แม้ว่าอัยการทหารหรือพนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายก็สามารถยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลได้ด้วยตนเอง หลังจากนั้นศาลจะทำหน้าที่วินิจฉัยตัดสินคดีว่ามีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริงตามฟ้องจนปราศจากข้อสงสัยหรือไม่ คดีจึงไม่ยุติลงโดยคำสั่งไม่ฟ้องของอัยการทหารหรือพนักงานอัยการ

กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา

รูปแบบการดำเนินคดีอาญาของกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นระบบกล่าวหา และยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) เป็นสำคัญ จึงส่งผลให้เฉพาะอัยการทหาร (Trial Counsel) เท่านั้นที่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารทั้งหมด ส่วนผู้เสียหายในคดีไม่มีสิทธิใด ๆ เลย²³⁹ เมื่อผู้เสียหายได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดของทหารหรือบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิด ต้องแจ้งการกระทำดังกล่าวต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิด หลังจากนั้นหน่วยสืบสวนอาชญากรรม เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารหรือนายทหารพระธรรมนูญ สารวัตรทหาร พนักงานสอบสวน หรือผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดจะดำเนินการสืบสวนและสอบสวนคดี เมื่อองค์กรและบุคคลดังกล่าวสืบสวนและสอบสวนคดีเสร็จแล้ว จะรายงานให้ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดทราบเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดมีอำนาจไม่ดำเนินการใด ๆ กับทหารที่กระทำความผิด ดำเนินการทางปกครองกับทหารที่กระทำความผิด (Nonpunitive Measures) ใช้กระบวนการลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิด (Nonjudicial Punishment) ใช้กระบวนการทางศาลกับทหารที่กระทำความผิด และเสนอสำนวนคดีที่ได้รับมาต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงขึ้นไปเพื่อพิจารณาสั่งฟ้อง²⁴⁰ ดังนั้น จึงอาจจะสรุปได้ว่าเฉพาะผู้บังคับบัญชาของทหาร

²³⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (4)

²³⁹ Rule for Courts-Martial Rule 601

²⁴⁰ Estela I. Velez Pollack, *Military Courts-Martial: An overview* [Online], 13 September 2012. Available from: <http://www.fas.org/man/crs/RS21850.pdf>

ที่กระทำความผิดเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้กระทำความผิดหรือทหารที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของตนเอง ส่วนอัยการทหารไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร ถ้าผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดสั่งฟ้องผู้กระทำความผิด อัยการทหารจะยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร แต่ถ้าผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดสั่งไม่ฟ้องผู้กระทำความผิด คดีจะถูกยุติลง เนื่องจากเมื่อผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของผู้บังคับบัญชา ผู้เสียหายไม่มีสิทธิยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลทหารได้ด้วยตนเอง และในกรณีอัยการทหารถอนฟ้องผู้กระทำความผิด ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลทหารได้ใหม่ เนื่องจากไม่มีกฎหมายใดบัญญัติให้อำนาจผู้เสียหายเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารตั้งแต่แรก คำสั่งไม่ฟ้องผู้กระทำความผิดของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจึงไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยผู้เสียหายในคดี ซึ่งเท่ากับว่าผู้เสียหายไม่มีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดได้เลย ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารและกระบวนการยุติธรรมพลเรือนของประเทศสหรัฐอเมริกาจึงมีสิทธิและได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน

กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศอังกฤษ

รูปแบบการดำเนินคดีอาญาของกระบวนการยุติธรรมพลเรือนของประเทศอังกฤษเป็นระบบกล่าวหา และยึดถือหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (Public Prosecution) ผสมกับหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (Popular Prosecution) หรือหลักการดำเนินคดีอาญาแบบคู่ขนานเป็นสำคัญ²⁴¹ แต่ไม่ได้ส่งผลต่อกระบวนการยุติธรรมทหาร จึงทำให้ผู้เสียหายในคดีไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดต่อศาลทหารได้ด้วยตนเอง เมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูง (Higher Authority) ส่งสำนวนให้อัยการทหาร (Prosecuting Authority) อัยการทหารมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องทหารที่กระทำความผิด²⁴² ในกรณีอัยการทหารสั่งฟ้องผู้กระทำความผิด อัยการทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร แต่ถ้าอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้กระทำความผิด คดีจะถูกยุติลงในชั้นอัยการ เนื่องจากเมื่อผู้เสียหายไม่เห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของอัยการทหาร ผู้เสียหายไม่มีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารได้ด้วยตนเอง เพราะไม่มีกฎหมายใดบัญญัติให้อำนาจ

²⁴¹ กุลพล พลวัน, “การกลั่นกรองดุลพินิจอัยการ,” *บทบัญญัติ* 63 (มีนาคม 2550): 8.

²⁴² Army Act 1955 Section 83 B, Air Force Act 1955 Section 83 B and Naval Discipline Act 1975 Section 52 I

ผู้เสียหายไว้ คำสั่งไม่ฟ้องผู้กระทำความผิดของอัยการทหารจึงไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบ โดยผู้เสียหายในคดี ซึ่งเท่ากับว่าผู้เสียหายไม่มีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารได้เลยเช่นเดียวกับผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา

กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทย

ศาลทหารไทยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ศาลทหารในเวลาปกติ 2) ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และ 3) ศาลทหารในยุทธบริเวณ²⁴³ คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติกฎหมายให้อำนาจอัยการทหารและผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร²⁴⁴ แต่แต่ละฝ่ายต่างมีอำนาจฟ้องแยกเป็นอิสระต่อกันเช่นเดียวกับอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการและผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมพลเรือน ดังนั้น เมื่อเจ้ากรมพระธรรมนูญ หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร หรืออัยการทหารมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารด้วยตนเอง²⁴⁵ และเมื่ออัยการทหารถอนฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ยังมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารได้ใหม่²⁴⁶ คำสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องผู้ต้องหาของเจ้ากรมพระธรรมนูญ หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร หรืออัยการทหารไม่กระทบสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงเป็นองค์กรหนึ่ง ที่กฎหมายให้อำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของเจ้ากรมพระธรรมนูญ หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร หรืออัยการทหาร แต่กฎหมายไม่ให้อำนาจผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร ผู้เสียหายต้องมอบคดีให้อัยการทหารดำเนินคดีแทน²⁴⁷ ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 40 และมาตรา 43 กฎหมายให้อำนาจเฉพาะอัยการทหารเท่านั้นเป็น

²⁴³ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

²⁴⁴ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก

²⁴⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 ประกอบพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 45

²⁴⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36 (1) และ (2) ประกอบพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 45

²⁴⁷ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคแรก

โจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามไม่มีอำนาจยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหาร ต้องมอบคดีให้อัยการทหารดำเนินคดีแทน²⁴⁸ ดังนั้น เมื่อเจ้ากรมพระธรรมนูญ หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร หรืออัยการทหารมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายไม่มีอำนาจยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารด้วยตนเอง ผู้เสียหายจึงไม่สามารถควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของเจ้ากรมพระธรรมนูญ หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร หรืออัยการทหารได้เลย

เมื่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ต้องแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบ และแจ้งให้พนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่ทำการสอบสวนทราบ เพื่อแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์และผู้ต้องหาทราบอีกต่อหนึ่ง และผู้เสียหาย ผู้ต้องหา และบุคคลที่มีส่วนได้เสีย มีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นทางคดี ส่วนในกรณีผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหา ต้องแจ้งคำสั่งฟ้องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบ และเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว ให้แจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบด้วยว่า ฟ้องฐานใด เมื่อใด เป็นคดีดำและคดีแดงที่เท่าไร และศาลพิพากษาว่าอย่างไร²⁴⁹ หลักเกณฑ์นี้ทำให้ผู้เสียหายทราบว่าผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ถ้าผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจะได้เป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารด้วยตนเอง และถ้าผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายมีสิทธิทราบว่าผู้ต้องหาถูกพิพากษาว่าอย่างไร ต้องโทษเท่าไร หากผู้เสียหายไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหาร จะได้อุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารได้ทันภายในระยะเวลาที่กฎหมายกำหนด

กระบวนการยุติธรรมพลเรือน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 กำหนดให้ทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาล แต่แต่ละฝ่ายต่างมีอำนาจฟ้องแยกเป็นอิสระต่อกัน²⁵⁰ แม้ว่าพนักงานอัยการหรือผู้เสียหายยื่นฟ้อง

²⁴⁸ พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคท้าย

²⁴⁹ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 23 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 10 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

²⁵⁰ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1646-1649/2515 แม้ผู้เสียหายจะได้ยื่นฟ้องจำเลยเป็นคดีอาญาไว้สำนวนหนึ่งแล้ว ก็ไม่มีกฎหมายจำกัดอำนาจของพนักงานอัยการมิให้ฟ้องจำเลยนั้นในเรื่องเดียวกันเป็นคดีใหม่อีกสำนวนหนึ่ง และเห็นได้จากบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 33 ที่อนุญาตให้ศาลรวมพิจารณาคดีอาญาที่เป็นเรื่องเดียวกันของทั้งพนักงานอัยการและผู้เสียหายเป็นคดีเดียวกัน

ผู้ต้องหาคนเดียวกันในข้อหาเดียวกันจากการกระทำความผิดในครั้งเดียวกัน ก็ไม่ตัดสิทธิฟ้องคดีของอีกฝ่ายหนึ่ง พนักงานอัยการหรือผู้เสียหายยังสามารถยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลหรือขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้แต่ต้องยื่นคำร้องก่อนศาลชั้นต้นพิพากษาคดี²⁵¹ หรือก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด²⁵² กรณีนี้ไม่ถือว่าเป็นการฟ้องซ้อนตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 173 วรรคสอง (1) ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 15²⁵³ ดังนั้น เมื่อพนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลได้ด้วยตนเองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 และในกรณีพนักงานอัยการถอนฟ้องคดีความผิดอาญาแผ่นดินหรือคดีความผิดต่อส่วนตัวโดยไม่ได้รับความยินยอมเป็นหนังสือจากผู้เสียหาย ผู้เสียหายสามารถยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลได้ใหม่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 36 (1) และ (2) การใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องผู้ต้องหาไม่กระทบกระเทือนสิทธิฟ้องคดีของผู้เสียหาย จึงถือได้ว่าผู้เสียหายเป็นองค์กรหนึ่งที่กฎหมายให้อำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ และกฎหมายให้อำนาจพนักงานอัยการควบคุมการดำเนินคดีของผู้เสียหายไว้เช่นเดียวกัน เพื่อป้องกันไม่ให้ผู้เสียหายดำเนินคดีในลักษณะก่อให้เกิดความเสียหายแก่รัฐ²⁵⁴ เช่น ถ้าผู้เสียหายเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการและดำเนินคดีไปในลักษณะที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่คดี พนักงานอัยการสามารถขอให้ศาลสั่งให้ผู้เสียหายงดการดำเนินคดีในลักษณะดังกล่าวได้²⁵⁵ ถ้าผู้เสียหายยื่นฟ้องคดีความผิดอาญาแผ่นดินแล้ว พนักงานอัยการสามารถขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมได้ก่อนคดีเสร็จเด็ดขาด²⁵⁶ นอกจากนี้ในทางปฏิบัติศาลฎีกากำหนดลักษณะของผู้เสียหายเอาไว้หลายประการ ซึ่งเป็นการจำกัดอำนาจฟ้องคดี เช่น ต้องเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาฐานใดฐานหนึ่ง ต้องเป็นบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิด หรือ

²⁵¹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 30

²⁵² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31

²⁵³ ธาณิช เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 483-484.

²⁵⁴ กุลพล พลวัน, การกั้นกรงดุลพินิจอัยการ, หน้า 8.

²⁵⁵ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 32

²⁵⁶ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 31

ยินยอมให้มีการกระทำความผิดต่อตนเอง หรือก่อให้เกิดการกระทำความผิดขึ้น²⁵⁷ หรือที่เรียกว่า ผู้เสียหายโดยนิตินัย²⁵⁸

ในกรณีพนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ต้องแจ้งคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องพร้อมเหตุผลต่อพนักงานสอบสวน เพื่อแจ้งให้ผู้ร้องทุกข์หรือผู้เสียหายทราบอีกต่อหนึ่ง ผู้เสียหายและผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ และผู้เสียหายยังมีสิทธิขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารอื่น ๆ ในสำนวนการสอบสวน²⁵⁹ ส่วนในกรณีพนักงานอัยการยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลแล้ว ผู้เสียหายมีสิทธิขอตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การและเอกสารประกอบคำให้การของตนเองในชั้นสอบสวน ซึ่งได้แก่ 1) เอกสารที่ผู้เสียหายนำมามอบให้ 2) เอกสารที่ผู้เสียหายลงลายมือชื่อไว้ และ 3) เอกสารที่ผู้เสียหายกล่าวอ้างหรือให้การพาดพิงถึง และถ้าศาลพิพากษาคดีเสร็จเด็ดขาดแล้ว ผู้เสียหายและผู้มีส่วนได้เสียมีสิทธิขอตรวจหรือคัดสำเนาเอกสารอื่น ๆ ในสำนวนการสอบสวน²⁶⁰

นอกจากนี้หากประชาชนที่มีส่วนได้เสียมีข้อสงสัยในการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการสามารถยื่นคำร้องต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงของพนักงานอัยการได้ เพื่อขอให้มีการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี และสำนักงานอัยการสูงสุดยังเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีสามารถยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่ออัยการสูงสุดได้ โดยยื่นเรื่องผ่านสำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีร้องขอความเป็นธรรม ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบคดีร้องขอความเป็นธรรมโดยตรง สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีร้องขอความเป็นธรรมมีหน้าที่ตรวจสอบสำนวนคดีที่มีผู้ร้องขอความเป็นธรรมเข้ามา แล้วพิจารณาข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนคดีพร้อมเสนอความเห็นทางคดีตามสายการบังคับบัญชาขึ้นไปจนถึงอธิบดีอัยการฝ่ายคดีกิจการอัยการสูงสุด เพื่อส่งให้อัยการสูงสุดพิจารณาสั่งคดีอีกครั้งหนึ่ง²⁶¹

²⁵⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 4461/2539 การที่ผู้ตายและจำเลยต่างขับรถด้วยความเร็วและต่างขับรถเข้าไปในช่องเดินรถของอีกฝ่ายหนึ่งจึงได้เข้าชนรถโดยประมาททั้งสองฝ่าย เมื่อผู้ตายมีส่วนกระทำความผิดด้วยผู้ตายจึงมิใช่ผู้เสียหายโดยนิตินัยตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2(4) โจทก์ร่วมซึ่งเป็นบิดาผู้ตายย่อมไม่มีอำนาจจัดการแทนผู้ตายได้ตามมาตรา 5(2) ไม่มีอำนาจเข้าร่วมเป็นโจทก์ตามมาตรา 30

²⁵⁸ ธานีศ เกศพิทักษ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1, หน้า 93-94.

²⁵⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 ประกอบระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 24 และ ข้อ 84

²⁶⁰ ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 21

²⁶¹ สำนักงานคดีกิจการอัยการสูงสุด, สำนักงานคดีกิจการอัยการสูงสุด[ออนไลน์], 20 มกราคม 2556. แหล่งที่มา: <http://www.aff.go.th/>

ตาราง 2 เปรียบเทียบการสั่งคดีและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี

ประเด็นที่แตกต่าง	กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศ สหรัฐอเมริกา	กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศอังกฤษ	กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทย
ผู้มีอำนาจสั่งคดี	ผู้บังคับบัญชาของจำเลย	อัยการทหาร	-ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ได้แก่ หัวหน้า อัยการทหาร ผู้บัญชาการกรมพลทหาร และผู้บังคับการ จังหวัดทหาร
ผู้มีอำนาจฟ้องคดีและดำเนินคดีในศาล	อัยการทหาร	อัยการทหาร	อัยการทหาร
การควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กร ภายใน	ไม่มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี โดยองค์กรภายในโดยตรง เนื่องจากผู้บังคับบัญชา ของจำเลยเป็นผู้มีอำนาจสั่งคดีเอง แต่ในกรณี ผู้บังคับบัญชาใช้กระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการ พิจารณาของศาลทหารกับทหารที่กระทำ ความผิด การใช้ดุลพินิจของผู้บังคับบัญชาจะถูก ควบคุมและตรวจสอบโดยทหารที่กระทำความผิด นายทหารพระธรรมนูญ และผู้บังคับบัญชาระดับสูง โดยทางอ้อม ส่วนในกรณีผู้บังคับบัญชาใช้ กระบวนการทางศาลกับทหารที่กระทำความผิด การใช้ดุลพินิจของผู้บังคับบัญชาจะถูกควบคุมและ ตรวจสอบโดยนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจ สอบสวน นายทหารพระธรรมนูญ และผู้มีอำนาจ ตั้งศาลทหารโดยทางอ้อม	ไม่มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี โดยองค์กรภายใน เนื่องจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเข้า ควบคุมการดำเนินคดีตั้งแต่แรกแล้ว โดยพิจารณาว่า สมควรดำเนินคดีในลักษณะใด และเมื่อ ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยคดีเป็นประการใดแล้ว จะไม่มีอำนาจเข้ามาเกี่ยวข้องใด ๆ กับคดีนั้นอีก	มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี ตามสายการบังคับบัญชาขึ้นไป

ตาราง 2 เปรียบเทียบการสังคดีและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดี

ประเด็นที่แตกต่าง	กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา	กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศอังกฤษ	กระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทย
การควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก	ไม่มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดีโดยองค์กรภายนอก	ไม่มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดีโดยองค์กรภายนอก	ไม่มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดีโดยองค์กรภายนอก
การควบคุมและตรวจสอบโดยผู้เสียหาย	ผู้เสียหายไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องและดำเนินคดีในศาลทหารด้วยตนเอง	ผู้เสียหายไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องและดำเนินคดีในศาลทหารด้วยตนเอง	เฉพาะผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินคดีในศาลทหารด้วยตนเอง

ตาราง 3 เปรียบเทียบการสั่งคดีและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีระหว่างกระบวนการยุติธรรมทหารกับกระบวนการยุติธรรมพลเรือน

ประเด็นที่แตกต่าง	กระบวนการยุติธรรมทหาร	กระบวนการยุติธรรมพลเรือน
ผู้มีอำนาจสั่งคดี	<p>-ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร มีอำนาจพิจารณาสั่งคดีทุกคดี</p> <p>-อัยการทหารมีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดี</p>	<p>-พนักงานอัยการมีอำนาจพิจารณาสั่งคดีทุกคดี เว้นแต่กรณีมีกฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจของอัยการสูงสุด เช่น การสั่งคดีคดีวิสามัญฆาตกรรม การสั่งไม่ฟ้องคดีที่การฟ้องคดีไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน การสั่งไม่ฟ้องคดีที่การฟ้องคดีมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติหรือผลประโยชน์สำคัญของประเทศ</p>
ผู้มีอำนาจฟ้องคดีและดำเนินคดีในศาล	อัยการทหารเจ้าของสำนวน	พนักงานอัยการเจ้าของสำนวน
การควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายใน	<p>-อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องเสนอความเห็นทางคดีต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี</p> <p>-ถ้าผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจัยชี้ขาด</p>	<p>-มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีตามสายการบังคับบัญชาขึ้นไป</p> <p>-คณะกรรมการอัยการมีอำนาจพิจารณาให้คุ้มครองให้โทษแก่พนักงานอัยการ</p>
การควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอก	ไม่มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยองค์กรภายนอก	<p>-ถ้าพนักงานงานอัยการที่ไม่ใช่อัยการสูงสุดสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องไปให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติในกรณีที่อยู่ในกรุงเทพมหานครและผู้ว่าราชการจังหวัดในกรณีที่อยู่ในต่างจังหวัดชี้ขาดความเห็นแย้ง</p> <p>-วุฒิสภามีอำนาจตรวจสอบและลงมติถอดถอนอัยการสูงสุดและพนักงานอัยการออกจากตำแหน่ง เนื่องจากมีพฤติการณ์ร้ายแรงผิดปกติ หรือสื่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ หรือสื่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือสื่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรงได้</p>

ตาราง 3 เปรียบเทียบการสังคิตและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคิตระหว่างกระบวนการยุติธรรมทหารกับกระบวนการยุติธรรมพลเรือน

ประเด็นที่แตกต่าง	กระบวนการยุติธรรมทหาร	กระบวนการยุติธรรมพลเรือน
การควบคุมและตรวจสอบโดยผู้เสียหาย	<p>-ในกรณีคิตอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารและดำเนินคิตในศาลทหารด้วยตนเอง ส่วนผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารและดำเนินคิตในศาลทหารด้วยตนเอง ต้องมอบคิตให้อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารแทน</p> <p>-ในกรณีคิตอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลา ไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคคิตแทนศาลอาญาศึก ผู้เสียหายไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ก็ตามไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารและดำเนินคิตในศาลทหารด้วยตนเอง ต้องมอบคิตให้อัยการทหารเป็นโจทก์ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารแทนเสมอ</p>	ผู้เสียหายในคิตทุกคนมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารและดำเนินคิตในศาลด้วยตนเอง

บทที่ 4

วิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการสังคดีและการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสังคดี

หน้าที่หลักของอัยการทหาร คือ การตรวจสอบสำนวนการสอบสวนแล้วเสนอความเห็นทางคดีต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสังคดีและการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร อัยการทหารมีอำนาจพิจารณาดำเนินคดีเฉพาะคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะกระทำความผิดและกระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาและกฎหมายทหาร ซึ่งได้แก่ ประมวลกฎหมายอาญา พระราชบัญญัติอื่นที่มีโทษทางอาญา และประมวลกฎหมายอาญาทหาร เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 334 ความผิดฐานเสพยาเสพติดให้โทษโดยฝ่าฝืนกฎหมายตามพระราชบัญญัติยาเสพติดให้โทษ พ.ศ.2522 มาตรา 57 และมาตรา 91 ความผิดฐานเป็นผู้ขับขีรถเสพยาเสพติดให้โทษโดยฝ่าฝืนกฎหมายตามพระราชบัญญัติจราจรทางบก พ.ศ.2522 มาตรา 43 ทวิ และมาตรา 157/1 ความผิดฐานเสพสุราในหน้าที่เป็นยามรักษาการหรืออยู่ยามประจำตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 34 ความผิดฐานแสดงความอาฆาต หรือหมิ่นประมาท หรือโฆษณาหมิ่นประมาทผู้บังคับบัญชาหรือผู้ใหญ่เหนือตนตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 41 ความผิดฐานหนีราชการตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 46 ซึ่งจำนวนคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหารในส่วนกลาง ในปี พ.ศ.2555 มี 584 คดี เป็นความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป 475 คดี และความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร 109 คดี และจำนวนคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหารในส่วนภูมิภาค ในปี พ.ศ.2555 มี 5,801 คดี เป็นความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป 5,007 คดี และความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร 794 คดี

แม้ว่าจำนวนคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทหารที่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหารจะน้อยกว่าจำนวนคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป แต่การกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาทหารเป็นการกระทำความผิดร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อความปลอดภัยของประชาชนและสมควรได้รับการลงโทษที่รุนแรงกว่าการกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป เนื่องจากหน้าที่หลักของทหาร คือ การพิทักษ์รักษาเอกราช อธิปไตย ความมั่นคงของรัฐ สถาบันพระมหากษัตริย์ การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และผลประโยชน์แห่งชาติ และการพัฒนาประเทศ อีกทั้งทหารเป็นบุคคลที่มีอำนาจเต็มในการใช้และครอบครองอาวุธยุทโธปกรณ์ที่มีอำนาจร้ายแรง เช่น ความผิดฐานทำร้ายร่างกายผู้อื่นแต่ไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 391 เป็นการกระทำความผิดลหุโทษที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 1,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ แต่สำหรับความผิดฐานทำร้ายผู้บังคับบัญชา

เหนือตนตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 38 แม้ว่าผู้บังคับบัญชาของผู้กระทำความผิด จะไม่ได้รับอันตรายแก่กายหรือจิตใจ ก็ถือว่าเป็นการกระทำความผิดร้ายแรงที่มีอัตราโทษสูง และเป็นอันตรายต่อความมั่นคงและความเข้มแข็งของกองทัพ เนื่องจากทหารมีหน้าที่ต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ถ้าทหารไม่กระทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา กองทัพจะขาดระเบียบวินัยและสมรรถภาพในการรบจนไม่สามารถปกป้องชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ ให้ดำรงคงอยู่ต่อไปได้ แต่บุคคลทั่วไปมักมองว่าการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อยไม่สำคัญ

การกระทำความผิดตามกฎหมายอาญาทหารเป็นการกระทำความผิดที่ส่งผลกระทบต่อภัยร้ายแรงต่อการปกครองบังคับบัญชาและการควบคุมวินัยทางทหารและมีบทลงโทษที่หนักกว่าปกติ เพื่อให้ทหารเกิดความเกรงกลัวจนไม่กล้ากระทำความผิด ประพฤติตนอยู่ในระเบียบวินัย และเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด ผู้วิจัยจึงทำการวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับการสั่งคดีและการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารโดยแบ่งตามประเภทคดี ซึ่งได้แก่ คดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป และคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร ในบทนี้จะวิเคราะห์ว่าอัยการทหารมีอำนาจพิจารณาสั่งคดีหรือไม่ อย่างไร และการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารจะถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรใดหรือผู้ใดหรือไม่ เหมาะสมหรือไม่ อย่างไร ประกอบกับพิจารณาหาแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขการสั่งคดีและการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหาร

4.1 วิเคราะห์ปัญหาเรื่องอำนาจในการสั่งคดี

อัยการทหารเป็นข้าราชการทหารที่มีหน้าที่เสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี เป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร และดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร การพิจารณาสั่งคดีของอัยการทหารเป็นการใช้อำนาจกึ่งตุลาการ เนื่องจากสามารถทำให้คดียุติลงในชั้นอัยการได้ โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของศาลหรือองค์กรที่ใช้อำนาจตุลาการ อัยการทหารจึงต้องมีความเป็นอิสระในการสั่งคดีและปฏิบัติหน้าที่

อัยการทหารสวมหมวก 2 ใบ คือ ใบแรกในฐานะเป็นอัยการทหาร ใบที่สองในฐานะเป็นข้าราชการทหารที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ แบบธรรมเนียมทหาร และต้องเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาด้วย ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจึงมี 2 ลักษณะ คือ ผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหารและผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายวิชาการ อัยการทหารที่สังกัดสำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ ซึ่งได้แก่ อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลทหารกรุงเทพ และอัยการฝึกหัด มีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาทั้งทางฝ่ายทหารและฝ่ายวิชาการ ส่วนอัยการทหารที่สังกัดสำนักงาน

อัยการศาลมณฑลทหาร มณฑลทหาร หรือสำนักงานอัยการศาลจังหวัดทหาร จังหวัดทหาร ซึ่งได้แก่ อัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหาร และอัยการศาลมณฑลทหาร หรืออัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหาร และอัยการศาลจังหวัดทหาร มีผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหาร และมีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายวิชาการ ผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหารของอัยการทหารในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาคเป็นคนละคนกัน ซึ่งมีผลทำให้การพิจารณาสั่งคดีและการดำเนินคดีมีแนวทางปฏิบัติไม่เหมือนกัน และหัวหน้าอัยการทหารซึ่งมีประสบการณ์และความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายไม่สามารถแนะนำและควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารได้อย่างเต็มที่ จึงควรทำให้การบังคับบัญชามีความเป็นเอกภาพ โดยกำหนดให้อัยการทหารทั้งในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาคเป็นข้าราชการทหารสังกัดสำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ เช่นเดียวกับตุลาการพระธรรมนูญทั้งหมดที่สังกัดสำนักงานตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ เพื่อให้อัยการทหารทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคมีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาทั้งทางฝ่ายทหารและฝ่ายวิชาการ และให้การพิจารณาสั่งคดีและการดำเนินคดีของอัยการทหารมีความเป็นอิสระและไม่ผูกพันกับอำนาจบังคับบัญชาทางทหาร โดยมีหัวหน้าอัยการทหารคอยให้คำแนะนำและควบคุมอีกทีหนึ่ง

การสั่งคดีเป็นหน้าที่หลักของอัยการทหาร แต่อัยการทหารเจ้าของสำนวนมีอำนาจแค่เพียงทำรายงานการคดีเสนอความเห็นต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีเท่านั้น ไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดีเอง ดังนี้ สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพเมื่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการฝึกหัด (อัตราร้อยเอก เรือเอก เรืออากาศเอก หรือพันตรี นาวาตรี นาวาอากาศตรี หรือพันโท นาวาโท นาวาอากาศโท) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาสำนวนการสอบสวน แล้วรายงานการคดีเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนก (อัตราพันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก) อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่ออัยการศาลทหารกรุงเทพ (อัตราพันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ) และอัยการศาลทหารกรุงเทพจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหารเมื่ออัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหาร (อัตราพันตรี) หรืออัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหาร (อัตราร้อยเอก) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาสำนวนการสอบสวน แล้วรายงานการคดีเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการศาลมณฑลทหาร (อัตราพันโท) หรืออัยการศาลจังหวัดทหาร (อัตราพันตรี) อัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี โดยในรายงานการคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนจะระบุรายละเอียดว่าได้รับสำนวนการสอบสวน

มาจากที่ใด เมื่อใด ผู้ใดกล่าวหาใครว่ากระทำความผิดฐานใด เหตุเกิดเมื่อไร ที่ไหน สรุปข้อเท็จจริง และข้อกฎหมายพร้อมทั้งพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน และเสนอความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง ใคร ในความผิดฐานใด เพราะเหตุใด หรือสั่งอย่างอื่น

เมื่อหัวหน้าอัยการทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด แต่ถ้าผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด และหากการสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวนเป็นการสั่งคดีตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 8 และมาตรา 9 คือ สั่งให้ลงทัณฑ์ทางวินัยแทนการส่งตัวผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหาร ไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอีก

ขั้นตอนในการพิจารณาสั่งคดีทำให้การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนถูกควบคุมและตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารตามลำดับชั้น เนื่องจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดีเอง มีอำนาจแค่เพียงทำรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าจะเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่อผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงบุคคลดังต่อไปนี้ให้พิจารณาสั่งคดี ได้แก่

- 1) อัยการทหารที่สังกัดสำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ ต้องเสนอสำนวนคดีให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาสั่งคดี
- 2) อัยการทหารที่สังกัดสำนักงานอัยการศาลมณฑลทหาร มณฑลทหาร หรือสำนักงานอัยการศาลจังหวัดทหาร จังหวัดทหาร เช่น สำนักงานอัยการศาลมณฑลทหารบกที่ 15 สำนักงานอัยการศาลจังหวัดทหารบกน่าน ต้องเสนอสำนวนคดีให้ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารพิจารณาสั่งคดี

หัวหน้าอัยการทหาร หรือผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารจะพิจารณาความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวนประกอบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนแล้วพิจารณาสั่งคดี โดยจะสั่งคดีตามหรือแย้งกับความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวนก็ได้ ไม่จำเป็นต้องมีความเห็นและสั่งคดีตามความเห็นที่อัยการทหารเจ้าของสำนวนเสนอ แต่เมื่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด เจ้ากรมพระธรรมนูญจะวินิจฉัยชี้ขาดตามความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวนหรือ

ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารก็ได้ คำสั่งของเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นที่สุดและอัยการทหารต้องปฏิบัติตาม ดังนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่าขั้นตอนในการสั่งคดีทำให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจมีอำนาจแค่เพียงทำรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่อผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงหัวหน้าอัยการทหาร หรือผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี และการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีต้องตกอยู่ภายใต้การควบคุมบังคับบัญชาทางทหารของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร เนื่องจากหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารเท่านั้นมีอำนาจพิจารณาสั่งคดีและการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องถูกควบคุมและตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารตามลำดับชั้นขึ้นไป

อัยการทหารมีอำนาจพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีเฉพาะคดีที่ผู้กระทำความผิดเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในขณะที่กระทำความผิดและกระทำความผิดต่อกฎหมายอาญาและกฎหมายอาญาทหาร จากสถิติพบว่าทหารมักจะกระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาและพระราชบัญญัติอื่นที่มีโทษทางอาญามากกว่าตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร แต่ความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไปเป็นความผิดที่ไม่กระทบกระเทือนต่อการปกครองบังคับบัญชาทางทหารและสมรรถภาพทางการรบดังเช่นความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร ความผิดตามกฎหมายอาญาทหารเป็นความผิดที่ส่งผลร้ายแรงต่อการปกครองบังคับบัญชาทางทหารและหน้าที่หลักของทหารทางด้านการพิทักษ์รักษาชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ให้ดำรงคงอยู่ต่อไป ส่วนใหญ่ทหารจะกระทำความผิดฐานหนีราชการและขัดขืนหรือละเลยไม่กระทำตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา การกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำความผิดร้ายแรงที่ผู้กระทำความผิดสมควรได้รับการลงโทษสถานหนักเนื่องจากประเทศต้องมีกองทัพหรือกองกำลังทหารไว้ปกป้องรักษาชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ถ้าทหารหนีราชการไม่ว่ายามสงบหรือยามสงครามหรือต่อหน้าราชศัตรู ประเทศจะขาดกำลังสำคัญที่ใช้ในการต่อสู้กับราชศัตรูทั้งภายในและภายนอกประเทศและรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม และการเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาก็เป็นหน้าที่หลักของทหารทหารต้องยึดถือคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเป็นสำคัญและระลึกอยู่เสมอว่าคำสั่งของผู้บังคับบัญชามีค่ายิ่งกว่าตัวทหาร ถ้าทหารไม่เชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา กองทัพจะขาดระเบียบวินัยและสมรรถภาพในการรบ ทั้งนี้ การที่ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 10 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 3 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526 และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 ข้อ 5 (1) วางหลักเกณฑ์ไว้ว่าเมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนได้รับสำนวนการสอบสวนต้องตรวจสอบและพิจารณาสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่อหัวหน้าอัยการทหาร หรือผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งฟ้อง หรือสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่นทำให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี ผู้วิจัยจึงจะทำการศึกษา

อำนาจในการสั่งคดีของอัยการทหารโดยแบ่งตามประเภทคดี ซึ่งได้แก่ คดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป และคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร

4.1.1 คดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป

การสั่งคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไปของอัยการทหารที่สังกัดอัยการฝ่ายศาลทหารกรุงเทพมหานคร สำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญหรืออัยการทหารในส่วนกลางมีขั้นตอนที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือ อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจสั่งคดีได้ด้วยตนเอง ต้องเสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี หัวหน้าอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจสั่งคดี ดังนี้ เมื่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการฝึกหัด (อัตราร้อยเอก เรือเอก เรืออากาศเอก หรือพันตรี นาวาตรี นาวาอากาศตรี หรือพันโท นาวาโท นาวาอากาศโท) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนก (อัตรापันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก) อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่ออัยการศาลทหารกรุงเทพ (อัตรापันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ) และอัยการศาลทหารกรุงเทพจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี การพิจารณาสั่งคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนจึงถูกแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนทำให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่สามารถดำเนินคดีตามความเห็นของตนเองได้ แม้ว่าคำสั่งทางคดีของหัวหน้าอัยการทหารขัดแย้งกับความเห็นทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวน อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องปฏิบัติตามคำสั่งทางคดีของหัวหน้าอัยการทหาร โดยไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอีก เช่น อัยการทหารเสนอความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 และเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาและทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 และมาตรา 295 แต่หัวหน้าอัยการทหารสั่งคดีว่าสั่งฟ้องผู้ต้องหาฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาและทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 และมาตรา 295 อัยการทหารเจ้าของสำนวนก็ต้องยื่นฟ้องผู้ต้องหาในความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาและทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 และมาตรา 295 ต่อศาลทหารตามคำสั่งทางคดีของหัวหน้าอัยการทหาร

หัวหน้าอัยการทหารมีอำนาจพิจารณาสิ่งคดีในทุกชั้นศาล คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารชั้นต้น อัยการฝ่ายศาลทหารกรุงเทพเจ้าของสำนวนต้องเสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้นเพื่อให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุดอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาเจ้าของสำนวนต้องเสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้น เพื่อให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาสั่งอุทธรณ์หรือฎีกาหรือสั่งไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกาเช่นเดียวกัน จึงเท่ากับว่าอำนาจในการสั่งคดีตั้งแต่เริ่มต้นคดีจนถึงสิ้นสุดคดีเป็นของหัวหน้าอัยการทหารแต่เพียงผู้เดียว ประกอบกับหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายวิชาการและผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหารของอัยการทหารในส่วนกลาง จึงมีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษแก่อัยการทหารได้ เช่น การโยกย้ายตำแหน่ง การพิจารณาบำเหน็จประจำปี ฯลฯ เหตุผลดังกล่าวทำให้การสั่งคดีตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาทางทหาร และหัวหน้าอัยการทหารเป็นตำแหน่งที่ไม่เหมาะสมในการพิจารณาสิ่งคดี ควรแก้ไขกฎหมายให้อัยการศาลทหารกรุงเทพเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจสั่งคดีแทนหัวหน้าอัยการทหาร เนื่องจากอัยการศาลทหารกรุงเทพเป็นตำแหน่งที่ผู้ดำรงตำแหน่งต้องมีศัพันธ์เอกพิเศษ หรือนาวาเอกพิเศษ หรือนาวาอากาศเอกพิเศษ จึงมีประสบการณ์และความรู้ความเชี่ยวชาญอย่างสูงในการพิจารณาสิ่งคดี และอัยการศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกและรักษาการแทนอัยการศาลทหารกรุงเทพมีอำนาจลงชื่อเป็นโจทก์ในคำฟ้อง คดีจึงตกอยู่ในความรับผิดชอบของอัยการศาลทหารกรุงเทพและอัยการทหารเจ้าของสำนวนโดยตรงตั้งแต่แรก อีกทั้งอัยการศาลทหารกรุงเทพไม่มีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษแก่อัยการทหารได้ อัยการทหารเจ้าของสำนวนจึงมีอิสระอย่างเต็มที่ในการพิจารณาสิ่งคดี โดยไม่ต้องเกรงกลัวว่าจะเกิดผลเสียขึ้นกับตำแหน่งหน้าที่การงานของตนเอง นอกจากนี้หัวหน้าอัยการทหารจะได้ไม่ต้องเป็นผู้พิจารณาสิ่งคดีเองหรือปฏิบัติหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบการพิจารณาสิ่งคดีอีกครั้งหนึ่งทุกคดี หัวหน้าอัยการทหารซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายวิชาการควรมีอำนาจพิจารณาสิ่งคดีเฉพาะคดีสำคัญตามที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้นเช่นเดียวกับอัยการสูงสุด

อัยการสูงสุดต้องเป็นผู้พิจารณาสิ่งคดีเองเฉพาะคดีที่กฎหมายกำหนดไว้เท่านั้น เช่น การสั่งไม่ฟ้อง เนื่องจากการฟ้องคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศตามพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 21 วรรคสอง ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 78 และระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 9 การสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องในคดีวิสามัญฆาตกรรมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 143 วรรคท้าย

แต่ถ้าคดีใดไม่มีกฎหมายกำหนดไว้โดยเฉพาะว่าเป็นอำนาจของอัยการสูงสุด พนักงานอัยการเจ้าของสำนวนมีอำนาจสั่งคดีนั้นได้

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 กำหนดให้อัยการชั้น 6 (อัยการพิเศษประจำเขต อัยการพิเศษประจำกรม) และอัยการชั้น 5 (อัยการพิเศษประจำกรม) ที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งคดีได้ทุกกรณี อัยการชั้น 4 (อัยการจังหวัดประจำกรม) ที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพนักงานอัยการมีอำนาจสั่งคดีเฉพาะคดีที่มีอัตราโทษแต่ละฐานความผิดจำคุกอย่างสูงไม่ถึงสิบปีและหรือมีโทษปรับไม่ถึงสองหมื่นบาท และผู้กลิ่นกรองงานมีอำนาจสั่งคดีเฉพาะคดีที่ไม่ได้มีความเห็นเห็นควรสั่งไม่ริบของกลางหรือคดีที่มีความสำคัญตามระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 53 และเป็นสำนวนคดี ดังต่อไปนี้ 1) สำนวนคดีฟ้องด้วยวาจา 2) สำนวนคดีที่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิดแต่ไม่ได้ส่งตัวผู้กระทำความผิดมา และเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวน พนักงานอัยการเจ้าของสำนวน และผู้กลิ่นกรองงานเห็นควรสั่งฟ้องหรือเป็นกรณีที่พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบปรับและพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนและผู้กลิ่นกรองงานเห็นว่าการเปรียบเทียบปรับชอบด้วยกฎหมาย 3) สำนวนคดีที่ไม่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิดในเฉพาะกรณีสั่งให้งดการสอบสวน อัยการชั้น 6 อัยการชั้น 5 และอัยการชั้น 4 ที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพนักงานอัยการ และผู้กลิ่นกรองงานมีอำนาจสั่งคดีได้เอง โดยไม่ต้องเสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงหัวหน้าพนักงานอัยการหรืออัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่งคดี ส่วนอัยการชั้น 1 (อัยการผู้ช่วย) อัยการชั้น 2 (อัยการประจำกอง และอัยการจังหวัดผู้ช่วย) อัยการชั้น 3 (อัยการประจำกรม และรองอัยการจังหวัด) และอัยการชั้น 4 (อัยการจังหวัด และอัยการจังหวัดประจำกรม) ที่ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าพนักงานอัยการจะไม่มีอำนาจสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้กลิ่นกรองงานหรือหัวหน้าพนักงานอัยการ ซึ่งได้แก่ อัยการพิเศษฝ่าย และอัยการจังหวัด ให้เป็นผู้พิจารณาสั่งคดี

ส่วนการสั่งคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไปของอัยการทหารที่สังกัดสำนักงานอัยการศาลมณฑลทหาร มณฑลทหารหรือสำนักงานอัยการศาลจังหวัดทหาร จังหวัดทหารหรืออัยการทหารในส่วนภูมิภาคมีขั้นตอนที่ไม่เหมาะสม กล่าวคือ อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจสั่งคดีได้ด้วยตนเอง ต้องเสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเท่านั้นมีอำนาจสั่งคดี ดังนั้นเมื่ออัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหาร (อัตราพันตรี) หรืออัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหาร (อัตราร้อยเอก) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการศาลมณฑลทหาร (อัตราพันโท) หรืออัยการศาลจังหวัดทหาร (อัตราพันตรี) อัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารจะเสนอ

ความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี การพิจารณาสั่งคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนจึงถูกแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหารตามลำดับชั้นจนทำให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่สามารถดำเนินคดีตามความเห็นของตนเองได้ ถ้าคำสั่งทางคดีของผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารขัดแย้งกับความเห็นทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด เมื่อเจ้ากรมพระธรรมนูญชี้ขาดความเห็นแย้งตามความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน หรือผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารก็ตาม อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องปฏิบัติตามคำสั่งชี้ขาดความเห็นแย้งของเจ้ากรมพระธรรมนูญ เช่น อัยการทหารเสนอความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหาฐานหมิ่นประมาทตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 326 และเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาและทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 และมาตรา 295 แต่ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีว่าสั่งฟ้องผู้ต้องหาฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาและทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 และมาตรา 295 เมื่อเจ้ากรมพระธรรมนูญชี้ขาดความเห็นแย้งตามความเห็นของผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร อัยการทหารเจ้าของสำนวนก็ต้องยื่นฟ้องผู้ต้องหาในความผิดฐานหมิ่นประมาทโดยการโฆษณาและทำร้ายร่างกายผู้อื่นจนเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจตามประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 328 และมาตรา 295 ต่อศาลทหารตามคำสั่งทางคดีของผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร

ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายทหารของอัยการทหารในส่วนภูมิภาค จึงมีอำนาจพิจารณาให้โทษแก่อัยการทหารได้ เช่น การแต่งตั้งและถอดถอนออกจากตำแหน่ง การพิจารณาบำเหน็จประจำปี ฯลฯ และในบางครั้งผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารยังเป็นผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดหรือผู้ต้องหา ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ และผู้มีอำนาจอุทธรณ์หรือฎีกา เท่ากับว่าอำนาจในทุก ๆ ด้านไม่ว่าจะเป็นด้านการบังคับบัญชาหรือด้านกระบวนการยุติธรรมตกอยู่ในมือของผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารทั้งสิ้น ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารจึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินคดี และสามารถสั่งคดีและดำเนินคดีในลักษณะช่วยเหลือผู้ต้องหาซึ่งเป็นผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเองได้ โดยไม่มีองค์กรใดหรือผู้ใดเข้ามาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีเลย อีกทั้งผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสามารถแต่งตั้งผู้ใต้บังคับบัญชาของตนเองเป็นตุลาการทหาร แล้วพิจารณาพิพากษาคดีในลักษณะเอื้อประโยชน์หรือช่วยเหลือผู้ต้องหาให้พ้นจากข้อกล่าวหาหรือตามที่ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารต้องการได้ และเมื่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษาหรือคำสั่งของ

ศาลทหารชั้นต้นหรือศาลทหารกลาง ก็ยังสามารถยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารได้ภายใน 30 วัน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง ซึ่งระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาของผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร ยาวกว่าระยะเวลาในการยื่นอุทธรณ์หรือฎีกาของโจทก์และจำเลย ประกอบกับผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นบุคคลที่ไม่มีประสบการณ์และความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย และงานด้านอัยการทหาร เนื่องจากเป็นผู้บังคับบัญชาทางสายทหาร ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาทางสายวิชาการ และไม่ได้เรียนจบปริญญาตรีหรือเทียบเท่าในสาขาวิชานิติศาสตร์ จึงอาจสงสัยขัดกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือผิดหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้ เหตุผลดังกล่าวทำให้อำนาจบังคับบัญชาทางทหาร มีอิทธิพลต่อการสั่งคดี และผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นตำแหน่งที่ไม่เหมาะสมในการพิจารณาสั่งคดี ควรแก้ไขกฎหมายให้อัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจสั่งคดีแทนผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร เนื่องจากอัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารเป็นตำแหน่งที่ผู้ดำรงตำแหน่งต้องมีศัพินโทหรือพันตรี จึงมีประสบการณ์และความรู้ความเชี่ยวชาญอย่างสูงในการพิจารณาสั่งคดี กับเป็นบุคคลที่เคยปฏิบัติหน้าที่เป็นอัยการทหารในส่วนกลางมาก่อน และอัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารไม่มีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษแก่อัยการทหารได้ อัยการทหารเจ้าของสำนวนจึงมีอิสระอย่างเต็มที่ในการพิจารณาสั่งคดี โดยไม่ต้องเกรงกลัวว่าจะเกิดผลเสียขึ้นกับตำแหน่งหน้าที่การงานของตนเอง แต่อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องแจ้งการกระทำความผิดของผู้ต้องหาพร้อมความเห็นและคำสั่งทางคดีให้ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารทราบ เพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นอีกและผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งจะส่งผลให้การปกครองบังคับบัญชาผู้ได้บังคับบัญชามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ ถ้ากฎหมายกำหนดให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องเสนอสำนวนการสอบสวนที่อยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหารให้หัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้พิจารณาสั่งคดี จะทำให้การพิจารณาสั่งคดีในชั้นอัยการใช้เวลานานเกินสมควร เนื่องจากต้องส่งสำนวนการสอบสวนจากส่วนภูมิภาคเข้าสู่ส่วนกลางเพื่อเสนอให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาสั่งคดี และจำนวนสำนวนคดีที่หัวหน้าอัยการทหารต้องพิจารณามีปริมาณมาก ซึ่งได้แก่ คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ ศาลมณฑลทหาร และศาลจังหวัดทหาร และคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกลางและศาลทหารสูงสุด หากอัยการทหารใช้ระยะเวลาในการพิจารณาสั่งคดีนานเกินสมควร จะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านชีวิต หรือร่างกาย หรืออนามัย หรือทรัพย์สิน เช่น ผู้ต้องหาที่ถูกคุมขังระหว่างพิจารณาในชั้นอัยการต้องหาประกันหรือหลักประกันมาประกันตัว แต่ถ้าไม่สามารถหาหลักทรัพย์หรือหลักประกันมาประกันตัวได้ ต้องถูกคุมขังระหว่างพิจารณาในชั้นอัยการ

ต่อไป ผู้ถูกกล่าวหาบางคนอาจถูกสั่งพักราชการจนกว่าคดีจะสิ้นสุดลง และเป็นการขัดต่อหลักของรัฐธรรมนูญที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาต้องได้รับการพิจารณาคดีอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม

4.1.2 คดีความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร

การสั่งคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทหารของอัยการทหารที่สังกัดอัยการฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ สำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญหรืออัยการทหารในส่วนกลางมีขั้นตอนที่ไม่เหมาะสม เช่นเดียวกับการสั่งคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป กล่าวคือ อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจสั่งคดีได้ด้วยตนเอง ต้องเสนอความเห็นทางคดีต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้น จนถึงหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี หัวหน้าอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจสั่งคดี ดังนี้ เมื่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการฝึกหัด (อัตราร้อยเอก เรือเอก เรืออากาศเอก หรือพันตรี นาวาตรี นาวาอากาศตรี หรือพันโท นาวาโท นาวาอากาศโท) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนก (อัตราพันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก) อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่ออัยการศาลทหารกรุงเทพ (อัตราพันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ) และอัยการศาลทหารกรุงเทพจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี การพิจารณาสั่งคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนจึงถูกแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนทำให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่สามารถดำเนินคดีตามความเห็นของตนเองได้ และการสั่งคดีตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาทางทหาร จากเหตุผลเช่นเดียวกับการสั่งคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไปทำให้หัวหน้าอัยการทหารเป็นตำแหน่งที่ไม่เหมาะสมในการพิจารณาสั่งคดี และควรแก้ไขกฎหมายให้อัยการศาลทหารกรุงเทพเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจสั่งคดีแทนหัวหน้าอัยการทหารเช่นเดียวกัน

ส่วนการสั่งคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทหารของอัยการทหารที่สังกัดสำนักงานอัยการศาลมณฑลทหาร มณฑลทหารหรือสำนักงานอัยการศาลจังหวัดทหาร จังหวัดทหารหรืออัยการทหารในส่วนภูมิภาคมีขั้นตอนที่ไม่เหมาะสมเช่นเดียวกับการสั่งคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป กล่าวคือ อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเท่านั้นมีอำนาจสั่งคดี ดังนี้ เมื่ออัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหาร (อัตราพันตรี) หรืออัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหาร (อัตราร้อยเอก) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวน

การสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการศาลมณฑลทหาร (อัตราพันโท) หรืออัยการศาลจังหวัดทหาร (อัตราพันตรี) อัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารจะเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี การพิจารณาสั่งคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนถูกแทรกแซงจากผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นจนทำให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่สามารถดำเนินคดีตามความเห็นของตนเองได้ และการสั่งคดีตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาทางทหาร จากเหตุผลเช่นเดียวกับการสั่งคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไปทำให้ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นตำแหน่งที่ไม่เหมาะสมในการพิจารณาสั่งคดี และควรแก้ไขกฎหมายให้อัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารเป็นตำแหน่งที่มีอำนาจสั่งคดีแทนผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเช่นเดียวกัน และอัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องแจ้งการกระทำความผิดของผู้ต้องหาพร้อมความเห็นและคำสั่งทางคดีให้ผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารทราบด้วย เพื่อจะได้รู้สาเหตุและลักษณะของการกระทำผิด แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นแนวทางป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำผิดนั้นเกิดขึ้นอีกและผู้กระทำความผิดกระทำความผิดซ้ำ ซึ่งจะส่งผลให้การปกครองบังคับบัญชามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

แม้ว่าการกำหนดให้อัยการศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลมณฑลทหาร และอัยการศาลจังหวัดทหารมีอำนาจสั่งคดีแทนหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารจะมีลักษณะเป็นการลิดรอนหรือตัดทอนอำนาจของผู้บังคับบัญชาทางทหาร และการกระทำผิดตามกฎหมายอาญาทหารจะเป็นการกระทำผิดร้ายแรงที่มีผลกระทบต่อ การบังคับบัญชาทางทหารอย่างมาก และทำให้กองทัพขาดระเบียบวินัยและสมรรถภาพทางการรบก็ตาม แต่ผู้บังคับบัญชาทางทหารยังมีอำนาจสั่งคดีอยู่ ไม่ได้ตัดอำนาจบังคับบัญชาที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมของผู้บังคับบัญชาไปทั้งหมด เนื่องจากผู้บังคับบัญชามีอำนาจสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ทหารที่กระทำความผิดอาญาที่เกี่ยวกับวินัยทหาร ส่วนการกระทำผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไปไม่ได้มีผลกระทบร้ายแรงต่อการบังคับบัญชาทางทหาร มีผลกระทบกับเฉพาะผู้เสียหายในคดีและบุคคลภายนอกเท่านั้น ผู้บังคับบัญชาจึงไม่จำเป็นต้องมีอำนาจสั่งคดีประเภทนี้ การกำหนดให้อัยการทหารมีอำนาจสั่งคดีประเภทนี้จะทำให้ผู้เสียหายและบุคคลภายนอกเข้าใจและไว้วางใจการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีมากกว่าการกำหนดให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจสั่งคดี

เมื่อผู้บังคับบัญชาเห็นว่าการกระทำผิดอาญาทหารใน 21 บทมาตราตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 8 หรือการกระทำผิดอาญาที่เกี่ยวข้องด้วยวินัยทหาร เช่น ความผิดฐานขัดขืนหรือละเลยไม่กระทำตามคำสั่ง ความผิดฐานแสดงความอาฆาตหรือหมิ่นประมาทผู้บังคับบัญชาหรือทหารผู้ใหญ่เหนือตน ความผิดฐานหนีราชการ เป็นการกระทำผิดเล็กน้อย

ไม่สำคัญ ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้อัยการทหารประจำหน่วยทหารพิจารณา แล้วส่งให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดว่าสมควรให้ผู้บังคับบัญชาส่งลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิดโดยเห็นว่าเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อยไม่สำคัญหรือให้ส่งตัวทหารที่กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหารแทน ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดเป็นประการใดแล้ว คำวินิจฉัยชี้ขาดนั้นเป็นที่สุดและต้องปฏิบัติตาม ถ้าผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการวินิจฉัยชี้ขาดให้ผู้บังคับบัญชาส่งลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิด ให้ถือว่าการกระทำความผิดดังกล่าวเป็นการกระทำความผิดต่อวินัยทหาร และผู้บังคับบัญชามีอำนาจลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ทหารที่กระทำความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 7

ถ้าผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัด ส่งคดีตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร มาตรา 8 และมาตรา 9 คือ ส่งให้ลงทัณฑ์ทางวินัยกับผู้กระทำความผิดแทนการส่งตัวผู้กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหาร แยังความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอีกก่อนที่จะส่งสำนวนไปให้ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการพิจารณา ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารส่งคดีอย่างไร ก็ต้องเป็นไปตามนั้นและอัยการทหารต้องปฏิบัติตาม

ผู้บังคับบัญชาไม่ว่าจะเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงหรือผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้นมีอำนาจลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ทหารที่กระทำความผิดต่อวินัยทหารทั้งสิ้น แต่ในทางบังคับบัญชาตามตำแหน่งหน้าที่อันชอบด้วยแบบธรรมเนียมทหารและกฎหมายทหารกำหนดให้การส่งลงทัณฑ์ทางวินัยเป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาโดยตรงเท่านั้น เพื่อให้ผู้ใต้บังคับบัญชาตระหนักว่าผู้บังคับบัญชาโดยตรง ซึ่งเป็นผู้ที่ใกล้ชิดกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่สุดมีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ ผู้ใต้บังคับบัญชาจะเกิดความเกรงกลัวจนอยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด

หลักเกณฑ์ดังกล่าวทำให้อำนาจในการพิจารณาสั่งคดียังอยู่ในมือของผู้บังคับบัญชาทางทหาร เนื่องจากผู้บังคับบัญชามีอำนาจพิจารณาว่าการกระทำความผิดใดเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อยไม่สำคัญ ซึ่งจะส่งผลต่อไปว่าการกระทำความผิดนั้นสมควรส่งลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิดหรือส่งตัวทหารที่กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหารแทน และเมื่อผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการวินิจฉัยเห็นชอบให้ผู้บังคับบัญชาส่งลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิด ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดก็มีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาอีกว่าจะส่งลงทัณฑ์ทหารที่กระทำความผิดสถานใดและเพียงใด อีกทั้งผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการซึ่งเป็นผู้วินิจฉัยชี้ขาดว่าสมควรให้ผู้บังคับบัญชาส่งลงทัณฑ์ทางวินัยแก่ทหารที่กระทำความผิดโดยเห็นว่าเป็นการกระทำ

ความผิดเล็กน้อยไม่สำคัญหรือส่งตัวทหารที่กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหารแทน ก็คือ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในกรณีที่เกิดอยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ และผู้มีอำนาจบังคับบัญชา หน่วยทหารนั้น ๆ ซึ่งได้แก่ ผู้บัญชาการมณฑลทหารในกรณีที่เกิดอยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหาร และ ผู้บังคับการจังหวัดทหารในกรณีที่เกิดอยู่ในอำนาจศาลจังหวัดทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหารและ ผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร และในบางครั้งเป็นผู้บังคับบัญชาของ ทหารที่กระทำความผิดด้วย จึงอาจกล่าวได้ว่าอำนาจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาทางทหารยังคงมีอยู่ และไม่กระทบกระเทือนต่ออำนาจในการปกครองบังคับบัญชาทางทหาร รวมทั้งเป็นเครื่องมือสำคัญ ที่ผู้บังคับบัญชาใช้ปกครองบังคับบัญชาหรือควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชาให้อยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติ ตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด

นอกจากนี้ยังต้องแก้ไขกฎหมายให้อัยการทหารในส่วนภูมิภาคสังกัดสำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ ซึ่งมีหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชา แทนสังกัดมณฑลทหารหรือจังหวัดทหาร ซึ่งมีผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้บังคับบัญชา เพื่อให้ผู้บัญชาการ มณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารไม่มีอำนาจบังคับบัญชาทางทหารและพิจารณาให้คุณให้โทษ แก่อัยการทหารในส่วนภูมิภาคได้ และอำนาจในการพิจารณาสั่งคดีจะได้อยู่ในมือของอัยการ ศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารอย่างแท้จริง

การพิจารณาให้คุณให้โทษแก่อัยการทหารจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้บังคับบัญชาทางทหาร แต่เพียงผู้เดียว ตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการบรรจุ ปลด ย้าย เลื่อน และลดตำแหน่ง ข้าราชการกลาโหม พ.ศ.2502 ระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการพิจารณาบำเหน็จประจำปีของ ข้าราชการกลาโหม พ.ศ.2513 และพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 เช่นเดียวกับ ข้าราชการทหารในตำแหน่งอื่น ๆ แม้ว่าหัวหน้าอัยการทหารจะไม่ได้มีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษ แก่อัยการทหารโดยตรง แต่ความเห็นของหัวหน้าอัยการทหารมีอิทธิพลต่อการพิจารณาและตัดสินใจ ของคณะกรรมการพิจารณาและผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายบริหารของกรมพระธรรมนูญ หัวหน้าอัยการทหาร จึงสามารถโน้มน้าวหรือบีบบังคับให้อัยการทหารมีความเห็นทางคดีและสั่งคดีในลักษณะช่วยเหลือ ผู้ต้องหาให้พ้นจากข้อกล่าวหาหรือตามที่ถูกบังคับบัญชาของอัยการทหารต้องการได้ เนื่องจากอัยการทหาร เกิดความเกรงกลัวต่ออำนาจบังคับบัญชาทางทหารและผลเสียที่จะเกิดขึ้นกับตำแหน่งหน้าที่การงาน ของตนเอง ซึ่งโดยหลักอัยการทหารต้องพิจารณาสั่งคดีโดยปราศจากอคติ 4 ประการ ซึ่งได้แก่ ฉันทาคติ (ความรักใคร่) โทสาคติ (ความไม่ชอบ ความโกรธ และความเกลียด) โมหาคติ (ความไม่รู้ และความรู้เท่าไม่ถึงการณ์) และภยากติ (ความเกรงกลัวต่อผู้ใดหรืออิทธิพลใด ๆ) การพิจารณาสั่งคดี ของอัยการทหารจึงจะเป็นธรรมต่อคู่ความทุกฝ่าย นอกจากนี้นายทหารเหล่าทหารกรมพระธรรมนูญจะมีการหมุนเวียนสับเปลี่ยนตำแหน่งในสายงานกฎหมายตลอดเวลา และไม่มีกำหนดวาระในการดำรง

ตำแหน่งเอาไว้ เช่น ตุลาการทหาร อัยการทหาร นายทหาร นายทหารพระธรรมนูญ คณะกรรมการพิจารณาและผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายบริหารของกรมพระธรรมนูญจะทำการประชุมทุกครึ่งปี เพื่อปรับย้ายบุคคลให้มาดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในลักษณะหมุนเวียนกำลังพล โดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถ และความเหมาะสม รวมทั้งความเห็นของผู้บังคับบัญชา ผู้บังคับบัญชาจึงสามารถนำเอาผู้ได้บังคับบัญชาหรือคนของตนเองมาเป็นอัยการทหาร และใช้อำนาจหรืออิทธิพลบีบบังคับให้อัยการทหารมีความเห็นทางคดีและสั่งคดีไปในแนวทางที่ผู้บังคับบัญชาต้องการได้ ทั้งนี้ อาจกล่าวได้ว่าการคัดเลือกบุคคลใดให้มาดำรงตำแหน่งหรือออกจากตำแหน่งอัยการทหารเป็นอำนาจของผู้บังคับบัญชาทางทหาร จึงควรจัดตั้งคณะกรรมการอัยการทหารขึ้นมา เพื่อทำหน้าที่พิจารณาเรื่องการให้คุณให้โทษแก่อัยการทหารโดยตรงแทนผู้บังคับบัญชาทางทหาร เพื่อให้ผู้บังคับบัญชาทางทหารไม่มีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษแก่อัยการทหาร และอัยการทหารมีอิสระอย่างเต็มที่ในการพิจารณาสั่งคดี โดยไม่ต้องเกรงกลัวต่ออำนาจหรืออิทธิพลใด ๆ

คณะกรรมการอัยการทหารควรประกอบด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้ 1) ปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นประธานกรรมการ 2) เจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นรองประธานกรรมการ 3) รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญ และหัวหน้าอัยการทหารเป็นกรรมการโดยตำแหน่ง 4) นายทหารชั้นยศนายพลที่เคยดำรงตำแหน่งอัยการทหารจำนวน 3 คน เป็นกรรมการ 5) ผู้บัญชาการมณฑลทหารจำนวน 4 คน และผู้บังคับการจังหวัดทหารจำนวน 4 คน เป็นกรรมการ และ 6) ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการคัดเลือกจากวุฒิสภาจำนวน 1 คน เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ แม้ว่าการพิจารณาให้คุณให้โทษแก่อัยการทหารจะตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้บังคับบัญชาทางทหารที่เป็นฝ่ายบริหารระดับสูงและวุฒิสภาก็ตาม แต่มีการคานและถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกันอยู่หลายฝ่าย เพื่อไม่ให้อำนาจตกอยู่ในมือของบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ และเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามาควบคุมและตรวจสอบการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารโดยทางอ้อมด้วย ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนเกิดความเข้าใจและเชื่อมั่นในระบบการทำงานของอัยการทหารมากยิ่งขึ้น

ในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำ ความผิดเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ถูกกล่าวหาหรือทหารที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของตนเอง เมื่อผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดได้รับรายงานการสืบสวนสอบสวนจากหน่วยสืบสวนอาชญากรรม เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารหรือนายทหารพระธรรมนูญ สารวัตรทหาร พนักงานสอบสวน หรือผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด มีอำนาจดำเนินคดีได้ 5 ประการ คือ 1) ผู้บังคับบัญชาไม่ดำเนินการใด ๆ กับทหารที่กระทำความผิด 2) ผู้บังคับบัญชา ดำเนินการทางปกครอง (Nonpunitive Measures) กับทหารที่กระทำความผิด 3) ผู้บังคับบัญชาใช้กระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาลหรือการลงโทษทางวินัย (Nonjudicial

Punishment) กับทหารที่กระทำความผิด 4) ผู้บังคับบัญชาใช้กระบวนการทางศาลกับทหารที่กระทำความผิด และ 5) ผู้บังคับบัญชาเสนอสำนวนคดีที่ได้รับมาต่อผู้บังคับบัญชาาระดับสูงขึ้นไปเพื่อพิจารณาสั่งฟ้อง ส่วนอัยการทหาร (Trial Counsel) ไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารเท่านั้น อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีจึงตกอยู่ในมือของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดแต่เพียงผู้เดียว และผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดมีอิสระอย่างเต็มที่ในการใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดี เนื่องจากองค์กรอื่นหรือบุคคลอื่นไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี เฉพาะผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดเท่านั้นมีอำนาจพิจารณาสั่งคดี และการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดไม่ถูกองค์กรใดหรือบุคคลใดเข้ามาควบคุมและตรวจสอบเลย สาเหตุดังกล่าวทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดความเกรงกลัวจนไม่กล้ากระทำความผิดหรือกระทำการใดๆที่เป็นการขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย ข้อบังคับทางทหาร และคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เพราะหวาดกลัวจะถูกผู้บังคับบัญชาสั่งดำเนินคดี ผู้บังคับบัญชาจึงใช้กระบวนการยุติธรรมทหารเป็นเครื่องมือในการปกครองบังคับบัญชาทางทหารและควบคุมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระเบียบวินัย

ผู้มีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดีของประเทศสหรัฐอเมริกามีลักษณะคล้ายกับของประเทศไทย เนื่องจากในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทยผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร อันได้แก่หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารเท่านั้นมีอำนาจพิจารณาสั่งคดี ส่วนอัยการทหารไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดี เป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร และดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร ซึ่งในบางครั้งผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดด้วย ดังนั้นผู้มีอำนาจสั่งคดีที่ทหารกระทำความผิดของทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศไทย คือผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิด ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ดังกล่าวเหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกา เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกามีพื้นที่ขนาดใหญ่ประกอบด้วยหลายรัฐ¹ และมีกองกำลังทหารจำนวนมากที่ขึ้นอยู่กับรัฐบาลกลาง ถ้าในกระบวนการ

¹ วิกิพีเดีย, สหรัฐอเมริกา [ออนไลน์], 27 มกราคม 2556. แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AA%E0%B8%AB%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%90%E0%B8%AD%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%B2#.E0.B8.84.E0.B8.A7.E0.B8.B2.E0.B8.A1.E0.B8.AA.E0.B8.B1.E0.B8.A1.E0.B8.9E.E0.B8.B1.E0.B8.99.E0.B8.98.E0.B9.8C.E0.B8.A3.E0.B8.B0.E0.B8.AB.E0.B8.A7.E0.B9.88.E0.B8.B2.E0.B8.87.E0.B8.9B.E0.B8.A3.E0.B8.B0.E0.B9.80.E0.B8.97.E0.B8.A8.E0.B9.81.E0.B8.A5.E0.B8.B0.E0.B8.81.E0.B8.B2.E0.B8.A3.E0.B8.97.E0.B8.AB.E0.B8.B2.E0.B8.A3>

ยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกากำหนดให้บุคคลอื่นที่ไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำ ความผิดเป็นผู้มีอำนาจสั่งคดี การพิจารณาสั่งคดีจะเกิดความยุ่งยากและล่าช้า และการควบคุม กองกำลังทหารให้อยู่ในระเบียบวินัยและเชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดจะเป็นไปได้ยาก จึงต้องกำหนดให้ผู้บังคับบัญชามีอำนาจพิจารณาการกระทำ ความผิดของผู้ใต้บังคับบัญชาว่า ผู้ใต้บังคับบัญชาสสมควรถูกดำเนินคดีในรูปแบบใดถึงจะเหมาะสมกับลักษณะของการกระทำ ความผิด และตัวผู้กระทำความผิด อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิด ความเกรงกลัวจนไม่กล้ากระทำความผิด เชื่อฟังคำสั่งของผู้บังคับบัญชา และปฏิบัติตนอยู่ในระเบียบวินัย อย่างเคร่งครัด แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวไม่เหมาะสมกับกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทย ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เนื่องจากทำให้อัยการทหารไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดีและการพิจารณา สั่งคดีต้องตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ประกอบกับอัยการทหารเป็นผู้มี ประสบการณ์และความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายและงานด้านอัยการทหาร และมีอำนาจ พิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดีมาตั้งแต่แรก แต่ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ไม่มีประสบการณ์และความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายและงานด้านอัยการทหาร และในบางครั้ง ยังเป็นผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิด รวมทั้งผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ และผู้มีอำนาจอุทธรณ์หรือฎีกาด้วย จึงอาจจะสั่งคดีขัดกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือผิดหลักเกณฑ์ ที่กฎหมายบัญญัติไว้และใช้ดุลพินิจพิจารณาและดำเนินคดีในลักษณะเอื้อประโยชน์หรือช่วยเหลือ ผู้กระทำความผิด

ส่วนในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศอังกฤษอัยการทหาร (Prosecuting Authority) มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี เป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อ ศาลทหาร และดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร เมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูง (Higher Authority) ได้รับสำนวนจากผู้บังคับบัญชาโดยตรง (Commanding Officer) ของทหารที่กระทำความผิด มี อำนาจดำเนินคดีได้ 3 ประการ คือ 1) ส่งสำนวนไปให้อัยการทหารพิจารณาสั่งคดีต่อไป 2) ส่งสำนวน กลับไปให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างรวบรัด (Summary Dealing) และ 3) สั่งยกข้อกล่าวหา และถ้าผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยเป็นประการใดแล้ว จะไม่มีอำนาจหรือบทบาทใด ๆ เกี่ยวกับคดีนั้นอีก อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีจึงไม่ตกอยู่ในมือของ ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดแต่เพียงผู้เดียว เมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเห็นว่าควรส่งสำนวน ไปให้อัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป อัยการทหารมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดีด้วย และ อัยการทหารมีอิสระอย่างเต็มที่ในการใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดี เนื่องจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูง เข้าควบคุมการพิจารณาสั่งคดีตั้งแต่แรกแล้วก่อนที่อัยการทหารจะพิจารณาสั่งคดี โดยพิจารณาว่าจะ ดำเนินคดีในลักษณะใด และเมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยคดีเป็นประการใดแล้ว ผู้บังคับบัญชา ชั้นสูงจะไม่มีอำนาจเข้ามาแทรกแซงหรือเกี่ยวข้องกับคดีนั้นอีก ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ในการดำเนินคดีของ

ประเทศอังกฤษมีลักษณะคล้ายกับของประเทศไทย เนื่องจากในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทยสำหรับการกระทำความผิดอาญาทหารกึ่งวินัยทหารผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดก็ต้องพิจารณาก่อนว่าจะใช้กระบวนการลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิดแทนการส่งตัวทหารที่กระทำความผิดไปดำเนินคดีในศาลทหารหรือส่งสำนวนการสอบสวนไปให้อัยการทหารดำเนินคดีต่อไป แต่อัยการทหารไม่มีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้องหรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาเท่านั้น ผู้มีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดี คือ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร

4.2 วิเคราะห์ปัญหาเรื่องการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี

การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารเป็นการพิจารณาว่าการพิจารณาสั่งคดีของอัยการทหารถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมายและอยู่ในขอบเขตของกฎหมายหรือไม่ แต่ในบางครั้งการควบคุมและตรวจสอบการพิจารณาสั่งคดีโดยผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเป็นการแทรกแซงการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและกลับความเห็นทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวน และทำให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนถูกบีบบังคับหรือถูกรอบงำด้วยอำนาจและอิทธิพลของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจนยอมพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีไปในแนวทางที่ผู้บังคับบัญชาทหารต้องการ การพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีของอัยการทหารจึงขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายและเหตุผลจนเสียความยุติธรรม การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารกระทำ 1) โดยองค์กรภายใน คือ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารทั้งทางฝ่ายทหารและฝ่ายวิชาการ และเจ้ากรมพระธรรมนูญซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายบริหารของกรมพระธรรมนูญ 2) โดยองค์กรภายนอก และ 3) โดยผู้เสียหาย

4.2.1 การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยองค์กรภายใน

ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 10 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 3 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526 และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499 ข้อ 5 (1) กำหนดไว้ว่าเมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนได้รับสำนวนการสอบสวน ต้องตรวจสอบและพิจารณาสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่อหัวหน้าของอัยการขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร เพื่อพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ดังนี้ สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพเมื่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพหรืออัยการฝึกหัด (อัตราร้อยเอก เรือเอก เรืออากาศเอก หรือพันตรี นาวาตรี

นาวาอากาศตรี หรือพันโท นาวาโท นาวาอากาศโท) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนก (อัตรापันเอก นาวาเอก นาวาอากาศเอก) อัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่ออัยการศาลทหารกรุงเทพ (อัตรापันเอกพิเศษ นาวาเอกพิเศษ นาวาอากาศเอกพิเศษ) และอัยการศาลทหารกรุงเทพจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพที่เป็นหัวหน้าแผนกต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลมณฑลทหารหรือศาลจังหวัดทหารเมื่ออัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหาร (อัตรापันตรี) หรืออัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหาร (อัตราร้อยเอก) ได้รับสำนวนการสอบสวน จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นทางคดีต่ออัยการศาลมณฑลทหาร (อัตรापันโท) หรืออัยการศาลจังหวัดทหาร (อัตรापันตรี) อัยการศาลมณฑลทหารหรืออัยการศาลจังหวัดทหารจะเสนอความเห็นทางคดีต่อจากอัยการทหารเจ้าของสำนวนต่อผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี

หลักเกณฑ์ดังกล่าวทำให้อัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีเท่านั้น อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีจะตกอยู่ในมือของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารทั้งสิ้น ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสามารถสั่งคดีตามหรือแย้งกับความเห็นทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนก็ได้ และอัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องปฏิบัติตาม หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารจึงเป็นผู้มีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหาร แต่หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้มีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารทั้งในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค เนื่องจากหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหารของอัยการทหาร จึงมีอำนาจพิจารณาให้โทษแก่อัยการทหารได้ รวมทั้งในบางครั้งผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ และผู้มีอำนาจอุทธรณ์และฎีกาด้วย อำนาจในทุกๆด้านที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมจะตกอยู่ในมือของผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหารแต่เพียงผู้เดียว ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจึงมีอำนาจและอิทธิพลต่อการพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีของอัยการทหารอย่างมาก และสามารถโน้มน้าวและบีบบังคับให้อัยการทหารพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีในลักษณะเอื้อประโยชน์หรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดหรือตามแนวทางที่ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารต้องการได้ เนื่องจากอัยการทหารเกรงกลัวว่าจะเกิดผลเสียขึ้นกับตำแหน่งหน้าที่การงานของตนเอง ในภายหลัง ประกอบกับผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหารไม่มีประสบการณ์และ

ความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายและงานด้านอัยการทหาร จากเหตุผลดังกล่าวควรแก้ไขให้อัยการศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลมณฑลทหาร และอัยการศาลจังหวัดทหารเป็นผู้มีอำนาจสั่งคดีแทนหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารตามเหตุผลที่เคยกล่าวไว้แล้วในข้างต้น

ในกรณีหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีตรงตามความเห็นทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ความเห็นและคำสั่งทางคดีไม่ว่าจะเป็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของอัยการทหารเจ้าของสำนวนและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจะไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากส่วนใด ๆ เลยไม่ว่าจะเป็นโดยองค์กรภายใน หรือโดยองค์กรภายนอก หรือโดยผู้เสียหาย เนื่องจากอัยการทหารไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอีก ประกอบกับถ้าผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา คำสั่งไม่ฟ้องจะไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากศาลทหารอีกครั้งหนึ่ง และกฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารด้วยตนเอง คดีจะถูกยุติลงในชั้นอัยการ คำสั่งไม่ฟ้องของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจึงกระทบกระเทือนสิทธิของผู้เสียหายเป็นอย่างมาก แต่ถ้าผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหา คำสั่งฟ้องจะถูกควบคุมและตรวจสอบจากศาลทหารอีกครั้งหนึ่งโดยทางอ้อม ศาลทหารจะทำหน้าที่วินิจฉัยชี้ขาดว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงตามฟ้องของอัยการทหารหรือไม่ ถ้าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงตามฟ้อง ศาลทหารจะพิพากษาลงโทษผู้ต้องหา แต่ถ้าผู้ต้องหาไม่ได้กระทำความผิดจริงตามฟ้องหรือคดีมีพยานหลักฐานไม่เพียงพอพิสูจน์ได้ว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหา ศาลทหารจะพิพากษายกฟ้องและสั่งปล่อยตัวผู้ต้องหา คำสั่งฟ้องของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจึงไม่กระทบกระเทือนสิทธิของผู้เสียหายและผู้ต้องหา แต่ในบางครั้งผู้ต้องหาได้รับผลกระทบในเรื่องสิทธิและเสรีภาพจากคำสั่งฟ้องของผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารด้วย เนื่องจากผู้ต้องหาต้องหาประกันหรือหลักประกันมาประกันตัว หากไม่สามารถหาหลักทรัพย์หรือหลักประกันมาประกันตัวได้ ผู้ต้องหาต้องถูกคุมขังระหว่างพิจารณาในชั้นศาลต่อไป

ส่วนในกรณีหัวหน้าอัยการทหารสั่งคดีแย้งความเห็นทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดอีก ความเห็นและคำสั่งทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวนและหัวหน้าอัยการทหารจึงไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากเจ้ากรมพระธรรมนูญ แต่ถ้าผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นทางคดีของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด เจ้ากรมพระธรรมนูญจะชี้ขาดความเห็นแย้งตามความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวนหรือผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการ จังหวัด

ทหารก็ได้ คำสั่งของเจ้ากรมพระธรรมนุญเป็นที่สุดและอัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องปฏิบัติตาม เจ้ากรมพระธรรมนุญจึงเป็นผู้มีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหาร และผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร แต่เจ้ากรมพระธรรมนุญไม่เหมาะสมที่จะเป็นผู้มีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารในส่วนภูมิภาค เนื่องจากเจ้ากรมพระธรรมนุญเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทางฝ่ายบริหารของกรมพระธรรมนุญ จึงไม่ควรเข้ามาแทรกแซงหรือก้าวล่วงงานด้านอัยการทหารจากเหตุผลดังกล่าวควรแก้ไขให้หัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้มีอำนาจชี้ขาดความเห็นแย้งแทน เจ้ากรมพระธรรมนุญในกรณีที่อัยการศาลทหารกรุงเทพ หรืออัยการศาลมณฑลทหาร หรืออัยการศาลจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน เนื่องจากหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาสูงสุดทั้งทางฝ่ายทหารและฝ่ายวิชาการของทั้งอัยการทหารในส่วนกลางและในส่วนภูมิภาค และมีประสบการณ์และความรู้ความเชี่ยวชาญอย่างสูงทางด้านกฎหมายและงานด้านอัยการทหาร อีกทั้งเพื่อให้สอดคล้องกับการแก้ไขกฎหมายตามที่เคยกล่าวไว้แล้วในข้างต้น

เดิมสำนักงานอัยการสูงสุดได้กำหนดระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการสั่งคดีที่ไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณะไว้ในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 78 แต่ต่อมาสำนักงานอัยการสูงสุดได้ออกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ตามความในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 มาตรา 21 วรรคสอง โดยระเบียบดังกล่าวมีผลเป็นการยกเลิกระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 78² กฎหมายฉบับนี้ กำหนดว่ากรณีใดบ้างที่พนักงานอัยการสามารถใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาได้ ซึ่งได้แก่ 1) เมื่อการฟ้องคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน 2) เมื่อการฟ้องคดีอาญามีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ และ 3) เมื่อการฟ้องคดีอาญามีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ กำหนดขั้นตอนในการสั่งคดีของพนักงานอัยการ กล่าวคือ เมื่อพนักงานอัยการเห็นว่าการฟ้องคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ ให้เสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นต่อหัวหน้าพนักงานอัยการ ซึ่งได้แก่ อัยการพิเศษฝ่าย และอัยการจังหวัด และถ้าหัวหน้าพนักงานอัยการเห็นพ้องด้วยกับพนักงานอัยการเจ้าของสำนวนหรือหัวหน้าพนักงานอัยการเห็นเอง ให้เสนอความเห็นทางคดีขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงอัยการสูงสุดเพื่อพิจารณาสั่ง และกำหนดขอบเขต

² ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ข้อ 4

การใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาเนื่องจากเห็นว่าการฟ้องคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศไว้ กล่าวคือ การใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการต้องพิจารณาข้อเท็จจริงและพฤติการณ์แวดล้อมทางคดีประกอบปัจจัยต่าง ๆ เช่น สาเหตุหรือมูลเหตุจูงใจในการกระทำความผิด ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ประโยชน์ของรัฐที่จะได้จากการฟ้องผู้ต้องหา เหตุผลตามความเห็นของกระทรวงการต่างประเทศถึงผลกระทบต่อนโยบายส่งเสริมความสัมพันธ์ไมตรีกับนานาประเทศ เหตุผลตามความเห็นของรัฐบาลโดยมติคณะรัฐมนตรีถึงผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติหรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ

ตัวอย่างคดีที่พนักงานอัยการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาเนื่องจากการฟ้องคดีอาญาไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ คดีเลขรับที่ 2/2538 สำนักงานอัยการสูงสุด ผู้ต้องหากระทำชำเราผู้เสียหาย ซึ่งมีอายุ 14 ปีเศษ เมื่อบิดาของผู้เสียหายทราบเรื่อง จึงแจ้งความดำเนินคดีกับผู้ต้องหา ผู้ต้องหาหลบหนีและตำรวจได้ออกหมายจับไว้แล้ว ต่อมาอีก 5 ปี ตำรวจจับตัวผู้ต้องหาได้ ซึ่งในขณะที่ถูกจับกุมผู้ต้องหาอายุ 20 ปี และได้อยู่กินกันฉันสามีภรรยากับผู้เสียหายจนมีบุตรด้วยกัน 1 คน หลังจากนั้นบิดาของผู้เสียหายยกผู้เสียหายให้แต่งงานกับผู้ต้องหาตามประเพณี ส่วนผู้เสียหายไม่ติดใจเอาความกับผู้ต้องหา การฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน แต่เป็นการกระทำที่กระทบกระเทือนต่อสภาพครอบครัวของผู้ต้องหาและผู้เสียหาย³

หลักเกณฑ์ในระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีอาญาที่จะไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554 ทำให้การใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการได้รับการพิจารณาอย่างละเอียดรอบคอบและมีการกลั่นกรองหลายชั้นตอน และยังทำให้แนวทางในการพิจารณาสั่งไม่ฟ้องมีมาตรฐานเดียวกัน เนื่องจากอัยการสูงสุดเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องคดีที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อสาธารณชน หรือมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงของชาติ หรือมีผลกระทบต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ แม้ว่าโดยหลักพนักงานอัยการต้องมีความเป็นอิสระในการพิจารณาสั่งคดีและปฏิบัติหน้าที่ก็ตาม แต่ต้องมีกฎหมายคอยควบคุมการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการไว้ เพื่อไม่ให้พนักงานอัยการใช้อำนาจหรือดุลพินิจตามอำเภอใจ และเป็นกรอบให้พนักงานอัยการปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกัน

³ กุลพล พลวัน, การบริหารกระบวนการยุติธรรม, หน้า 104.

กรมพระธรรมนูญไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของอัยการทหารไว้ชัดเจนดังเช่นในกระบวนการยุติธรรมพลเรือน แต่สำนักงานอัยการทหารได้มีหนังสือถึงอัยการศาลมณฑลทหารและอัยการศาลจังหวัดทหารทุกแห่ง ที่ กท 0202.3/200 ลงวันที่ 21 มกราคม 2528 เรื่อง การรายงานการคดีเสนอสั่งไม่ฟ้อง เพื่อวางกรอบการใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของอัยการทหารไว้ ซึ่งมีใจความสำคัญดังนี้ อัยการทหารบางแห่งรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา เนื่องจากรูปคดีมีข้อสงสัยและต้องยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้เป็นคุณประโยชน์แก่ผู้ต้องหา สำนักงานอัยการทหารมองว่าอัยการทหารวินิจฉัยคดีโดยอาศัยประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 227 เป็นบทบัญญัติที่ใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทหารเท่านั้น อัยการทหารไม่ควรนำบทบัญญัติดังกล่าวมาใช้กับการพิจารณาเสนอสั่งคดี เพราะอัยการทหารมีหน้าที่นำพยานหลักฐานเข้าสืบพิสูจน์ความผิดของจำเลย จำเลยมีหน้าที่นำสืบว่ามีได้กระทำความผิดจริงตามที่ถูกฟ้อง ส่วนศาลจะวางตัวเป็นกลางในการค้นหาข้อเท็จจริง โดยรับฟังพยานหลักฐานทั้งสองฝ่าย แล้ววินิจฉัยชี้ว่าพยานหลักฐานว่าผู้ต้องหากระทำความผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่ ดังนั้น เพื่อให้การพิจารณาเสนอสั่งคดีของอัยการทหารชอบด้วยเหตุผล สำนักงานอัยการทหารอนุมัติกรมพระธรรมนูญจึงแนะนำว่าในการตรวจสอบสำนวนการสอบสวนเพื่อรายงานการคดีอัยการทหารควรพิจารณาเฉพาะพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไม่เท่านั้น ไม่จำเป็นต้องพิจารณาไปถึงการใช้ดุลพินิจวินิจฉัยชี้ว่าพยานหลักฐานตลอดจนการยกประโยชน์แห่งความสงสัยให้กับผู้ต้องหา ซึ่งเป็นวิธีพิจารณาของศาลทหารที่ใช้กับการพิจารณาพิพากษาคดี⁴ แม้ว่ากรมพระธรรมนูญจะไม่ได้วางหลักเกณฑ์การใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของอัยการทหารไว้ชัดเจนดังเช่นในกระบวนการยุติธรรมพลเรือน แต่สำนักงานอัยการทหารได้ออกหนังสือเวียนวางเป็นกรอบให้อัยการทหารต้องปฏิบัติตาม กล่าวคือ ในการตรวจสอบสำนวนการสอบสวนเพื่อเสนอความเห็นทางคดีอัยการทหารควรพิจารณาเฉพาะพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไม่เท่านั้น และนำพยานหลักฐานทั้งหมดเข้าสืบพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในชั้นศาล ห้ามอัยการทหารชี้ว่าพยานหลักฐานในการพิจารณาเสนอสั่งคดี

นอกจากนี้ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 และระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ยังกำหนดมาตรการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารในขั้นตอนภายหลังการพิจารณาสั่งคดีไว้ด้วย ดังนี้

⁴ คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ, คู่มืออัยการทหาร, หน้า 30.

1) ระเบียบภายในของทั้งสำนักงานอัยการทหารและสำนักงานอัยการสูงสุดกำหนดให้อัยการทหารและพนักงานอัยการต้องทำรายงานสำนวนคดีที่ค้างพิจารณาเสนอสำนักงานอัยการทหารและสำนักงานอัยการสูงสุดทราบทุกเดือน กล่าวคือ ในทุกสิ้นเดือนอัยการทหารต้องส่งรายงานการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับสำนวนคดีประจำเดือนต่อผู้บังคับบัญชาภายในวันที่ 10 ของเดือนถัดไปทุกเดือน เพื่อเสนอสำนักงานอัยการทหาร โดยในรายงานการปฏิบัติหน้าที่จะกล่าวถึงคดีที่อยู่ในความรับผิดชอบของอัยการทหารว่ามีจำนวนเท่าไร คดีอะไร และคดีดังกล่าวอยู่ในระหว่างการดำเนินคดีในชั้นตอนใด เช่น อยู่ระหว่างการพิจารณาของอัยการทหารเจ้าของสำนวน อยู่ระหว่างสืบพยานโจทก์ อยู่ระหว่างนัดฟังคำพิพากษา ส่วนระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 16 กำหนดให้หัวหน้าพนักงานอัยการต้องทำรายงานสำนวนค้างประจำเดือนเสนอสำนักงานอัยการสูงสุดภายในวันที่ 5 ของเดือนถัดไปทุกเดือน โดยสำนวนคดีอาญาที่ถือว่าเป็นสำนวนค้าง ได้แก่ 1) สำนวนที่ยังไม่ได้ส่งคดี 2) สำนวนที่อยู่ระหว่างการสอบสวนเพิ่มเติมหรือให้ส่งพยานมาเพื่อซักถาม 3) สำนวนที่พนักงานอัยการสั่งฟ้องและปรากฏตัวผู้ต้องหาแต่รอส่งตัวผู้ต้องหามาฟ้องหรือผู้ต้องหาหลบหนีและยังไม่ได้จัดการให้ได้ตัวผู้ต้องหา 4) สำนวนที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องและอยู่ระหว่างการพิจารณาของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัด หรืออัยการสูงสุด และ 5) สำนวนที่อยู่ระหว่างการขออนุญาตฟ้อง

การที่อัยการทหารต้องส่งรายงานการปฏิบัติหน้าที่เกี่ยวกับสำนวนคดีประจำเดือนต่อผู้บังคับบัญชาทุกเดือนทำให้ผู้บังคับบัญชาทหารทราบว่าในแต่ละเดือนอัยการทหารรับผิดชอบสำนวนคดีอะไร คดีดังกล่าวอยู่ระหว่างการดำเนินการในชั้นตอนใด และอัยการทหารค้างพิจารณาสำนวนคดีใดบ้าง ข้อมูลดังกล่าวทำให้ผู้บังคับบัญชารู้ว่าอัยการทหารคนใดปฏิบัติราชการเป็นอย่างไร ตั้งใจปฏิบัติงานหรือไม่ และรู้เหตุขัดข้องที่ทำให้พิจารณาสำนวนคดีล่าช้าหรือไม่ทันภายในระยะเวลาที่กำหนด เช่น พนักงานสอบสวนไม่ทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามประเด็นที่ส่งไปให้ อัยการทหารตั้งใจประวิงคดี หรือตั้งใจไม่พิจารณาส่งคดี หรือใช้ดุลพินิจพิจารณาส่งคดีไปในแนวทางช่วยเหลือผู้ต้องหา การพิจารณาสำนวนคดีล่าช้าโดยไม่มีเหตุอันสมควรจะส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและผู้ต้องหา เช่น ในกรณีผู้ต้องหาไม่ถูกควบคุมตัวในระหว่างการพิจารณาในชั้นอัยการ ผู้ต้องหาอาจจะไปยุ่งเหยิงกับพยานหลักฐานจนสูญเสียชีวิตหรือตัวผู้เสียหายจนผู้เสียหายเกิดความหวาดกลัวและรู้สึกไม่ปลอดภัยในชีวิตและร่างกายจนไม่สามารถดำเนินชีวิตตามปกติได้ ในกรณีผู้ต้องหาถูกควบคุมตัว ผู้ต้องหาต้องหาประกันหรือหลักประกันมาประกันตัว แต่ถ้าผู้ต้องหาไม่สามารถหาหลักทรัพย์หรือหลักประกันมาประกันตัวได้ ต้องถูกคุมขังระหว่างพิจารณาในชั้นอัยการต่อไป และเป็นการขัดต่อหลักการของรัฐธรรมนูญที่ว่าผู้ถูกกล่าวหาหรือผู้ต้องหาต้องได้รับการพิจารณาคดีอย่างถูกต้อง รวดเร็ว และเป็นธรรม เมื่อผู้บังคับบัญชาทราบว่าอัยการทหารคนใดค้างพิจารณาสำนวนคดีและด้วยเหตุผลอันใด จะส่งผลให้อัยการทหารคนนั้นเกิดความเกรงกลัวในอำนาจของผู้บังคับบัญชา

จนต้องรีบพิจารณาสิ่งคดีให้แล้วเสร็จและไม่กล้าใช้ดุลพินิจตามอำเภอใจหรือขัดกับบทบัญญัติของกฎหมาย และถ้าอัยการทหารพิจารณาสำนวนคดีล่าช้าหรือไม่เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด เพราะต้องการประวิงคดี หรือตั้งใจไม่พิจารณาสิ่งคดี หรือใช้ดุลพินิจพิจารณาสิ่งคดีไปในแนวทางช่วยเหลือผู้ต้องหา ผู้บังคับบัญชามีอำนาจเปลี่ยนตัวผู้รับผิดชอบสำนวนคดีและตั้งคณะกรรมการสอบสวนทางวินัยได้ ดังนั้น หลักเกณฑ์ดังกล่าวจึงเป็นมาตรการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารโดยทางอ้อมที่เหมาะสมอีกทางหนึ่ง

2) ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 16 ประกอบระเบียบราชการอัยการทหาร ว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 6.2 และ ข้อ 6.3 กำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่าเมื่อศาลทหารชั้นต้นมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง อัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นต้องเสนอคำพิพากษาขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีการายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา หรือเห็นควรไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกา หรือส่งยุติต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสิ่งคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ในการเสนอคำพิพากษาของศาลทหารชั้นต้นต้องมีรายละเอียดดังนี้ 1) ศาลใด มีคำพิพากษาว่าอย่างไร เมื่อไหร่ 2) อัยการทหารเจ้าของสำนวนมีความเห็นต่อคำพิพากษาอย่างไร เพราะเหตุใด และเมื่อศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุดมีคำพิพากษาหรือคำสั่ง อัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นต้องเสนอคำพิพากษาขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาจะรายงานการคดีเสนอความเห็นว่าเป็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา หรือเห็นควรไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกา หรือส่งยุติต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสิ่งคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา ในการเสนอคำพิพากษาของศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุดมีรายละเอียดแค่เพียงศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุดพิจารณาพิพากษาคดีว่าอย่างไร เมื่อไหร่ อัยการทหารเจ้าของสำนวนและอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาจึงไม่มีอำนาจพิจารณาสิ่งคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาได้เอง มีอำนาจแค่เพียงเสนอคำพิพากษาพร้อมความเห็นทางคดีและสำนวนการสอบสวนต่อหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารเพื่อพิจารณาสิ่งคดีเท่านั้น

การเสนอคำพิพากษาทำให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารทราบว่าอัยการทหารสั่งคดีและยื่นฟ้องผู้ต้องหาในความผิดฐานใด และดำเนินคดีในชั้นศาลอย่างไร พยานหลักฐานที่ปรากฏในชั้นศาลเพียงพอที่จะต่อสู้อคดีหรือไม่ อย่างไร ศาลพิพากษาลงโทษจำเลยเต็มตามฟ้องหรือไม่ อย่างไร จึงเท่ากับว่ากฎหมายเปิดโอกาสให้หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารมีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารโดยทางอ้อม เนื่องจากเฉพาะผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจพิจารณาสิ่งคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา โดยพิจารณาจากสำนวนการสอบสวน คำพิพากษาหรือคำสั่ง การเสนอคำพิพากษา และความเห็น

ทางคดีของอัยการทหารและหัวหน้าของอัยการทหารว่าอัยการทหารสั่งคดีและดำเนินคดีในศาลทหาร ถูกต้องสมบูรณ์เพียงพอหรือไม่ ถ้าอัยการทหารสั่งคดีและดำเนินคดีในชั้นศาลไม่ถูกต้องสมบูรณ์และ อยู่ในหลักเกณฑ์ที่กฎหมายอนุญาตให้อุทธรณ์หรือฎีกาได้ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสามารถ สั่งอุทธรณ์หรือฎีกาในประเด็นที่ผิดพลาดได้ ทั้งนี้ แม้ว่ามาตรการดังกล่าวจะควบคุมและตรวจสอบ การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารภายหลังจากอัยการทหารพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดี ในศาลทหารเสร็จแล้ว แต่มาตรการนี้มีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม เนื่องจากให้อำนาจหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารเข้าควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี ของอัยการทหารเป็นครั้งสุดท้ายก่อนที่จะถึงที่สุด อัยการทหารและคู่ความต้องปฏิบัติตาม คำพิพากษาหรือคำสั่ง และไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นได้อีก

3) ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 26 ประกอบระเบียบราชการอัยการทหาร ว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531 ข้อ 10.2 วางหลักไว้ว่าอัยการทหารในส่วนภูมิภาคต้อง รายงานเอกสารการคดีที่ตนเองปฏิบัติเป็นประจำรายเดือนต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร เพื่อส่ง สำเนาเอกสารการคดีไปให้กรมพระธรรมนูญภายในวันที่ 15 ของเดือนถัดไปทุกเดือน สำเนาเอกสาร การคดีที่ต้องส่ง ได้แก่ 1) รายงานการคดีและคำสั่งผู้บังคับบัญชา 2) คำฟ้อง คำร้องแก้ไขเพิ่มเติมฟ้อง และคำสั่งศาล 3) เสนอคำพิพากษาของทุกชั้นศาลและคำสั่งผู้บังคับบัญชา 4) คำพิพากษาของทุกชั้นศาล ที่ยกฟ้องข้อหาทั้งหมดหรือบางส่วนและอัยการทหารเห็นควรยุติไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกาต่อไป และ 5) อุทธรณ์และฎีกา และคำแก้อุทธรณ์และฎีกาของอัยการทหาร การส่งสำเนาเอกสารการคดีของ อัยการทหารในส่วนภูมิภาคมีวัตถุประสงค์เพื่อให้อัยการฝ่ายวิชาการพิจารณาว่าอัยการศาลมณฑลทหาร หรืออัยการศาลจังหวัดทหารปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องหรือไม่ ถ้าอัยการทหารในส่วนภูมิภาคปฏิบัติหน้าที่ ไม่ถูกต้องหรือมีข้อบกพร่อง อัยการฝ่ายวิชาการจะให้คำแนะนำแก่อัยการทหารเพื่อใช้เป็นแนวทาง ในการปฏิบัติงานต่อไป ส่วนระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงาน อัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 153 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 4 แห่งระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วย การดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2549 กำหนดให้ในกรณีพบเห็นข้อบกพร่อง ในการดำเนินคดีของพนักงานอัยการประจำศาลชั้นต้นและเป็นข้อบกพร่องที่สมควรแนะนำ อธิบดี อัยการฝ่ายหรืออธิบดีอัยการเขตจะให้คำแนะนำการปฏิบัติราชการแก่พนักงานอัยการเพื่อใช้เป็น แนวทางในการดำเนินงานต่อไปเช่นเดียวกัน

หลักเกณฑ์นี้ทำให้กรมพระธรรมนูญและอัยการฝ่ายวิชาการทราบว่ามีอัยการทหารรายงานการคดี เสนอความเห็นอย่างไรและผู้บังคับบัญชาสั่งคดีอย่างไร อัยการทหารฟ้องผู้ต้องหาในความผิด ฐานใด และดำเนินคดีในชั้นศาลอย่างไร ศาลพิจารณาพิพากษาคดีว่าอย่างไร อัยการทหารเสนอ คำพิพากษาว่าอย่างไรและผู้บังคับบัญชาสั่งคดีว่าอย่างไร อัยการทหารอุทธรณ์หรือฎีกาหรือไม่

อย่างไร เมื่ออัยการฝ่ายวิชาการพิจารณาสำเนาเอกสารการคดีต่าง ๆ จะทำให้ทราบว่าอัยการทนาย
พิจารณาสั่งคดีหรือปฏิบัติหน้าที่ถูกต้องหรือไม่ ถ้าอัยการทนายพิจารณาสั่งคดีหรือปฏิบัติหน้าที่
ไม่ถูกต้อง อัยการฝ่ายวิชาการซึ่งได้รับอนุมัติจากกรมพระธรรมนูญจะมีหนังสือแจ้งข้อแนะนำต่าง ๆ
เพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติงานต่อไปถึงอัยการทนายโดยตรง อัยการฝ่ายวิชาการจึงเป็นอีกบุคคลหนึ่ง
ที่ทำหน้าที่ควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทนายในส่วนภูมิภาคโดยทางอ้อม
ทั้งนี้ อัยการฝ่ายวิชาการเป็นตำแหน่งที่เหมาะสมในการทำหน้าที่ชี้แจงข้อแนะนำต่าง ๆ ให้แก่อัยการทนาย
เนื่องจากอัยการฝ่ายวิชาการไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาของอัยการทนาย จึงไม่มีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษ
และอำนาจหรืออิทธิพลใด ๆ เหนืออัยการทนาย ประกอบกับอัยการฝ่ายวิชาการมีหน้าที่ตรวจ เร่งรัด
ติดตามการปฏิบัติหน้าที่ และให้คำปรึกษาแนะนำทางวิชาการแก่อัยการทนายทั้งในส่วนกลางและ
ในส่วนภูมิภาคอยู่แล้ว และยังมีประสบการณ์และความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายและงาน
ด้านอัยการทนาย

4) ถ้าอัยการทนายถูกบุคคลภายนอกร้องเรียนว่าปฏิบัติหน้าที่โดยมิชอบหรือทุจริตต่อ
ตำแหน่งหน้าที่ราชการ กรมพระธรรมนูญจะตั้งคณะกรรมการขึ้นมาจำนวนหนึ่งคณะ เพื่อทำหน้าที่
สอบสวนและดำเนินการทางวินัยกับอัยการทนายที่ถูกร้องเรียน ส่วนสำนักงานอัยการสูงสุดเปิดโอกาส
ให้บุคคลภายนอกเข้ามาร้องเรียนหรือร้องขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงาน
อัยการได้เช่นเดียวกัน หากประชาชนที่มีส่วนได้เสียมีข้อสงสัยในการทำงานของพนักงานอัยการ
สามารถยื่นคำร้องต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงของพนักงานอัยการได้ เพื่อขอให้ทำการตรวจสอบการใช้
ดุลพินิจในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ และสำนักงานอัยการสูงสุดยังเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือ
บุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีสามารถยื่นคำร้องขอความเป็นธรรมต่ออัยการสูงสุดได้ โดยยื่นเรื่องผ่าน
สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีร้องขอความเป็นธรรม ซึ่งเป็นผู้รับผิดชอบคดีร้องขอความเป็นธรรม
โดยตรง สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายคดีร้องขอความเป็นธรรมมีหน้าที่ตรวจสอบสำนวนคดีที่มีผู้ร้องขอ
ความเป็นธรรมเข้ามา แล้วพิจารณาข้อเท็จจริงที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งเสนอ
ความเห็นทางคดีตามสายการบังคับบัญชาขึ้นไปจนถึงอธิบดีอัยการฝ่ายคดีกิจการอัยการสูงสุด เพื่อส่ง
ให้อัยการสูงสุดพิจารณาสั่งคดีอีกครั้งหนึ่ง แต่กรมพระธรรมนูญไม่ได้มีการจัดตั้งหน่วยงานที่ทำหน้าที่
ดูแลเรื่องร้องเรียนหรือการร้องขอความเป็นธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทนาย
ดังเช่นสำนักงานอัยการสูงสุด จึงควรจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมาทำหน้าที่ดูแลเรื่องนี้โดยเฉพาะพร้อมทั้ง
ออกเผยแพร่ถึงหน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าวด้วย เพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องในคดีร้องเรียนเกี่ยวกับคดี
การทำงาน หรือความประพฤติของอัยการทนายได้สะดวกมากยิ่งขึ้น และเรื่องี่ร้องเรียนจะได้รับ
การพิจารณารวดเร็วขึ้น ประกอบกับเป็นการเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามาควบคุมและ
ตรวจสอบการทำงานของอัยการทนายอีกทางหนึ่ง โดยพิจารณาว่าอัยการทนายใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี
ตามอำเภอใจหรือขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมายหรือไม่ หรือปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริตหรือไม่ หรือ

ประพตมิชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือไม่ ถ้าบุคคลภายนอกเห็นว่าอัยการทหารใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีตามอำเภอใจหรือขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย หรือปฏิบัติหน้าที่โดยทุจริต หรือประพตมิชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ สามารถยื่นเรื่องร้องเรียนหรือร้องขอความเป็นธรรมได้ การเปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้ามาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารจะทำให้ผู้เสียหายเข้าใจกระบวนการยุติธรรมทหารและเชื่อถือหรือไว้วางใจการสั่งคดีและดำเนินคดีของอัยการทหารมากยิ่งขึ้น ทศนคติในแบบเดิมที่มองว่าอัยการทหารดำเนินคดีในลักษณะช่วยเหลือผู้ต้องหาที่เป็นทหารด้วยกันเองจะเปลี่ยนแปลงไป

ในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ถูกกล่าวหาหรือทหารที่อยู่ภายใต้การบังคับบัญชาของตนเอง ส่วนอัยการทหาร (Trial Counsel) ไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารคดีและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารเท่านั้น อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีเป็นของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดแต่เพียงผู้เดียว และผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดมีอิสระอย่างเต็มที่ในการใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดี เนื่องจากการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรภายในหรือผู้บังคับบัญชาทางทหารอีก การที่องค์กรใดหรือบุคคลใดไม่มีอำนาจเข้ามาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดทำให้ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดมีอำนาจเด็ดขาดในการพิจารณาสั่งคดี ไม่มีองค์กรใดหรือบุคคลใดสามารถเข้ามาแทรกแซงหรือเกี่ยวข้องกับ การพิจารณาสั่งคดีได้ และการใช้อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีเป็นเครื่องมือในการปกครองบังคับบัญชาทางทหารและควบคุมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัดของผู้บังคับบัญชามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แต่ในบางกรณีการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรภายในโดยทางอ้อม

เมื่อผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดใช้กระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาลหรือการลงทัณฑ์ทางวินัย (Nonjudicial Punishment) กับทหารที่กระทำความผิด การใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจะถูกทหารที่กระทำความผิดควบคุมและตรวจสอบโดยทางอ้อม เนื่องจากในเบื้องต้นผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจะนำกระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาลมาใช้ได้ก็ต่อเมื่อผู้ถูกกล่าวหายินยอมแล้วเท่านั้น ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเห็นว่าไม่ควรนำกระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาลมาใช้พิจารณาการกระทำความผิดของตนเอง สามารถปฏิเสธที่จะถูกลงทัณฑ์ทางวินัยแล้วเลือกที่จะถูกดำเนินคดีในศาลทหารแทนได้ และหากผู้ถูกกล่าวหาไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับคำสั่งลงทัณฑ์ ทาง

วินัย เนื่องจากเห็นว่าคำสั่งไม่ถูกต้อง หรือไม่ยุติธรรม หรือไม่เหมาะสมกับการกระทำความผิดของตนเอง สามารถยื่นคำร้องขอให้ผู้บังคับบัญชายกเลิก ลด และรอกการลงทัณฑ์ทางวินัยภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชามีคำสั่งลงทัณฑ์ และอุทธรณ์คำสั่งลงทัณฑ์ต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับการปฏิเสธคำร้องขอในครั้งแรกได้ ความเห็นของผู้บังคับบัญชาระดับสูงถือว่าเป็นที่สุด การใช้ดุลพินิจในการสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจึงถูกผู้ถูกกล่าวหาและผู้บังคับบัญชาระดับสูงควบคุมและตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้เมื่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงได้รับอุทธรณ์คำสั่งลงทัณฑ์ทางวินัย จะส่งเรื่องให้นายทหารพระธรรมนูญ (Staff Judge Advocate) พิจารณาเพื่อให้ความเห็นก่อน ความเห็นของนายทหารพระธรรมนูญก็มีอิทธิพลต่อการพิจารณาของผู้บังคับบัญชาระดับสูงและเป็นแนวทางให้ผู้บังคับบัญชาระดับสูงปฏิบัติตาม เพราะนายทหารพระธรรมนูญเป็นบุคคลที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายเป็นอย่างดี นายทหารพระธรรมนูญจึงมีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการให้ความเห็นของผู้บังคับบัญชาระดับสูงอีกทีหนึ่ง ทั้งนี้ การใช้ดุลพินิจในการสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจะถูกทั้งผู้ถูกกล่าวหานายทหารพระธรรมนูญ และผู้บังคับบัญชาระดับสูงเข้าควบคุมและตรวจสอบ

เมื่อผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดใช้กระบวนการทางศาลกับทหารที่กระทำความผิด กล่าวคือ พิจารณาสั่งฟ้อง (Preferring of Charges) และส่งฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร คดีจะเข้าสู่การพิจารณาของศาลทหาร ศาลทหารถูกตั้งขึ้นโดยผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร (Convening Authority) ซึ่งก่อนผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะตั้งศาลทหารทั่วไป (General Court-Martial) ต้องมีกระบวนการไต่สวน (Hearing) หรือการสอบสวนคดีก่อนพิจารณา ในระหว่างกระบวนการสอบสวนหากนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ทำการสอบสวนเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดในข้อหาอื่นที่ไม่ได้ฟ้อง สามารถเพิ่มข้อกล่าวหาแก่ผู้ถูกกล่าวหาได้ แต่ต้องมีการสอบสวนในข้อกล่าวหาเหล่านั้นก่อน และถ้านายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ทำการสอบสวนเชื่อว่าไม่มีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ได้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริงในข้อหาใด สามารถยกฟ้องผู้ถูกกล่าวหาในข้อหาเหล่านั้นได้ เมื่อนายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนคดีเสร็จ จะส่งรายงานการสอบสวนพร้อมคำแนะนำในการสั่งการต่อผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร หลังจากนั้นผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะส่งสำนวนคดีให้นายทหารพระธรรมนูญพิจารณา นายทหารพระธรรมนูญจะให้ความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรกับผู้ที่มีอำนาจตั้งศาลทหารอีกครั้งหนึ่ง ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารไม่จำเป็นต้องพิจารณาสั่งการตามความเห็นของนายทหารพระธรรมนูญ จะสั่งตั้งศาลทหารหรือสั่งยกฟ้องผู้กระทำความผิดก็ได้ หากผู้ถูกกล่าวหาต้องการคัดค้านรายงานการสอบสวน ต้องคัดค้านต่อผู้บังคับบัญชาที่สั่งให้ดำเนินการสอบสวนภายใน 5 วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงานการสอบสวน ถ้าผู้ถูกกล่าวหาไม่ดำเนินการคัดค้านภายในระยะเวลาที่กำหนด ให้ถือว่าสละสิทธิ นอกจากนี้การปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญยังตกอยู่ภายใต้การควบคุมของเจ้ากรมพระธรรมนูญตามเหล่าทัพ เจ้ากรมพระธรรมนูญจะกำกับดูแลด้านจรรยาบรรณ

และมาตรฐานความประพฤติด้านวิชาชีพ (rules of professional conduct) ของนายทหารพระธรรมนูญ อีกทางหนึ่ง

กระบวนการไต่สวนหรือการสอบสวนคดีก่อนพิจารณาและการให้ความเห็นของนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจสอบสวนและนายทหารพระธรรมนูญเป็นกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดโดยทางอ้อม เนื่องจากกระบวนการไต่สวนหรือการสอบสวนคดีก่อนพิจารณาเป็นการประเมินข้อเท็จจริงในคำฟ้องว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไม่ ถ้าพนักงานสอบสวนที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรเห็นว่าคดีมีมูลเพียงพอและทหารที่กระทำความผิดถูกฟ้องถูกต้อง จะเสนอแนะให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารตั้งศาลทหารขึ้นมาพิจารณาพิพากษาคดี แต่ถ้าพนักงานสอบสวนที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรเห็นว่าคดีไม่มีมูลเพียงพอและทหารที่กระทำความผิดถูกฟ้องไม่ถูกต้อง จะเสนอแนะให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารพิจารณายกฟ้องข้อกล่าวหา ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวเท่ากับเป็นการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดว่าถูกต้องหรือไม่ไปในตัวด้วย ส่วนการใช้ดุลพินิจในการสั่งการของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะถูกควบคุมและตรวจสอบจากนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่ทำการสอบสวนและนายทหารพระธรรมนูญอีกต่อหนึ่ง เนื่องจากเมื่อพนักงานสอบสวนที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรทำการสอบสวนคดีเสร็จ จะให้คำแนะนำต่อผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารผ่านทางนายทหารพระธรรมนูญ และนายทหารพระธรรมนูญจะให้ความเห็นกับผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารเป็นลายลักษณ์อักษรอีกครั้งหนึ่ง เพื่อใช้ประกอบการพิจารณาสั่งการ แต่ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะปฏิบัติตามความเห็นของนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจสอบสวนและนายทหารพระธรรมนูญหรือไม่ก็ได้ คำแนะนำของพนักงานสอบสวนที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรและนายทหารพระธรรมนูญเป็นเพียงแนวทางให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารใช้ประกอบการพิจารณาสั่งการเท่านั้น ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรหรือผู้รับมอบอำนาจที่มีอำนาจบังคับบัญชาหน่วยทหารที่ผู้กระทำความผิดสังกัดอยู่ และไม่มีความรู้และความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมาย จึงจำเป็นต้องมีนายทหารพระธรรมนูญคอยให้ความเห็นและคำแนะนำว่าสมควรตั้งศาลทหารขึ้นมาพิจารณาพิพากษาคดีหรือยกข้อกล่าวหา นอกจากนี้การปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญยังถูกเจ้ากรมพระธรรมนูญประจำเหล่าทัพควบคุมและตรวจสอบอีกด้วย ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวทำให้การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดถูกควบคุมและตรวจสอบในหลายขั้นตอนทั้งโดยพนักงานสอบสวนที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร นายทหารพระธรรมนูญ และผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร

กระบวนการไต่สวนหรือการสอบสวนคดีก่อนพิจารณาไม่สามารถนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทยได้ เนื่องจากเป็นกระบวนการในขั้นตอนก่อนการตั้งศาลทหาร แต่

ศาลทหารไทยมีลักษณะตั้งอยู่ถาวร ไม่ต้องให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารตั้งศาลขึ้นมาพิจารณาพิพากษาคดีเป็นรายกรณีไป และกระบวนการไต่สวนหรือการสอบสวนคดีก่อนพิจารณาตาม Uniform Code of Military Justice มาตรา 32 มีลักษณะคล้ายกับการไต่สวนมูลฟ้องตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 ในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนของประเทศไทย ซึ่งนำมาใช้กับกระบวนการยุติธรรมทหารตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 45 ประกอบประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 162 ด้วย ในทางปฏิบัติศาลทหารจะไม่ได้ไต่สวนมูลฟ้องคดีที่อัยการทหารเป็นโจทก์ เนื่องจากคดีถูกอัยการทหารตรวจสอบในเบื้องต้นแล้ว แต่กระบวนการไต่สวนของประเทศไทยแตกต่างจากของประเทศสหรัฐอเมริกา การไต่สวนมูลฟ้องของประเทศไทยเป็นกระบวนการในชั้นศาลและศาลทหารเป็นผู้ดำเนินการไต่สวนว่าคดีมีมูลเพียงพอที่จะฟ้องร้องดำเนินคดีหรือไม่ แต่กระบวนการไต่สวนของประเทศสหรัฐอเมริกาเป็นกระบวนการก่อนการตั้งศาลทหารของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารและนายทหารชั้นสัญญาบัตรเป็นผู้ดำเนินการไต่สวน

ในอดีตกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศอังกฤษกำหนดให้ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดมีอิทธิพลและบทบาทในการดำเนินคดี เนื่องจากมีอำนาจตั้งศาลทหาร กำหนดประเภทศาลทหาร แต่งตั้งประธานคณะลูกขุนและคณะลูกขุน แต่งตั้งอัยการทหารหรือสั่งให้ผู้บังคับบัญชาอื่นเป็นผู้แต่งตั้ง มีอำนาจส่งบทคัดย่อเกี่ยวกับพยานหลักฐานไปให้อัยการทหารและตุลาการพระธรรมนูญ พร้อมทั้งระบุด้วยว่าพยานหลักฐานอันไหนที่รับฟังเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ เป็นผู้จัดหาพยานบุคคลเข้าเบิกความในศาลทหารเพื่อสนับสนุนพยานหลักฐานฝ่ายโจทก์ และเป็นผู้ให้ความยินยอมในกรณีมีการถอนฟ้องในข้อหาใดข้อหาหนึ่งและการยอมรับสารภาพในข้อหาที่เบากว่า นอกจากนี้ยังมีอำนาจเลิกศาลทหารทั้งในช่วงก่อนเริ่มการพิจารณาคดีและระหว่างการพิจารณาคดี และให้ความเห็นในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีด้วย ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจึงมีอิทธิพลต่อการพิจารณาสั่งคดี การฟ้องคดี รวมทั้งการดำเนินคดีในศาลทหาร และมีอำนาจกำหนดทิศทางของรูปคดีด้วย เนื่องจากอำนาจทุก ๆ อย่างตกอยู่ในมือของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดแต่เพียงผู้เดียว ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดหรือผู้มีอำนาจตั้งศาลทหาร (Convening Officer) จึงถูกลดอำนาจและบทบาทลง โดยตั้งองค์กรขึ้นมาทำหน้าที่แทนและแต่ละองค์กรมีความเป็นอิสระต่อกัน อันได้แก่ 1) ผู้บังคับบัญชาชั้นสูง (Higher Authority) 2) อัยการทหาร (Prosecuting Authority) และ 3) เจ้าหน้าที่สำนักงานศาลทหาร (Court Administration Officer)

ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงมีอำนาจวินิจฉัยว่าสำนวนคดีที่ผู้บังคับบัญชาโดยตรง (Commanding Officer) ของทหารที่กระทำความผิดส่งมาสมควรส่งไปให้อัยการทหาร เพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป หรือส่งกลับไปให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด เพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี

อย่างรวบรัด (Summary Dealing) หรือสั่งยกข้อกล่าวหา และเมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยเป็น ประการใดแล้ว จะไม่มีอำนาจหรือบทบาทใด ๆ เกี่ยวกับคดีนั้นอีก ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงจึงมีอำนาจ ควบคุมและตรวจสอบในเบื้องต้นก่อนว่าคดีนี้สมควรถูกดำเนินคดีในลักษณะใด ถ้าผู้บังคับบัญชา ชั้นสูงเห็นว่าสมควรส่งสำนวนคดีให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิดดำเนินกระบวน พิจารณาคดีอย่างรวบรัดหรือสั่งยกข้อกล่าวหา คดีจะไม่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหาร แต่ถ้า ผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเห็นว่าสมควรส่งสำนวนคดีให้อัยการทหารพิจารณาสั่งคดีอีกครั้งหนึ่ง คดีจะเข้าสู่ การพิจารณาของอัยการทหาร อัยการทหารสามารถพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาก็ได้ ถ้าอัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหา อัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญา ต่อศาลทหารและดำเนินคดีในศาลทหาร จากเหตุผลดังกล่าวจึงไม่มีการควบคุมและตรวจสอบการใช้ ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาชั้นสูงและอัยการทหารโดยองค์กรภายในหรือผู้บังคับบัญชา ทางทหารอีกครั้งหนึ่ง หลักเกณฑ์นี้ทำให้ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดยังมีอำนาจควบคุม ทิศทางในการดำเนินคดีก่อนส่งสำนวนคดีไปให้อัยการทหารพิจารณาสั่งคดี แม้ว่าในอดีตอำนาจ ในทุก ๆ ด้านจะตกอยู่ในมือของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดแต่เพียงผู้เดียว และ ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับการดำเนินคดีในชั้นศาลก็ตาม และ เมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเห็นว่าควรดำเนินคดีในลักษณะใดแล้ว จะไม่สามารถเข้ามาแทรกแซงหรือ เกี่ยวข้องกับคดีนั้นได้อีก อัยการทหารจึงมีอิสระอย่างเต็มที่ในการพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีในชั้นศาล ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ดังกล่าวแตกต่างกับของกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทย เนื่องจากการใช้ ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารถูกควบคุมและตรวจสอบจากผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร อัยการทหารมีอำนาจแค่เพียงเสนอความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้องหรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อสั่งคดีเท่านั้น อัยการทหารไม่มีอำนาจ พิจารณาสั่งคดีเอง

4.2.2 การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยองค์กรภายนอก

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 และพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลแขวง และวิธีพิจารณาความอาญาในศาลแขวง พ.ศ.2499 มาตรา 12 วางหลักเกณฑ์ไว้ว่าถ้าพนักงานอัยการ ที่ไม่ใช่อัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องไปยังบุคคล ดังต่อไปนี้

1) กรณีอยู่ในกรุงเทพมหานคร ต้องเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งต่อ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจ แห่งชาติ เพื่อพิจารณาทำความเห็น

2) กรณีอยู่ในต่างจังหวัด ต้องเสนอสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งต่อผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อพิจารณาทำความเห็น

หากผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ คำสั่งดังกล่าวเป็นเด็ดขาด และพนักงานอัยการไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้อัยการสูงสุดพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง แต่ถ้าผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ว่าราชการจังหวัดเห็นแย้งกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ ให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้อัยการสูงสุดวินิจฉัยชี้ขาด คำสั่งของอัยการสูงสุดเป็นที่สุดและพนักงานอัยการต้องปฏิบัติตาม แม้แต่อัยการสูงสุดเองก็ไม่สามารถกลับคำวินิจฉัยชี้ขาดของตนเองได้⁵ การใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการจึงถูกกลั่นกรองอีกชั้นหนึ่ง โดยตำรวจชั้นผู้ใหญ่และพนักงานฝ่ายปกครอง เพื่อตรวจสอบว่าคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการถูกต้องตามบทบัญญัติของกฎหมายหรือหลักเกณฑ์ที่กฎหมายบัญญัติไว้หรือไม่

ในกรณีผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ รองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัด หรืออัยการสูงสุดเห็นด้วยกับคำสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการ คำสั่งดังกล่าวจะมีผลเป็นคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 147 เมื่อบุคคลดังกล่าวมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องคดีได้แล้ว ห้ามทำการสอบสวนคดีนั้นอีก เว้นแต่จะปรากฏพยานหลักฐานใหม่ที่สำคัญแก่คดีจนทำให้ศาลลงโทษผู้ต้องหาในคดีนั้นได้

การที่กฎหมายให้อำนาจผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ เข้ามาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการในส่วนกลางหรืออัยการพิเศษฝ่ายมีหลักเกณฑ์ที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากพนักงานสอบสวนซึ่งเป็นผู้ได้บังคับบัญชาของผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติมีหน้าที่สืบเสาะและแสวงหาพยานหลักฐานมาพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาประกอบสำนวนการสอบสวนก่อนเสนอความเห็นทางคดีและส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการพิจารณา ผู้บังคับบัญชามักจะเชื่อในพยานหลักฐานที่ผู้ได้บังคับบัญชาของตนเองสืบค้นมา ความเห็นทางคดีจึงไม่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 3278/2522 เมื่ออธิบดีกรมอัยการชี้ขาดให้ฟ้องคดีตามความเห็นแย้งของอธิบดีกรมตำรวจแล้ว คำสั่งชี้ขาดให้ฟ้องคดีของอธิบดีกรมอัยการเป็นอันถึงที่สุดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 พนักงานอัยการต้องฟ้องคดีไปตามนั้น เมื่อไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้อำนาจอธิบดีกรมอัยการรื้อฟื้นคดีขึ้นมาชี้ขาดใหม่ได้ อธิบดีกรมอัยการจึงไม่มีอำนาจที่จะชี้ขาดกลับคำสั่งของตนได้อีก

ส่วนการที่กฎหมายให้อำนาจผู้ว่าราชการจังหวัดเข้ามาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของพนักงานอัยการในส่วนภูมิภาคหรืออัยการจังหวัดมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม เนื่องจากผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นพนักงานฝ่ายปกครองที่มีอำนาจสูงสุดในจังหวัด และกระทรวงมหาดไทยมีหนังสือที่ มท 0307.2/11260 ลงวันที่ 13 พฤศจิกายน 2550 ให้ส่วนอำนาจความเป็นธรรม สำนักการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครองทำหน้าที่รับผิดชอบงานสนับสนุนการปฏิบัติงานของผู้ว่าราชการจังหวัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 โดยมีหน้าที่อำนาจการ สนับสนุน และตรวจสอบการรายงานของจังหวัดในกรณีที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมีความเห็นแย้งคำสั่งไม่ฟ้องและคำสั่งไม่อุทธรณ์หรือไม่ฎีกาของพนักงานอัยการ รวบรวมสถิติข้อมูลสำนวนคดีอาญาที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมีความเห็นตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 และจัดให้นิติกรไปประจำที่ทำการปกครองจังหวัดทุกแห่ง ซึ่งนิติกรมีหน้าที่ตรวจสอบและกลั่นกรองสำนวนคดีอาญาพร้อมทำความเห็นเสนอผู้ว่าราชการจังหวัด เพื่อนำไปใช้ประกอบการใช้ดุลพินิจของผู้ว่าราชการจังหวัดตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงมีนิติกรของส่วนอำนาจความเป็นธรรม สำนักการสอบสวนและนิติการ กรมการปกครองคอยให้ความช่วยเหลือและแนะนำทางด้านกฎหมาย รวมทั้งกลั่นกรองสำนวนคดีอาญา และเสนอความเห็นทางคดี ประเด็นในเรื่องผู้ว่าราชการจังหวัดไม่ได้จบปริญญาสาขาวิชานิติศาสตร์ และไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายเพียงพอที่จะสั่งคดีไม่ใช่ปัญหาอีกต่อไป

การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 มีหลักเกณฑ์ที่ไม่เหมาะสม เนื่องจากกฎหมายแบ่งผู้มีอำนาจพิจารณาทำความเห็นออกเป็นผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติและผู้ว่าราชการจังหวัด จึงทำให้การพิจารณาสั่งคดีไม่มีมาตรฐานและไม่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน นอกจากนี้หนังสือสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา ที่ นร.0901/1163 ลงวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2546 และบันทึกสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา เรื่องเสร็จที่ 766/2546 เรื่อง หาหรือเกี่ยวกับอำนาจสอบสวนเพิ่มเติมของพนักงานสอบสวน วางกรอบไว้ว่าผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติและผู้ว่าราชการจังหวัดไม่มีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมเองหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนที่มีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติม ต้องตั้งประเด็นให้อัยการสูงสุดพิจารณา ถ้าอัยการสูงสุดเห็นชอบ จะสั่งพนักงานสอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมตามประเด็น ประกอบกับระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547 ข้อ 66 กำหนดว่าถ้าพนักงานสอบสวนทำความเห็นทางคดีและส่งสำนวนการสอบสวนไปให้พนักงานอัยการเพื่อพิจารณาแล้ว พนักงานสอบสวนจะไม่มีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมได้อีก ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือรองผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ หรือผู้ช่วยผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ ผู้ว่าราชการจังหวัด

และพนักงานสอบสวนจึงไม่มีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติมเองหรือสั่งให้พนักงานสอบสวนที่มีอำนาจทำการสอบสวนเพิ่มเติม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพิจารณาคดีเกิดความล่าช้า

หลักเกณฑ์ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 145 ไม่นำไปใช้กับคำสั่งไม่ฟ้องของอัยการทหาร เนื่องจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวขัดกับบทบัญญัติในพระราชบัญญัติกฎอัยการศึก พุทธศักราช 2457⁶ และกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของอัยการทหารมีบัญญัติไว้โดยเฉพาะแล้วในระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 10 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 3 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2526 ซึ่งวางหลักไว้ว่าในกรณีผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ให้ส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด ดังนั้น คำสั่งไม่ฟ้องของอัยการทหารจะถูกควบคุมและตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งโดยองค์กรภายในหรือเจ้ากรมพระธรรมนูญเฉพาะในกรณีที่หัวหน้าอัยการทหาร หรือผู้บัญชาการมณฑลทหาร หรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวนเท่านั้น ซึ่งได้แก่ 1) อัยการทหารเจ้าของสำนวนมีความเห็นว่าเห็นควรสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา แต่ผู้บังคับบัญชาของอัยการสั่งฟ้องผู้ต้องหา และ 2) อัยการทหารเจ้าของสำนวนมีความเห็นว่าเห็นควรสั่งฟ้องผู้ต้องหา แต่ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา แต่ในกรณีผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาตามความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ความเห็นทางคดีและคำสั่งไม่ฟ้องของอัยการทหารและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารจะไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรใด ๆ เลย ไม่ว่าจะ เป็นโดยองค์กรภายใน หรือโดยองค์กรภายนอก หรือโดยผู้เสียหาย คดีจะถูกยุติลงในชั้นอัยการ เนื่องจากอัยการทหารไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาด และไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมคำสั่งไม่ฟ้องไปให้ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติหรือผู้ว่าราชการจังหวัดพิจารณาทำความเห็น กับกฎหมายไม่ให้อำนาจผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารด้วยตนเอง แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 ประกอบกับพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 45 จะกำหนดให้เมื่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายมีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารด้วยตนเองก็ตาม

การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการสูงสุดและพนักงานอัยการถูกควบคุมและตรวจสอบโดยวุฒิสภา ถ้าอัยการสูงสุดและพนักงานอัยการมีพฤติการณ์ร้ายวณผิดปกติหรือส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ หรือส่อว่ากระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือส่อว่า

⁶ ประดิษฐ์ สุนทรารชุน, กระบวนการยุติธรรมทหาร, หน้า 133.

กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือถือว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติ ในรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรมอย่างร้ายแรง จะถูกวุฒิสภา ลงมติถอดถอนออกจากตำแหน่งตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 อัยการสูงสุด และพนักงานอัยการที่ถูกถอดถอนออกจากตำแหน่งจะพ้นจากตำแหน่งและถูกออกจากราชการ รวมทั้งถูกตัดสิทธิในการดำรงตำแหน่งทางการเมืองและรับราชการเป็นเวลา 5 ปี

เจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร และอัยการทหารไม่ถือว่าเป็นอัยการสูงสุด และพนักงานอัยการตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553 และผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูงและพนักงานอัยการตามบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งไม่สามารถถูกควบคุมและ ตรวจสอบและลงมติถอดถอนออกจากตำแหน่งโดยองค์กรภายนอกได้ เนื่องจากเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร และอัยการทหารมีสถานะเป็นข้าราชการกลาโหมที่มีชั้นยศ มี ผู้บังคับบัญชา และต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาและข้อบังคับทางทหารอย่างเคร่งครัด เหมือนเช่นทหารทั่ว ๆ ไป ทั้งนี้ แม้ว่าการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ของ อัยการทหารจะมีกลไกในการควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายในแล้ว แต่กลไกดังกล่าวให้อำนาจ เฉพาะเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร และอัยการทหารเท่านั้น องค์กรภายนอก ที่ไม่ใช่ทหารไม่มีอำนาจเข้ามาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดี ในศาลทหารของอัยการทหารเลย จึงควรให้องค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมและ ตรวจสอบด้วย การเปิดโอกาสให้องค์กรภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ ดุลพินิจในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารไม่ได้ทำให้การปกครองบังคับบัญชา ทางทหารและระเบียบวินัยทางทหารเสียไป แต่กลับทำให้บุคคลภายนอกหรือผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีเข้าใจ และเกิดความเชื่อมั่นและไว้วางใจในกระบวนการยุติธรรมทหารมากยิ่งขึ้น และทำให้การพิจารณาสั่งคดี และการดำเนินคดีอยู่ภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายและปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตและไม่ทุจริตหรือ ประพฤติมิชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ส่วนในกระบวนการยุติธรรมทหารของทั้งประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษ การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยองค์กรภายนอกไม่ได้มีการกำหนด หลักเกณฑ์ไว้เช่นเดียวกับกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทย

4.2.3 การควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีโดยผู้เสียหาย

ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และ 2) ผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร โดยหลักกฎหมายให้อำนาจเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร ผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจยื่นฟ้องผู้ต้องหาด้วยตนเอง ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร คือ บุคคลที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของผู้ต้องหา และเป็นบุคคลใน 8 ประเภท ดังต่อไปนี้

- 1) นายทหารชั้นสัญญาบัตรประจำการ
- 2) นายทหารชั้นสัญญาบัตรนอกประจำการ เฉพาะเมื่อกระทำผิดต่อคำสั่งหรือข้อบังคับตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร
- 3) นายทหารประทวนและพลทหารกองประจำการหรือประจำการ หรือบุคคลที่รับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร
- 4) นักเรียนทหารตามที่กระทรวงกลาโหมกำหนด
- 5) ทหารกองเกินที่ถูกเข้ากองประจำการ ซึ่งเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารได้รับตัวไว้เพื่อให้เข้ารับราชการประจำอยู่ในหน่วยทหาร
- 6) พลเรือนที่สังกัดอยู่ในราชการทหาร เมื่อกระทำผิดในหน้าที่ราชการทหารหรือกระทำผิดอย่างอื่นเฉพาะใน หรือบริเวณ อาคาร ที่ตั้งหน่วยทหาร ที่พักร้อน พักแรม เรือ อากาศยานหรือยานพาหนะใด ๆ ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร
- 7) บุคคลซึ่งต้องขังหรืออยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารโดยชอบด้วยกฎหมาย
- 8) เซลยศึกหรือชนชาติศัตรูซึ่งอยู่ในความควบคุมของเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร

ศาลทหารแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) ศาลทหารในเวลาปกติ 2) ศาลทหารในเวลาไม่ปกติ และ 3) ศาลทหารในยุทธบริเวณ ในกรณีคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติ กฎหมายให้อำนาจอัยการทหารและผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร แต่ละฝ่ายต่างมีอำนาจฟ้องแยกเป็นอิสระต่อกันเช่นเดียวกับอำนาจฟ้องของ

พนักงานอัยการและผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมพลเรือน เมื่อเจ้ากรมพระธรรมนูญ หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร หรืออัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารด้วยตนเองอีกครั้งหนึ่ง และเมื่อเจ้ากรมพระธรรมนูญหรือหัวหน้าอัยการทหารถอนฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ยังมีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารได้ใหม่ คำสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องผู้ต้องหาของเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร และอัยการทหารไม่กระทบกระเทือนสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ดังนั้น ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงเป็นองค์การหนึ่งที่กฎหมายให้อำนาจเข้ามาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีไม่ว่าจะเป็นสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาของเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการกรมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร และอัยการทหาร แต่กฎหมายไม่ให้อำนาจผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร ผู้เสียหายต้องมอบคดีให้อัยการทหารดำเนินคดีแทนเมื่อเจ้ากรมพระธรรมนูญ หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร หรืออัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารด้วยตนเอง และไม่มีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารได้ใหม่ คดีดังกล่าวจึงถูกยุติลงในชั้นอัยการ ทั้งนี้ บทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 ทำให้ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารแต่ละคนมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน ถ้าผู้เสียหายเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือผู้เสียหายเป็นทหาร ผู้เสียหายมีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร และสามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ภายใน 15 วัน นับแต่วันอ่านหรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง แต่ถ้าผู้เสียหายไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือผู้เสียหายเป็นพลเรือน ผู้เสียหายก็ไม่มีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องคดีได้เอง ต้องมอบคดีให้อัยการทหารดำเนินคดีแทนเสมอ ผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารจึงไม่สามารถควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีของเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร และอัยการทหารได้เลย

ส่วนกรณีคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 40 และมาตรา 43 กฎหมายให้อำนาจเฉพาะอัยการทหารเท่านั้นเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร ผู้เสียหายทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหาร ต้องมอบคดีให้อัยการทหารดำเนินคดีแทนเสมอ เมื่อเจ้ากรมพระธรรมนูญ หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร หรืออัยการทหารมีคำสั่งไม่ฟ้องหรือถอนฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหา

ต่อศาลทหารด้วยตนเอง และไม่มีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารได้ใหม่ คดีดังกล่าวจึงถูกยุติลงในชั้นอัยการ นอกจากนี้คู่ความทุกฝ่ายไม่สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกเป็นที่สุดและคู่ความทุกฝ่ายต้องปฏิบัติตาม ทั้งนี้ ผู้เสียหายทุกประเภทจึงไม่สามารถควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีของเจ้ากรมพระธรรมนูญผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร และอัยการทหารได้เลย แต่บทบัญญัติดังกล่าวมีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมแล้ว เนื่องจากผู้ต้องหากระทำความผิดในขณะที่บ้านเมืองเกิดสงคราม หรือไม่สงบสุข หรือประกาศใช้กฎอัยการศึกและใช้โอกาสตอนที่การควบคุมและป้องกันอาชญากรรมของบ้านเมืองอยู่ในภาวะหละหลวมหรือไม่เข้มแข็งกระทำความผิดขึ้น ประกอบกับผู้กระทำความผิดเป็นทหาร แต่กลับมาก่อทำความผิดเสียเองในช่วงที่ตนเองต้องทำหน้าที่ปกป้องและรักษาประเทศให้อยู่ในความสงบสุข อีกทั้งเพื่อให้การดำเนินคดีเป็นไปในลักษณะที่รวดเร็วและเด็ดขาด ซึ่งเหมาะสมกับสภาพสังคมในช่วงนั้น ๆ สอดคล้องกับภารกิจทางทหาร การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร และอัยการทหารจึงไม่จำเป็นต้องถูกควบคุมและตรวจสอบโดยผู้เสียหาย

สิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารมีน้อยกว่าสิทธิของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมพลเรือน เนื่องจากเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นที่มีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติ ส่วนคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึกผู้เสียหายทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ไม่มีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหาร ต้องมอบคดีให้อัยการทหารดำเนินคดีแทนเสมอ แต่ในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนผู้เสียหายในคดีทุกคนมีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 และแม้ว่าพนักงานอัยการและอัยการสูงสุดมีคำสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายก็ยังมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลด้วยตนเองตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 34 จึงทำให้เกิดช่องว่างหรือความไม่เท่าเทียมกันระหว่างสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารกับผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนขึ้น เนื่องจากผู้เสียหายทั้งสองประเภทเป็นบุคคลที่ได้รับ ความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของผู้ต้องหาเช่นเดียวกัน แต่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลไม่เท่ากัน เหตุผลดังกล่าวทำให้ควรแก้ไขบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 โดยกำหนดให้ผู้เสียหายทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร แต่ควรแก้ไขเฉพาะในกรณีที่เกิดคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารในเวลาปกติเท่านั้น ส่วนกรณีคดีอยู่

ในอำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ผู้เสียหายทุกประเภทไม่ควรมียอำนาจฟ้องคดี เนื่องจากศาลทหารดังกล่าวมีหน้าที่พิจารณาและพิพากษาคดีที่เกิดขึ้นในเวลาประเทศมีการรบ หรืออยู่ในภาวะศึกสงคราม หรือมีการประกาศใช้กฎอัยการศึก จึงควรให้เฉพาะอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจดำเนินคดีทั้งหมดเพื่อความรวดเร็วและเด็ดขาดในการพิจารณาพิพากษาคดี

ในประเทศสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษเฉพาะอัยการทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหารทั้งหมด แม้ว่าผู้เสียหายในคดีจะไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดและอัยการทหาร ก็ไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดต่อศาลทหารด้วยตนเอง เนื่องจากกฎหมายไม่เปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดี ผู้เสียหายจึงไม่สามารถควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดและอัยการทหารได้เลย ทั้งนี้ หลักเกณฑ์ดังกล่าวแตกต่างกับของประเทศไทย เนื่องจากในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศไทยผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้กระทำความผิดต่อศาลทหารด้วยตนเอง แต่ในกระบวนการยุติธรรมทหารของสหรัฐอเมริกาและประเทศอังกฤษผู้เสียหายในคดีทั้งหมดไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้กระทำความผิด จึงทำให้ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารกับผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนของสหรัฐอเมริกามีสิทธิเท่าเทียมกัน ส่วนหลักเกณฑ์ของประเทศไทยมีลักษณะคล้ายกับของประเทศไทยในประเด็นที่ว่าผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารกับผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน เนื่องจากในกระบวนการยุติธรรมทหารผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีด้วยตนเอง แต่ในกระบวนการยุติธรรมพลเรือนผู้เสียหายมีสิทธิฟ้องคดีด้วยตนเอง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 241 กำหนดว่าเมื่อพนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาล ผู้เสียหายมีสิทธิตรวจหรือคัดสำเนาคำให้การหรือเอกสารประกอบคำให้การของตนเองในชั้นสอบสวน และในกรณีพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายมีสิทธิทราบสรุปพยานหลักฐานต่าง ๆ พร้อมความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการต่อมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยกเลิกมาตราดังกล่าว แต่ยังคงการรับรองสิทธิในการเข้าถึงพยานหลักฐานในสำนวนการสอบสวนไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 ดังนี้ เมื่อพนักงานอัยการมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหา ต้องแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องให้ผู้ร้องทุกข์หรือผู้เสียหายทราบ และผู้เสียหายมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการภายในอายุความ

ฟ้องร้อง แม้ว่าพนักงานอัยการจะมีคำสั่งเด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้วก็ตาม กฎหมายก็ยังเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายมีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลด้วยตนเอง ผู้เสียหายจึงจำเป็นต้องทราบข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการเพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการดำเนินคดี ในกรณีที่ผู้เสียหายเป็นโจทก์ฟ้องคดีด้วยตนเองบปัญญัติในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 146 มีหลักเกณฑ์ที่เหมาะสมแล้ว เนื่องจากข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ในคดีเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินคดี แต่ผู้เสียหายมีศักยภาพที่จะเข้าถึงพยานหลักฐานในคดีได้น้อยกว่าเจ้าหน้าที่รัฐ และสำหรับพยานหลักฐานบางอย่างเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้นมีอำนาจเข้าถึงและนำมาประกอบสำนวนการสอบสวน อีกทั้งในบางครั้งการได้มาซึ่งพยานหลักฐานต้องใช้ค่าใช้จ่ายสูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งพยานหลักฐานทางนิติวิทยาศาสตร์ ประกอบกับผู้เสียหายจะได้นำข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ตนเองหามาได้รวมเข้ากับของพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการดำเนินคดีและทำให้การฟ้องคดีและการดำเนินคดีในศาลของผู้เสียหายมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 23 แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ 10 แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552 กำหนดว่าในกรณีอัยการทหารใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ต้องแจ้งคำสั่งไม่ฟ้องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาและพนักงานสอบสวนหรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารที่ทำการสอบสวนทราบ เพื่อแจ้งให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์หรือผู้เสียหายทราบอีกต่อหนึ่ง และผู้เสียหายมีสิทธิขอทราบสรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวนและอัยการทหารภายในอายุความฟ้องร้อง เพื่อใช้เป็นข้อมูลประกอบการฟ้องและดำเนินคดีด้วยตนเอง ส่วนในกรณีอัยการทหารใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องผู้ต้องหา ต้องแจ้งคำสั่งฟ้องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบ และเมื่อคดีถึงที่สุดแล้ว อัยการทหารต้องแจ้งให้พนักงานสอบสวนทราบว่าฟ้องในความผิดฐานใด เมื่อใด เป็นคดีดำและคดีแดงที่เท่าไร และศาลพิพากษาว่าอย่างไร หลักเกณฑ์ดังกล่าวทำให้ผู้เสียหายทราบว่าอัยการทหารสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาในคดีที่ตนเองได้รับความเสียหาย และทราบถึงข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นในการพิจารณาสั่งคดี

ถ้าอัยการทหารใช้ดุลพินิจสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายมีสิทธิขอทราบพยานหลักฐานต่าง ๆ และความเห็นทางคดี เพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินคดีในชั้นศาลเอง และถ้าอัยการทหารใช้ดุลพินิจสั่งฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายมีสิทธิทราบว่าผู้กระทำความผิดถูกศาลทหารพิพากษาว่าอย่างไร มีกำหนดโทษเท่าไร หากศาลทหารพิจารณาพิพากษาคดีไม่เต็มตามคำฟ้องของโจทก์และผู้เสียหายไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับ

คำพิพากษาหรือคำสั่ง สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาคำพิพากษาหรือคำสั่งได้ภายใน 15 วัน นับแต่วันอ่าน หรือถือว่าได้อ่านคำพิพากษาหรือคำสั่งให้จำเลยฟัง ทั้งนี้ เท่ากับเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เสียหาย เข้าควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนและ อัยการทหาร โดยพิจารณาจากข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวน ความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวนและอัยการทหาร และคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหาร ถ้าผู้เสียหายเห็นว่าอัยการทหารพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีตามอำเภอใจหรือขัดแย้งกับบทบัญญัติ ของรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือผู้เสียหายไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการสั่งคดีและดำเนินคดีของ อัยการทหาร สามารถเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารและดำเนินคดีในชั้นศาล ด้วยตนเอง แต่กฎหมายให้อำนาจเฉพาะผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น ดังนั้น ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารมีสิทธิเข้าถึงข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ในสำนวน การสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นทางคดีได้เช่นเดียวกับผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมพลเรือน แต่ในทางปฏิบัติสิทธิในการเข้าถึงข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ในสำนวนการสอบสวนไม่เอื้อ ประโยชน์ต่อการฟ้องและดำเนินคดีด้วยตนเองของผู้เสียหาย เนื่องจากผู้เสียหายจะเข้าถึงข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานต่าง ๆ ในสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวน และอัยการทหารหรือพนักงานอัยการได้เฉพาะในกรณีที่อัยการทหารหรือพนักงานอัยการมีคำสั่ง เด็ดขาดไม่ฟ้องผู้ต้องหาแล้วเท่านั้น ถ้าอัยการทหารหรือพนักงานอัยการมีคำสั่งฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายจะขอทราบสรุปข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ในสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้ง ความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวนและอัยการทหารหรือพนักงานอัยการ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อ การดำเนินคดีในชั้นศาลไม่ได้เลย ผู้เสียหายต้องแสวงหาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่เกี่ยวกับคดีเอง ทั้งหมด เหตุผลดังกล่าวทำให้ควรแก้ไขบทบัญญัติในระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 23 โดยกำหนดให้ทั้งในกรณีอัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหาและอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ผู้เสียหายมี สิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นทางคดี ของพนักงานสอบสวนและอัยการทหาร เพื่อให้การฟ้องและดำเนินคดีในศาลทหารของผู้เสียหายมี ประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นโดยเฉพาะในกรณีที่อัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหา เนื่องจากข้อเท็จจริงและ พยานหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับคดีเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการดำเนินคดีในชั้นศาล และเป็นการยาก ที่ผู้เสียหายจะแสวงหาพยานหลักฐานด้วยตนเอง เพราะผู้เสียหายมีศักยภาพที่จะเข้าถึง พยานหลักฐานในคดีได้น้อยกว่าเจ้าหน้าที่รัฐ การได้มาซึ่งพยานหลักฐานบางอย่างต้องใช้ค่าใช้จ่าย สูงมาก และสำหรับพยานหลักฐานบางประเภทเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐเท่านั้นมีอำนาจเข้าถึงและนำมา ประกอบการดำเนินคดีได้

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

เหตุผลในเรื่องภารกิจและหน้าที่หลักของทหารและการปกครองบังคับบัญชาทางทหารทำให้จำเป็นต้องแยกกระบวนการยุติธรรมทหารออกจากกระบวนการยุติธรรมพลเรือน กระบวนการยุติธรรมทหารจะมีการบัญญัติกฎหมายทหาร เช่น ประมวลกฎหมายอาญาทหาร พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476 ขึ้นมาใช้บังคับ มีการตั้งศาลทหารเพื่อทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่ทหารกระทำความผิด และมีกระบวนการพิจารณาคดีและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการพิจารณาคดี เช่น ตุลาการทหาร อัยการทหาร ทนายทหาร จำศาลทหาร เป็นของตนเองโดยเฉพาะ

อัยการทหารมีหน้าที่หลัก คือ การเสนอความเห็นทางคดีต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร การเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร และการดำเนินคดีในศาลทหาร การพิจารณาสั่งคดีของอัยการทหารไม่ใช่ขั้นตอนพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา แต่เป็นเพียงขั้นตอนวินิจฉัยว่าพยานหลักฐานที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนทำให้เชื่อได้หรือไม่ว่าผู้ต้องหาเป็นผู้กระทำความผิดจริง และมีพยานหลักฐานเพียงพอพิสูจน์ความผิดของผู้ต้องหาในชั้นศาลหรือไม่เท่านั้น ส่วนผู้ต้องหาก็จะกระทำความผิดจริงตามฟ้องของอัยการทหารหรือไม่ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลทหาร การพิจารณาสั่งคดีของอัยการทหารเป็นการใช้อำนาจกึ่งตุลาการ และการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารมีความสัมพันธ์กับการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชนไม่ว่าจะเป็นผู้เสียหายหรือผู้ต้องหาและความสงบเรียบร้อยของสังคม อัยการทหารจึงต้องมีความเป็นอิสระในการใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดีและการดำเนินคดี และต้องมีกฎหมายบัญญัติรับรองความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหาร เพื่อให้สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้โดยอิสระและเที่ยงธรรม และไม่ถูกแทรกแซงจากองค์กรทางการเมืองหรือจากฝ่ายใด เช่น ฝ่ายผู้เสียหาย ฝ่ายผู้ต้องหา แรงกดดันจากกระแสสังคม การปฏิบัติหน้าที่ได้โดยอิสระและเที่ยงธรรม กล่าวคือ ต้องเป็นการพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีไปตามข้อเท็จจริง พยานหลักฐาน และบทบัญญัติของกฎหมายและปฏิบัติหน้าที่โดยปราศจากอคติ ไม่หวั่นไหวต่ออำนาจหรืออิทธิพลใดๆ และไม่เกรงกลัวผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับตนเองในภายหลังทั้งในทางที่เป็นคุณและเป็นโทษ เมื่อกฎหมายบัญญัติให้อัยการทหารมีความเป็นอิสระในการสั่งคดีและดำเนินคดีแล้ว ก็จำเป็นต้องมีกลไกหรือมาตรการเข้ามา

ควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีของอัยการทหาร เพื่อให้เป็นไปโดยชอบด้วยหลักแห่งนิติธรรมและความโปร่งใส

เมื่ออัยการทหารเจ้าของสำนวนได้รับสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนและเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหาร จะพิจารณาข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏในสำนวนการสอบสวนแล้วเสนอความเห็นทางคดีว่าเห็นควรสั่งฟ้อง หรือเห็นควรสั่งไม่ฟ้อง หรือสั่งอย่างอื่น ต่อหัวหน้าของอัยการทหารขึ้นไปตามลำดับชั้นจนถึงผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดี และหากผู้บัญชาการมณฑลทหารหรือผู้บังคับการจังหวัดทหารสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมความเห็นแย้งไปให้เจ้ากรมพระธรรมนูญวินิจฉัยชี้ขาดคำวินิจฉัยชี้ขาดของเจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นที่สุด เจ้ากรมพระธรรมนูญ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารจะสั่งคดีอย่างไรก็ได้ อัยการทหารเจ้าของสำนวนต้องปฏิบัติตามไม่ว่าผู้บังคับบัญชาทางทหารจะสั่งคดีตามหรือแย้งความเห็นของอัยการเจ้าของสำนวน ดังนั้น ผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี คือ ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหาร ซึ่งได้แก่ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร ไม่ใช่อัยการทหารเจ้าของสำนวน อัยการทหารเจ้าของสำนวนมีอำนาจแค่เพียงรายงานการคดีเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีเท่านั้น อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีจึงตกอยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาทางทหาร หลักเกณฑ์ดังกล่าวทำให้ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารมีอำนาจเข้ามาควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีของอัยการทหารโดยตรง แต่ผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารเป็นผู้บังคับบัญชาทางฝ่ายทหาร จึงมีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษแก่อัยการทหาร เช่น การแต่งตั้งและถอดถอนออกจากตำแหน่ง การพิจารณาบำเหน็จประจำปี อีกทั้งในบางครั้งผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหารเป็นผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิด ผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ ผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ และผู้มีอำนาจจลาจลหรือฎีกาด้วย อำนาจในทุก ๆ ด้านที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมจะตกอยู่ในมือของผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหารทั้งสิ้น ประกอบกับผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหารไม่มีประสบการณ์และความรู้ความเชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายและงานด้านอัยการทหาร การที่กฎหมายกำหนดให้หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารมีอำนาจสั่งคดีและควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีของอัยการทหารจึงไม่เหมาะสมและเป็นสาเหตุประการสำคัญที่ทำให้การพิจารณาสั่งคดีและการดำเนินคดีตกอยู่ภายใต้อำนาจของผู้บังคับบัญชาทางทหารตามลำดับชั้นขึ้นไป แต่หากการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายในเลย จะไม่มีอัยการทหารที่เป็นหัวหน้าคอยให้คำแนะนำและควบคุมและ

ตรวจสอบการทำงานของอัยการทหารที่เริ่มปฏิบัติหน้าที่ และอัยการทหารอาจจะใช้อำนาจหรือดุลพินิจตามอำเภอใจ หรือขัดต่อบทบัญญัติของกฎหมาย หรือผิดหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ จึงต้องให้ผู้บังคับบัญชาทางทหารที่ปฏิบัติหน้าที่อัยการทหารและไม่มีอำนาจพิจารณาให้คุณให้โทษแก่อัยการทหารมีอำนาจสั่งคดีและควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีของอัยการทหารแทนหัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหาร

การใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีของอัยการทหารไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายนอกเลย เนื่องจากเจ้ากรมพระธรรมนูญ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร ผู้บังคับการจังหวัดทหาร และอัยการทหารมีสถานะเป็นข้าราชการกลาโหมที่มีชั้นยศ มีผู้บังคับบัญชาและต้องปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาและข้อบังคับทางทหารอย่างเคร่งครัดเหมือนเช่นทหารทั่วไป แต่ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยผู้เสียหาย ผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารแต่ละคนมีสิทธิไม่เท่าเทียมกัน เฉพาะผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือผู้เสียหายที่เป็นทหารเท่านั้นมีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารด้วยตนเอง ส่วนผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือผู้เสียหายที่เป็นพลเรือนไม่มีสิทธิเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารด้วยตนเอง ต้องให้อัยการทหารเข้าดำเนินคดีแทนเสมอ ซึ่งเท่ากับว่าเมื่ออัยการทหารและผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาหรือผู้เสียหายไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับการสั่งคดีและดำเนินคดีของอัยการทหาร ผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารไม่มีอำนาจควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีของอัยการทหารเลย แต่ผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารมีอำนาจควบคุมและตรวจสอบ โดยเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลทหารและดำเนินคดีในศาลทหารด้วยตนเอง จึงเกิดช่องว่างหรือความไม่เท่าเทียมกันระหว่างสิทธิในการฟ้องคดีของผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกับผู้เสียหายที่ไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารขึ้น ผู้เสียหายทั้งสองประเภทเป็นบุคคลที่ได้รับความเสียหายจากการกระทำความผิดอาญาของผู้ต้องหาเช่นเดียวกัน แต่กลับมีอำนาจยื่นฟ้องคดีต่อศาลทหารไม่เท่าเทียมกัน แม้ว่าการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารจะถูกควบคุมและตรวจสอบจากองค์กรภายใน ซึ่งได้แก่ เจ้ากรมพระธรรมนูญ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร ผู้บังคับการจังหวัดทหาร และอัยการทหารด้วยกันเองแล้วก็ตาม แต่ควรเปิดโอกาสให้องค์กรภายนอกหรือบุคคลภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีของอัยการทหารด้วย เนื่องจากจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องในคดีและบุคคลภายนอกเข้าใจและเกิดความเชื่อถือและไว้วางใจกระบวนการยุติธรรมทหารมากยิ่งขึ้น และไม่มองว่าอัยการทหารสั่งคดีและดำเนินคดีในลักษณะเอื้อประโยชน์หรือช่วยเหลือผู้กระทำความผิดที่เป็นทหาร อีกทั้งยังทำให้อัยการทหารพิจารณาสั่งคดีและดำเนินคดีภายใต้

บทบัญญัติของกฎหมาย ไม่ใช่อำนาจหรือดุลพินิจตามอำเภอใจ และไม่กล่าวทุจริตหรือประพฤตินิชอบต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

ส่วนในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศสหรัฐอเมริกาผู้มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี คือผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิด ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดเท่านั้นมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งฟ้องหรือสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา ส่วนอัยการทหารไม่มีอำนาจพิจารณาสั่งคดี มีอำนาจแค่เพียงเป็นโจทก์ยื่นฟ้องทหารที่กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร และดำเนินกระบวนการพิจารณาคดี เมื่อผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดได้รับรายงานสืบสวนสอบสวนจากหน่วยสืบสวนอาชญากรรม เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารหรือนายทหารพระธรรมนูญ สารวัตรทหาร พนักงานสอบสวน หรือผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด มีอำนาจพิจารณาดำเนินคดีได้ 5 ประการ ได้แก่ 1) ไม่ดำเนินการใด ๆ กับทหารที่กระทำความผิดเลย 2) ดำเนินการทางปกครองกับทหารที่กระทำความผิด 3) ใช้กระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาลหรือการลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิด 4) ใช้กระบวนการทางศาลกับทหารที่กระทำความผิด และ 5) เสนอสำนวนคดีที่ได้รับมาต่อผู้บังคับบัญชาในระดับสูงขึ้นไปเพื่อพิจารณาสั่งฟ้อง อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีจะตกอยู่ในมือของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดแต่เพียงผู้เดียว และการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายใน โดยองค์กรภายนอก และโดยผู้เสียหาย เนื่องจากผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดเป็นผู้พิจารณาสั่งคดีเอง และผู้เสียหายในกระบวนการยุติธรรมทหารไม่มีสิทธิใด ๆ เลย รวมทั้งสิทธิฟ้องคดีด้วยตัวเองด้วย ผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจึงมีอิสระอย่างเต็มที่ในการพิจารณาสั่งคดี และสามารถใช้อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีเป็นเครื่องมือในการปกครองบังคับบัญชาทางทหารและควบคุมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่ในระเบียบวินัยและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด แต่ถ้าผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดใช้กระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของหรือการลงทัณฑ์ทางวินัยกับทหารที่กระทำความผิด การใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจะถูกทหารที่กระทำความผิดควบคุมและตรวจสอบโดยทางอ้อม เนื่องจากในเบื้องต้นผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจะนำกระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาลมาใช้ได้ก็ต่อเมื่อผู้ถูกกล่าวหายินยอมแล้วเท่านั้น ถ้าผู้ถูกกล่าวหาเห็นว่าไม่ควรนำกระบวนการลงโทษที่ไม่ผ่านการพิจารณาของศาลมาใช้พิจารณาการกระทำความผิดของตนเอง สามารถปฏิเสธที่จะถูกลงทัณฑ์ทางวินัยแล้วเลือกที่จะถูกดำเนินคดีในศาลทหารแทนได้ และหากผู้ถูกกล่าวหาไม่พอใจหรือไม่เห็นด้วยกับคำสั่งลงทัณฑ์ทางวินัย เนื่องจากเห็นว่าคำสั่งไม่ถูกต้อง หรือไม่ยุติธรรม หรือไม่เหมาะสมกับการกระทำความผิดของตนเอง สามารถยื่นคำร้อง

ขอให้ผู้บังคับบัญชายกเลิก ลด และรอการลงทัณฑ์ทางวินัยภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ผู้บังคับบัญชามีคำสั่งลงทัณฑ์ และอุทธรณ์คำสั่งลงทัณฑ์ต่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับการปฏิเสธคำร้องขอในครั้งแรกได้ การใช้ดุลพินิจในการสั่งลงทัณฑ์ทางวินัยของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดจะถูกผู้ถูกกล่าวหาและผู้บังคับบัญชาระดับสูงควบคุมและตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง อีกทั้งเมื่อผู้บังคับบัญชาระดับสูงได้รับอุทธรณ์คำสั่งลงทัณฑ์ทางวินัย จะส่งเรื่องให้นายทหารพระธรรมนูญพิจารณาเพื่อให้ความเห็นก่อน การให้ความเห็นของผู้บังคับบัญชาระดับสูงจะถูกนายทหารพระธรรมนูญควบคุมและตรวจสอบอีกทีหนึ่ง และถ้าผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิดใช้กระบวนการทางศาลกับทหารที่กระทำความผิด โดยสั่งฟ้องและส่งฟ้องผู้กระทำความผิดเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร คดีจะเข้าสู่การพิจารณาของศาลทหาร ก่อนผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะตั้งศาลทหาร ต้องมีกระบวนการไต่สวนหรือการสอบสวนคดีก่อนพิจารณา เมื่อนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจสอบสวนทำการสอบสวนคดีเสร็จ จะให้คำแนะนำต่อผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารผ่านทางที่ปรึกษากฎหมายหรือนายทหารพระธรรมนูญ และที่ปรึกษากฎหมายหรือนายทหารพระธรรมนูญจะให้ความเห็นเป็นลายลักษณ์อักษรกับผู้ที่มีอำนาจตั้งศาลทหารอีกครั้งหนึ่ง ความเห็นของพนักงานสอบสวนที่เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรและนายทหารพระธรรมนูญเป็นเพียงแนวทางให้ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารใช้ประกอบการพิจารณาสั่งการเท่านั้น ผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะสั่งตั้งศาลทหารหรือสั่งยกฟ้องผู้ต้องหาก็ได้ กระบวนการไต่สวนหรือการสอบสวนคดีก่อนพิจารณาและการให้ความเห็นของนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจสอบสวนและนายทหารพระธรรมนูญเป็นกลไกในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการพิจารณาสั่งคดีของผู้บังคับบัญชาของทหารที่กระทำความผิด โดยทางอ้อม และการใช้ดุลพินิจในการสั่งการของผู้มีอำนาจตั้งศาลทหารจะถูกนายทหารชั้นสัญญาบัตรที่มีอำนาจสอบสวนและนายทหารพระธรรมนูญควบคุมและตรวจสอบอีกทีหนึ่ง อีกทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของนายทหารพระธรรมนูญยังถูกเจ้ากรมพระธรรมนูญประจำเหล่าทัพควบคุมและตรวจสอบโดยทางอ้อมอีกด้วย เจ้ากรมพระธรรมนูญจะกำกับดูแลด้านจรรยาบรรณและมาตรฐานความประพฤติด้านวิชาชีพของนายทหารพระธรรมนูญ

ในกระบวนการยุติธรรมทหารของประเทศอังกฤษอัยการทหารมีอำนาจพิจารณาสั่งคดี ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร และดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีในศาลทหาร เมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงได้รับสำนวนคดีจากผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด มีอำนาจพิจารณาคำเนนคดีได้ 3 ประการ ได้แก่ 1) ส่งสำนวนไปให้อัยการทหาร เพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป 2) ส่งสำนวนกลับไปให้ผู้บังคับบัญชาโดยตรงของทหารที่กระทำความผิด เพื่อดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีอย่างรวดเร็ว และ 3) สั่งยกข้อกล่าวหา และถ้าผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยเป็นประการใดแล้ว จะไม่มีอำนาจหรือ

บทบาทใด ๆ เกี่ยวกับคดีนั้นอีก อำนาจในการพิจารณาสั่งคดีจะไม่ตกอยู่ในมือของผู้บังคับบัญชาชั้นสูง แต่เพียงผู้เดียว และการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดีของอัยการทหารไม่ถูกควบคุมและตรวจสอบโดยองค์กรภายใน โดยองค์กรภายนอก และโดยผู้เสียหาย เนื่องจากผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเข้าควบคุมการพิจารณา สั่งคดีตั้งแต่แรกแล้วก่อนที่อัยการทหารจะพิจารณาสั่งคดี โดยพิจารณาว่าจะดำเนินคดีในลักษณะใด ถ้าผู้บังคับบัญชาชั้นสูงเห็นว่าควรส่งสำนวนคดีไปให้อัยการทหารเพื่อพิจารณาสั่งคดีต่อไป อัยการทหาร จะมีอำนาจใช้ดุลพินิจพิจารณาสั่งคดีได้อย่างเต็มที่ และเมื่อผู้บังคับบัญชาชั้นสูงวินิจฉัยคดีเป็น ประการใดแล้ว จะไม่มีอำนาจเข้ามาแทรกแซงหรือเกี่ยวข้องใด ๆ กับคดีนั้นอีก ประกอบกับผู้เสียหาย ในกระบวนการยุติธรรมทหารไม่มีสิทธิฟ้องคดีด้วยตัวเอง

การสั่งคดีของอัยการทหารต้องประกอบด้วยมีหลักประกันความเป็นอิสระในการสั่งคดีและ มีกลไกหรือมาตรการในการควบคุมและตรวจสอบการใช้ดุลพินิจในการสั่งคดี การสั่งคดีของอัยการทหาร จึงจะเป็นไปโดยเที่ยงธรรมหรือยุติธรรมจนประชาชนทั่วไปเกิดความเชื่อถือและยอมรับ ผู้วิจัยมี ข้อเสนอแนะเพื่อให้การสั่งคดีและดำเนินคดีของอัยการทหารครบองค์ประกอบดังกล่าว ดังนี้

5.2 ข้อเสนอแนะ

1) ควรแก้ไขระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501 ข้อ 10 โดยพิจารณาตามประเภทคดี ดังนี้

1.1) ในคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ ควรกำหนดให้อัยการศาลทหารกรุงเทพมีอำนาจสั่งคดีแทนหัวหน้าอัยการทหาร ส่วนคดีที่อยู่ใน อำนาจศาลมณฑลทหารและศาลจังหวัดทหารควรกำหนดให้อัยการศาลมณฑลทหารและอัยการ ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจสั่งคดีแทนผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหาร และเมื่อ อัยการทหารสั่งคดีเสร็จ ต้องรายงานการกระทำผิดพร้อมทั้งความเห็นและคำสั่งทางคดีให้ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารทราบ

1.2) ในคดีความผิดตามกฎหมายอาญาทหาร คดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารกรุงเทพ ควรกำหนดให้อัยการศาลทหารกรุงเทพมีอำนาจสั่งคดีแทนหัวหน้าอัยการทหาร ส่วนคดีที่อยู่ใน อำนาจศาลมณฑลทหารและศาลจังหวัดทหารควรกำหนดให้อัยการศาลมณฑลทหารและอัยการ ศาลจังหวัดทหารมีอำนาจสั่งคดีแทนผู้บัญชาการมณฑลทหารและผู้บังคับการจังหวัดทหาร และเมื่อ อัยการทหารสั่งคดีเสร็จ ต้องรายงานการกระทำผิดพร้อมทั้งความเห็นและคำสั่งทางคดีให้ หัวหน้าอัยการทหาร ผู้บัญชาการมณฑลทหาร และผู้บังคับการจังหวัดทหารทราบ

และในกรณีอัยการศาลทหารกรุงเทพ อัยการศาลมณฑลทหาร และอัยการศาลจังหวัดทหาร สิ่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหารเจ้าของสำนวน ควรกำหนดให้หัวหน้าอัยการทหารมีอำนาจ วินิจฉัยชี้ขาดความเห็นแย้งแทนเจ้ากรมพระธรรมนูญ

2) ควรกำหนดให้อัยการทหารในส่วนภูมิภาค ซึ่งได้แก่ อัยการศาลมณฑลทหาร อัยการ ศาลจังหวัดทหาร อัยการผู้ช่วยศาลมณฑลทหาร และอัยการผู้ช่วยศาลจังหวัดทหารสังกัดสำนักงาน อัยการทหาร กรมพระธรรมนูญแทนสังกัดมณฑลทหารหรือจังหวัดทหาร กองทัพบก

3) ควรแก้ไขบทบัญญัติในพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 ให้ ผู้เสียหายทุกประเภทไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจ ศาลทหารมีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหารในเวลาปกติ ส่วนคดีที่อยู่ใน อำนาจศาลทหารในเวลาไม่ปกติ ศาลอาญาศึก และศาลที่พิจารณาพิพากษาคดีแทนศาลอาญาศึก ผู้เสียหายทุกประเภทไม่มีอำนาจเป็นโจทก์ยื่นฟ้องผู้ต้องหาเป็นคดีอาญาต่อศาลทหาร ต้องมอบคดีให้อัยการทหารดำเนินคดีแทนเหมือนเดิม

4) ควรตั้งคณะกรรมการอัยการทหารขึ้นมาทำหน้าที่พิจารณาเรื่องการให้ทุนให้โทษแก่ อัยการทหารโดยตรงแทนผู้บังคับบัญชาทางทหาร เช่น การแต่งตั้งและถอดถอนออกจากตำแหน่ง การพิจารณาบำเหน็จประจำปี คณะกรรมการอัยการทหารควรประกอบด้วยบุคคล ดังต่อไปนี้

- 1) ปลัดกระทรวงกลาโหมเป็นประธานกรรมการ
- 2) เจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นรองประธานกรรมการ
- 3) รองเจ้ากรมพระธรรมนูญ ผู้ช่วยเจ้ากรมพระธรรมนูญ และหัวหน้าอัยการทหารเป็นกรรมการ โดยตำแหน่ง
- 4) นายทหารชั้นยศนายพลที่เคยดำรงตำแหน่งอัยการทหารจำนวน 3 คน เป็นกรรมการ
- 5) ผู้บัญชาการมณฑลทหารจำนวน 4 คน และผู้บังคับการจังหวัดทหารจำนวน 4 คน เป็นกรรมการ และ
- 6) ผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้รับการคัดเลือกจากวุฒิสภาจำนวน 1 คน เป็นกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ

5) ควรตั้งหน่วยงานขึ้นมาทำหน้าที่ดูแลเรื่องการร้องเรียนหรือการร้องขอความเป็นธรรม เกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารโดยเฉพาะ และออกเผยแพร่ความรู้ให้ประชาชนทราบถึง หน้าที่ของหน่วยงานดังกล่าว

6) ควรแก้ไขกฎหมายให้ผู้เสียหายมีสิทธิขอทราบสรุปพยานหลักฐานต่าง ๆ ที่ปรากฏ ในสำนวนการสอบสวนพร้อมทั้งความเห็นทางคดีของพนักงานสอบสวนและอัยการทหารทั้งในกรณีที่ อัยการทหารสั่งฟ้องผู้ต้องหาและอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหา

7) ควรมีการศึกษาวิจัยต่อไปว่าหน่วยงานภายนอกมีโอกาสเข้ามาตรวจสอบการใช้
ดุลพินิจในการสั่งคดีและการดำเนินคดีรวมทั้งการปฏิบัติหน้าที่ของอัยการทหารได้อย่างไร

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กุลพล พลวัน. การกลั่นกรองดุลพินิจอัยการ. บทบัญญัติ 63 (มีนาคม 2550): 8.

กุลพล พลวัน. การเข้าร่วมเป็นโจทก์ในคดีอาญาและการแก้ต่างคดีอาญาในเจ้าพนักงานโดยพนักงานอัยการ[ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา: <http://www.statago.go.th/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B9%87%E0%B8%9A/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1.htm>[26 มกราคม 2556]

กุลพล พลวัน. การบริหารกระบวนการยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วี.เจ.พริ้นติ้ง, 2544.

กุลพล พลวัน. อัยการกับการสั่งคดีโดยเที่ยงธรรม[ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา: <http://www.stat.ago.go.th/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A1%E0%B8%A5%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%A7%E0%B9%87%E0%B8%9A/%E0%B8%9A%E0%B8%97%E0%B8%84%E0%B8%A7%E0%B8%B2%E0%B8%A14.htm>[26 มกราคม 2556]

โกเมน ภัทรภิรมย์. งานอัยการในกระบวนการยุติธรรม. อัยการนิเทศ 31 (2512): 492.

ขวัญเนตร สุขเมือง. การให้อำนาจพนักงานอัยการในการสอบสวนคดีอาญา. เอกสารวิจัย, หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง รุ่นที่ 18 โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ กรมพระธรรมนูญ. 2546.

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยระเบียบจัดการทางคดี พ.ศ.2547

ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499

คณิต ณ นคร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2555.

คณิต ณ นคร. เงื่อนไขให้อำนาจดำเนินคดีกับทางปฏิบัติของพนักงานอัยการและศาล. วารสารอัยการ 1 5 (พฤษภาคม 2521): 42-47.

คณิต ฌ นคร. วิธีพิจารณาความอาญาไทย: หลักกฎหมายกับทางปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน. วารสารนิติศาสตร์ 15 3 (กันยายน 2528): 2-7.

ฐิตาวดี ธรรมาเสถียร. ปัญหากฎหมายเกี่ยวเนื่องกับการสังคดีของพนักงานอัยการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี, สาขาวิชาคณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2531.

ธนิต สุนทรขจิต. การสั่งฟ้องคดีอาญาของพนักงานอัยการ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี, สาขาวิชาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2546.

ธานินทร์ ทุนทสุวส์ดี. ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับวินัยทหาร. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

ธานิศ เกศพิทักษ์. คำอธิบายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 1. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลสยาม พรินติ้ง (ประเทศไทย), 2554.

เบญญา คงรอด. กระบวนการยุติธรรมทหารก่อนคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลทหาร. เอกสารวิจัย, หลักสูตรนายทหารสัญญาบัตรชั้นสูง รุ่นที่ 5 โรงเรียนเหล่าทหารพระธรรมนูญ กรมพระธรรมนูญ. 2531.

ประดิษฐ์ สุนทรารชุน. กระบวนการยุติธรรมทหาร. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

ประทีน พัฒนธรรม. การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร. กรุงเทพมหานคร: พิพิธการพิมพ์, 2525.

ประธาน วัฒนวาณิชย์. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอาญาวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ประกายพริก, 2546.

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

ประมวลกฎหมายอาญาทหาร

ประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ

พระธรรมนูญ, กรม. คณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงคู่มืออัยการทหาร. คู่มืออัยการทหาร. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

พระธรรมนูญ, กรม. สำนักตุลาการทหาร. ระบบศาลทหารและวิธีพิจารณาความอาญาทหาร. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

พระธรรมนูญ, กรม. สำนักตุลาการทหาร. เอกสารประกอบคำบรรยายของโครงการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษา ภาควิทยากร รุ่นที่ 30. พิมพ์ครั้งที่ 2. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

พระธรรมนูญศาลยุติธรรม

พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร พ.ศ. 2533

พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2537

พระราชกฤษฎีกากำหนดเขตอำนาจศาลจังหวัดทหารและศาลมณฑลทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2552

พระราชกฤษฎีกาแบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการสำนักงานรัฐมนตรีและสำนักงานปลัดกระทรวงกระทรวงกลาโหม พ.ศ.2552

พระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ พ.ศ.2553

พระราชบัญญัติการรื้อฟื้นคดีอาญาขึ้นพิจารณาใหม่ พ.ศ.2526

พระราชบัญญัติการสอบสวนคดีพิเศษ พ.ศ.2547

พระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542

พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

พระราชบัญญัติฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด พ.ศ.2545

พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการฝ่ายอัยการ พ.ศ.2553

พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พุทธศักราช 2476

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดียาเสพติด พ.ศ.2550

พระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ.2553

พระราชบัญญัติองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ พ.ศ.2553

ไพบูลย์ ยนต์พร. ประวัติกรมพระธรรมนูญและเหล่าทหารพระธรรมนูญ. ใน วารสาร 100 ปี กรมพระธรรมนูญ, หน้า 89-90. (ม.ป.ท.), 2549.

ภูมิ โชคเหมาะ. กฎหมายทหาร. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2551.

ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501

ระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2552

ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการดำเนินคดีอาญาของพนักงานอัยการ พ.ศ.2547

ระเบียบสำนักงานอัยการสูงสุดว่าด้วยการสั่งคดีที่จะไม่เป็นประโยชน์แก่สาธารณชน หรือจะมีผลกระทบต่อความปลอดภัยหรือความมั่นคงแห่งชาติหรือต่อผลประโยชน์อันสำคัญของประเทศ พ.ศ.2554

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

เรวัต ฉ่ำเฉลิม. การดำเนินคดีอาญา. ใน รพี ๒๕๕๓ คณะกรรมการเนติบัณฑิต สมัยที่ ๖๒ สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, หน้า 57. กรุงเทพมหานคร: พรินท์แอมมี, 2553.

วรินทร์ แต่ประยูร. สิทธิการฟ้องคดีอาญาโดยผู้เสียหายในศาลทหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท บัณฑิต, สาขาวิชาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต. 2545

วิกิพีเดีย. สหรัฐอเมริกา [ออนไลน์]. 2556 แหล่งที่มา: <http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AA%E0%B8%AB%E0%B8%A3%E0%B8%B1%E0%B8%90%E0%B8%AD%E0%B9%80%E0%B8%A1%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%81%E0%B8%B2#.E0.B8.84.E0.B8.A7.E0.B8.B2.E0.B8.A1.E0.B8.AA.E0.B8.B1.E0.B8.A1.E0.B8.9E.E0.B8.B1.E0.B8.99.E0.B8.98.E0.B9.8C.E0.B8.A3.E0.B8.B0.E0.B8.AB.E0.B8.A7.E0.B9.88.E0.B8.B2.E0.B8.87.E0.B8.9B.E0.B8.A3.E0.B8.B0.E0.B9.80.E0.B8.97.E0.B8.A8.E0.B9.81.E0.B8.A5.E0.B8.B0.E0.B8.81.E0.B8.B2.E0.B8.A3.E0.B8.97.E0.B8.AB.E0.B8.B2.E0.B8.A3> [27 มกราคม 2556]

วิจักษ์ สัจจะเวทนะ. เอกสารประกอบคำบรรยายของโครงการอบรมผู้ช่วยผู้พิพากษาภาควิทยาการ รุ่นที่ 30 สำนักตุลาการทหาร กรมพระธรรมนูญ วิชาศาลทหาร. (ม.ป.ท., ม.ป.ป.).

วุฒิ มีช่วย. อัยการทหารท่านแรก. ใน วารสาร 90 ปี กรมพระธรรมนูญ, หน้า 73-74. (ม.ป.ท.), 2539.

ศานิต สร้างสมวงษ์. พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ.2542: ศึกษาเฉพาะกรณีผลกระทบต่อการฟ้องดำเนินคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร. เอกสารวิจัย, หลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง รุ่นที่ 11 วิทยาลัยการยุติธรรม สำนักงานศาลยุติธรรม. 2551.

สมลักษณ์ จัดกระบวนพล. พระธรรมนูญศาลยุติธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

สายัณฑ์ อรรถเกษม. ศาลทหาร. ใน วารสารพระธรรมนูญ ฉบับพิเศษ, หน้า 36-37. (ม.ป.ท.), 2546.

สารบรรณทหาร, กรม. กองพระธรรมนูญ. เกร็ดความรู้ เรื่อง ศาลทหาร[ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา: http://www.jcepo.net/web/Doc/mil_court.pdf[13 มกราคม 2556]

สารบรรณทหาร, กรม. กองพระธรรมนูญ. ศาลทหารในต่างประเทศ[ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา: http://www.thaitambolnet/first_court/military_court2.asp[13 มกราคม 2556]

สำนักงานคดีกิจการอัยการสูงสุด. สำนักงานคดีกิจการอัยการสูงสุด[ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา: <http://www.aff.ago.go.th/>[20 มกราคม 2556]

สำนักงานอัยการพิเศษฝ่ายวินัย. วินัยและข้อร้องเรียนอันเนื่องมาจากการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานอัยการ[ออนไลน์]. (ม.ป.ป.). แหล่งที่มา: <http://www.cmiss.ago.go.th/information/Discipline.pdf>[18 มกราคม 2556]

สุข เปรุณาวิณ. ธรรมนูญศาลทหาร ประมวลกฎหมายอาญาทหาร วินัยทหาร กฎอัยการศึก. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515.

สุพิชชา หอมส่งกลิ่น. การสอบสวนคดีอาญาโดยอัยการทหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต, สาขาวิชาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2550.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. ความโปร่งใสและการตรวจสอบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตาม
แนวทางในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540. บทบัญญัติ 54 (ธันวาคม 2541): 72.

สุรียา ปานแป้น และอนุวัฒน์ บุญนันท์. หลักกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการและพนักงานอัยการ.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2554.

เสนีย์ พรหมวิวัฒน์. โครงสร้างองค์กรและอำนาจหน้าที่ของศาลทหาร. วิทยานิพนธ์ปริญญาคุชฎี
บัณฑิต, สาขาวิชาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2553.

อดิศร ไชยคุปต์. ดุลพินิจของพนักงานอัยการในการสั่งไม่ฟ้องคดีอาญา. วิทยานิพนธ์ปริญญา
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2542.

อภิศักดิ์ พรหมสวาสดี. ความเป็นอิสระของผู้พิพากษา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สาขาวิชา
คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2534.

อมร จันทรสมบูรณ์. คำบรรยายกฎหมายปกครอง. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์
มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2527.

อำนาจ เนตยสุภา, รวินท์ ชีพจำเป็น และธีรัช ลิมปยารยะ. คำอธิบายกฎหมายว่าด้วยองค์กรอัยการ
และพนักงานอัยการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา, 2554.

อินทิรา ฉิวรัมย์. ความเป็นอิสระของผู้พิพากษากับเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริองค์ผู้ดลธรรม.
ศาลยุติธรรมปริทัศน์ 61 (มกราคม 2550): 37.

อินทิรา ฉิวรัมย์. ความเป็นอิสระ/อัตตาดินดีและดุลพินิจยุติธรรมของผู้พิพากษาไทยเมื่อต้องพิจารณา
คดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง. ตุลพาห 55 2 (พฤษภาคม-สิงหาคม 2551): 141.

อุดม ควรผดุง. ประวัติทหารเหล่าพระธรรมนูญ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2509.

อุทัย อาทิวะ. คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา.
พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: วี.เจ.พรินติ้ง, 2554.

อุทัย อาทิวะ. สิทธิของผู้เสียหายในกฎหมายฝรั่งเศส. บทบัญญัติ 61 (มีนาคม 2548): 1-3.

ภาษาต่างประเทศ

Air Force Act 1955

Armed Forces Act 1996

Army Act 1955

Courts and Legal Services Act 1990

Courts-Martial (Appeals) Act 1968

Lurie, J. Military justice in America: The U.S. Court of Appeals for The Armed Forces 1775-1980. Lawrence, KS: The University Press of Kansas, 2001.

Manual for Courts-Martial United States

Naval Discipline Act 1975

Pollack, E. V. Military Courts-Martial: An overview[Online]. 2004. Available from: <http://www.fas.org/man/crs/RS21850.pdf>[2012, September 13]

Rant, J. W., and Blackett, J. Courts-Martial, discipline, and the criminal process in the armed services. Great Britain: Hope Services (Abingdon), 2003.

Rowlinson, S. P. The British system of military justice. U.S. Air Force, academy department of law 52 (July 2002): 18-20.

Rules for Courts-Martial

Schlueter, D. A. Military criminal justice: Practice and procedure. Charlottesville, VA: Lexis Law Publishing, 1999.

Shanor, C. A., and Terrell, T. P. Military law in a nutshell. St. Paul, MN: West, 1980.

Smith, J. S. Military law: Its history, administration and practice. Bicentennial issue Military Law review 25 (April 1975): 27.

The national archives. Armed Forces Act 1996[Online]. 1996. Available from: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1996/46/schedule/1>[2012, September 13]

Title 10 of the United States Code

Uniform Code of Military Justice

Wikipedia. Judge Advocate General's Corps[Online]. 2013 Available from: http://en.wikipedia.org/wiki/Judge_Advocate_General's_Corps[2012, August 20]

ภาคผนวก

ผนวก ก สถิติจำนวนคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการฝ่ายศาลทหารกรุงเทพ สำนักงานอัยการทหาร

ปี	ความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป (จำนวนคดี)	ความผิดตามกฎหมายทหาร (จำนวนคดี)	รวม (จำนวนคดี)	หมายเหตุ
2551	470	93	563	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 92 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 1 คดี
2552	490	103	593	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 97 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 6 คดี
2553	443	104	547	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 100 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 4 คดี
2554	469	114	583	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 113 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 1 คดี
2555	475	109	584	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 108 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 1 คดี

ผนวก ข สถิติจำนวนคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหารในส่วนภูมิภาค ประจำปี 2554

พื้นที่ภาค	ความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป (จำนวนคดี)	ความผิดตามกฎหมายทหาร (จำนวนคดี)	รวม (จำนวนคดี)	หมายเหตุ
1	1,980	316	2,296	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 313 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 3 คดี
2	1,144	88	1,232	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 64 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 24 คดี
3	836	190	1,026	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 177 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 13 คดี
4	378	97	475	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 95 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 2 คดี
รวม	4,338	691	5,029	

ผนวก ค สถิติจำนวนคดีที่เข้าสู่การพิจารณาของอัยการทหารในส่วนภูมิภาค ประจำปี 2555

ทัพบก	ความผิดตามกฎหมายอาญาทั่วไป (จำนวนคดี)	ความผิดตามกฎหมายทหาร (จำนวนคดี)	รวม (จำนวนคดี)	หมายเหตุ
1	2,117	422	2,539	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 418 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 4 คดี
2	1,468	74	1,542	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 59 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 15 คดี
3	943	202	1,145	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 195 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 7 คดี
4	479	96	575	- ความผิดฐานหนีราชการทหารตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 95 คดี - ความผิดอื่นตามประมวลกฎหมายอาญาทหาร จำนวน 1 คดี
รวม	5,007	794	5,801	

ภาคผนวก ง ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.2499



ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.๒๔๙๙

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๑ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘
จึงตราข้อบังคับไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ข้อบังคับนี้เรียกว่า “ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยอัยการทหาร พ.ศ.๒๔๙๙”
เรียกย่อว่า “ขอท.๙๙”

ข้อ ๒. ให้ใช้ข้อบังคับนี้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓. ให้ยกเลิกบรรดาข้อบังคับ คำสั่ง และระเบียบอื่น ๆ ในส่วนที่มีกำหนดไว้แล้ว
ในข้อบังคับนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับข้อบังคับนี้

ข้อ ๔. คุณสมบัติและพินัยความรู้้อัยการทหารประกอบด้วย

(๑) เป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตร

(๒) อายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบปีบริบูรณ์

(๓) สอบความรู้ทางกฎหมายได้ปริญญาตรี หรือเทียบเท่าได้ไม่ต่ำกว่า
ปริญญาตรี

(๔) เป็นสมาชิกแห่งเนติบัณฑิตยสภา

(๕) มีความประพฤติเหมาะสมแก่การปฏิบัติหน้าที่อัยการ

ข้อ ๕. อัยการทหารมีอำนาจและหน้าที่ ดังนี้

- (๑) ตรวจสอบการสอบสวน แล้วเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อสั่งฟ้องหรือไม่ฟ้อง หรือสั่งการอย่างอื่นแล้วแต่กรณี
- (๒) เป็นโจทก์ฟ้อง และดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร
- (๓) ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจให้พิพากษาให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาล ในกรณีที่จำเลยมีเจตนากระทำผิดต่อทรัพย์สินนั้นโดยตรง
- (๔) ร้องขอศาลทหารที่มีอำนาจเกี่ยวแก่การยึดทรัพย์สินจำเลยเพื่อชำระหนี้ตามคำพิพากษาศาลทหารให้แก่รัฐบาล
- (๕) สอบสวนคดีอาญาทั้งปวง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชา
- (๖) สอบสวนเพิ่มเติม หรือจะสั่งให้มีหน้าที่สอบสวนทำการสอบสวนเพิ่มเติมก็ได้
- (๗) ออกหมายเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือให้ส่งเอกสาร วัตถุ หรือสิ่งอื่นใดที่จะใช้เป็นพยานหลักฐานได้
- (๘) ส่งสำนวนการสอบสวนคดีอาญาให้พนักงานอัยการ เมื่อเห็นว่าคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร และแจ้งให้ผู้สอบสวนคดีนั้นทราบ
- (๙) ในคดีที่ศาลทหารชั้นต้นลงโทษบุคคลใดโดยลำพัง ถ้าศาลทหารกลางพิพากษาให้ปล่อยผู้นั้น เมื่ออัยการเห็นสมควรจะฎีกาก็ได้
- (๑๐) นอกจากนี้ให้มีอำนาจและหน้าที่อื่น ๆ ตามกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ และระเบียบซึ่งบัญญัติว่าเป็นอำนาจหน้าที่ของอัยการทหาร

ประกาศ ณ วันที่ ๑๗ เมษายน ๒๔๙๙

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

ภาคผนวก จ ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.2501



ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๐๑

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘ โดยอนุมัติรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม จึงวางระเบียบราชการอัยการทหารไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๐๑” เรียกว่า “รอท.๐๑”

ข้อ ๒. ระเบียบนี้ให้ใช้ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

¹ข้อ ๓. การรับสำนวนการสอบสวน

ก. ในหน้าที่อัยการศาลทหารกรุงเทพ

ให้อัยการศาลทหารกรุงเทพจัดนายทหารชั้นสัญญาบัตร ๑ นาย เป็นนายทหารเวรรับสำนวนการสอบสวนประจำวัน มีหน้าที่ตรวจรับสำนวนเอกสารและของกลางให้ถูกต้อง แล้วทำบัญชีรับสำนวนประจำวันเสนออัยการศาลทหารกรุงเทพ เพื่อรายงานให้หัวหน้าอัยการทหารทราบอย่างช้าในวันรุ่งขึ้น หากผู้ต้องหาเป็นนายทหารชั้นสัญญาบัตรให้หัวหน้าอัยการทหารรายงานให้เจ้ากรมพระธรรมนูญทราบโดยด่วน

ถ้ามีการส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมกับสำนวนการสอบสวน ให้นายทหารเวรรับสำนวนปฏิบัติ ดังนี้

¹ แก้ไขโดยข้อ ๒ แห่ง รอท.๒๖ (แก้ไขความเดิมทุกแห่งจาก “หัวหน้ากองอัยการทหาร” และ “จังหวัดพระนครบุรี” เป็น “หัวหน้าอัยการทหาร” และ “กรุงเทพมหานคร” ตามลำดับ)

(๑) แจ้งทางโทรศัพท์ไปยังต้นสังกัดของผู้ต้องหาให้ทราบข้อเท็จจริงโดยย่อ และขอให้หนังสือมอบหมายระบุตัวเจ้าหน้าที่มารับตัวไปควบคุมไว้ตามอำนาจ โดยให้ลงชื่อรับตัวไป แล้วเก็บหลักฐานการรับตัว รวมสำนวนการสอบสวนไว้

(๒) ถ้าไม่สามารถติดต่อตามนัยข้างต้นได้ หรือติดต่อไปแล้ว แต่ไม่มีผู้มารับตัว ตามกำหนดเวลาอันสมควรให้แจ้งทางโทรศัพท์ไปยังเรือนจำณฑลทหารบกที่ ๑ เพื่อขอฝาก ตัวผู้ต้องหาไว้ก่อน เมื่อเจ้าหน้าที่เรือนจำมารับตัว ก็ให้ลงชื่อรับไป แล้วให้รีบแจ้งให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบทันที เพื่อส่งควบคุมผู้ต้องหา

(๓) ถ้าไม่มีเจ้าหน้าที่ตาม (๑) และ (๒) มารับตัว ให้อัยการศาลทหารกรุงเทพ จัดการฝากผู้ต้องหาให้กองรักษาการณ์กระทรวงกลาโหมควบคุมไว้ แล้วรีบดำเนินการตาม (๑) หรือ (๒) ในโอกาสแรก

(๔) ถ้าผู้ต้องหาสังกัดหน่วยทหารที่ตั้งอยู่นอกกรุงเทพมหานคร ให้ฝาก เรือนจำณฑลทหารบกที่ ๑ หรือกองรักษาการณ์กระทรวงกลาโหมควบคุมไว้แล้วแต่กรณี แล้วให้ รายงานตามลำดับชั้นจนถึงกรมพระธรรมนูญ เพื่อเสนอผู้บังคับบัญชาที่มีอำนาจส่งควบคุมผู้ต้องหาไว้

ข. ในหน้าที่อัยการทหารแห่งอื่น

ตามปกติอัยการแห่งนั้นเป็นผู้รับสำนวนการสอบสวนเอง ถ้าแห่งใดมีอัยการ ผู้ช่วยจะผลัดเปลี่ยนกันเป็นเวรรับสำนวนก็ได้ ในกรณีจำเป็น เมื่ออัยการทหารหรืออัยการผู้ช่วยแห่งนั้น ไม่อยู่ อัยการทหารจะมอบหมายให้ข้าราชการต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร ซึ่งอยู่ในปกครองของอัยการเป็นผู้รับสำนวนแทนก็ได้ เมื่อได้รับไว้แล้วก็ให้เสนออัยการทหารโดยด่วน

ถ้ามีการส่งตัวผู้ต้องหาพร้อมกับสำนวนการสอบสวน ให้อัยการทหารแจ้งให้ ต้นสังกัดของผู้ต้องหารับตัวไปควบคุม ถ้าผู้ต้องหาอยู่ต่างท้องถิ่นกับผู้บังคับบัญชา ให้อัยการทหาร รายงานผู้บังคับบัญชาของตน เพื่อขอให้ผู้มีอำนาจส่งควบคุมผู้ต้องหาไว้

ข้อ ๔. การลงสารบบความ บันทึกหน้าสำนวน และบัญชีถ้อยคำสำนวน

(๑) สารบบความอัยการให้ใช้แบบ ธน.๕๓

(๒) ให้แยกสารบบความ (ธน.๕๓) ออกเป็นปี ๆ ถ้าในปีหนึ่งใช้ไม่หมดจะใช้ เล่มเดียวหลายปีก็ได้ แต่ให้แยกความเป็นสัดส่วน

(๓) ให้แยกสารบบความ (ธน.๕๓) ออกเป็น ๒ เล่ม คือ ในเวลาปกติเล่มหนึ่ง และในเวลาไม่ปกติอีกเล่มหนึ่ง

(๔) การลงสารบบความให้กรอกข้อความลงในช่องบัญชี (ธน.๕๓) ให้ครบถ้วน นอกจากนั้นให้ลงเลข พ.ศ. ที่รับกำกับต่อท้ายหมายเลขคดี ถ้าเป็นคดีเวลาไม่ปกติให้เขียนอักษร ก. ประกอบไว้หน้าเลขคดีด้วย

(๕) ทุกคดีที่ได้ลงสารบบความแล้ว ให้เขียนบันทึกปกสำนวนอัยการ ธน.๕๔ และบัญชีถ้อยคำสำนวน ธน.๑๑

บันทึกปกสำนวนอัยการให้ลงหมายเลขคดีตรงตามสารบบความ และถ้าเป็นคดีเวลาไม่ปกติ ให้เขียนอักษร ก. ประกอบลงไว้หน้าเลขคดีด้วย

ส่วนบัญชีถ้อยคำสำนวนนั้น ให้ลงรายการเอกสารและวัตถุพยานต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสำนวนความตามลำดับจนครบถ้วน

ข้อ ๕. การตรวจสำนวน

(๑) ให้รีบตรวจสำนวนการสอบสวนโดยไม่ชักช้า

(๒) ให้พิจารณาว่าเป็นคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารหรือไม่ ถ้าปรากฏว่าเป็นคดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ให้รายงานการคดีเสนอผู้บังคับบัญชาทราบและให้อัยการทหารส่งส่งสำนวนการสอบสวนคืน ดังนี้

(ก) ถ้าสำนวนนั้น พนักงานสอบสวนส่งมา ก็ให้คืนพนักงานสอบสวนเพื่อส่งไปยังพนักงานอัยการ

(ข) ถ้าสำนวนนั้น พนักงานอัยการส่งมาโดยมีความเห็นว่า คดีอยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่อัยการทหารเห็นว่า คดีไม่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ก็ให้เสนอผู้บังคับบัญชาทราบ และให้อัยการทหารส่งสำนวนคืนไปให้พนักงานอัยการดำเนินคดี

(ค) ถ้าเป็นสำนวนที่เจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารสอบสวนส่งมา ก็ให้เสนอผู้บังคับบัญชาสั่งให้ส่งสำนวนคืนหน่วยที่ส่งมา เพื่อดำเนินการต่อไปตามควรแก่กรณี

(๓) เมื่อพิจารณาเห็นว่าคดีอยู่ในอำนาจศาลทหารแห่งนั้น ให้อัยการทหารตรวจสำนวนการสอบสวนว่ามีพยานหลักฐานสมบูรณ์พอหรือไม่ ถ้าพอก็ให้รายงานการคดีเสนอ

ความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาสั่งคดี ถ้าพยานหลักฐานยังไม่สมบูรณ์ก็ให้ติดต่อหรือจัดให้
ได้มาซึ่งพยานหลักฐานเพิ่มเติม

²(๔) ส่วนงานที่พนักงานสอบสวนส่งมานั้น เมื่อพิจารณาเห็นว่าความผิดของผู้ต้องหาอยู่ในอำนาจศาลทหารของพนักงานสอบสวนที่จะทำการเปรียบเทียบได้ตามกฎหมาย แต่
พนักงานสอบสวนยังมีได้เปรียบเทียบ จะเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อสั่งให้ส่งสำนวน
การสอบสวนคดีนั้นไปให้พนักงานสอบสวนทำการเปรียบเทียบ หรือจะเสนอขอให้ผู้บังคับบัญชาสั่ง
ลงทัณฑ์ทางวินัยได้

(๕) ถ้าปรากฏว่ามีบุคคลที่อยู่นอกอำนาจศาลทหารต้องหาว่ากระทำผิด
ร่วมกับบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ตามพยานหลักฐานปรากฏชัดว่า เฉพาะบุคคลที่อยู่ในอำนาจ
ศาลทหารเท่านั้นเป็นผู้กระทำผิด ให้อัยการทหารรายงานผู้บังคับบัญชาขอให้สั่งให้ส่งสำนวน
การสอบสวนคืนพนักงานสอบสวน เพื่อให้พนักงานอัยการสั่งคดีเกี่ยวกับบุคคลที่อยู่นอกอำนาจ
ศาลทหารที่เป็นผู้ต้องหาร่วมนั้นเสียก่อน

(๖) ในการพิจารณาสำนวน หากปรากฏว่ายังไม่มีเอกสารบันทึกการควบคุม
ผู้ต้องหาหรือแบบลายพิมพ์นิ้วมือ ให้อัยการทหารรีบติดต่อผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหา หรือผู้สอบสวนคดีนั้น
จัดส่งมา ถ้าปรากฏว่าแบบพิมพ์ลายนิ้วมือยังมีได้ส่งไปให้ผู้ชำนาญการตรวจพิสูจน์ ก็ให้รีบดำเนินการ
โดยด่วน

ข้อ ๖. การสอบสวนเพิ่มเติม

เมื่ออัยการทหารเห็นว่าสำนวนการสอบสวนมีข้อบกพร่อง สมควรจะทำ
การสอบสวนเพิ่มเติมก็ให้ปฏิบัติ ดังนี้

(๑) ถ้ามีข้อบกพร่องเล็กน้อย ให้มีหนังสือแจ้งให้ทำการสอบสวนเพิ่มเติมตาม
ประเด็นที่ต่องการ เว้นแต่ในกรณีจำเป็น จะส่งสำนวนการสอบสวนคืนไปเพื่อขอให้สอบสวนเพิ่มเติมก็ได้

(๒) ถ้าพยานเอกสาร หรือพยานวัตถุบางสิ่งไม่ครบถ้วน ก็ให้ติดต่อขอให้ส่ง
สิ่งที่ต้องการมาให้

(๓) ถ้าอัยการทหารประสงค์จะเรียกพยานมาสอบสวนเพิ่มเติมด้วยตนเอง
ย่อมกระทำได้ ดังนี้คือ

^๒ ข้อ ๕ (๔) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๓ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

(ก) ติดต่อพนักงานฝ่ายปกครอง พนักงานสอบสวน หรือผู้บังคับบัญชาของพยาน ให้ส่งพยานมาให้การต่ออัยการทหาร ตามวัน เวลา และสถานที่ ๆ กำหนด หรือ

(ข) เรียกพยานที่ประสงค์จะทำการสอบสวนนั้นโดยตรง เพื่อมาให้การเพิ่มเติมต่ออัยการทหารตามวัน เวลา และสถานที่ที่กำหนด

(ค) ถ้าเห็นเป็นการสมควร จะไปทำการสอบสวนพยานด้วยตนเองก็ได้

(ง) ถ้าปรากฏว่ามีพยานหลักฐานสิ่งใดจำเป็นต้องให้ผู้ชำนาญการพิเศษ ตรวจพิสูจน์ อัยการทหารจะให้ตรวจพิสูจน์โดยตรง หรือจะขอให้ผู้สอบสวนดำเนินการก็ได้

ข้อ ๗. การรายงานการคดี

(๑) ให้รายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาตามแบบ ธน.๕๖ ภายใน ๗ วัน เว้นแต่กรณีจำเป็น เช่น จะขาดอายุความ ต้องรายงานโดยด่วน

(๒) ถ้าคดีใดรายงานไม่ทันตาม (๑) ให้รายงานเหตุขัดข้องต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อสั่งขยายเวลาเป็นคราว ๆ ตามความจำเป็น

(๓) รายงานการคดีต้องมีข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายให้ผู้บังคับบัญชาเข้าใจได้ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(ก) ได้รับสำนวนการสอบสวนจากที่ใด เมื่อใด ผู้ใดกล่าวหาว่าใครกระทำความผิด ฐานใด วันเวลากระทำความผิด และสถานที่เกิดเหตุ

(ข) พยานหลักฐานตามท้องสำนวนโดยสังเขป

(ค) สรุปข้อเท็จจริง

(ง) มีความเห็นควรฟ้องฐานใดหรือไม่ เพราะเหตุใด

ข้อ ๘. การส่งคดีไปฟ้องศาลทหารแห่งอื่น หรือ โอนคดี

(๑) คดีเรื่องใดที่อัยการทหารเห็นว่าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหารแห่งอื่น ก็ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปดำเนินคดียังศาลทหารแห่งนั้น เว้นแต่จะพิจารณาเห็นสมควรฟ้องผู้ต้องหาไปยังศาลทหารที่อัยการทหารผู้นั้นประจำอยู่ ก็ให้เสนอรายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาของ

อัยการทหารเพื่อพิจารณา แล้วติดต่อกับกรมพระธรรมนูญโดยตรง เพื่อดำเนินการขอรับคำสั่งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม โดยยังไม่ต้องส่งสำนวนการสอบสวนไปด้วย

(๒) คดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารแห่งอื่น แต่อัยการทหารแห่งนั้นพิจารณาเห็นสมควรดำเนินคดีในศาลทหารกรุงเทพ ให้ส่งสำนวนการสอบสวนตรงไปให้อัยการศาลทหารกรุงเทพ เพื่อดำเนินการขอรับคำสั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม

(๓) คดีที่อยู่ในเขตอำนาจศาลทหารกรุงเทพ แต่อัยการศาลทหารกรุงเทพเห็นสมควรดำเนินคดีในศาลทหารแห่งอื่น ก็ให้อัยการศาลทหารกรุงเทพขอรับคำสั่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมสั่งให้ส่งสำนวนและผู้ต้องหาไปดำเนินคดีในศาลทหารแห่งนั้น

(๔) ในระหว่างพิจารณาคดี เมื่อมีเหตุผลที่อาจเป็นการขัดขวางหรือไม่สะดวก หรือไม่อาจดำเนินคดีในศาลทหารแห่งนั้นได้ ให้อัยการยื่นเรื่องราวต่อศาลทหารแห่งนั้น เพื่อขอให้ศาลทหารสูงสุดสั่งโอนคดี เมื่อศาลทหารสูงสุดสั่งโอนคดีแล้ว ก็ให้ส่งสำนวนการสอบสวนไปให้อัยการทหารแห่งศาลที่รับโอนคดีต่อไป

ข้อ ๙. การปล่อยผู้ต้องหาชั่วคราว

เมื่อมีคำร้องขอให้ปล่อยผู้ต้องหาชั่วคราว ในเมื่อสำนวนการสอบสวนยังอยู่ในระหว่างพิจารณาของอัยการทหาร ให้เป็นหน้าที่ของอัยการทหารพิจารณาคำร้องนั้น และเสนอความเห็นต่อผู้มีอำนาจสั่งควบคุมพร้อมด้วยเหตุผลว่าสมควรจะปล่อยผู้ต้องหาชั่วคราวหรือไม่ ถ้าเห็นสมควรปล่อยชั่วคราวโดยให้มีประกันหรือหลักประกันเป็นมูลค่าเท่าใด และหลักประกันที่ผู้ร้องขอเสนอมานั้นเหมาะสมหรือไม่ เพื่อเป็นทางให้ผู้มีอำนาจสั่งควบคุมพิจารณาสั่งการ

เมื่อมีคำสั่งให้ปล่อยตัวผู้ต้องหาชั่วคราวได้ โดยมีประกันหรือหลักประกัน ให้อัยการทหารจัดให้ผู้ประกันทำสัญญาประกันไว้ต่อผู้มีอำนาจสั่งควบคุมตามแบบ ธน.๗ ถ้ามีหลักประกันให้ยึดหลักประกันไว้ แล้วแจ้งให้ผู้มีอำนาจสั่งควบคุมทราบเพื่อปล่อยผู้ต้องหาไป

ถ้าหลักประกันเงินสด ให้อัยการทหารทำหลักฐานฝากเงินไว้กับเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินโดยไม่ชักช้า และเก็บรักษาหลักฐานการฝากไว้

กรณีดังต่อไปนี้ไม่ควรให้มีการปล่อยชั่วคราว

(๑) เมื่อมีเหตุผลว่าผู้ต้องหาน่าจะหลบหนี

- (๒) อาจเกิดอันตรายหรือความเสียหายขึ้นแก่ตัวผู้ต้องหาเองหรือบุคคลอื่น
- (๓) จะเป็นเหตุขัดข้องแก่การสอบสวนหรือหารหาหลักฐาน
- (๔) เป็นคดีที่มีลักษณะหรือเหตุผลพิเศษ เช่น ถ้าให้มีการปล่อยชั่วคราวแล้วจะทำให้เสื่อมเสียความยุติธรรม อาจมีการชู้เชียว หรือทำร้ายพยาน หรือทำให้ยากแก่การสอบสวน หรืออาจจะเป็นเหตุให้พยานหลักฐานอื่น ๆ ถูกทำลายให้ชำรุด หรือสูญหายได้

³ข้อ ๑๐. การสั่งคดี

(๑) ในหน้าที่อัยการศาลทหารกรุงเทพ ให้เสนอรายงานการคดีต่อหัวหน้าอัยการทหารเป็นผู้พิจารณาสั่งคดี ถ้ามีความเห็นควรสั่งฟ้อง ก็ให้เสนอร่างฟ้องไปด้วย เพื่อให้หัวหน้าอัยการทหารมีโอกาสตรวจแก้ร่างฟ้องได้

(๒) ในหน้าที่อัยการทหารแห่งอื่น ให้อัยการทหารเสนอรายงานการคดีตรงต่อผู้บังคับบัญชาเป็นผู้พิจารณาสั่งคดี

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการทหาร ให้รีบส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นที่แย้งกันไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด แต่ถ้าคดีจะขาดอายุความ หรือมีเหตุอย่างอื่นอันจำเป็นจะต้องรีบฟ้อง ก็ให้ฟ้องคดีนั้นตามความเห็นของอัยการทหาร หรือผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารแล้วแต่กรณีไปก่อน

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาสั่งคดีตามมาตรา ๘ และมาตรา ๙ แห่งประมวลกฎหมายอาญา แย้งความเห็นของอัยการทหาร ไม่ต้องส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นที่แย้งกันไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด

(๓) ถ้าปรากฏว่าผู้มีอำนาจสั่งคดียังสั่งคดีไม่ครบถ้วนทุกข้อหาที่เสนอให้อัยการทหารดำเนินการให้ผู้มีอำนาจสั่งคดีพิจารณาสั่งการให้ครบถ้วน

ข้อ ๑๑. ฟ้อง

(๑) ร่างฟ้องจะต้องกล่าวถึงสาระสำคัญ ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยครบถ้วน และให้ใช้ถ้อยคำให้ถูกต้องตรงตามถ้อยคำที่บัญญัติไว้ในกฎหมายนั้น

^๓ ข้อ ๑๐ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๓ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๒๖

⁴(๒) ฟ้องและคำขอท้ายฟ้องให้ใช้แบบ ธน.๑๐๓ และ ธน.๑๐๔

(๓) การขอให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สินหรือใช้ค่าสินไหมทดแทน ความเสียหายให้แก่รัฐบาลตามมาตรา ๕๑ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๒๔๙๘ นั้น ควรขอให้คืนหรือใช้ให้แก่ส่วนราชการที่เป็นนิติบุคคล

(๔) ถ้าจำเลยถูกควบคุมอยู่ ณ ที่ใด ตั้งแต่เมื่อใดถึงเมื่อใด หรือถูกปล่อยชั่วคราวแต่เมื่อใดถึงเมื่อใด ให้ระบุไว้ในท้ายฟ้องให้ชัดเจน

ข้อ ๑๒. การยื่นฟ้อง

(๑) เมื่อมีคำสั่งให้ฟ้องคดีแล้ว ให้ยื่นฟ้องโดยไม่ชักช้า

(๒) ฟ้องที่ยื่นต่อศาลจะต้องมีสำเนาฟ้องส่งไปให้พอกับจำนวนจำเลย

(๓) หากมีเอกสารใดส่งพร้อมฟ้อง ต้องสำเนาเอกสารนั้นแนบไปกับสำเนาฟ้องทุกฉบับ

(๔) หากมีของกลางส่งพร้อมฟ้อง ต้องนำของกลางส่งไปด้วย

⁵ข้อ ๑๓. การถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์ ถอนฎีกา

(๑) เมื่อมีเหตุผลที่จะต้องถอนฟ้อง ถอนอุทธรณ์ หรือถอนฎีกา ให้อัยการทหาร รายงานต่อผู้บังคับบัญชาส่งสำนวนพร้อมกับความเห็นไปยังหัวหน้าอัยการทหาร เพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน ถ้าหัวหน้าอัยการทหารมีความเห็นแย้ง ให้ส่งสำนวนและความเห็นที่แย้งกันไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด

(๒) คดีที่ยอมความได้ตามกฎหมาย เมื่อผู้เสียหายขอถอนคำร้องทุกข์ต่ออัยการทหาร ถ้ารู้จักตัวผู้เสียหาย ก็ให้อัยการทหารยื่นคำร้องหรือแถลงต่อศาลต่อไป แต่ถ้าไม่รู้จักตัวผู้เสียหายก็ให้อัยการทหารยื่นคำร้องหรือแถลงต่อศาลต่อไป แต่ถ้าไม่รู้จักตัวผู้เสียหายก็ให้อัยการทหารแนะนำให้ไปขอถอนคำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน

^๔ ข้อ ๑๑ (๒) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๔ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

^๕ ข้อ ๑๓ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๔ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

⁶ข้อ ๑๔. การระบупยานและการส่งยานหลักฐานต่อศาล

(๑) การระบупยานให้ใช้แบบพิมพ์ ธน.๑๐๗

(๒) ในคดีที่โจทก์ต้องนำพยานเข้าสืบ

(ก) ให้ยื่นบัญชีระบупยานและส่งยานเอกสาร เว้นบันทึกคำให้การพยานต่อศาลภายใน ๓ วัน นับแต่วันที่ศาลมีคำสั่งให้สืบพยานโจทก์หรือไต่สวนกรณีร้องขอคืนของกลางที่ศาลสั่งรับหรือร้องขอให้ศาลรับทรัพย์

(ข) ในกรณีที่ศาลกำหนดให้มีวันตรวจพยานหลักฐาน ให้ยื่นบัญชีระบупยานต่อศาลภายใน ๓ วัน นับแต่วันที่ศาลกำหนด และในวันตรวจพยานหลักฐานให้ส่งยานเอกสารและพยานวัตถุที่อยู่ในความครอบครองต่อศาลเพื่อให้จำเลยตรวจสอบ เว้นบันทึกคำให้การพยาน แล้วแถลงแนวทางการเสนอพยานหลักฐานต่อศาล

(ค) ในการนำสืบพยานผู้เชี่ยวชาญที่ต้องมาเบิกความประกอบความเห็นเป็นหนังสือให้ส่งสำเนาหนังสือดังกล่าวต่อศาลในจำนวนที่เพียงพอล่วงหน้าไม่น้อยกว่า ๑๐ วันก่อนวันเบิกความ

(๓) ถ้าจำเป็นต้องระบупยานเพิ่มเติมก็ให้ทำคำร้องแสดงเหตุยื่นต่อศาล

⁷ข้อ ๑๕. หน้าที่อัยการทหารก่อนฟ้องและระหว่างการพิจารณา

(๑) การสืบพยานล่วงหน้า

(ก) เมื่อมีเหตุจำเป็นต้องสืบพยานหลักฐาน หรือพยานผู้เชี่ยวชาญไว้ล่วงหน้าก่อนฟ้องคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๓๗ ทวิ และ ๒๓๗ ตริวรรคแรก เช่น พยานจะเดินทางไปต่างประเทศเป็นเวลานาน มีภูมิลำเนาห่างไกลจากศาล มีเหตุอันควรเชื่อว่าจะมีการยุ่งเหยิงกับพยานนั้นไม่ว่าโดยทางตรง หรือทางอ้อม หรือมีเหตุจำเป็นอื่นเป็นการยากแก่การนำพยานนั้นมาสืบในภายหน้า เป็นต้น ให้รีบประสานงานกับบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วทำคำร้องระบุการกระทำทั้งหลายที่อ้างว่าผู้ต้องหากระทำผิดและแสดงเหตุจำเป็นยื่นต่อศาล พร้อมบัญชีระบупยานและส่งยานเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอสืบพยานนั้นไว้ทันทีก็ได้

^๖ ข้อ ๑๔ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๕ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

^๗ ข้อ ๑๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๖ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

(ข) เมื่อมีเหตุจำเป็นต้องนำพยานโจทก์ หรือพยานหลักฐานมาสืบ ล่วงหน้าก่อนถึงกำหนดวันนัด ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๕๕/๑, ๑๗๓/๒ วรรคสอง เช่น พยานจะเดินทางไปต่างประเทศ เจ็บป่วยหนัก หรือมีเหตุสมควรอื่น ๆ ที่เชื่อได้ว่า ถ้ารอให้ถึงกำหนดนัดวันสืบพยานแล้ว อาจจะไม่สามารถนำพยานหลักฐานนั้น ๆ มาสืบต่อศาลได้ ให้ รีบประสานงานบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วทำคำร้องแสดงเหตุนี้ ๆ หากยังมีได้ยื่นบัญชี ระบุพยานและส่งพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องไว้ให้ยื่นและส่งไปพร้อมกับคำร้องด้วย เพื่อขอให้ศาลสืบ พยานหลักฐานนั้นไว้ก่อนถึงวันนัดสืบพยาน

(ค) ในกรณีมีเหตุจำเป็นที่สามารถขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทำการตรวจพิสูจน์ ทางวิทยาศาสตร์โดยไม่จำเป็นต้องรอให้ฟ้องคดีเสียก่อน หรือถึงกำหนดวันสืบพยานตามปกติ ตาม มาตรา ๒๓๗ ตรี วรรคสอง และมาตรา ๒๔๔/๑ วรรคสาม แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เช่น การตรวจพิสูจน์บุคคล วัตถุ หรือเอกสาร ที่ทำให้ศาลวินิจฉัยชี้ขาดได้ โดยไม่ต้องสืบ พยานหลักฐานอื่นอีก หรือหากเน้นเข้าไปจะทำให้พยานหลักฐานนั้นสูญหายไป หรือยากแก่การตรวจพิสูจน์ เป็นต้น ให้รีบประสานงานบุคคลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แล้วทำคำร้องยื่นต่อศาลแสดงเหตุนี้ ๆ หากยังมีได้ยื่นบัญชีระบุพยาน หรือส่งพยานเอกสารที่เกี่ยวข้องก็ให้ยื่นส่งพร้อมไปกับคำร้องด้วย เพื่อ ขอให้ศาลมีคำสั่งให้ทำการตรวจพิสูจน์ทางวิทยาศาสตร์ล่วงหน้า

(๒) ก่อนนำพยานเข้าสืบถ้าเป็นคดีซับซ้อนยุ่งยาก ควรแถลงเปิดคดีโดยสังเขป กล่าวถึง ลักษณะแห่งคดี ตลอดจนพยานหลักฐานที่จะนำเข้าสืบ เพื่อให้ศาลทราบ

(๓) เมื่อสืบพยานโจทก์จำเลยหมดแล้ว ถ้าอัยการทหารเห็นว่าคดีเรื่องใดเป็น คดีที่มีข้อเท็จจริงซับซ้อนยุ่งยาก ก็ควรจะแถลงปิดคดีโดยลำดับข้อเท็จจริงและเหตุผลให้เห็นความผิด ของจำเลยชัดเจนยิ่งขึ้น ทั้งนี้จะแถลงด้วยปากหรือหนังสือ หรือทั้งสองอย่างก็ได้

(๔) คดีใดที่อัยการเห็นว่า เป็นคดีเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรม อันดีของประชาชน หรือเป็นความลับอันเกี่ยวกับความปลอดภัยของประเทศ ก็ให้อัยการทหารร้องขอ ต่อศาลเพื่อขอให้ศาลพิจารณาลับ

(๕) เมื่อศาลได้สั่งให้ส่งประเด็นไปสืบพยานยังศาลแห่งอื่น ให้อัยการทหาร ปฏิบัติ ดังนี้

(ก) ส่งประเด็นไปสืบพยานยังศาลพลเรือน ให้อัยการทหารตามประเด็น ไปว่าความด้วยตนเอง

(ข) ส่งประเด็นไปสืบพยานยังศาลทหาร จะตามประเด็นไปว่าความด้วยตนเองหรือจะให้อัยการทหารประจำศาลทหารที่รับผิดชอบประเด็นว่าความแทนก็ได้ โดยแถลงต่อศาลให้ทราบ

การขอให้อัยการทหารประจำศาลที่รับผิดชอบประเด็นว่าความแทนนั้น จะต้อง มีหนังสือส่งสำเนาฟ้อง สำเนาคำให้การจำเลย บัญชีพยาน คำให้การชั้นสอบสวนของพยานที่จะสืบข้อความที่จะถามเพิ่มเติม และวัตถุ หรือเอกสารที่จำเป็นไปยังผู้ที่ขอให้ว่าความแทน

(๖) ในกรณีที่ศาลจะไปเดินเผชิญสืบพยาน ให้อัยการทหารรายงานผู้บังคับบัญชาเพื่อส่งจัดพาหนะรับส่งตุลาการ เจ้าหน้าที่ศาล และคู่ความ

(๗) เมื่อเสร็จการสืบพยานในวันหนึ่ง ๆ ให้บันทึกรายงานการคดีตามแบบ ธน.๕๖ ติดไว้ในสำนวนอัยการทุก ๆ ครั้ง

(๘) ในกรณีที่พยานโจทก์เบิกความต่อศาลในข้อสาระสำคัญไม่ตรงกับที่ให้การไว้ในชั้นสอบสวน อันจะเป็นเหตุให้ศาลพิพากษายกฟ้อง ให้อัยการทหารคัดสำเนาพยานชั้นศาลและคำให้การชั้นสอบสวนของผู้นั้นส่งพนักงานสอบสวน หรือต้นสังกัดของพยานแล้วแต่กรณี เพื่อดำเนินคดีฐานแจ้งความเท็จ หรือเบิกความเท็จต่อไป

ข้อ ๑๖. การเสนอคำพิพากษา

(๑) ให้เสนอคำพิพากษิตามแบบ ธน.๖๑ ต่อผู้บังคับบัญชาก่อนครบกำหนดเวลาอุทธรณ์ และฎีกา ไม่น้อยกว่า ๕ วัน

(๒) มีรายละเอียดในการเสนอคำพิพากษา ดังนี้

(ก) ศาลพิพากษาว่าอย่างไร ถ้อยคำ โทษ ลงโทษตามกฎหมายใด เท่าใด

(ข) อัยการทหารมีความเห็นเกี่ยวกับคำพิพากษานั้นอย่างไร เพราะเหตุใด

(ค) เห็นควรยุติ หรืออุทธรณ์ ฎีกา หรือควรดำเนินการอย่างไรต่อไป

⁸ข้อ ๑๗. อุทธรณ์ฎีกา

ให้ปฏิบัติตามระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา
พ.ศ.๒๕๓๑

⁹ข้อ ๑๘. การยึดหรืออายัดทรัพย์สินจำเลย

(๑) เมื่อมีคำพิพากษาศาลทหารบังคับให้จำเลยคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สิน หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายให้แก่รัฐบาลและคดีถึงที่สุดแล้ว จำเลยไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาให้อัยการทหารดำเนินการ ดังนี้

(ก) แจ้งผลคำพิพากษาให้ผู้บังคับบัญชาของจำเลยและส่วนราชการ ที่ได้รับความเสียหายทราบ และขอให้สืบหาทรัพย์สินของจำเลยว่ามีสิ่งใดบ้าง ประมาณราคาเท่าใด อยู่ ณ ที่ใด

(ข) เมื่อปรากฏว่า จำเลยมีทรัพย์สินที่ควรยึดยึดมาชำระหนี้ตาม คำพิพากษาให้ยื่นคำร้องพร้อมด้วยบัญชีทรัพย์สินที่จะขอยึดต่อศาลทหารชั้นต้น เพื่อดำเนินการตาม กฎหมายว่าด้วยธรรมนูญศาลทหาร

เมื่อศาลทหารส่งสำนวนไปยังศาลพลเรือนแล้วให้อัยการทหารมีหนังสือ พร้อมกับส่งสำเนาคำพิพากษา เอกสารอื่นที่จำเป็นให้พนักงานอัยการในท้องถิ่นที่ทรัพย์สินนั้นตั้งอยู่ ดำเนินการชั้นยึดทรัพย์สินต่อไป

(ค) ค่าฤชาธรรมเนียมและค่าใช้จ่ายในการดำเนินการยึดทรัพย์สิน เป็น หน้าที่ของหน่วยที่จะได้รับเงินจากการยึดเป็นผู้จ่าย

(ง) ในการนำเจ้าพนักงานยึดทรัพย์สินของจำเลยให้อัยการทหารติดต่อให้ ผู้บังคับบัญชาของจำเลย และหรือส่วนราชการที่ได้รับความเสียหายทราบแล้วแต่กรณี เพื่อจัดผู้แทน นำเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่ยึดทรัพย์สิน ไปทำการยึดทรัพย์สินและขายทอดตลาด

(๒) เมื่อมีคำพิพากษาของศาลทหารให้ลงโทษปรับจำเลยในคดีความผิด เกี่ยวกับยาเสพติดและพ้นกำหนด ๓๐ วันนับแต่วันที่ศาลพิพากษาแล้ว หากจำเลยยังไม่ชำระค่าปรับ หรือชำระค่าปรับไม่ครบตามคำพิพากษาให้อัยการทหารดำเนินการ ดังนี้

⁸ ข้อ ๑๗ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๗ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

^๙ ข้อ ๑๘ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๘ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

(ก) ยื่นคำร้องขอให้ศาลทหารที่พิพากษาคดีนั้นออกหมายบังคับคดี เพื่อให้แต่งตั้งเจ้าพนักงานบังคับคดีดำเนินการยึด หรืออายัดทรัพย์สินของจำเลยใช้ค่าปรับ

(ข) แจ้างผลคำพิพากษาและสำเนาหมายบังคับคดีให้สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด เจ้าหนี้ตามคำพิพากษาทราบ

(ค) ให้คำปรึกษาแนะนำและดำเนินการอื่นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การบังคับโทษปรับบรรลุ

¹⁰ข้อ ๑๙. การจำหน่ายคดีชั้นอุทธรณ์และการชะลอการฟ้อง

(๑) กรณีที่จะต้องจำหน่าย

(ก) คดีมีหลักฐานว่าบุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำความผิดแต่ไม่ปรากฏตัวแน่นอนว่าเป็นใคร และได้สั่งให้งดการสอบสวนแล้ว

(ข) คดีมีหลักฐานว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แต่ยังไม่ได้นำตัวมาเพราะผู้ต้องหาหลบหนี หรือเรียก หรือจับตัวไม่ได้

(ค) คดีมีหลักฐานว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิด แต่ผู้ต้องหากำลังเป็นผู้วิกลจริต

(๒) วิธีจำหน่าย

(ก) ให้เสนอรายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อสั่งจำหน่ายคดีออกจากสารบบความเดิม

(ข) บันทึกการจำหน่ายลงสารบบความเดิมในช่องหมายเหตุให้ชัดเจนว่าจำหน่ายเพราะเหตุใด

(ค) คดีที่จำหน่ายจากสารบบความเดิมแล้ว ให้นำไปลงไว้สารบบความจำหน่ายชั้นอัยการที่จัดทำขึ้นเป็นอีกเล่มหนึ่งต่างหาก

¹⁰ ข้อ ๑๙ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๙ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

(ง) เลขหมายสำนวนในสารบบความจำหน่าย ให้ลงตามลำดับของการจำหน่ายก่อนหลัง และลง พ.ศ. ที่จำหน่ายกำกับไว้กับเขียนเลขหมายคดีของสารบบความเดิมไว้ในช่องหมายเหตุด้วย

(จ) เมื่อจะต้องดำเนินคดีที่จำหน่ายไว้ ให้อัยการทหารเสนอรายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อส่งคดีต่อไป แล้วบันทึกผลคดีไว้ในสารบบความจำหน่ายด้วย

(๓) กรณีที่จะต้องชะลอการฟ้อง

คดีมีหลักฐานว่าบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเป็นผู้ต้องหาว่ากระทำผิดแต่มีบทบัญญัติของกฎหมายให้ชะลอการฟ้องไว้ก่อน ให้อัยการทหารดำเนินการ ดังนี้

(ก) ให้เสนอรายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อส่งชะลอการฟ้องไว้ก่อน

(ข) บันทึกการชะลอการฟ้องลงในสารบบความในช่องหมายเหตุให้ชัดเจนว่าชะลอการฟ้องเพราะเหตุใด

(ค) เมื่อจะต้องดำเนินคดีที่ชะลอการฟ้องไว้ ให้อัยการทหารเสนอรายงานการคดีต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อส่งคดีต่อไป แล้วบันทึกผลคดีเพิ่มเติมในสารบบความด้วย

ข้อ ๒๐. การส่งสำนวน

สำนวนการสอบสวน ถือเป็นเอกสารประเภทลับมาก การส่งสำนวนการสอบสวน จึงให้จัดส่งโดยวิธีการอย่างเดียวกับเอกสารลับมาก

การส่งสำนวนการสอบสวนเพื่อพิจารณาดำเนินคดี ให้ส่งตรงไปยังอัยการทหารซึ่งมีหน้าที่ดำเนินคดีนั้น

ข้อ ๒๑. การอ่าน คัด ยืม สำนวน

(๑) สำนวนการสอบสวนเป็นหลักฐานสำคัญของอัยการทหารในการดำเนินคดี จะให้บุคคลอื่น อ่าน คัด หรือยืมไม่ได้ เว้นแต่

(ก) มีเหตุผลอันสมควร

(ข) ไม่ทำให้เสียหายแก่การดำเนินคดีนั้น และ

(ค) ได้รับอนุญาตจากผู้บังคับบัญชาเป็นลายลักษณ์อักษร

เฉพาะในกรณีให้อ่าน เพื่อประโยชน์แก่อัยการทหารในการดำเนินคดีนี้เอง
ให้อัยการทหารมีอำนาจทำได้

(๒) การให้คัดต้องให้อยู่ในความดูแลของอัยการทหาร

(๓) การให้ยืมสำนวนต้องปฏิบัติ ดังนี้

(ก) ผู้ให้ยืมต้องคัดสำเนาปกสำนวน พร้อมทั้งบัญชีถ้อยคำสำนวนที่ให้ยืม
แล้วให้ผู้ยืมลงลายมือชื่อเป็นหลักฐานการยืมไว้ท้ายสำเนาบัญชีถ้อยคำสำนวน และในบัญชียืมสำนวนด้วย

(ข) ให้เก็บสำเนาปกสำนวน สำเนาบัญชีถ้อยคำสำนวนไว้แทนที่สำนวน
ที่ให้ยืม

ข้อ ๒๒. การเบิกค่าพาหนะ เบี้ยเลี้ยง และค่าที่พักพยาน

(๑) ให้ใช้แบบ ธน.๖๒ เป็นใบสำคัญการจ่ายค่าพาหนะ เบี้ยเลี้ยง และที่พักพยาน
โดยให้พยานลงลายมือชื่อรับเงินในช่องผู้รับเงิน และให้อัยการทหารเป็นผู้ลงชื่อรับรองในใบสำคัญนั้น

(๒) ค่าพาหนะเดินทางนั้น คงเบิกได้ตามที่จ่ายจริง และไม่เกินอัตรา
ค่าพาหนะประจำทางในท้องถิ่นนั้น ๆ ชั้นต่ำสุด

(๓) เบี้ยเลี้ยงพยาน ให้เบิกได้ตามอัตราที่กระทรวงกลาโหมกำหนด

(๔) สำหรับค่าที่พักเดินทาง ให้เบิกได้เท่าที่จ่ายจริง ไม่เกินอัตราค่าที่พัก
เดินทางชั้นต่ำสุดในท้องถิ่นนั้น โดยให้เรียกใบสำคัญค่าที่พักเป็นหลักฐานการเบิกประกอบกับ ธน.๖๒ ด้วย

(๕) เพื่อความสะดวกในเรื่องการเบิกเงินค่าพาหนะ เบี้ยเลี้ยง และค่าที่พัก
เดินทางของพยาน ให้อัยการทหารยืมเงินทตรงไว้สำรองจ่ายให้แก่พยานก่อน แล้วจึงส่งใบสำคัญ
เบิกเงินไปเป็นคราว ๆ ไป

ค่าพาหนะ เบี้ยเลี้ยง และค่าที่พักตามข้อนี้ ไม่ต้องจ่ายให้แก่พยานที่เป็น
ข้าราชการซึ่งมีสิทธิเบิกเบี้ยเลี้ยงได้อยู่แล้ว

¹¹ ข้อ ๒๓. การแจ้งผลคดี

(๑) ในกรณีที่มีคำสั่งไม่ฟ้อง ให้แจ้งผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบและแจ้งให้พนักงานสอบสวน หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายทหารผู้สอบสวนเพื่อขอให้แจ้งให้ผู้ต้องหาและผู้ร้องทุกข์ทราบด้วย ถ้าผู้ต้องหาถูกควบคุมหรือขังอยู่ให้จัดการปล่อยตัวไปหรือขอให้ศาลปล่อยแล้วแต่กรณี

เมื่อมีคำสั่งไม่ฟ้องแล้วหากผู้เสียหาย ผู้ต้องหา หรือผู้มีส่วนได้เสียใช้สิทธิตามกฎหมายในการขอทราบสรุปพยานหลักฐานพร้อมความเห็นภายในกำหนดอายุความฟ้องร้องให้ดำเนินการสรุปพยานหลักฐานและความเห็นโดยย่อ เสนอต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อพิจารณาและแจ้งแก่ผู้ขอโดยไม่ชักช้า

(๒) ในกรณีที่มีคำสั่งฟ้อง ให้แจ้งต่อผู้บังคับบัญชาของผู้ต้องหาทราบ

(๓) เมื่อคดีถึงที่สุดให้แจ้งพนักงานสอบสวนไปตั้งนี้ว่าได้ฟ้องฐานใด เมื่อใด ตามคดีดำ คดีแดงที่เท่าใด และศาลพิพากษาอย่างไร

ข้อ ๒๔. ของกลาง

(๑) การรับ

(ก) ของกลางที่ได้รับไว้ให้จัดการลงบัญชีของกลางตามแบบ ธน.๔๖ ตามลำดับหมายเลขในบัญชีของกลาง

(ข) แยกบัญชีเป็นปี ๆ

(ค) ให้ทำแผ่นป้ายติดประจำไว้กับของกลาง มีเลขคดีตามสารบบความ และเลขที่ลำดับบัญชีของกลาง ฐานความผิด และชื่อผู้ต้องหากำกับไว้

(๒) การเก็บรักษา

(ก) ของกลางที่รับไว้ให้อัยการทหารเก็บรักษาไว้ในที่เก็บอันมั่นคงของทางราชการ ให้หมั่นตรวจตราดูแลให้อยู่ในสภาพเรียบร้อยเสมอ

(ข) ของกลางที่มีสภาพ หรือลักษณะไม่เหมาะสมที่อัยการทหารจะเก็บรักษาเองให้รายงานผู้บังคับบัญชาเพื่อให้ผู้ที่เหมาะสมเก็บรักษาแทน

¹¹ ข้อ ๒๓ แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๑๐ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

(ค) เงินของกลาง ซึ่งไม่เกี่ยวแก่จะต้องอ้างเป็นพยานในศาล ให้นำฝากเจ้าหน้าที่ฝ่ายการเงินโดยเร็ว

(ง) ของกลางที่เสียหาย หรือถ้าเก็บไว้นานอาจจะสูญเสียสภาพ หรืออาจจะเสียหาย หรือเสียค่าใช้จ่ายเกินกว่าค่าของของกลาง ก็ให้อัยการทหารรายงานผู้บังคับบัญชา ขออนุมัติขายทอดตลาด หรือขายโดยวิธีอื่น เพื่อเก็บรักษาเงินไว้แทนของกลาง

การขายทอดตลาด หรือขายโดยวิธีอื่น ให้กระทำโดยเปิดเผย และให้มีข้าราชการชั้นสัญญาบัตรเป็นกรรมการอย่างน้อย ๓ นาย ดำเนินการทำนองเดียวกับการขายพัสดุของหลวง แล้วรายงานผลให้ผู้บังคับบัญชาทราบ

(๓) การยึด

(ก) ของกลางที่เห็นว่าไม่จำเป็นต้องเก็บรักษาไว้จนคดีถึงที่สุด หรือของกลางที่ไม่จำเป็นต้องส่งศาล ก็ให้คืนแก่ผู้มีสิทธิรับไป

(ข) เมื่อคดีถึงที่สุด ศาลสั่งคืนของกลาง และอัยการทหารได้รับมาแล้ว ให้จัดการคืนของกลางนั้นกับผู้ที่มีสิทธิรับคืนไป

(๔) วิธีคืน

(ก) ของกลางที่พนักงานสอบสวนส่งมา และอัยการทหารไม่รู้จักตัวผู้มีสิทธิได้รับ ให้คืนให้พนักงานสอบสวนเพื่อมอบแก่ผู้มีสิทธิได้รับคืนต่อไป

(ข) หากอัยการทหารรู้จักตัวผู้มีสิทธิได้รับคืน ก็ให้แจ้งแก่ผู้มีสิทธิมารับคืนไป

(ค) ให้ผู้รับของกลางคืน ลงลายมือชื่อรับในบัญชีรับสิ่งของแบบ ธน.๖๐ เพื่อติดสำนวนไว้ และให้ลงลายมือชื่อรับในบัญชีของกลางแบบ ธน.๔๖ เป็นหลักฐานด้วย

(๕) การจำหน่าย

(ก) ของกลางใดที่ได้ส่งคืน หรือส่งศาลไปแล้ว ให้ลงรายการจำหน่ายในบัญชีของกลางแบบ ธน.๔๖ ไว้

(ข) เมื่อสิ้นปี ให้อัยการทบทวนสำรวจของกลางที่ไม่มีเจ้าของมารับภายใน ๑ ปี หรือของที่มีไว้เป็นความผิด แล้วรายงานผู้บังคับบัญชาเพื่อขออนุมัติจำหน่าย สำหรับอัยการทหารกรุงเทพ เจ้ากรมพระธรรมนูญเป็นผู้อนุมัติ

(ค) ให้ทำบัญชีแยกประเภทของกลางที่ขอจำหน่ายเป็นประเภท ๆ คือ

ประเภทที่ ๑ เงิน ส่งฝ่ายการเงิน

ประเภทที่ ๒ อาวุธปืน เครื่องกระสุนปืน และวัตถุระเบิด หรือ สิ่งคล้ายคลึงกัน ส่งฝ่ายการแสงสรรพาวุธ

ประเภทที่ ๓ ของที่เป็นประโยชน์แก่ราชการ ส่งฝ่ายพลาธิการ

ประเภทที่ ๔ ของที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ราชการ ให้ทำลายเสีย

(ง) การทำลาย ให้อัยการทหารรายงานขออนุมัติผู้บังคับบัญชา เพื่อแต่งตั้งข้าราชการชั้นสัญญาบัตร ๓ นาย เป็นกรรมการจัดการทำลาย สำหรับอัยการศาลทหารกรุงเทพ ให้รายงานขออนุมัติเจ้ากรมพระธรรมนูญ เมื่อทำลายแล้ว ให้รายงานผู้อนุมัติทราบ

ข้อ ๒๕ การเก็บรักษาสำนวน

บรรดาสำนวน ให้เก็บรักษาในที่ซึ่งเห็นว่าปลอดภัยที่สุด และแยกเก็บเป็นปี ๆ เรียงตามลำดับเลขคดีสารบบความอัยการ โดยจำแนกประเภท ดังนี้

(๑) สำนวนระหว่างสอบสวน

(๒) สำนวนระหว่างศาลชั้นต้น

(๓) สำนวนระหว่างอุทธรณ์

(๔) สำนวนระหว่างฎีกา

(๕) สำนวนจำหน่ายชั้นพิจารณาของศาล

(๖) สำนวนจำหน่ายชั้นอัยการ

(๗) สำนวนที่เสร็จเด็ดขาดแล้ว

ข้อ ๒๖ การส่งสำเนาเอกสารการคดี

เอกสารการคดีที่อัยการทหารปฏิบัติประจำเดือน ให้รายงานเสนอผู้บังคับบัญชาส่งสำเนาไปยังกรมพระธรรมนูญภายในเดือนที่ถัดไป เอกสารการคดีที่ต้องสำเนาส่งได้แก่

- (๑) รายงานการคดี และคำสั่งผู้บังคับบัญชา
- (๒) ฟ้อง คำร้องแก้ หรือเพิ่มเติมฟ้อง และคำสั่งศาล
- (๓) เสนอคำพิพากษาทุกชั้นศาล และคำสั่งของผู้บังคับบัญชา
- (๔) คำพิพากษาทุกชั้นศาลที่ยกฟ้องข้อหาทั้งหมด หรือบางส่วนที่อัยการทหารเห็นสมควรยุติไม่อุทธรณ์ หรือฎีกาต่อไป

ข้อ ๒๗ การทำลายสำนวน

- (๑) สำนวนความใดที่เสร็จเด็ดขาดแล้ว มีอายุเกินกว่า ๑๐ ปี ให้จัดการทำลายได้
- (๒) คดีที่ยังไม่เสร็จเด็ดขาดด้วยเหตุใด เช่น ตัวผู้ต้องหาหนี หรือไม่ปรากฏตัวผู้กระทำความผิด ให้ทำลายได้เมื่อคดีนั้นขาดอายุความฟ้อง และต้องไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี
- (๓) เมื่อสิ้นปีปรากฏว่ามีสำนวนที่อยู่ในเกณฑ์ที่จะทำลายได้ ก็ให้อัยการทหารรายงานผู้บังคับบัญชา ขอให้ตั้งข้าราชการสัญญาบัตรเป็นกรรมการไม่น้อยกว่า ๓ นาย สรรวจว่าจะทำลายสำนวนใดบ้าง แล้วทำบัญชีสำนวนที่จะขอทำลายเสนอขออนุมัติ ดังนี้
 - (ก) ในหน้าที่อัยการทหารกรุงเทพ ให้เสนอเจ้ากรมพระธรรมนูญ
 - (ข) ในหน้าที่อัยการทหารศาลมณฑลทหาร หรืออัยการศาลจังหวัดทหาร ให้เสนอผู้บัญชาการมณฑล หรือผู้บังคับการจังหวัดทหาร แล้วแต่กรณี
 - (ค) สำนวนในหน้าที่อัยการศาลทหารอื่น ให้เสนอผู้บังคับบัญชาของอัยการทหารนั้น
 - (ง) การทำลาย ให้ทำลายโดยวิธีเผา แล้วรายงานให้ผู้ส่งอนุมัติทราบ

(จ) บัญชีและรายงานการทำลาย ต้องเก็บไว้เป็นหลักฐาน

¹²ข้อ ๒๘ งบจำนวนคดี

การรายงานงบจำนวนคดีให้ปฏิบัติ ดังนี้

(๑) ให้อัยการทหารทำรายงานงบจำนวนคดีที่ได้รับในหน้าที่ของตน ระหว่าง ๖ เดือนแรกของปีครั้งหนึ่ง และที่ได้รับระหว่าง ๖ เดือนหลังของปีอีกครั้งหนึ่ง ตามแบบ ธน.๖๔

(๒) รายงานงบคดีดังกล่าวในข้อ (๑) ให้จัดทำเป็น ๒ ฉบับ เก็บรักษาไว้หนึ่งฉบับ เสนอผู้บังคับบัญชาเพื่อจัดส่งให้ถึงสำนักงานอัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ ในเดือนที่ถัดไปอีกหนึ่งฉบับ

(๓) ให้สำนักงานอัยการทหารรวมยอดงบคดีของอัยการทหารทุกแห่งเสนอต่อ กรมพระธรรมนูญ เพื่อรายงานปลัดกระทรวงกลาโหมทราบสถิติต่อไปทุกคราว

ข้อ ๒๙ ว่าด้วยสารบบบัญชีและแบบพิมพ์ต่าง ๆ

¹³(๑) ให้อัยการทหารใช้สารบบบัญชี และแบบพิมพ์ต่าง ๆ ตามที่กรมพระธรรมนูญ กำหนดไว้ หรือตามที่กรมพระธรรมนูญจะได้กำหนดแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมในภายหลัง

¹⁴(๒) แบบพิมพ์ที่กรมพระธรรมนูญได้กำหนดไว้ ดังนี้คือ

ธน.๗	หนังสือสัญญาประกัน
ธน.๑๑	บัญชีถ้อยคำสำนวน
ธน.๔๖	บัญชีของกลาง
ธน.๕๓	สารบบความอัยการ
ธน.๕๔	ปกสำนวนอัยการ
ธน.๕๕	บันทึกการว่าความในศาล

^{๑๒} แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๒ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๒๖ (แก้ไขความเดิมทุกแห่งจาก “กองอัยการทหาร” เป็น สำนักงานอัยการทหาร)

^{๑๓} ข้อ ๒๙ (๑) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๕ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๒๖

^{๑๔} ข้อ ๒๙ (๒) แก้ไขเพิ่มเติมโดยข้อ ๑๑ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร (ฉบับที่ ๓) พ.ศ.๒๕๕๒

ฉน.๕๖	รายงานการคดี
ฉน.๕๗	คำให้การผู้ต้องหา
ฉน.๕๘	คำให้การพยาน
ฉน.๕๙	หมายเรียกพยานของอัยการ
ฉน.๖๐	ใบรับสิ่งของ
ฉน.๖๑	เสนอคำพิพากษา
ฉน.๖๒	คำพาหนะ คำเบี่ยงเลี่ยง และที่พักพยาน
ฉน.๖๓	หนังสือมอบคดี
ฉน.๖๔	คำให้การพยานรายงานจำนวนคดีในหน้าที่อัยการ
ฉน.๑๐๑	กระดาษเปล่ามีบรรทัด
ฉน.๑๐๒	กระดาษเปล่ามีตราครุฑไม่มีบรรทัด
ฉน.๑๐๓	ฟ็อง
ฉน.๑๐๔	คำขอทำฟ็อง
ฉน.๑๐๕	คำ...(คำขอ, คำร้อง, คำแถลง)
ฉน.๑๐๗	ระบุพยาน
ฉน.๑๒๐	อุทธรณ์
ฉน.๑๒๑	ทำอุทธรณ์
ฉน.๑๒๒	คำแก้...
ฉน.๑๒๓	ทำคำแก้...
ฉน.๑๒๕	ฎีกา

ฉน.๑๒๖ ท้ายฎีกา

ฉน.๓๑๘ บัญชีสิ่งของ

ทั้งนี้ ให้ใช้ระเบียบตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๕๒

พลโท ไสว ดวงมณี

เจ้ากรมพระธรรมนูญ

ภาคผนวก ฉ ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.2531



ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.๒๕๓๑

โดยที่เป็นการสมควรกำหนดระเบียบราชการอัยการทหารเกี่ยวกับการอุทธรณ์และฎีกาอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๕ แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.๑๔๙๘ โดยอนุวัติรัฐธรรมนูญว่าด้วยการกระทรวงกลาโหม จึงวางระเบียบไว้ ดังต่อไปนี้

ข้อ ๑. ระเบียบนี้เรียกว่า “ระเบียบราชการอัยการทหารว่าด้วยการอุทธรณ์และฎีกา พ.ศ.๒๕๓๑” เรียกย่อว่า “รอท.อุทธรณ์และฎีกา ๓๑”

ข้อ ๒. ระเบียบนี้ให้ใช้บังคับตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ข้อ ๓. บรรดาระเบียบและคำสั่งอื่นใดในส่วนที่ได้กำหนดไว้แล้วในระเบียบนี้ หรือซึ่งขัดหรือแย้งกับระเบียบนี้ ให้ใช้ระเบียบนี้แทน

ข้อ ๔. การอุทธรณ์และฎีกาของอัยการทหารให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา

ข้อ ๕. อำนาจและหน้าที่ของอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา

๕.๑ รายงานและเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อส่งคดี

๕.๒ ทำและยื่นคำฟ้อง คำแก้ คำร้อง คำขอ หรือคำแถลงชั้นอุทธรณ์ ฎีกาต่อศาลทหารภายในเวลาที่กฎหมายหรือที่ศาลกำหนด รวมทั้งดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์ ฎีกาด้วย

๕.๓ ถอนอุทธรณ์ หรือถอนฎีกา

๕.๔ รายงานเสนอแนะการดำเนินคดีตามที่ปรากฏในสำนวนของอัยการทหาร
ประจำศาลทหารชั้นต้นต่อหัวหน้าอัยการทหาร

๕.๕ ปฏิบัติการอื่นตามที่ได้รับมอบหมาย

ข้อ ๖. การเตรียมคดีเพื่ออุทธรณ์และฎีกา

๖.๑ คดีที่อยู่ในระหว่างพิจารณาของศาลทหารชั้นต้น ถ้าเป็นคดีที่มีข้อยุ่งยาก ซับซ้อนเป็นคดีสำคัญที่ประชาชนสนใจหรือเป็นคดีที่กฎหมายกำหนดอัตราโทษอย่างต่ำไว้ให้จำคุก ตั้งแต่ ๕ ปีขึ้นไปหรือโทษสถานหนักกว่านั้น เมื่อสืบพยานโจทก์เสร็จแล้ว ให้อัยการทหารประจำศาลชั้นต้นสำเนาคำฟ้อง คำให้การจำเลย และคำเบิกความพยานโจทก์ทุกปาก รวมทั้งพยานเอกสาร ที่จำเป็นเกี่ยวกับคดีนั้น แล้วส่งไปให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน ๗ วัน นับแต่วันที่สืบพยานโจทก์เสร็จ หรือนับแต่วันที่รับแจ้งจากอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาให้ส่ง เพื่อเตรียมคดีในชั้นอุทธรณ์หรือฎีกาแล้วแต่กรณี

๖.๒ เมื่ออัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นฟังคำพิพากษา หรือคำสั่งแล้ว

๖.๒.๑ ถ้าเป็นคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลทหารชั้นต้น ให้เสนอคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นตาม ๖.๓ ต่ออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน ๔ วันนับแต่วันฟังคำพิพากษาหรือคำสั่ง พร้อมกับส่งสำนวนและคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้นไปด้วย

๖.๒.๒ ถ้าเป็นคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลทหารกลางหรือศาลทหารสูงสุด ให้เสนอคำพิพากษา หรือคำสั่งนั้นตาม ๖.๓ ต่ออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา แต่ไม่ต้องปฏิบัติตาม ๖.๓.๒ และให้ส่งสำเนาคำพิพากษา หรือคำสั่งของศาลไปด้วยภายใน ๒ วันนับแต่วันฟังคำพิพากษาหรือคำสั่งนั้น ถ้าสำนวนอยู่ที่อัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นก็ให้ส่งไปด้วย

๖.๓ การเสนอคำพิพากษาหรือคำสั่งให้ใช้แบบ ธน.๖๑ โดยมีรายละเอียด
ดังนี้

๖.๓.๑ ศาลใดมีคำพิพากษา หรือคำสั่งอย่างไรใด

๖.๓.๒ ให้แสดงข้อเท็จจริง หรือข้อกฎหมายและเหตุผลว่า เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับคำพิพากษา หรือคำสั่งนั้น เพราะเหตุใด โดยมีรายละเอียดตามสมควร ถ้าเห็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา ก็ให้ส่งสำเนาถ้อยคำสำนวนที่จำเป็นต้องใช้ประกอบการพิจารณาอุทธรณ์หรือฎีกาด้วย

ข้อ ๗. การรายงาน และสิ่งคดีในชั้นอุทธรณ์และฎีกา

๗.๑ คดีที่อยู่ในอำนาจของอัยการศาลทหารกรุงเทพ ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์ และฎีการายงานเสนอความเห็นต่อหัวหน้าอัยการทหารเพื่อสั่งคดี ถ้าอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา เห็นควรอุทธรณ์หรือฎีกา ก็ให้เสนอร่างอุทธรณ์หรือฎีกาเพื่อให้หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาด้วย

๗.๒ คดีที่อยู่ในอำนาจของอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นแห่งอื่น ให้ อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาแห่งนั้นรายงานเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชาเพื่อสั่งคดี

๗.๓ การรายงานเสนอความเห็นของอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาตาม ๗.๑ และ ๗.๒ นั้น ให้บันทึกต่อจากความเห็นของอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้น

๗.๔ ถ้าอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา กับหัวหน้าอัยการทหาร หรือ ผู้บังคับบัญชาแล้วแต่กรณี มีความเห็นตรงกันให้อุทธรณ์ หรือไม่อุทธรณ์ ฎีกา หรือไม่ฎีกา หรือยุติ ก็ให้เป็นไปตามนั้น

ในกรณีที่ผู้บังคับบัญชาสั่งคดีแย้งความเห็นของอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ให้ปฏิบัติตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๐๑ ข้อ ๑๐(๒) วรรคสอง โดยอนุโลม

๗.๕ เมื่อมีคำสั่งไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกา หรือสั่งยุติ ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ส่งสำนวนคืนไปให้อัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นดำเนินการต่อไป

ข้อ ๘. การดำเนินคดีในชั้นอุทธรณ์และฎีกา

๘.๑ การทำคำฟ้องอุทธรณ์ ฎีกา หรือคำแก้อุทธรณ์ ฎีกา หรือคำร้อง คำขอ คำแถลงในชั้นอุทธรณ์ ฎีกา ให้ระบุตำแหน่งอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นเดิมนั้นเป็นโจทก์ แต่ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาลงชื่อในฐานะผู้อุทธรณ์ ฎีกา หรือผู้แก้อุทธรณ์ ฎีกา หรือผู้ร้อง ผู้ขอ ผู้แถลง

๘.๒ คดีที่จำเลยอุทธรณ์ ฎีกา คำพิพากษา หรือคำสั่ง หรือยื่นคำแก้อุทธรณ์ ฎีกา หรือยื่นคำร้อง คำขอ คำแถลง แล้วแต่กรณี เมื่ออัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นรับสำเนา คำฟ้องอุทธรณ์ ฎีกา หรือสำเนาคำแก้อุทธรณ์ ฎีกา หรือสำเนาคำร้อง คำขอ คำแถลงไว้แล้วให้ส่งไปให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน ๒ วันนับแต่วันที่ได้รับ พร้อมทั้งสำเนาถ้อยคำสำนวนที่จำเป็น เพื่อพิจารณาแก้อุทธรณ์ ฎีกา หรือดำเนินการตามที่เห็นสมควร ถ้าสำนวนอยู่ที่อัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นก็ให้ส่งไปด้วย

ถ้าผู้มีอำนาจแต่งตั้งตุลาการ หรือผู้มีอำนาจสั่งลงโทษ อุทธรณ์ ฎีกา คำพิพากษาหรือคำสั่ง หรือยื่นคำร้อง คำขอ คำแถลง ให้ปฏิบัติตามความในวรรคหนึ่งโดยอนุโลม

ข้อ ๙. การถอนอุทธรณ์ หรือถอนฎีกา

๙.๑ เมื่อมีเหตุผลที่จะต้องถอนอุทธรณ์หรือถอนฎีกาคดีที่อยู่ในอำนาจของ อัยการศาลทหารกรุงเทพ ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีการายงานเสนอความเห็นพร้อมกับสำนวนต่อ หัวหน้าอัยการทหารพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน ถ้าหัวหน้าอัยการทหารมีความเห็นแย้งก็ให้ส่ง สำนวนและความเห็นที่แย้งกันนั้นไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด

สำหรับคดีที่อยู่ในอำนาจของอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นแห่งอื่น ให้ อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาแห่งนั้นรายงานเสนอความเห็นต่อผู้บังคับบัญชา เพื่อส่งสำนวนพร้อมกับ ความเห็นไปยังหัวหน้าอัยการทหารพิจารณาให้ความเห็นชอบก่อน ถ้าหัวหน้าอัยการทหารมีความเห็นแย้ง ก็ให้ส่งสำนวนและความเห็นที่แย้งกันนั้นไปยังเจ้ากรมพระธรรมนูญเพื่อชี้ขาด

ในกรณีที่หัวหน้าอัยการทหารเห็นชอบด้วย หรือเจ้ากรมพระธรรมนูญ ชี้ขาดให้ถอนอุทธรณ์ หรือถอนฎีกา ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาถอนอุทธรณ์ หรือถอนฎีกานั้น โดยเร็ว

๙.๒ การถอนอุทธรณ์หรือถอนฎีกาในคดีที่ยอมความได้ตามกฎหมาย เมื่อผู้เสียหายขอลอนคำร้องทุกข์ต่ออัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้น ถ้ารู้จักตัวผู้เสียหายก็ให้ อัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นทำรายงานพร้อมส่งเอกสารเสนออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ภายใน ๒ วัน นับแต่วันที่ผู้เสียหายขอลอนคำร้องทุกข์ เพื่อดำเนินการถอนอุทธรณ์ หรือถอนฎีกา แล้วแต่กรณี แต่ถ้าอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นไม่รู้จักตัวผู้เสียหาย ก็แนะนำให้ผู้นั้นไปขอลอน คำร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวนหรือศาล

ถ้าผู้เสียหายขอลอนคำร้องทุกข์ต่ออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ก็ให้ อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาปฏิบัติเช่นเดียวกับอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้นตามวรรคหนึ่ง โดยอนุโลม

ข้อ ๑๐. หน้าที่อื่น ๆ ในชั้นอุทธรณ์ ฎีกา

๑๐.๑ คำสั่งระหว่างพิจารณาของศาลทหาร ให้อัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้น ทำรายงานพร้อมกับส่งเอกสาร (ถ้ามี) เสนออัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาภายใน ๒ วันนับแต่วันฟัง หรือวันรับทราบคำสั่งนั้นเพื่อดำเนินการต่อไป

๑๐.๒ การส่งสำเนาเอกสารการคดีของอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา ให้ปฏิบัติตาม ข้อ ๒๖ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๐๑ โดยอนุโลม

๑๐.๓ การอ่าน คัด ยืม สำนวน ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาปฏิบัติตาม ข้อ ๒๑ แห่งระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๐๑ โดยอนุโลม

๑๐.๔ สำนวนที่อยู่ในระหว่างดำเนินคดีชั้นอุทธรณ์ หรือฎีกา ให้เก็บรักษาไว้ที่อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา

๑๐.๕ คดีที่ยุติ ไม่อุทธรณ์ ไม่ฎีกา หรือถอนอุทธรณ์ ถอนฎีกา หรือศาลทหารสูงสุด ได้พิพากษาแล้ว ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาส่งสำนวนคืนอัยการทหารประจำศาลทหารชั้นต้น

๑๐.๖ ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาจัดทำสารบบความแยกเป็นคดีชั้นอุทธรณ์เล่มหนึ่งและชั้นฎีกาอีกเล่มหนึ่ง ตามแบบที่กรมพระธรรมนูญกำหนด

สารบบความอุทธรณ์ ฎีกา ถ้าในปีหนึ่งใช้ไม่หมดจะใช้เล่มเดียวกันนั้นหลาย ๆ ปีก็ได้ แต่ต้องแยกไว้เป็นสัดส่วน

คดีชั้นอุทธรณ์ให้ลงเลขคดีตามลำดับก่อนหลังและมีเลขปีพุทธศักราชกำกับต่อท้าย อ. เช่น อ.๑/๒๕๓๐ และคดีชั้นฎีกาก็ให้ปฏิบัติทำนองเดียวกัน เว้นแต่ให้ใช้อักษร ฎ แทนอักษร อ.

ข้อ ๑๑. ให้อัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกาปฏิบัติตามระเบียบราชการอัยการทหาร พ.ศ.๒๕๐๑ ด้วยเท่าที่ไม่ขัดกับระเบียบนี้

ข้อ ๑๒. ส่วนราชการใดไม่มีอัยการฝ่ายอุทธรณ์และฎีกา หรือมีแต่ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ การอุทธรณ์และฎีกาให้เป็นอำนาจและหน้าที่ของอัยการทหารของส่วนราชการนั้นและให้ปฏิบัติตามระเบียบนี้ด้วยโดยอนุโลม

ประกาศ ณ วันที่ ๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๑

พลโท ไพบูรณ์ ยันตพร

เจ้ากรมพระธรรมนูญ

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ร้อยโทหญิงภัสสร ชีระพันธุ์ เกิดเมื่อวันที่ 2 มกราคม 2529 ที่กรุงเทพมหานคร สำเร็จ การศึกษานิติศาสตร์บัณฑิตจากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปีการศึกษา 2550 สอบไล่ได้ความรู้ชั้นเนติบัณฑิตของสำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา สมัยที่ 61 ปีการศึกษา 2551 และสำเร็จประกาศนียบัตรหลักสูตรวิชาว่าความของสำนักฝึกอบรมวิชาว่าความ แห่งสภาทนายความ รุ่นที่ 29 พ.ศ.2550 เคยทำงานเป็นนิติกร สำนักงานคดีกิจการอัยการสูงสุด สำนักงานอัยการสูงสุด ปัจจุบันรับราชการในตำแหน่งอัยการผู้ช่วยศาลทหารกรุงเทพ สำนักงาน อัยการทหาร กรมพระธรรมนูญ